

EMLÉKEIM NYOMÁBAN

1920 - 1989 között.

Írta:

Bihari István

ny. református lelkész

Bevezetés.

Életem elejét keresem 75 éves koromban. Miért? Azért, mert a megtett út a kezdet nélkül értelmetlen törmelék.

A születés, a származás még nem az eredet. Sőt a fogantatás sem magyarázata a kezdetnek. Inkább annak a bizonyítéka, hogy bennem is megvalósult Istennek egy terve, amit jól-rosszul teljesítettem.

Nem magamban, nem seimben keresem a kezdetet, hanem abban az Istenben, akinek valaha az az gondolata támadt: Teremtek Embert! Ebből az gondolatból eredt sokmilliónyi élő lény, én is.

Benépesítjük ezt a bolygót, amit Földnek nevezünk, és folyton azt kutatjuk, hogy a mérhetetlen Univerzum tartogat-e számunkra más élő lény meglepetést. Bármilyen izgalmas ez a gondolat, mégis attól tartok, hogy a legkülönösebb megjelenés felett is hamar napirendre térnénk, és csak annyit kérdeznénk: honnan jöttél? mit hoztál? Hát ennyire közönségessé váltunk? Szó sincs róla. Inkább az a felismerés nyugtalanít, hogy útközben elvesztettünk valamit. Talán még nem késő, hogy megtaláljuk. Csak az veszhet el, amit nem keresünk. Heuréka! kiáltotta régen a görög bölcs. Minden okuk megvolt a lelkendezésre, akik újra megtalálták az emberiség egyik legnagyobb kincsét: a csodálkozást.

A csodálkozásra váró olvasóimnak lehet, hogy csalódást okozok, mert hiába várnak feltűnő eseménysorozatot emlékiratomból. Csitításképpen hadd mondjam el: semmi egyébbe nem törekedtem, csak arra, hogy emlékezetem, feljegyzéseim, naplóim felhasználásával "alulnézetből" adjak számot a történelmi idők egy parányi szeletéről. Az, hogy a részletekből a nagy egész is el villan néha, azt Isten kegyelmes ajándékának tulajdonítom mind az emlékező, mind az olvasó számára.

Apai ágon elődeim

Bihari István született: 1850 febr.25 Karcagon

apja neve: Bihari János

anyja neve: Juhos Rebeka

házasságot kötött: 1873. dec. 17.-én

Liszkovár Jozefával született: Bécs 1854.

meghalt: Karcag 1890. jan. 3.

/Családi hagyomány szerint Josef Liskovar osztrák katon vette Bálint Zsuzsánna magyar lányt, ebből a házasságból született Liszkovár Jozofina./

Bihari István és Liszkovár Jozefina házasságából született:

Bihari István 1886 július 31 Karcag

apja neve : Bihari István iparos

anyja neve: Liszkovár Jozefina

házasságot kötött: 1911. január 4.-én

Takács Rebekával, aki született 1893 április 22 Karcag

Bihari István meghalt: 1949. március 6.

Takács Rebeka meghalt: 1980. július 31.

Testvéreim és az én adataim:

	Név	Születési id	Születési hely	Elhalálozás
1	Erzsébet	1911. dec. 24.	Karcag	1917. júl. 4.
2	István	1913. okt. 10.	Karcag	1914. jan. 17.
3	István	1914. dec. 24.	Karcag	
4	Lajos	1920. aug. 6.	Karcag	1922. febr. 23.
5	Erzsébet Róza	1923. szept. 16.	Karcag	1925. máj. 6.

Részben szüleimtől hallottam, részben közeli tanúja voltam testvéreim halálának.

Erzsike volt a pesztrám, szép szőlőkefűrtjei közé bújtam és 2 - 3 éves kisfiú bizalmával, így könnyű volt az "élet nehézségeit" elviselni. Aztán egy tetanuszmérgezés elszakította tőlünk.

István néhány hónapot élt csupán.

A születések sorában én következtem.

Lajos öcsémmel halálos veszedelembe estünk. Torokgyítkban /diftéria/ fuldokoltunk, verejtékben vergődünk. Egy asszony két ujjal benyúlt a torkomba, alaposan megsértettem egyik ujját, de kinyomta a gennyet, az öcsém mellettem fűlt meg.

Erzsike Róza agyhártyagyulladásban hunyt el.

Mind a négy testvérem a karcagtelki temetőben nyugszik.

Bihari István református lelkipásztor Karcagon 1937.okt.-t 1 1987.aug.-ig.

született 1914. dec. 24. Karcagon

apja neve: Bihari István

anyja neve: Takács Rebeka

házasságot kötött: 1943. május 23.

felesége: Sípos Ibolya, ki született:1920 július 31. Tizsaszentimre

meghalt: 1962 szeptember 6. Karcag

Bihari István lelkész és Sípos Ibolya házasságából született:

Bihari István

született: 1944. február 13 Karcag

I. házasságát Bódi Máriával kötötte, ebb 1 a házasságból született:

Bihari Zsófia 1975. július 22. Debrecen

Bihari Tamás 1978. március 10. Debrecen

II. házasságát Ozoli Katalinnal kötötte, 1981 aug. 17.

Bihari István és Ozoli Katalin házasságából született:

Bihari Kinga 1952. nov. 26. Szombathely

Bihari Ibolya

született: 1946. április 7. Karcag

Pólus László férjét 1 elvált, ezt megelőzően született 2 gyermeke:

Pólus Ibolya 1970. január 16. Karcag

Pólus László 1972 augusztus 1. Karcag

meghalt: 1994. aug. 24.

Bihari Endre

született 1949 március 28 Karcag

házasságot kötött Dworschak Angelikával 1978. júl. 14.-én

/Bludenz-Brand- Österreich/

Dworschak Ai 1953 május 29.-én született

ebb 1 a házasságból született:

Bihari Sebestyén 1979. január 3. Innsbruck

Bihari Zsuzsanna 1980. február 23. Innsbruck

Bihari Sára 1981. április 5. Innsbruck

Meghalt 1994. nov. 29.

A csodálkozás korszaka.

A gyermekkor és a csodálkozás édestestvérek. A felnőtt ember ritkán csodálkozik. Éppen ezért érdemes néhány ellenpéldát megemlíteni. Éva anyánk legyőzte a szülési fájdalmakat, így örvendezett első szülött gyermekének: “Fiút nyertem az Úrtól!”

Az Úr sem titkolta csodálkozását, amikor a tékozló fiú hazatért a tévelygésből: “Ez az én fiam elveszett és megtaláltatott!”

Csak a tudósok a megmondhatói, milyen felemelő csodálkozás tölti el őket, amikor a mikroszkópban felfedezik a parányi mozgó élőlényeket, a távcsőben megpillantják a több fényévre pisllákoló csillagot. De nem kell nekünk a mikro-makro világot bejárni. Itthon, a Földön is találkozunk a felfedezés kirobbanó örömeivel. Kolumbusz matróza azzal volt megbízva, hogy az árbockosárból figyelje a látóhatárt. A többhetes feszült várakozást hirtelen izgalom váltotta fel, mert hihetetlen látvány tárult elé: Föld! Föld!

Így tehát nem is veszítettük el a csodálkozás készségét? Egészen nem, de ami bennünk, felnőttekben megmaradt a csodálkozásból, az mind a valósághoz kötődik. Ezzel szemben a gyermek csodálkozásának semmi köze sincs a valósághoz. De él-hal a meséért, mondáért, fantasztikumért, a játékok meglepetéséért. Emlékszem rá, -noha a tanyán is tiszta lakószobánk volt-, hogy azért szerettem nyáron a cselédek közelében este lefeküdni, mert sárkányokról, boszorkányokról, a jószágos királyfiról meséltek, s miután én is legyőztem a gonosz ellenséget, a szénával bélelt kocsiderék ágyamban a csillagos ég terített álmot a szememre.

A gyermekies lelkület felnőtt, öreg; és fiatal a rideg valóság mögé néz és elfogadja a megmagyarázhatatlant, természetesnek veszi, hogy tud szárnyalni, nem botránkozik meg azon sem, ha a békából királylány lesz és a szegénylegény tarsolyában varázsgyűrű lapul. Egyszóval nincs akadály. Minden lehetséges!

Tulajdonképpen nekünk felnőtteknek kell példát venni a gyermekeinktől, akik folyton a lehetetlent ostromolják. Jézus Krisztus is ilyen hívőknek, a gyermekség hamvát megőrző felnőtteknek ígérte az Új Országot.

Származásom

Az előbb felsorolt anyakönyvi adatok alapján paraszt voltam. Minden felmenő elődöm a földművelésből élt. Voltak, akik az időhaladtával restellték a paraszt elnevezést, ezért fogadták szívesen a földművelés rangot. Mivel a paraszt foglalkozás többfelé ágazott, így az évenként elszegődött nőtlen parasztot cselédnek, a nős, családos parasztot tanyásnak sorolták be. Kivételnek számított a saját földdel rendelkező kisbirtokos, gazdálkodó (Gazd’uram). Az én apám is ezek közé tartozott. Valahol a középben helyezkedtek el a harmadosok, a felesek, az árendások.

Ne vegye tehernek senkise, ha ebben ismertetem a felsorolt paraszti foglalkozás ágazatait.

A "harmados" alig emelkedett a cseléd fölé. Családjával együtt kiköltözött - elzetes megállapodás szerint - a gazda egyik tanyájára. Igénybe vette a gazda földmvelési szerszámain, igavonó állatait, vetmagját, és a gazda irányításával, családtagjaival együtt művelte a földet. A tanyapallagon kedve szerint tarthatott szárnyasokat, fejstehenet, kötelessége volt egyezség szerint bizonyos számú szárnyast a gazdának beszolgáltatni. Csépléskor, egyéb termés betakarításakor a föld termésének harmada járt neki.

A "feles" önállóbb volt, mert a saját felszerelésével és állataival költözött a tanyára. A vetésterületet maga osztotta be. Több évre is tervezhetett. Év végén felezték a gazdával.

Az "árendás" kockázatos vállalkozás volt, mert az egy évre kialakult haszonbért a gazdának kellett készpénzben kifizetni. A szerződést meg lehetett hosszabbítani. Baj csak akkor támadt, ha az aszályos esztendő miatt a bérlfizetéképtelenné vált. / Egy lánctalja föld kb. 2 kat. hold területnek felelt meg./

Még nem említettem azokat a gazdákat, akiknek a földterületük nagyobb volt az elzeteknél. De nem is emiatt jutottak elnyhöz, hanem amiatt, hogy birtokuk a zsíros tilalmasi határrészen terült el. Ezek a gazdák az öröklött jómódjuk révén megengedhették maguknak, hogy a több tanyás birtokukon cselédet, cselédlányt, tanyást, felest alkalmazzanak. Csak látszólag volt olyan egyforma mindenki a vidéki mezővárosban Karcagon, mert az alkalmi munkát vállaló napszámostól a nagygazdáig szakadékok tántogtak Ezen belül ádáz harc folyt a megélhetésért. Akkor még nem annyira a pénz, mint a föld volt a gazdaság alapja. Aszerint érezte a biztonságot bárki is, hogy megvolt a megélhetéshez szükséges lánctalja földje. Ha ez hiányzott, keserű elégedetlenséggel gondolt a jómódúakra. Hiába! A kirívó egyenlenségeket csak új lelkülettel lehetett volna helyreigazítani.

Maradjunk még egy kevés időre a földnél. Karcag határa 66.000 kat. holdra terjed ki. Mindenfelé síkság, sehol horpadás vagy emelkedés. Csak a felületes szemlélnek tnt egyhangúnak az alföld, mert 15.000 kat. hold szántóföld bven adta a kenyérnek valót. Az 51.000 kat. hold rét, legeldúsan kínálta a füvet, szénát a szarvasmarháknak, lovaknak, birkáknak.

Persze az volt a szerencsés, aki redemptusnak mondhatta magát, mert a jó zsíros tilalmasi földből kapott a magváltási összeg lepengetése után jussot.

Rövid pillantással vegyük szemügyre, mi is az a redemptio? Megint a Habsburg uralkodóház kizsákmányoló politikájának az eredménye volt, hogy amikor üresen kongott a bécsi kincstár, akkor 1702-ben, I. Lipót császár az egész Jászkunságot eladta 500.000 rénes forintért a Német Lovagrendnek. Majd 1745-ben a jászkunok azt a kegyet kérték Mária Terézia császártól, hogy a Jászkunok saját anyagi erejükkel válthassák vissza földjeiket. Megtörtént. Ettől kezdve redemptio néven jegyzi a história azt a csodálatos erőfeszítést, amikor a karcagi kunok visszaváltották földjeiket. Redemptusoknak jegyezték felket. Ki

tudja honnan, de a karcagi redemptusok pénzt szereztek és visszaváltották földjeiket. Bihari nev egy sincs köztük. Kés bb, 1790 táján valamelyik élelmes söm földet szerzett a tarattyói réten. Nem lettünk ugyan redemptusok, de már a földes gazdák közé soroltak bennünket.

Az sem mellékes, hogy akár a gazdagon term - vagy akár gyengébb min ség földön telepedett le valaki, mindenképpen szállásról kellett gondoskodnia. Eddig is épített állatainak ólat, szárnyéket, de a sikeres redemptio fellendítette a tanyák építését. Nem csak a szükség vitte rá a parasztot arra, hogy vályogot vessen, és lakhelyet építsen állatainak s magának, hanem a paraszti öntudat: enyém a föld! D l utak vezettek be a szétszórt, rendszertelenül épült tanyákhoz. A település központja a város, a község maradt. Messze estek egymástól. A tanyasiak hetenként egyszer keresték fel a várost. A paraszt emberélete nagyjából úgy alakult, hogy kora tavasztól kés szig a tanyán munkálkodott, télen pedig beköltözött a városba a saját házába. Néhány jószágot is hazahozott, a többi állatra családtag vagy cseléd ügyelt a tanyán.

Gyermekkorom.

Nem állítom, hogy “én vagyok a kunságifi”, hiszen évszázadokon át sok volt a népkeveredés. Mégis meg vagyok gy z dve, hogy a bennünket átítatott gondolkozásmód, életforma, szokások, hagyományok ellenére meg riztünk valami keveset a fajtiszta kunságból. Igyekszem azt az otthont leírni, ahol bölcs m ringott s attól függetlenül, hogy kun vagyok vagy se, felcsereredtem Karcagon.

Gyermekkorom úgy indult, hogy parasztgyerek leszek apám tanyáján. Karcagtól egyik legtávolabbi határrészen, a Villogóhoz közel feküdt az a réti föld, amelyiket nagyapám 1910-ben vett meg a tarattyói legel helyett. Ez a föld közvetlen amellet a határút mellett feküdt, amelyik a karcagi földeket a kisújszállási földekt l elválasztotta. Apám földje, tanyája a kisújszállási Dombszigeten 22 kat. hold s vele majdnem szemben a karcagi oldalon, a Halasban 9 kat. hold terület volt. Ébredésem els ideje a tanyához f z dik. Valóságos birodalom tárult elém. Korán rájöttem, hogy külön épületben laknak az emberek, az állatok. De csak az embernek, jelen esetben a kisfiúnak volt szabad bárhova belépni. Legszívesebben a lóistállót kerestem fel, ahol 4 - 5 ló ropogtatta a szénát, abrakot. Mindig akadt csikó is, neki kockacukrot csentem a konyhán, és ha elmulasztottam, karcsípés figyelmeztetett mulasztásomra.

Nyáron a nagy akácfák árnyékában, a nyári jászol mellett csapkodták a legyeket az állatok. Úgy véltem, vidám állatok ezek, minden reggel körülszagoltak, nekem úgy t nt, mintha mosolyognának.. Bezzeg az istállóban kissé szomorkás hangulat tanyázott. Az ökrök, bivalyok, tehének elvesztették a humor érzéküket. De ha egy kés bbi nyárra gondolok, amikor a rekken h ségben a bivalyok a kút melletti vizesgödörben merültek el állati gyönyörbe, senkise tudta kimozdítani ket a tanyában, én egy kimustrált eserny nyitogatásával, „hu”

kiáltásokkal f szerezve, percek alatt munkára serkentettem ket, a gyermeki nevetés gyöngyözik fel bennem ma is.

Voltak nagyon Jó barátaim, akik értették a tréfát és bármikor készen álltak a játéokra. Alighogy kiléptem az istálló ajtaján, majdnem levert a lábamról a koloncos komondor, a kecses kuvasz és a derekamig ugráló puli. Kicsi voltam én, könnyen a f re borítottak, de egy rendreutasító férfihang hamar a helyükre parancsolta a támadókat. Mentem is tovább, hiszen azzal bízott meg anyám, hogy etessem meg az aprólékot. Leghamarabb a gyöngytyúk rikácsolták: kukoricát! A kacsák, libák a gémeskút fel l hápogtak, gágogtak. Tyúkanyó csak pityegett kis csibéinek, k külön kosztot kaptak. Talán csak a kis pulykák voltak gyámoltalanabbak, de a f tt tojás eledel hamar kedvre derítette u pulyka nyáját, el is szökött a pulyka csapat. Ki tudja, merre indultak bogarászni. Mehetek utánuk, ha megdördül az ég. Úgy látszik, hogy a disznó konda is hazatért, mert a tanyapallag különböző helyein malacok hancúroztak, az id sebbek pedig a vizes gödörben hemperegtek. Ezeket a rakoncátlan disznókat sohse szerettem rizni, mert ahogy kiengedtem az ólból, szertesét szaladtak.

Így zajlott az élet az én birodalmamban.

Nem féltém senkit l, csak a gólyától. Történt egyszer, amikor egyedül maradtam a tanyán, és az ablakon leskel dve megpillantottam a gólyát. A tanyapallagon lépdelt, lassan szedegette hatalmas lábait. Hát tényleg igazuk van a szolgaleányeknek, hogy egy szép napon értem jön a nagylábú és elvisz? Féltém. Közben észrevettem, hogy a kotló nem ad vészjelet, a gyöngytyúk nem rikácsolnak, a kutyák nem morognak. A gólya miután megkerülte a kazlakat, elérte a vizes árkot. Hosszú cs rével rövid ideig matatott benne, aztán cs rébe kapott agy békát, s mint aki jól végezte dolgát, méltóságteljesen elrepült. Én is szerettem volna repülni örömben, elmúlt a vész.

Milyen kár, hogy az emlékezet rostájából kihullnak a hétköznapi események, de megmaradnak a meglepetéssel, csodálkozással teli esetek. Még nem jártam iskolába és már hadi élményben volt részem. A nyári hónapokban minden délben kb. 2 óra pihen t engedélyezett apám a tanya népének. A t z napon mindenki elhúzódott kedvenc helyére. Szalmakazal, szénaboglyák töve, akácos liget árnya b séges pihen helyet kínált. A gyümölcsöskertben piroslott a meggy, a lombos szilvafák b termést ígértek. A vakondtúrás éppen párnának való. Szokásom szerint valamelyik kutya kíséretében tanyától kissé távolabb es sz l skertben tanyáztam le. A sz l ugyan még savanyu volt, de a kuvasszal való hancúrozás el re csiklandozott. Nem tudom, mit csinált a fogával, körmével, de sohase karcolt meg. Miután jól megdögönyöztük egymást, hanyatt fekvé elterültem. Félszemmel figyeltem a kuvasz lihegését, vártam, hátha közelebb húzódik hozzám. Egészen más történt. A kutya bekapta a nyelvét, hegyezte a fülét és halkán olyan fájdalmas nyüszítésbe kezdett, ami egy távolról közeled duruzsolásra hívta fel a figyelmemet. Ez az idegen hang a magasból hallatszott, egyre er sebben. Gondolkozni sem maradt id m, felettem láttam repülni azt, aminek a nevét se tudtam. Ha órák lett volna, bizonyítanám, hogy

nem tartott tovább egy percnél a csodálatos látvány. A szárnyas újszülött elrepült felettem, s magával vitte azt a parányi szikrát, amivel 20 év múlva lángba bontotta az egész teremtett világot. Apám magyarázta meg a tanya felbolydult népének, anyámnak, cselédeknek, nekem, meg az állatoknak, hogy felderít harci repül gépet láttunk, amellyel a román megszállók ijesztgették a békés lakosságot. Lehet, hogy nem is volt több gépük.

Akármilyen halványan, de emlékszem az 1919 tavaszi kommunista uralomra, melynek a rettegése sokáig kísértett és a román megszálló katonákra, akik még rekvirálni /fosztogatni/ is arcrúzzsal, púderesen mentek. Nálunk akkor azt mondták róluk: arcukra mázolták a kultúrájukat A veszített háború után senkise hívta be ket az országba, de a könny préda vonzásában végig abolták a Tiszántúlt. Egyszer k is hazatakarodtak Horthy újonnan szervezett katonái nyomására, és az antant hatalmak közbejárására.

Iskolai évek

Nekem az iskola ny g volt, mégse tudtam volna elhagyni Kinek mi jut eszébe, amikor az iskolai évekre emlékeznek, ahhoz nekem semmi közöm, de az biztos, hogy nekem a lovak ny gbe verése rémlett fel az els iskolai pad láttán. Nem sírtam az anyám szoknyája után, nem is kísértek el az iskolába. Csak jóval kés bb jöttem rá, hogy mit is vesztettem el az iskolában. A függetlenségemet. Bizony, bele kellett tör dnöm, hogy önállóságom az iskola falai és az iskolai leckék elvégzése mögé vonult vissza. Újra felötlött bennem az a jelenet, amikor virradat után szabadon engedték a lovakat. Felszabadult mozgásukból ki lehetett olvasni a függetlenség minden bet jét. Napközben húzták az igát, alkonyatkor a legel re tereltük ket, de a dúsán megterített réten ny göt tettünk a két els lábukra. Ett l kezdve lépésr l-lépésre haraphatták az ennivalót, mint én az iskolában a tudományt. Kíváncsi valaki, hogy milyen tanuló voltam? Ny gben és éhesen az el ttem lev harapnivalót szorgalmasan megettem. Nem is tudtam volna elszakadni többé ett l a legel t l. Kaptam is dicséretet az iskolában. A tanítók els padba ültettek a jó min sítés jeleként. El ne felejtsem! Az iskolai tanulással egy időben városi fiú lettem. A városi Baross utcai házunkhoz közel várt mindennap az iskola. Négy évig jártam az alsó elemi iskolát. Meghatódva gondolok az els tanítón mre, Adorján Erzsikére, aki megszelídítette a vadóc parasztyerekeket, a palatáblát nem verte a fejünkhöz, hanem bet ket, számokat varázsolt az ujjainkba. Mi ki is virultunk a keze alatt, maga azonban egy év leforgása alatt tüd bajban elhervadt. A többi tanítóm Pap Boriska, Poócs Kálmán, Szabó József tovább fénylett el ttem. Korai lenne gyerekkorban barátságáról beszélni. Jól éreztük magunkat egymás közt. Játszottunk, összekaptunk, kibékültünk. Senki sem tud olyan hamar megharagudni, mint a gyermek. Verekedni sem rest. Téved azonban az, aki a kibékülést látszatnak, felületesnek tartja. Ellenkez leg! Ezután is zavartalanul kerget ztünk, bújócskáztunk. Nem éreztük hiányosnak, fogyatékosnak a gyerekkorunkat.

Pedig a mi pásztoraink nem jártak a betlehemi jászolbölcs höz. Ismeretlen volt számunkra a templomi karácsonyi szeretet feloldódása, a karácsonyi ajándékozásról nem is hallottam a családban. Feldíszített karácsonyfát nem láttam. Csillagszóró sem kápráztatott, a mesevilág távolinak t nt. A házi könyvtárunk néhány könyvb l állt: Biblia, zsoltáros könyv, kalendárium, feljegyzések a gazdasági bevételekr l, kiadásokról. Apám minden vasárnap templomba ment, a gyermekeket a tanítók irányították az Isten házába. Csak éppen az hiányzott, hogy valaki bátorítson: Kövesd a Jézust!

Ha lesz valaki, aki ezt a beszámolót elolvassa, biztosan felszisszen: Úristen! Ilyen rideg talajon hogyan n het fel gyermek? Hogyan indulhat el a lelki, az értelem útján? Megnyugtatom az aggódót, hogy csak ez az út járható a lelki, szellemi magaslathoz felé.

Sok hasznát vettem annak kés bb a rideg tartásnak, mert olyan kemény id k következtek, amikor nem a puhaság, hanem "er s várunk nekünk az Isten" tartott meg.

A mi fejünket nem tömték tele néprajzi hagyományokba öltöztetett betlehemes kisdokkal, nem színesítették kitalált karácsonyi legendákkal. Viszont - az ifjúság küszöbén - olthatatlan éhség, szomjúság támadt bennem a bet és olvasnivaló iránt. Ahol lehetett, elcsíptem egy Verte Gyula, May Károly, Nick Carter, Jack London kötetet, jóval kés bb Dumas, V. Hugo regényeit. Mégsem az írott bet , hanem az él szó vitt közelebb Jézus Krisztushoz.

Négyévi elemi iskola befejeztével beiratkoztam a 8 osztályos karcagi református gimnáziumba. Apám támogatott ebben a dönt elhatározásban. Tisztában voltam vele - gyerekfejjel - , hogy két akadály van döntésemnek. Az egyik: az I. Világháborúban szerzett betegsége miatt 80 %-os hadirokkant apám. Ki m veli meg a földet? A másik akadály: parasztgyerekb l úrfiút neveljen?

Szembekerült egymással a kasza és a könyv. Az írás-olvasás mellett döntöttem. Lenni kellett bennem egy srégi gyökérnek, amelyik folyton táplálta a megismerés utáni vágyat. Ez a serkent er adott bátorságot ahhoz, hogy a gimnáziumi matematika órán amerikai kalandregényt olvassak a pad alatt. Nem szerettem a számokat. A bet izalmát élveztem mindaddig míg a torzonborz matematika tanár rá nem jött a turpisságra. Otthon ugyan nem volt könyvtárunk, de egymás közt beszereztük a "szellemi táplálékot". Ez már új korszak kezdete volt.

Ifjúságom

Eszem ágában sincs kronológiát írni a gimnáziumi nyolc évr l. Új utak nyíltak meg el ttem, amelyek egészen mások voltak, mint a tanyai szaladgálások. A gimnáziumi úton szigorú rendhez alkalmazkodtunk. Reggel 8 órától déli 1 óráig tartott a foglalkozás. A tantárgyanként egymást váltó tanárok kezében nem pálca, hanem e kis tanári notesz volt, ami ma is úgy jelenik meg el ttem, mint a zabla. Ebbe a notesz minden tanulmányi, magatartásbeli adat fel volt jegyezve. Csak éppen a h emelkedésünket felejtették ki bel le, pedig felelés el tt riasztó

melegünk támadt. Zablával ugyan, de huncut reménységgel felcsillant elttünk a sikeres felelet. Annak még jobban örültünk, ha az óra végét jelző cseng megszólalt.

Idevalónak tartom a kérdést: milyen iskolában készítették fel ez útra?

A gimnázium homlokzatán ez díszelgett: Református Reálgimnázium. Megilletdve léptem át a kaput és megkönnyebbülve távoztam nyolc év múlva. Közben gazdag élményben részesültem, amiről szeretnék beszámolni, azt azonban sehogy se tudtam megérteni, hogy mitől református ez az iskola. Sajnálom, hogy kételyeimet később se tudtam eloszlatni. Vegyük sorra. A reálgimnázium szó jelentésére anyám hamarabb rájött, mint én. Beiratkozásom utáni napokban ugyanis hangos lett az otthon a latin szavaktól, amit ezután nyolc éven át magoltam. Mindjárt az elején anyám fülébe ragadt az agricola = földművelő szó muzsikája. A legmélyebb paraszti húrok zengtek fel benne. Úgy gondolta, ahol az agrikulát tanítják, az nekünk való iskola. Apám kezdettől fogva lelkes támogatója volt tanulásomnak. Így történt a szülői beiktatásom a tudomány hajlékába.

A tanulással hamar megbarátkoztam. Otthon senkinek sem mondtam fel a leckét, úgyse értették volna meg. Mint ahogy én se tudtam felfogni, miért olyan gondterheltek szüleim az amerikai dollárkölcson kamata miatt. Csak akkor kapizsgáltam egy keveset a gondokból, amikor a piacon, vásáron fillérekért kellett elkótyavetyélni búzát, tejfelt, lábas jószágot. Minden, amit a paraszt termelt, jóformán semmit sem ért. Eleinte mentővnek számított a dollárkölcson, aztán a kamat fizetése is kétségessé vált, sehogy se tudtam megérteni, hogy a magyar korona, majd a pengő, a forint értéktelen kacat. Életem során háromszor éltem át pénzünk elértektelenedését, éppen ezért mohón keresem a feliratok valódi értékét.

Például igaz-e, hogy az iskola, amibe járok, református?

Bizony ez a felirat nem egészen fedte a valóságot. Hiába hivatkoztak a múltira, mely szerint a karcagi gimnázium a debreceni református Kollégium édes gyermeke. A kapcsolatot mi már nem észleltük. Lassan ott tartottunk, hogy heti néhány órás valláserkölcsi oktatásra apadt a folyton beteges és kedvetlen vallástanárunk tanítása. A vasárnapi istentiszteleten kötelező volt a részvétel, ahova a cinikus Szász Béla tanár terelt, mint a birkákat s magában így imádkozott: "Jövel államosítás".

A gimnázium református minőségén nem rontott semmit a tanulók hovatartozása. Válogatás nélkül jó barátoknak tartottuk egymást evangélikussal, zsidóval, római katolikussal, görögkeletivel, baptistával. Tanáraink azonban nem vették észre az Isten által felkínált felebaráti szeretet összetartó erejét. Nem kérdezték meg tőlünk, hogy érezzük magunkat egymás közt, van-e nézeteltérésünk. Eléggé magánosan éltük át viszállyainkat is. Így fordulhatott elő, hogy jó barátságunk ellenére rendszeresen verekedtünk. Alig tudtam már hazugságot kitalálni otthon, miért szakadt a ruhám. Ki tudja hová fajult volna ez

a rakoncátlanság, ha nem jön az új tanár. Akit hozzánk helyeztek Csinády Ger természetrajz tanár, diákbarát volt. róla később többet.

Szűkebb baráti körömhöz tartozott - velük sohse verekedtünk - Szedi Imre, egy hadiözvegy fia és Ripcsák /Pazonyi/ Béla, az állomás főnök fia. Könnyen szereztünk jó komákat, akikkel a játék szabályai szerint ostromoltuk vagy védjük a vasúti állomáson veszteglő üres kupékat. Béla apja szemet hunyt az indián csatatér zajos eseményei felett. Így aztán kipróbáltuk filmhősünk, Harry Piel bravúrját, hogyan lehet a vonat tetején futva az ellenségén rajtaütni. Bizony előfordult kisebb sebesülés is. De a játék heve menten abbamaradt, amikor új szerelvény érkezett az állomásra. Mehetünk tanulni.

Külön fejezetet érdemelnének betegségeim. Igaz, erről az időről még nincs naplóm, hiszen mindössze 14 - 15 évet töltöttem, mégis mélyen bevésődött az emlékezetembe. Arra lettem figyelmes, hogy éles alhasi fájdalmak jelentkeznek. A karcagi med.univ. orvosok teljesen tanácstalanul viselkedtek. Apám Budapestre vitt, ahol a Verebélyi klinikán napok múlva Verebély professzor vakbélgyulladásal megoperált. Sürgős volt a műtét, mert a perforáció veszélye fenyegetett. Nem sokáig örülhettem a sikeres gyógyulásnak, mert minden fájdalom nélkül a testem különböző részein duzzanatok keletkeztek. A gennyes váladékot időnként lecsapolta Erpf Károly karcagi orvos. Véleménye szerint csonttuberkulózis a betegségem neve. Gyógyszere 1929-ben nem volt. Az az érdekes, miután semmit sem sejtettem betegségem komolyságából, - legfeljebb a váladékot levezető vastagsága miatt egyezkedtem az orvossal- azt gondoltam, hogy nem lesz zökkenés a tanulásomban. Tévedtem. A következő évben gimnáziumi magántanuló lettem egy állástalan tanárnál. Nem sok eredménnyel. Nekem se volt kedvem a magántanuláshoz, a tanáromnak se a tanításhoz. Az évi végi gimnáziumi vizsgán éppen csak megütöttem azt a mértéket, amivel tovább mehettem az V. osztályba. Önbizalmam visszatért, mert "felsős" lettem. Betegségem abbahagyott. Gyerünk dolgozni!

A tanyán meglepetés várt. A nyári szünetben mindig visszatértem a régi birodalmamba és megcsodáltam, mennyit nőtt a tavalyi csikó, borjú. De most merben új meglepetés ért. Aratógép állt a kocsiszínbén. Az amerikai dollár kerekai begördültek a Dombszigetre. Nálam alkalmasabb tanulót találni sem lehetett volna. Egy héten belül, testem, ruhám, talán egy kicsit a lelkem is olajban fürdött, mert meg kellett ismerkednem a géppel és el kellett készíteni az aratásra. Érleltek a kalászkok, de még 2 hetet vártunk a nagy műtetre. Ez alatt az idő alatt türelmetlenül vártunk a halasi kalandra. Apám a tanyasi szomszédjával haszonbérbe vette a kb. 100 kat. hold területű Halast, amelyik kitűnő hely volt a legeltetésre és szántóföld is került benne. Kora reggel kihajtottuk a szomszéd lányával a jószágot. Egész nap csak arra kellett ügyelni, hogy az állatok el ne kóboroljanak, egyébként kedvük szerint ettek, ittak, heverésztek. A buján termő vad növényzet titkokat rejtett. Felvert vízimadarak röppentek fel fészükre, így ajándékoztak meg bennünket ebédre való tojással, ami sohse harangszóra történt. Sült tengerivel egészítettük ki sovány ebédünket. Két pulival eligazgattuk az állatokat, mi pedig kószáltunk. Nem kerestük, mégis

rátaláltunk egy túzok tanyára. Ez a ritka szép, színes tollú nagy madár a tisztás szélén lépegetett párjával. Dehogy háborgattuk! Megjelenésük tekintélyt parancsolt s mi haszontalan fosztogatók óvatosan továbbálltunk.

Mi, pásztorgyerekek ki voltunk téve az id járás viszontagságainak. Ha jött az égiháború nem védett bennünket fedett hely. Igaz, néha oltalmat találtunk a határ beton csatornáiban. De mi van akkor, ha a hirtelen jött zivatar idején távol van a védelem? Ekkor is megtaláltam a menekvést. Bármilyen multságos, megesett velem, hogy a váratlanul rázúdult vízözönben csak egy álló tehenet láttam magam előtt. Gyorsan a hasa alá bújtam, onnan pislogtam az es re, amelyet mintha dézsából öntöttek volna. A tehen meg se moccant. Égzengés után mindketten megelégedetten mentünk utunkra. Nyugodtan meg kell várni, míg a baj véget ér. Aratás a paraszt ember nyári istentisztelete. No, nem a h vös templom boltívei alatt, hanem szabad ég alatt rekken h ségben ad hálát a termésért. A kaszás az igehirdet . Orca verítékével teríti a földre az érett búzát. Vegyétek, egyétek! Magam is sokszor voltam kaszás, marokszed . Nehéz munka. Úgy néztem az aratógépre, mint amelyik megszabadít sok keserves fáradozástól. Csodálkozással tapasztaltam, hogy a gép munkája nyomán bekötött kékék hullanak a tarlóra, s nekünk nem volt más dolgunk, mint a kékéket összeszedni, keresztbe rakni, asztagba hordani és géppel elcsépelni. De azért a gabona behordásnál is akadt baj. Es s id után raktuk meg a szekeret kékékkel, három lovat fogtam elébe. Meg se tudták mozdítani. A felázott talajban egyre mélyebbre süllyedtek a kerekek. Szégyenszemre leszedjük a rakott szekeret? Szó sincs róla. A lovakat hiába gyötörtem volna. El hoztam a két bivalyomat. Öröm volt nézni óvatos próbálkozásukat. Láttam, állva nekik se megy a szekér, ezért elkiáltottam magam: "Uraim! Imádkozzunk!" Lassan fél térdre ereszkedtek és egy perc mulya szilárd talajon gördült a szekér. A temérdek munkát izzadva és fütyülve végeztük. Vasárnaponként átjártunk a szomszéd fiatalságához palacsintasütésre. De amikor közeledett az sz, vágytam vissza a gimnáziumba.

A változások évei következtek. Alig néhány év telt el s eld lt, merre tartok. Id közben kiderült, hogy a matematikát egyáltalán nem értem, nyelvtanulásban gyenge vagyok. Betegségem után gyakran éreztem fáradékonyságot, ezért a tornaórákon a felmentettek kispadjára ültem. Találtam vonzó tantárgyakat is. Különösen kedveltem a magyar irodalmat, történelmet és szívesen foglalkoztam a fizikával, földrajzzal. Személyes kapcsolatba kerültem a természetrhajzzal akkor, amikor Csinády Ger vette át a tanszéket. Addig is ismertem a tanyán a háziállatokat, mondhatnám minden tücsköt-bogarat, vadvirágot, de kevésr l tudtam, mire való. A tanárral való rendszeres kirándulások felfedték el ttünk, hogy semmi sem létezik önmagáért, rendeltetése van a legkisebb féregnek is. Egyiknek az, hogy földet túrjon, a másiknak az, hogy szárnyaival magasba emelkedjen. Ki tudja megmagyarázni, hogy az egyik miért mászik, a másik miért verdesi az eget? Az ilyen szellemi ébredés után megdörzsöltem a szemem, körülnéztem, és azt mondtam: lám, van hivatásom, meg kell találnom. Akinek még nem nyílt ki a szeme a környezetre, a világra, botorkál.

Határozott irányvonal vezetett el a diák önképz körhöz, a cserkészethez, a Keresztyén Ifjúsági Egyesülethez /K. I. E./, a mi id nkben ezek voltak azok az ifjúsági mozgalmak, amelyek irányt mutattak.

A cserkészet ablakot nyitott a világ felé. Ennek a tágulásnak a sorrendje: el ször járd be, ismerd meg hazád földjét, azután léphetsz idegen országba. Ger bá' megszervezte a cserkészek számára a nyári sátoztáborokat a Tisza és a Balaton partján. Magyar múltunkat ismergettük Mátra, Bükk, Bakony, Mecsek tájain. Ezeken a táborozásokon hallottam el ször a magyar öntudatról, hazafiságról és érintett meg a reggeli áhítatokon Jézus Krisztus. Szorgalmasan készül dtünk az 1933. évi világcserekész találkozóra, a jamboree-ra. Tábori naplóim számolnak be az esti tábortüzekr l, vidám m sorainkról.

A K. I. E. -vel úgy találkoztam, hogy az országos egyesület igehirdet i eljöttek a karcagi gimnáziumba is. Fónyad Dezs , Karácsony Sándor , meg a többiek életet szerettek volna lehelni az alföldi diákság hervad lelki világába. A lányoknál B Kis Julianna, a fiuknál Dobos Károly ért el eredményt. Ma sem tudom megmagyarázni, hogyan kerültem kb. 1928 – 29-ben a szigligeti nemzetközi K. I. E. diáktáborba. Annyi biztos, hogy öröm volt együtt hallgatni a külföldi diáktársammal Isten nekünk szóló üzenetét. Sokáig féltve rizgettem azt a fényképfelvételt, amelyen a táborlakók nevetése közben kutyát idomítok. Az S. D. G. /Soli Deo Gloria/ balatonszárszói ifjúsági táborozásán kétszer vettem részt.

Úgy emlékszem, hogy minden gimnáziumban m ködött helyi önképz kör a VI - VIII. osztályosok számára. A részvétel önkéntes volt, de kitüntetésnek vettük, ha tagja lettünk az önképz körnek. Sajnos, semmilyen kapcsolat nem fedezhet fel a diák társulás közt. A gyülekezetek se foglalkoztak a szomszédok örömevel, bajával. Ez az elkülönülés károsan befolyásolta az egymás iránti megbecsülést.

Volt azonban olyan jellemformáló er és tudást gyarapító készség, ami az önképz köröket jellemezte. Az egyik a diák önkormányzat magvetése és korai kivirágzása. A diákság által megválasztott vezet ség megrótt a nyegle, az öntelt tagjait és bátorította a kezdeményezésben tétovázó, félénk diákokat. A vezet ség fegyelmezését és ösztönzését elfogadtuk. A másik önképz kör foglalkozás a magyar irodalom felé való fordulás volt. Hetenként egyszeri gy léseinken tág teret kapott az egyéni próbálkozás prózában, versben. Ilyenkor pódiumra léphettek, szót kaptak a jöv költ i, írói, el adói.

De nemcsak jeles tollforgatók, hanem olyan kiváló tudósok, mint Németh Gyula és Gaál László egyetemi tanárok is a mi önképz körünkben bontogatták szárnyukat. Én is itt kezdtem, mert az irodalmi m vek el adásához korán kedvem támadt. Miután kedvez bírálatot kaptam diáktársaimtól, egyre több bátorsággal szavaltam. Kellemesen érintett, hogy Vadai Gyurka és Zöld Marci befogadtak abba a diák "színtársulatba", amelyik évenként egyszer - kétszer felborzolta a karcagi közvéleményt. A zsarnokság, az elnyomás tárgyú színdarabok el adása nem mindenkinek volt ínyére.

Közben azon törtem a fejem: hogyan tovább? Sürget en szorongatott az a gondolat, hogy utat kell választanom. Addig, amíg mások irányítanak, nem lehetek szabad ember. De kinek a kezébe tegyem le sorsomat? Mert a szabadságot nem arra akartam felhasználni, hogy vaktában repdessek, hanem arra, hogy önként átadjam magamat valakinek, de nem akárkinek. Lelkem mélyéb l fakadt fel a vallomás: én az Úré Vagyok! Semmi kétség, enyém az életszabardon, mégse rendelkezem vele, mert másnak és másoknak is juttatni kell bel le. Egyáltalán nem emlékszem, hogy pontosan mikor történt mindez, mert nem volt részem látomásokban, rendkívüli damaszkuszi jelenségekben, mégis - úgy 17 éves koromban - egészen biztos lettem elhívásom fel l. Ráadásul a Szentlélek leleményessége megajándékozott a szerelemmel is. Ne botránkozzon meg senki ezen a kapcsolaton. S t éppen ez az elhívás és szerelem eredetisége. Semmit sem tudni, de mindent átélni. Sehol sem tanítják, mégis bárki részesévé válhat. Olyan ez, mint az eredet titka. A Biblia nélkül fogalmam se lett volna, hogyan lettem ember. Csodálkozom, mert azt se tudtam, hogy mi fán terem a szerelem, mégis fülig szerelmes lettem egy diáklányba, aki a II. világháborúban légitámadás áldozata lett. Ismeretlen volt számomra: megtérés, kegyelem, b nbocsánat, mégis felajánlottam magamat Isten szolgálatára. Elmondhatom, hogy fel lem el bb történt meg a döntés és én engedelmeskedtem az elhívásnak. Nincs abban semmi véletlen, hogy a két élmény egy id ben jelentkezett, hiszen mindkett túl van az ember hatáskörén.

Az érettségiért viszont nekem kellett megküzdeni. Tanultam volna én szorgalmasan, de a vizsgák el tt kaptam kölcsön: Dumas, Gróf Monte Christo regényét és megb völt. Ennek köszönhetem, hogy amikor az érettségi elnök az Anyám tyúkjá elmondására szólított fel, furcsán néztem rá. Bocsásson meg nekem Pet fi, de éppen akkor h sökr l álmodoztam, nem a tanyapallagon karicsáló tyúkról. Ma sem értem, hogy vizsgán miért nem azt kérdik a diáktól, amihez kedve van, s amit tud. Igaz, hogy az Arany, Vörösmarty verseit fújtam neki, meg Kármán József nagynyja nevét is tudtam, de pl. Adyt nem kérdezte. Pedig a nyelvemem volt, hogy elmondom az skajánt. Szerencsére a történelmi évszámokkal barátságban éltem, azzal is tisztában voltam, hogy a királyok, hadvezérek hol és mikor gy ztek. Csak éppen arról nem esett szó, hogy mennyi vér, szenny, éhség tapad a dics séges történelemhez. Elárulom azt is, hogy algebrából felkészültem, és megtanultam káromkodni ilyenformán: azt a sinus-át cosinus-át neki! Ennyire hódított meg a matematika. Jó közepesen leérettségiztem.

Alig gy ztem kivárni, hogy az iskola ny gét letegyem, máris következett a jamboree-ra való el készület. Idáig ez abból állt, hogy évekkkel el bb megtanultuk a könyvkötészetet és lassanként újra kötöttük a gimnázium ifjúsági könyvtárát. A szerény keresetet éveken át félretettük. Tábori felszereléseket vásároltunk, amelyeknek a karbantartásáról mi gondoskodtunk. Külön gondunk volt a konyhai felszerelés, az élelmiszer raktár sátorban való elhelyezése. Kötelez volt az angol nyelvgyakorlás, gondolván arra, hogy az Indiából érkező fiukkal is szót tudjunk érteni.

Az 1933. nyári jamboree életem első legnagyobb élményévé vált. Horthy kormányzó a gödöllői királyi üdülőparkját engedte át a világon minden részéből érkező cserkész ifjúságnak. 25.000 cserkész gyűlt össze a gyönyörű parkban. Előre kijelölt altáborokban vertek sátrat a fiatalok. Feketék, sárgák, rézbrók, fehérek keveredtek egymással. A mi nagykunsági csapatunk árnyéktalan terepen kapott helyet. Talán azt gondolta a táborrendező, hogy úgyis hozzászoktunk már a tiszta naphoz. De voltak nálunk edzettebbek is, mert közvetlen szomszédságunkban az irakiak, egyiptomiak vertek sátrat. Ezek a szikkadt fiúk még árnyékot is keveset adtak, minek az otthoni sivatagban? Mindennél jobban megbecsültük ismerkedési készségüket. Az indiai fiúk óvatosabban közelítettek a körzetünkhöz. Előbb megkérdezték, hogy vannak-e angol vendégeink? Miután meggyőződtek, hogy nálunk az egész angol birodalomból egy szálat sem találnak, barátságosak lettek. A parancsnokunk világosított fel arról, hogy azokban az években folyt Gandhi vezetésével India felszabadítása az angol gyarmatbirodalom elnyomása alól. Így érintett bennünket akkor a világpolitika.

Visszatérve a jamboree hétköznapjaira, örömmel számolok be arról, hogy az ellátás kitűnő volt. Minden reggel megkaptuk a napi ellátmányt bőségesen és természetben. Úgyhogy a csapatok saját ízlésük szerint dolgozták fel és fűtötték meg. De mit csináljon egy szegény iraki, vagy egyiptomi a krumplival? Hámozatlanul hajigálták bele a fűzélbe és nem ízlett. Nem csoda. Aztán megkínáltuk őket a kunsági paprikással és menten megpecsételdött az iraki-magyar barátság.

A fénypont azonban este következett, amikor táborunk mellett altáboronként a cserkész fiúk előadták népük kultúrakincsét. Indián népi énekeket és afrikai táncoktól kezdve a kínai operáig csodálkozva néztem, hallgattam a világszongását. Közös dalokat tanultunk, énekeltünk. Legutoljára fáklyát gyújtottunk és késő esti lángok semmiben sem különböztek egymástól. Testvérré vált a világ ifjúsága. Csak megint a politika ütött sebet a Testvériségen. Alig telt néhány nap a megérkezés és elhelyezkedés után, azt vettük észre, hogy a Csehszlovákiából érkezett magyar fiúk újra pakolnak. Megtudtuk, hogy a csehek parancsára a legrövidebb idő alatt vissza kell térniük Csehországba. A csehszlovákok sohasem szívlelték, ha nálunk jól érzi magát valaki. Ha jól emlékszem, Erdélyből nem is engedtek hozzánk magyar fiukat.

Ennek a világméretű ifjúsági találkozásonak a csúcspontja az volt, amikor a befejezés előtti napon 25.000 cserkész vonult fel a Világfőcserkésze, B. P. és Horthy kormányzó előtt. Valamikor a római légiók a Mars mezején kiáltották az új császár felé: Ave Cezár!! Most a gödöllői parkban hangzott el a világ óhaja: Peace, BÉKE!!

Egyetemi éveim

Megint újrakezdttem, de mostmár a debreceni gróf Tisza István nevét viselő újonnan épült egyetemén, amelynek egyik fakultása a teológia volt. Rajtunk kívül jogász, bölcsész, orvostanhallgatók népesítették be a hatalmas épületet.

Mindez a nagyerd szélén terült el. Lakást, ellátást az si Református Kollégiumban kaptunk.

1933 szén vonultunk be az alma materbe. Ett l kezdve készítettem jegyzeteimet. A négy fér helyes kollégiumi szobában hamar összemelegedtem lakótársaimmal. Együtt éltünk, de nem zavartuk egymás magánéletét. Különben se rejtegettünk olyan titkokat, amit nem lehet elmondani. Így aztán elég korán megtudtuk, hogy ki kinek udvarol. Jöttek mentek a levelek Kecskemétt l Csengerig. Közben igyekeztünk beleilleszkedni az egyetemi élet rendjébe, amely nagyjából a professzoraink szeszélyét l is függött. Csikesz Sándor prof. pl. korán kel volt, ezért korábban is kezdte az órait, mint a többi prof.

A tanulás bizony sok feladatot rótt ránk. A teológiai tantárgyak mellett kötelező vé tették három fakultás egyes tantárgyainak hallgatását és kollokválását. A bölcsészeten filozófiából és neveléstudományból kellett jeleskedni, az orvoskaron közegészséget hallgattunk, a jogi fakultáson közgazdaságtannal, közigazgatási joggal és egyházjoggal foglalkoztunk. A jogi karon Kováts prof. és Szentpéteri Kun Béla prof. alaposan megleckéztetett bennünket, de a bölcsész és orvoskaron sem volt könnyebb munkánk.

Természetesen a f tantárgyak a Biblia köré csoportosultak. Érdemes megemlíteni néhány teológiai tantárgyat: héber, görög nyelv, enciklopédia, izagogika, exegezis, vallástörténet, egyháztörténet, pasztorális gyakorlatok, belkölmisszió, dogmatika, valláspedagógia, hitvallásaink, etika, liturgia, apologetika, asszír—babiloni grammatika. A Kollégiumban tanultunk még harmóniumozni, szemináriumon vettünk részt, és gyakoroltuk a szónoklattan a kollégiumi oratóriumban. Nem sorolom tovább a sokrét elfoglaltságunkat. Csak a nagyerd i fáí a tanúim, hogy mennyiszer dörzsöltem a fejem - kollokviumra készülve - a törzsükhöz. Hátha így be tudnám préselni a tudományt a megfelelő helyre. Majdnem hiába er lködtem, mert nem fogott meg a dogmatika, a filozófia, a héber nyelv régisége. Pedig Kállay és Vasady professzorok mindent elkövettek tantárgyuk megkedveltetésére. Annál inkább fogékonyságot éreztem a vallástörténet és az egyetemes egyháztörténet iránt. id.Varga Zsigmond prof. bevezetett az ókori misztériumok megértésébe. Külön szemináriumában t le kaptam indítást a sumer korszak tanulmányozásához. Igaz, hogy az 1200 oldalas “kis tankönyvét” nem volt könnyű megemészteni, de felszította bennem a régészet iránti, azóta sem lankadó érdeklődést. Magával ragadott Révész Imre professzor egyháztörténeti előadás sorozata. Szenvedélyesen elevenítette meg az skeresztyének útkeresését, tévelygését, majd “legyen meg a Te akaratod” áldását. Ebb l táplálkozott a mártíromság.

Megvallom, messzire kalandoztam a vértanúságtól, csak gondolatban követtem és tiszteltem azokat, akik hitükért életüket áldozták. A vágyak, be nem teljesült örömeik ostromolták lelki csendességemet. Egyszer értelmetlen szomorúság, máskor követel z életvágy kerített hatalmába. Fájó és nehezen elviselhet törés következett be azzal, hogy véget ért a diákszerelem.

A válság okai ennél mélyebbre nyulak. Önmagamat kerestem, mégis társ után kutattam. Megbízhatót, tartósat, szeretetreméltót kell találnom. Feladataink közé tartozott, a debreceni gyülekezetekben felváltva pasztorális gyakorlatokat végezni. Így résztettünk a különböző templomokban, imaházakban tartott istentiszteleteken, Mély hatást gyakorolt rám Sós Béla igehirdetése. Felkerestük a baptista, szombatista, pünkösdista gyülekezeteket is. Ezeken az összejöveteleken újra megérintett Jézus Krisztus keze. Az a hitem támadt, hogy a Társ, aki kivezet a lelki válságból.

Elkezdtem ostromolni, hogy mit tenne a helyemben? Mert én "nem halogatom az követését, de teljes mértékben nem akarom átadni neki" - írtam a naplómban. Igen - de szorításában alkudoztam, mintha egyenlő fél lettem volna az Úrral. Meg is maradt sokáig ez a félreértésem. Hogyne igyekeztem volna megállni a talpamon, hiszen akkor még nem ismertem a megaláztatást. Az Úr később adott választ arra a kérdésre, mit tenne a helyemben. Kövess engem a keresztfáig! A szenvedés nélküli keresztyénség üres beszéd. A próbatételek bizonyítják, hogy hány karátos az életem.

Mindenesetre felderengett bennem, hogy a diákszerelem elhamvadása után még fájóbb elválások is következnek.

Ritkán tudtam hazamenni Karcagra, mert nem volt pénzem a vonatra. Az év végi kollokviumok után biciklire pakoltam minden holmimat és megkezdtem a nyári vakációt. A rücskös makadám f úton vidáman karikáztam hazafelé. Otthon vártak a szüleim, a tanya minden lakójával. Mondanom se kell, hogy nekem a városban semmi dolgom nem volt, annál több a tanyán. Az állatok nem felejtenek. A kutyák majdnem felborítottak viháncolás közben, a lovak hátracsapott füllel konyítottak, a tehének, az ökrök kissé félrehúzódtak, hogy odaférjek közéjük egy gyengéd vakarásra. Örültek. Még az aluszékony macskák is rám sandítottak félszemmel. Várt rám a munka dandárja.

Sárgultak a búzafejek. Közeledett az aratás. Nekifogtam az aratógépek karbantartásához. Kinttem a kölyök sorból és a régi cselédfiúk befogadtak, mint nyári gépészt.

Akármilyen keményen dolgoztunk, a munka szünetében kedvem szerint szórakoztam. A zöld futóval beborított nyitott gangon ebédeltünk mindnyájan. Kittenkosztot evett együtt a gazda, cselédfiú, napszámos. Szerintem került asztalra csirkepaprikás, sülték, túrós csusza. Anyám mesterszakács volt a 8 - 10 fős személyzet ellátásában. Ebéd után a kisbirtokunkat övező hatalmas kocsisfák valamelyikén olvastam, vagy a képzeletbeli bírósági tárgyaláson ügyvédként szónokoltam, a vádlott felmentése érdekében. Azt nem állíthatom, hogy a kutya se törődött velem, mert közülük egy mindig röhögött a fa alatt. Aztán valahogy szert tettem egy detektoros rádió készülékre és az ólban felszerelve fülhallgatóval bekapcsolódtam Budapest adásába. Annyira ritka volt a zenének és prózának ez a közvetítése, hogy a fiuk szinte babonás tisztelettel tartották fülükhöz a csodabogarat, amelyik életükben először törte meg a réti föld csendjét, néha a békák brekegését.

Augusztus hónapban mindig valamelyik ifjúsági táborban tápláltam magamat lelki eledellel, meg vízparti szórakozással.

sszel visszatértem a Kollégiumba, az egyetemre. Élményekben gazdag hónapok következtek. Még a tanév elején tartotta nagygyűlését a legitimista párt. Az egyetemi ifjúság bajtársi egyesülete kiadta a jelszót: tüntetni! Ez gyakorlatilag abból állt, hogy a Habsburg királypárti gyűlés termét nagyrészt az egyetemi ifjúság foglalta el s amikor megjelentek a hercegek, grófok, véget nem érő taps tört ki. Hiába integetett a szónok, elég már, tovább harsogott a taps, a lábdobogás. Hirtelen abbamaradt a zaj és azonnal hozzákezdünk a Himnusz, a Szózat minden versének az elénekléséhez. Aztán megint tapsvihar, éljenzés. A szónok szavát senkise értette. A Bikaszálloda nagytermébe rendszeres nyomult be. Kifelé szorítottak bennünket. A gyűlés feloszlott, minket pedig az utcán várakozó lovas rendőrök a Kollégium fele tereltek. Jó helyre, mert betódultunk a kapun. Biztonságban éreztük magunkat. A Kollégium és az egyetem olyan autonóm terület volt, ahova a rektor engedélye nélkül rendszeres nem léphetett be. A Kollégium udvarán szeniori engedéllyel táborfüzet gyűjtöttünk és késő éjszakáig éltettük a magyar hazát. Ez tetszett nekem.

A másik egyetemi ifjúsági megmozdulásra –szerencsére- nem hívtak teológusokat a bajtársi egyesület. Ez az egyetem belterületén zajlott le. Egyik előadás közben óriási zajra lettünk figyelmesek. Uraim! tisztázzák meg nyugalmukat! - csitított az előadást tartó rektor. Kirohant a teremből, mi is utána. Akkor tárult elénk, 1934-ben először, a hitlerista Germánia vigyorgó pofája. A megszedült náci érzés jogászok taszigálták, talán még ütlegettek is az első emeletről lefelé a zsidó egyetemi hallgatókat. Numerus clausus! Kifelé az egyetemről! Ezek után nagyon szerény az az összegezés, hogy ez már nem tetszett nekem. Egyenesen megundorodtam az ordító jogászoktól. Pedig még sejtelmem se volt, hogy mi következik néhány év múlva.

Felderülök, ha a legációkra gondolok. Hagyomány szerint a teológusok széttrajzoltak karácsony, húsvét, pünkösd ünnepén a tiszántúli gyülekezetekbe. Igét hirdetni. Előbb azonban a tanulmányi eredmény alapján rangsorolták a diákokat. Összegyűjtünk a Kollégium egyik nagytermében, ahol mialatt hallgattuk a krónikás rólunk szóló mulatságos történeteit, szivaroztunk. A sűrű füst ellenére a kimutatásban megtaláltuk a nekünk megfelelő falut, ahol az ünnepi szolgálatokat vállaljuk. Erről a választásról megbízólevelet /libellus/ kaptunk, amelyet bemutattunk a ruhakereskedőnek is. Rögtön tudta, hogy kb. hány pengőért a legáció s ennek arányában adott öltönyt, fehérneműt- hitelbe. Persze a szolgálat ideje alatt nekünk kellett összegyűjteni a pénzt a gyülekezetekben, ami nem kevés leleményre ösztönzött. Íme így ruházkodtunk. De eszünkbe se jutott, hogy szegény diákok vagyunk. Ha éppen pénzszerzésre kerültünk, felkerestük a jószívű Erdős Kari professzorunkat, aki rövid faggatás után kölcsönrel segített rajtunk. Sajnos, akadtak olyan diákok is, akik kártyán nyereszkeskedtek. Egy-két félév után ki is sodródtak -végleg- a Kollégium kapuján, amelyen az díszlett; orando et laborando.

Felüdülés volt számunkra a Kántus. Ez a több százéves múltú férfi kórus teológusokból állt. Karnagya Szigethy Gyula, felügyelő tanára Erdős Károly professzor volt. Mindketten értettek a diákok nyelvén, ezért kaptak tőlünk becenevet. Egymás között Szigethy karnagyot Gyufának, a professzort Kari fiannak emlegettük. Ilyen kitüntetésben kevesen részesültek. Hetenként többször próbáltuk a szólamot. Főleg egyházi énekeket, de Gyufa suttyomban Kodály, Bartók zenéjére is tanított. Jó hasznát vettük, mert a hetenként ismétlődő kiszállásokon vidám hangulatra serkentettük a hallgatóságot. Bejártuk Szabolcs, Szatmár, Hajdú, Bihar, Kunság falvait. A templomi szolgálatba beleillett nemcsak a Kántus egyházi éneklése, hanem zeneszám, a Kollégiumról szóló előadás, sőt még az én szavalatom is. A munka után következett a közös étkezés. Csinos lányok szolgáltak fel finom ételeket. Mókázás, nótázás közben nem tudtuk eldönteni, hogy ki vagy mi tetszik legjobban. “Örök szerelmek” lobbantak lángra egészen az esti vonat indulásáig. Sült csirkével, süteménnyel megrakva tértünk haza és csak otthon vettük észre, hogy a rézfúvósok öblös hangszerei tele vannak kaláccsal. Megint jóllaktunk. Semmi sem ment kárba.

Lehet, hogy ilyen emlékek táplálták Balthazár Dezső püspökünkben a Kántushoz való vonzódást. A püspököt szerettük és tiszteltük. Minden évben egyszer—kétszer megvendégelte a Kántust a kötetlen beszegetés során és is felfrissült az ifjúság környezetében. De azt nem mertük neki megmondani, hogy az ebédhez felszolgált zeleméri bora nagyon savanyu.

Lepergett a négy éves egyetemi idő, megkaptuk az abszolutoriumot. Letettük a kápláni vizsgát, szerezhettünk magunknak segédlelkészi szolgálatot. De a papi vizsga letételére két év múlva került sor.

Észre se vettem hogyan távolodik tőlem ifjúságom, barátaim. Ti, Kovács Feri, Kopasz Gabi, Kósa Feri, Gál Miska, Inczédy Marci meg a többiek olyan váratlanul repültetek el, mint a rigók. Valahogy mégis erős törzsek maradtatok bennem.

A Debrecen felé való búcsúm Tóth Árpád nagyerdei érzésével fejeződött be: Jó
így csendesen nézni a fákat,
érezni a derékot, mely mindent áthat.

A szolgálat fényei és árnyékai

1937. október 1.-vel Karcagra rendelt szolgálatra Balthazár utóda, Maklári püspök. Beosztásom tanyai segédlelkész. Közvetlen főnököm Török Vince lelkipásztor. Fizetésem havi 75 pengő, amiből nehezen tudtam volna megélni, ezért hazaköltöztem a szülői házhoz. A kosztot, lakást ilyenformán biztosítottam. A szűkmarkú karcagi presbitérium számára jelentéktelen személy volt a tanyai segédlelkész. Közben előfordult, hogy félévre havi 25 pengőre szállították le a fizetésem. Ez bizony éhbér volt. A megbecsülésnek ilyen alacsony fokán az alázatosság és a lázadás küzdöttek bennem. Mégsem

süllyedtem jelentéktelen egykedvőségbe, hanem kirendelt helyemen maradtam, és nagy igyekezettel hozzáfogtam a tanyai gyülekezetek szervezéséhez.

Kezemben van Karcag régi külterületi térképe. Középen a városi település mellett majdnem egyenlő sugár távolságban a tanyavilág, ahol nyáron több mint 10.000 ember dolgozott, télen jóval kevesebb.

Valahol keresni kellett egy támaszpontot, ahonnan elindulhatok az Ige magvetésére. Találtam. Bíró tanító házaspár a város szegélyén, a kiskulcsosi külterületi iskolában tanított és lakott. Mivel ez is református iskola volt, ezért a tanító házaspárral egyetértésben kihirdettem az iskolás gyerekeknek, hogy október 24-én az iskolában istentiszteletet tartok, amelyre szeretettel várom az iskolásokat és szüleiket.

Ettől kezdve naplót vezettem a tanyai szolgálataimról.

Az első istentisztelet, amit megengedett az Úr 1937 október 24-én a kiskulcsosi ref. iskola, kopott tanítói katedra mellett történt. Előtte a padokban feszengett 17 férfi és nő. Énekelni nem tudtak, Bibliát nem ismerték. Megkereszteltették ugyan gyermekeiket - a bábaasszony, úgyszólván elvitte az újszülöttet a templomba - de ezzel vége is szakadt Istenhez, egyházhoz való tartozásnak. Legfeljebb a házasságkötéskor, temetésekor találkozott vele a pap. A templomról csak annyit tudtak, hogy nagy tornya van, és harangszó hallatszik belőle. Ilyen lelki kietlenségben élt jóformán minden tanyasi ember. Idáig senkise törődött velük. Fényvetődött rám. Megbízásom van, hogy az embert az Úrhoz vezessem. Az árnyék is mellém szegődött. Van-e, lesz-e lelki erőm? Minek bajlódjak ennyi sötétségben élő emberrel?

A szolgálatok elvégzéséhez megfelelő ruha is kellett, Nagyjából a paraszt emberek viseletéhez alkalmazkodtam, mert a feneketlen sárban, máskor a portengerben csak úgy tudtam közlekedni, ha csizmát húzok, lóra szállok, taligába fogok, néha kerékpározom. Végül szükség esetére megmaradt a gyalogszer. Első időben olyan egymástól távol eső tanyákat kerestem fel, ahol egy levanteoktató irányításával kötelező félkatonai foglalkozásra gyűltek össze hetenként egy szer a környékbeli fiúk. Főleg cselédek, akik írni—olvasni se nagyon tudtak. Unták a jobbra-balra át, hátraarc, menetelés, puskafogás gyakorlását, ezért nem csoda, hogy felcsillant a szemük, amikor egészen másfajta foglalkozásra hívtam fel a figyelmüket. Igaz először el kellett végeznem a levante tiszti iskolát Isaszegen, mert csak ilyen minőségben vehettek részt a levante kiképzésen. Abban azonban tényleg igazuk lett a fiuknak, hogy másfajta igénnyel közeledtem hozzájuk. Tanítottam őket földrajzra, magyar történelemre, közhasznú ismeretekre, de a legfontosabb a Bibliából hozzájuk szóló Isten üzenete volt.

Kezdetben nem akartam sokat markolni, ezért a kiskulcsosi településen kívül a tarattyói, bócsai, keservesi, botonási határrészekben tartottam istentiszteleteket. Belátom, a kíváncsiságon kívül alig ébresztettem mást bennük, pedig akkor már felnőttek, asszonyok, öregek is résztvettek az összejöveteleken. Bizonyára tapasztalatlanságom játszott közre a kudarcban. Megközelítésük nyitját nekem

kellett megtalálni. Észrevettem, hogy a prédikálásom nem köti le annyira a gyülekezetet, mint az éneklés. Valamikor Sztárai Mihály éneklésével hódította Dunántúlt és lettek Krisztus hitvallói. Ettől kezdve, én ugyan szerényebb tehetséggel, az egyházi énekek tanítását, majd éneklését tartottam fontosnak Isten dicsőítésére. Botladozva, sok bizonytalansággal kezdtem el a "térít munkámat". Szerencsére a feladatom nehézségeit nem méricskéltam fel előre, ezért nem is féltem elkezdni és folytatni. Ahhoz a szilárd tervemhez tartottam magamat, hogy a gyakori sártenger miatt először a m utak melletti tanyákat kereselem fel. Annál inkább, mert néhány helyre Bíró tanító autójával vitt el. Ráadásul még a kántori feladatot is ellátta.

Karcag-pusztán felfedeztem egy útkaparó házat. Az útról ajánlotta istentisztelet tartására a m út melletti lakását. Örömmel elfogadtam, mert ezzel a Hattyus, Vajas, Karajános határrész lakói is bekapcsolódtak az igehirdetésbe, éneklésbe. Egy-egy alkalommal 25 - 30 atyámfia vett részt az istentiszteleten. Nagyon jólesett, hogy munkám legelején tőlük hallottam Isten iránti hálaadást az egyházi szolgálatért.

Közben a kiskulcsosi gyülekezet 75 főre növekedett. Persze nem szabad arra gondolni, hogy ahol megjelentem mindjárt lelki ébredés támadt. Bőven maradtak ellenállók, akiket az angyalok nyelve sem ébresztett volna fel az Úr hívó szavára.

Kik is voltak a tanyasiak?

Önérzetes, nyílt szívű emberek. Igaz, nehezen oldódtak. Véleménynyilvánításuk előtt hímeztek-hámoztak, mert már olyan sokan és sokszor félrevezették őket, hogy nem tárulkoztak ki azonnal. Annak ellenére, hogy alacsony sorban éltek, nem hunyászkoztak meg, hanem viselkedésükben magukkal hordozták a végzett munkájuk értékét. A gulyás, a juhász, a kocsis, a kondás szinte rátarti módon dicsekedett a borjúval, a báránnyal, a csikóval, a kismalacokkal. A tanyasi ember nem félt, de sokat aggódott. Különösen olyankor, amikor bekövetkezett egy-egy állat ellése. A rendellenesség veszélye fennáll. Lesz-e szaporulat? Aggódott akkor is, amikor a rohamosan közeledő felhők hirtelen elsápadtak és a szüntelen villámlás, dörgés jelezte, hogy jön a pusztító jéges. Mégse maradtak üresen a tanyák.

Helytálltak a parasztok. Alig volt elvándorlás. Hamar megismertem ennek a maradásnak az előnyét, hátrányát. Noha kevesen mondhatták sajátjuknak a tanyát, amelyben laktak családotól, mégis biztonságot nyújtott számukra, mert ott termelték a búzát, a tengerit, ott nevelték a szárnyasokat, az állatokat. Ha az előre kialakított hányadot beszolgáltatták a gazdának, bőven maradt ennivaló. A várostól való távolságot azonban nehezen győzték le, mert a járhatatlan földutak akadályozták a közlekedést. Bizony keveset tudtak a világról. De vendégszeretettel fogadtak házukban. A szabadkéményes pitvaron át a lakószobába jutottam. Sok gyermek nyüzsgött bent. Némelyik pendelyben mászott az ölembe, a többiek, akiket a sutból előcsalogattam, mezítláb topogtak

a simára döngölt földön, de nem fáztak, mert a búbos kemence ontotta a meleget.

Érdekes színfoltja is akadt szolgálatomnak. 1937. novemberben a városi református tantestület felkért, hogy m ködjek közre egy gyermekel adás megrendezésében. Szívesen vállaltam, ilyet még úgyse csináltam. Kb. 200 gyermeket kellett betanítani, mozgatni a kultúrház színpadán. A mesejátékok feltüzelték a gyermekeket. Figyeltem a f rendez Bácsy Gyula tanítót, hogyan fékezi szelíden a 10 - 15 éves “sztárokat”, akik mindenképp a királylány, vagy tündér szerepére törtek. Gonosz boszorkát nehezen találtunk. Engem is meglepetés ért, mert az el adás délel ttjén közölték velem, hogy a megbetegedett iskolaszéki elnök helyett nekem kell tartani az el adáson a megnyitó beszédet. Íme a beszéd egy részlete:

“Most is magunkkal hoztuk a munka fáradságát, de már kikapcsolódtunk a hétköznapiokból, hogy ünneppé avassuk azt az alkalmat, amikor ez fiatal szerepl gárda bizonyosságot tesz arról, hogy kicsiny tehetségekkel, apró akaratokkal is képes örömet szerezni. A költ i képzelet szárnyas pegazusa kiragad bennünket a sárból, és a mesevilág színes forgatagába repít. Amit a mélyen tisztelt közönség itt látni fog, az mind játék, könnyen forgó mesekerék, de mögötte komoly el készület hónapos munkája izzik. Lelkesedés, örömteljes vállalkozás és odaadás nyilvánult meg az els hívó szóra, hogy el adásukkal is segítségére siessenek azoknak, akiknek már csak rongyos ruha, vagy éppen a szegénység örömtelensége jutott az életben. Mi lehet annál lélekgerjeszt bb, mint amikor gyermek adhat a gyermeknek? Abból ad, amit Istent l kapott: tiszta szívb l áradó áldozatkészséget és szeretetb l fakadó segítséget. Az ilyen fellángolás mellett csak gyengén pislákolnak az egyéni és társadalmi kezdeményezések, mert itt az si szeretet parancsnak engedelmeskedett ez a gyermekesereg, nem pedig a kötelesség és kényszer ség vasmarkának”.

Az el adásról elismer kritikát irt a “Karcagi Hírlap”. A jótékonyági igyekezet is elérte célját. Sajnos, abban az id ben egyre több rászoruló gyermek jött éhesen az iskolába. Ezért Szombathy István lelkipásztor az egyházi alapítványok, különböz adományok segítségével a központi lányiskola udvarán f z helyet és ebédl t építtetett, ahol az ínséges iskolás gyermekek reggel tejet, délben ebédet kaptak. Ingyen. A déli külvárosi iskolában még nagyobb szükség volt ilyen étkeztetésre. Ez is megvalósult. A város peremén él cigánygyermek legalább egyszer naponta jóllaktak.

Egyéb jótétemények is el fordultak. Akadt olyan jómódú birtokos, pl. Hajdú Béni és felesége, akik minden évben 10 pár kiscsizmát csináltattak azért, hogy az egyház ossza széjjel a gyermekek közt. Másik gazda új ruhát rendelt a gyermekeknek. Megemlíthetem a Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetsége /MANSZ/ sok jótéteményét is. Ez utóbbi szövetség vezet i Elbel Tiborén, Á Kovács Julianna voltak.

Mialatt lassan gyarapodott a kiskulcsosi, a karcagpusztai gyülekezet, egészen új és izgató hír terjedt el; tanítók érkeznek a tanyavilágba! Nem kirándulni, hanem

tanítani. Tanúja vagyok annak, hogy a tanyasi emberek mennyire restellték a tudatlanságot. Nagy részük írni-olvasni sem tudott, de azt nem tudták elviselni, hogy gyermekeik butaságban botorkáljanak. Velem együtt örömmel fogadták a lámpagyújtást.

Az iskolai állapotok miatt rövid kitérőt teszek. Karcag belterületén nem volt állami iskola. A lakosság számának megfelelő túlnyomórészt református iskolák hálózták be a várost. A római katolikusok abban a városrészben építettek iskolát, ahol laktak. Még a zsidóknak is volt iskolájuk a zsidónegyedben. Nekünk reformátusoknak 32 tanterem volt a város területén. Ezeken kívül 8 osztályos gimnáziumunk is volt.

Mi lesz a külterületen? Nagyon bölcsen a városi képviselő-testület kézbe vette az ügyet és a felekezeti iskolák mellőzésével 10 - 12 tanyai iskola szervezéséhez fogott. Dehát egyetlen iskolaépület sem volta látóhatáron! Az iskolák szervezése során első sorban arra a néhány levente otthonra támaszkodtak, amelyet előzőleg már én is igénybe vettem. Ez bizony a legkevesbé felelt meg az iskolai követelményeknek, hiszen mindössze egy 5 x 10 méteres terem állt, és akinek még ilyen sem jutott, meg kellett elégednie egy nádfedeles parasztház egyetlen szobájával. A tanítónak ez volt a tanterem és egyúttal a lakószobája. Talán valamikor a reformáció korában – török dúlta országunkban - megkötött így együtt apostoli szegénységben a pap-tanító.

Megérkeztek a "vándortanítók", ahogy a tanyasi nép fogadta őket. Az megérkezésükkel egyidejűleg az én megkötési területem is kitágult, mert egyrészt a gyermekek lelki nevelése, pl. a konfirmáció nyitva állt előttem, másrészt a tanítókkal szövődött barátságom lehetővé tette azt is, hogy felhívásokat hívjak meg időnként istentiszteletre.

A tanyasiakkal való nevezetes találkozásaim közül kiemelkedett a Berek-Üllői parti első istentisztelet, amelyik 1938. február 3-án történt a Retek-Kovács István tanyájában. Ezen a határrészen elsőnek nevezhetők az istentisztelet, mert mióta megülték Karcag határát a kunok, ilyen eset még nem fordult elő. Egy kecskelábú asztal körül két lócán ijedszemlányok, fiuk ültek, hátrább pedig a lámpafény sápadt fényében az idősebbek foglaltak helyet. A boglyakemence ontotta a meleget, repedezett falán néha füstkarikákat eresztett. Így legalább a füstszag elnyomta az átizzadt ruhák fanyar szagát. Mindnyájan tudtunk róla, hogy a közelben hőforrás tört fel Pávay-Vajna furásai nyomán, dehát akkor még annyiból állt a "fürdő", hogy egy élelmes parasztgödröt ásott és oda vezette a forró gyógyvizet. És illé díj mellett megengedte a lábmosást, fürdést, sőt hordókban is szállíthatott bárki gyógyvizet. A város is felébredt és fából készült medencét készítettek. A római katolikus egyház agilis káplánja, Orosz Pál ismerte fel legkorábban az Üllői part jelentőségét. Valahonnan pénzt szerzett és a forráshoz közel felépítette a római katolikus templomot. Vele összeépítette a vendégszobákat, amelyek alkalmasak voltak üdülésre, gyógykúrára. Városi engedéllyel bevezette a gyógyvizet s így semmi akadálya nem volt a víz áldó hatásának.

Úgy emlékszem vissza erre az időre, hogy az Üll-parton történtek figyelemreméltó kezdeményezések, de én pénz és támogatás, biztatás nélkül egyelőre maradtam a tanyasi iskolák által felkínált lehetőségek között. Adamek József fiatal tanító a többi kultúra napszámoshoz hasonlóan, szinte apostoli lelkesedéssel kezdett el munkálkodni az elvadult kertben.

Könnyebb lett volna a dús lombú fákon madárfészket találni, mint a Sebesértől a Disznórétig egy tanyasi iskolát megjelölni. Márpedig erre vállalkoztam. A Botonásban megkerestem Tóth István tanító iskoláját. Kitűnő munkatársam maradt éveken át. Gyermekeinket tanította a bibliai alapismeretekre, a felnőtteknek vasárnaponként istentiszteletet tartott. Miért nem én? Azért, mert a hírhedt keservesi úton még 4 ökör is nehezen ráncigált ki egy szekeret. Én pedig csak egy lóerős voltam.

1938. februárban sok volt a tennivalóm, mert az eddigi istentiszteleti helyeken kívül tervbe vettem az összes tanyasi iskola meglátogatását, Ezek közül egyet idézek a naplóból:

“Reggel 7 órakor indultam a kb. 12 km-re levő Varga Lajos gazda tanyájára. A Kunhegyesi út mellett, a Gergely határrészen fekszik. A fagyos föld felolvadt a napsütésre és a sárban nehezen tudott haladni a lovam. A tanyasi iskola tanítója Szecsei Mihály volt. A tanyában egyedül lakott, szerencséjére a barátságos Balog szomszéd nem hagyta unatkozni. Összesen 8 református tanítványa volt s nekik külön vallásórát tartott. Istent nem lehet látni - mondotta - felettünk a mennyben lakozik. Mi van hát felettünk? - kérdezte az egyik tanulótlól, mire az gondolkodás nélkül rávágta: a padlás.”

A városhoz közelebb is találtam iskolát. Alig mentem 4 km-t Kunmadaras felé, a téglagyári iskolában Szenci György tanítóval találkoztam, akinek a tanítványai már tudták a Miatyánkot és az Apostoli Hitvallást. Sorolhatnám a disznóréti, a kunlaposi, a hegedűsháti, az apavári, bugyogói, az üllői határrészen megtelepedett iskolákat. Mindegyik mostoha körülmények között végezte a kultúrmunkát, de talán a Vajasban levő iskola “érdemelte ki” legjobban az alábbi minősítést: “Sivárabb környezetet és elhagyatottabb tanyát el sem tudok képzelni. A vadsziken még a fűmag sem tud életre vergődni. A meszeletlen tanyán egy lyuk tátong, ez az ablak. Ezen nem igen fér be a kultúra. 24 gyermek tanult itt egy tanító vezetésével.” Rájöttem, miért varázsolt a természet ide a pusztaságba gyönyörű álomot.

A nyári napsütés heve alatt bóbiskoltam a taligán. A gyepelt is elengedtem, hiszen a lovam jól tudta, hogy hova vigyen. A város felé. Hirtelen egy zökkenésre ocsúdtam fel. Visszarántottam a zablát, nehogy belerántson a ló az eltemt hullámozó vízbe. A ló nem látta, vagy rá se hederített arra, amit én láttam. Ment tovább, pedig nekem úgy rémlett, hogy síkvíz bontja a kiszáradt legelt. Távolabb néztem, és a vibráló levegőben fordítva ágaskodott egy kútgém. A tehéncsorda mintha a levegőben lebegett volna - fordítva. Egy messzire levő tanya tündérpalotának tűnt még a bukfencben is. Ez a csodálatos tünemény a délibáb, ami vizet varázsol a szikkadt rétre, és látomást vetít az

elcsüggedt ember elé. Az ilyen ébren látott álmok csalókák, mert nem érhetjük utol, de vonzanak. Miért? Azért, mert a kietlen valóságot igéz fénybe öltöztetik. Mondhatná valaki, hogy ez az antivilág. Mindegy, hogy nevezzük. Mi, délibábkerget tanyasi tanítók, missziós segédlelkész, hittünk a rettent sötétség el zésében s a parasztok lelki, értelmi felvilágosodásában. Erre adtuk szívünket, fejünket. Az álmok sohse ártnak!

Egyre több munkatárs csatlakozott az Ige szolgálatomhoz. F leg fiatal tanítók. Az eddigi Bíró Lászlón kívül megemlítem Tóth István, Bácsy Gyula, Adamek József, Fodor Géza, Szakács József tanítókat. Szabó József, Horváth Béla kántoraink is közrem ködtek az istentiszteleteken.

Könny volna, naplóm vezetésével tovább folytatni az újabb lelki honfoglalást a tanyavilágban, de attól tartok, hogy unalmassá válna a tárgyyszer beszámoló, ezért csak a fontosabb eseményeket emelem ki.

A bereki fürd hely attól kezdve került érdekl désem homlokterébe, amióta a város vezet sége az újonnan épült elég kezdetleges szállóban vasárnaponként egy szobát bocsátott az istentisztelet rendelkezésére. Ide már nemcsak a hétköznapi munkában elfáradt atyámfiak jöttek el, hanem a gyógyvíz áldásában részesül k is

A bereki fürd helyen el ször 1938. június 26-án tartottam istentiszteletet. És már ugyanez év októberében izgatott lelkiállapotban fogadtak az atyafiak. A részleges mozgósítási rendelkezés, a katonai behívások nagyon felborzolták a kedélyeket. Betört a világpolitika a hétköznapiokba Mindenki tudta, hogy a hitleri Németország készül dik a leszámolásra. Az els világháborús veszteségeit akarta helyreigazítani. Jócskán akadtak nálunk is, f leg vezet politikusok, magas rangú katonák, akik a vesztes I. világháború után t lünk elrabolt /Trianon/ kétharmad ország rész visszاسzerzését Hitlert l várták. Tulajdonképpen ez volt a csalétek, amivel aztán Hitler belerántott a II világháborúba.

Mindnyájan roppant nehéz döntés elé keültün Egyrészt l a Habsburgok által elnyomott magyarság német ellenessége másrészt l a t lünk elszakított kb. három millió magyar sorsa iránti aggodalom tette gyötr vé a döntést. Igaz, ebb l semmi sem volt ránk bízva, de mégse hunyhattunk szemet a sorsdönt kérdések el tt.

Bevallom, sokat hánykolódtam a helyes irány megválasztása miatt. Annyi tiszta és világos volt el ttem, hogy háború árán nem lehet sem ország részt, sem emberi életet megváltani. Ezért nem csatlakoztam olyan politikai mozgalmakhoz, amelyek a gy lölet szításával igyekeztek pártot mozgósítani.

Felt nt, hogy mennyire megn tt a gyülekezeti összejöveteleken résztvev k száma. Különösen azóta, hogy bevezettem az esti találkozókat. Rendszerint 60-80 feln tt jött el az esti "tanyázásra". Beszéltem nekik Krisztus erejér l a világban, amelyet el zetes bátorításnak szántam a ránk váró bajokra; a magyar történelem sok megpróbáltatásáról, a külmisszióról. k meg ügyes-bajos

dolgaikról ejtettek szót. Ilyenkor bizony messze esett a tanya a várostól, úgyhogy éjfél tájban botorkáltam haza.

Bent a városban is vállaltam szolgálatokat. Szívesen látott vendégnek éreztem magamat az S. D. G. lánykörben és figyelmes hallgatóságot toboroztam a 48-as kispapok kaszinóiban.

Háború és szerelem.

1939. szeptember,

Igyekszem megérteni mindazt a szörnyiséget, amit a második világháború szabadított rá az emberiségre. Egyrészt azért, mert a háború kitörése pillanatában sejtelmünk se volt a következményekről, másrészt, ami valóságot a világégésről utólag leírtak, filmeztek, rengeteg lelkiismereti furdalást hozott a felszínre. Többek között azt, miért nem kiáltottunk idejében: Vissza emberek, a pusztulásba rohanunk!! Annyi biztos, hogy "akkor" nem voltam se okos, se elrelatív az emberiség sorsát illetően.

Szerelmes lettem. Semmi megbotránkoztatót nem éreztem amiatt, hogy a napisajtó szerint élet-halál harcra készül a nemzet, én pedig szívet - lelket cseréltem Sípos Ibolyával

Utólag megkérdezhetem: ki győzött? a háború vagy a szerelem? Tisztában voltunk vele, hogy két olyan fenevad, mint Sztálin és Hitler, noha elzárva egymástól képzetes módon összeölelkeztek, vágóhídra kényszerítik Európa színeit virágát. Veszélybe került ugyan a szerelem, mert soha ennyi egymástól elszakított szívdobbanást nem hallottam, de a feleségek, a menyasszonyok könnyei életre keltették a szerelmet.

Felejthetetlen számomra, amikor egy ízben 300 föntra induló katonáknak osztottam úrvacsorát a nagytemplomban. Eszembe jutott, az volna a tisztességes, hogy a szertartást félbehagyva elkiáltom magam: Haza fiúk! Nem ezt tettem. Krisztusra hivatkozva hirdetem a bűnbocsánatot és osztottam az úrvacsorát. Ellenvetés nélkül elbocsátottam őket a halálba.

Uram bocsáss meg nekem!

Egyelőre gyökeres változás nem történt. Hivatalosan nem üzentünk hadat senkinek, de a német befolyás miatt nem volt kétséges, hogy ez rövidesen bekövetkezik. Ennek előjelei hamar megmutatkoztak. A németek ügynökei beszivárogtak a gyárakba, a jelentősebb vállalkozásokba. Úgy intézték a dolgukat, hogy hadi célokra állították a termelést és minden alkalmas eszközt, ennivalót a föntra rányitottak. A gabona, a hús szállítmányok folyamatosan özönlöttek Germánia felé.

Hadtápterület lett az országunk. De azért nekünk is maradt ennivaló. A tanyasi parasztot különben sem lehetett teljesen kifosztani, mert a tatár, török dúlásokori emlékeiből táplálkozva, megtalálta a módját az elrejtésnek.

Csak az ellen nem tudott védekezni, ha behívták katonának. Voltak, akik még abba is belenyugodtak volna, hogy bevonuljanak katonának, ha megszabadulnak a sárga csillagot. A katonának ugyanis volt esélye az életben maradáshoz, de a sárga csillagosnak szinte reménytelen volt túlélni a munkaszolgálatot az aknamez kön. Vagy a koncentrációs táborok gázkamráiban. Olyasmir l írok, aminek a borzalmi kés bb derültek ki. Általában a nálunk megjelent hadijelentések mindig gy zelemr l számoltak be. Sejtettük, hogy mindez hazugság, mert nem lehet minden ellenállás nélkül elsétálni az Urálig, meg Párizsig

A sárga csillag kötelező viselése a zsidóság eljegyzése volt a szenvedéssel, halállal, a keresztyénségnek pedig letörölhetetlen szégyenfoltja maradt az id k végeztéig.

Tényleg így gondoltuk “akkor”? Hiszen semmit se tudtunk a haláltáborokról. Nagyjából bed ltünk a hitleri propagandának. Hallottunk, olvastunk arról, hogy Hitler megrendszabályozza a zsidó t két, visszaszorítja a m vészeti, irodalmi életben való térfoglalást és a fels bbrend német faj érdekében megtöri a zsidók szellemi erejét. Hogyan hatott rám és a hozzám hasonlóan gondolkodókra ez a hitleri terv? Nem háborodtunk fel miatta. De volt olyan gátlásom, - velem együtt másoknak is - amely megakadályozott a hitleri úton való tévelygést l.

Gyerekkorom óta zsidók és baptisták közt laktam a szül i házban. A konflisból él Blau bácsi, a szatócs Kóhn, a kocsmabérl Singer, a lócsiszár Bolgár, a szénakeresked Stern családjában mindig akadt éhes gyerek. Anyám alig gy zte ket tejjel, túróval. A baptisták is földhözragadt szegények voltak. Nem beszélve a cigányokról, akik egy kis házi munkáért szívesen fogadtak minden ennivalót. Ezek fenyegették Hitler birodalmát? A válaszom nem vitás. Ez azonban semmit sem számított. A hatóság felvarratta a zsidók ruhájára a megszegyenít sárga csillagot, és megkezd dött az 1939. IV. törvény végrehajtása. Ez azt jelentette, hogy a minisztert l kezdve a sintérig, minden állásban lev nek a nagyszül ig felmen en igazolni kellett, hogy keresztyén. Az anyakönyvek az egyházak birtokában voltak, ezért nekünk kellett kiállítani a szükséges anyakönyvi kivonatokat.

Reggelt l estig kutattuk az el dőket, és ezrével adtuk ki a keresztleveleket. Gondoltam rá, hogy Keresztel János furkós bottal akadályozta volna a kereszteléssel való ilyen visszaélést.

Kiterjesztették a keresztyén származás igazolását a keresked kre, az iparosokra és minden egy foglalkozásra. A zsidó úgy védekezett a kisémmizés ellen, ahogy tudott. Potom pénzért bérbe adta a boltját, kis üzemét, m helyét egy “keresztyénnek”. Ezeket strómannak csúfolták, akik aztán leszedték a tejfelt. Mi meg a törvény el írása szerint adtuk a keresztlevelek özönét. Így a háború szennyje minket is bemocskolt a stróman keresztyénséggel.

Az igazat megvallva az egyházi közvéleményünk közömbösen viselkedett a másokat ért méltatlan bánásmód miatt. Nem tiltakozott senki. Magyarázhatom azzal, hogy Hitler sátáni terve még nem bontakozott ki el ttünk teljesen

világosan s eleinte csak megrendszabályozásnak t nt fel. Mentséget én is találtam magamnak. Nem az én nyájam, így pásztora sem lehetek De, amikor bajba kerültem, bárkit l segítséget, együttérzést vártam, S mialatt megsajnáltam magamat, felébredt az önismeretem. Mit szóljon a frontra induló katona, akinek el kellett búcsúzni menyasszonyától? Mit tegyen az, akit megbélyegeztek? Ki kell gyógyulnom abból a követel zésb l, hogy Isten nekem minden jót adjon meg, mások szenvedését pedig bekenem kegyes szósszal. A mások iránti megértés érlel dött bennem. Lehet, hogy kevés az eredmény, amir l beszámolhatok. Mindenesetre elég volt ahhoz, hogy elfogadtam egy zsidó család jelentkezését, akik a református egyházba szándékoztak térni. Rendszeresen tanítottam és aztán megkereszteltem ket. Kés bb derült ki, hogy életment cselekedet volt.

A világesemények lassan rl malma közt is folyt a gyülekezeti munka. A tanyai szolgálatom tovább b vült, mert a presbitérium 2 lovat, könny kocsit és harangozói fizetéssel kocsist bocsátott rendelkezésemre. Így könnyebben megközelíthettem a tanyákat. Szinte álmokat sz ttem a tanyai szolgálatommal kapcsolatban.

Egyik nagyon emlékezetes álmom a berek-üll parti Kovács tanyán rajzolódott ki el ttem.

A tanyapallagon álldogáltam, várva a gyülekezeti tagok érkezését, akik egy-két kilométer távolságból gyalogosan bandukoltak a lelki táplálék felé. Azt vettem észre, hogy az estébe hajlott sötétségben körös-körül apró fények közelednek felém. Könny v volt a magyarázat, mert kicsiny viharlámpát tartottak maguk elé a közeled k.

A fények apró villogásából azt is láttam, hol botladoznak az atyámfiak. Mégse ezzel tör dtem, hanem az álommal, ami akkor született meg bennem. Ha ez sok parányi fény egyesül, abból még templom is épülhet a berek- üll parton.

Attól kezdve mélyen befészkel ez a gondolat az agyamba. Könny v volt rábeszélni a gyülekezetet, hogy telepítsük át az összejöveteleinket a közelben lev városi szállodába. Így vert gyökeret az els református gyülekezet a bereki sokat ígér fűrd területén. Néhány tanya árválkodott a környéken, az üdül épületek a fűrd fejl désével egyidej leg szaporodtak a telepen. Ugyanakkor a h forrásból áradó gyógyító er arra ösztönzött, hogy vessem meg az alapját a lelki gyógyulás házának.

A háború ugyan messze zajlott hazánk határaitól, de a feleségek, édesanyák, menyasszonyok szíve azokért aggódott, akiket kérlelhetetlenül elvitt a vonat a Don poklába. Tudom, hogy a legtöbb katonának volt itthon kedvese, akire, ha rá gondolt, még a dermeszt orosz tél is enyhülni kezdett. Az, hogy mi történt az orosz harctéren, sokkal hozzáért bb résztvev k kés bb elbeszélték. Nekem egyel re elég volt annyi, amit az els világháborút orosz fronton töltött apám szavaiból kihámoztam. Éhezés, sebesülés, fagyhalál, hiányos hadifelszerelés, honvágy. Nagyobb emberveszteségr l 1940.-ben még nem érkezett hír, de itthon a félt szeretet, mint rtüzek égtek.

Ugyanebben az évben olyan munkatársat kaptam, Bartha József segédlelkészt /sajnos, fiatalon elhunyt tüdőbajban/ akivel teljes összhangban kidolgoztunk egy belmissziói tervet az 1940/41. évre, amellyel a hagyományokba merevedett egyházi-közéletet szeretnénk volna ébresztgetni. Mert, amit Isten Lelkétől kaptunk, az nem szerepelt az egyházi élet szokásos programjában. Ma már egy kicsit nevetséges ilyen elemi tennivalókkal elhozakodni, de az akkori egyházi közfelfogás szerint merészségnek tartottuk szóvá tenni és a presbitérium elé terjeszteni. Munkatervünk így szólt:

“Az első világháború után megváltozott a lelkigondozói munka tartalma és módja. A veszteségek súlya alatt úgy érezte magát az a nemzedék, mint aki kiesett Isten kegyelméből. Úgy is viselkedett. Kedvetlenül járt templomba, nem üdítette fel az Ige örömhíre. Többsége észre sem vette, hogy olyan belmissziói, ébredési mozgalmak támadtak, amelyek megtisztítják az utat Krisztushoz. Akik ezt figyelmen kívül hagyták, a baptistákat és a római katolikusokat elűzték. Ekkortájt fordítottak hátat legtöbbször a református egyháznak és tértek a baptistákhoz. A többiek meg azon csodálkoztak, mire képesek a római katolikusok.

Valóban fel kellett figyelni a római katolikusok elűzésére. Néhány év leforgása alatt zárdát iskolával, kápolnát iskolával, Bereken templomot és üdülőházat építettek, legújabbán pedig legényegyleti kultúrházat emelnek hatalmas eladóteremmel. Mindezt abban a városban teszik, ahol egy századdal ezelőtt a csekély létszáma miatt még temploma sem volt. Most pedig komoly anyagi alappal rendelkező egyházzá vált. Szeretnek a város vezetésében politikai befolyásra is. Országosan is kellett tapasztalnunk, hogy a katolicizmus új hódítási vágyú igézete alatt áll és erőszakos /Bangha páter/ ellenreformációjával igyekszik jelentéktelenné tenni minden más felekezetet. Erőre, szervezettségre van szükségünk, mert másképpen mellőznek, kinéznak, félretolnak bennünket, és így attól kell tartanunk, hogy mint többség hovatovább a kisebbség szerepét fogjuk betölteni.

A felelősségérzet fokozott lelkigondozásra serkentett. Eltérbe került a gyülekezeti tagok és a lelkipásztorok egymáshoz való viszonya, érintkezési formája. A hívek ezernyi kérdésének kereszttüzében az egyház vezetőknek meg kellene kérdezni önmaguktól: mit tenne Jézus a helyemben? Felkeresné és meggyógyítaná az elesetteket. Megvigasztalná a szomorkodókat. Ennek nincs más eszköze, mint Isten Igéje. Mivel pedig a mai világban kevés gyülekezeti tag megy az Igéhez, nem marad más megoldás, minthogy utánuk kell vinni, házhoz, családdhoz. Az is megfelelő, amikor a tanítás után valamelyik iskolai tanteremben tartunk bibliaórát. Lelki haszonnal jár az összejövétel, ha ki tudjuk emelni az embert a magánosságából. Különben az Ige régtől fogva figyelmeztetett: “nem jó az embernek egyedül lenni”. I.Mózes 2:18. Az egyedül levő ember ki van szolgáltatva saját hangulatának, azon kívül hamarabb megkísérti a Sátán. Jézus sem maradt a kísértés pusztájában, visszatért övéihez. mutat utat a társ kereséshez, aki első sorban Jézus, de rajta kívül lehet egy

másik atyafi, aki megért, akinek ugyanazok a problémái, kísértései, akinek kipanaszolhatja magát s megoszthatja örömét.

Ma már el sem lehet képzelni komoly gyülekezeti életet, lelki közösséget anélkül, hogy a pásztor és a presbitérium tagjai személyenként ne ismernék, ne látogatnák a gyülekezetet. Az az idő már elmúlt, amikor a lelkipásztori munka kimerült a vasárnapi prédikációban és a presbitériumi munka a gyülekezőkkel való részvételben.

Érezvén tehát az új idők követelményeit a régi munkakörök meghagyásával, de újnak a bevezetésével az 1940/41. munkaévre a következő lelkigondozói munkatervet terjesztjük a Nagytisztelet Presbitérium elé:

I. Vallásos esték.

1. Vasárnap d.u.6 a központi leányiskola kettős termében.
2. Kedden d.u. 6 a Rimaszombati kaszinóban.
3. Csütörtökön d.u.6 a Keleti iskolában /Rétoldal/
4. Csütörtökön d.u.6 a déli külvárosi /cigány/ iskolában.

A Vallásos estéket a beosztás szerinti lelkészek végzik.

II. Házi istentiszteletek.

A vallásos esték megindulása alkalmával ismertetjük a házi istentiszteletek különlegességét, családi meghittségét és azt, hogy a családban élő betegek is részesülhetnek az Ige áldásában. Készítsék elő az alkalmakat és mi presbiterekkel együtt igénybe vesszük.

III. Bibliakörök.

1. Szerdán d.u. 5 - 6 között gyermek bibliakör az árvaházban. Vezeti Bihari István.
2. Pénteken d.u. 4 - 5 között bibliakör a szegényházban. Vezeti Bartha József.

IV. Ifjúsági munka.

1. Kedden és vasárnap d.u. a leányegyesület lelki és szellemi irányításában tevékeny részt vállal: Bihari István.
2. A konfirmált leányokat bibliakörbe szervezi: Bartha József.

E két egyesület munkájával kapcsolatban tervbe vettük szeretetvendégségek tartását, valamint iskolások részére bibliakörök szervezését, szegények, árvák látogatását.

3. Az iparos ifjak csoportját Lecs József vezeti.
4. A földművelés fiatalok csoportját Bihari István vezeti.

V. A serdülő lányok, fiúk közti szolgálatot a segédlelkészek felváltva végzik.

VI. Családlátogatás - Beteglátogatás.

Lehet leg ne egyedül végezze a lelkipásztor, hanem hívjon magával bibliaköri asszonyt, presbitert.

Éget szükség van erre a munkára, mert a betegek, próba alatt szenvedők, magánosak, gyászolók, eltévedtek, megfáradtak, idősök, gyermekek egyedül Jézus Krisztustól kaphatnak üdvösségre vezető világosságot.

Elterjesztésünk csupán terv, amelyen hasznos változtatásokat nemcsak megengedünk, hanem szívesen és örömmel veszünk.

Ehhez kérjük a Nagytisztelet Presbitérium támogatását.

1940 szept.23. Bihari István és Bartha József segédlelkészek.

A presbitériumtól semmiféle választ nem kaptunk, ami nem is lepett meg, mert a civis gondolkozásmódba nem fért bele a gyerekek, betegek, cselédek lelki gondozása. Abban az időben a presbitérium nem hitközség, hanem a birtokosok összejövele volt. Jellemző, hogy a városi képviselőtagok és a presbiterek majdnem ugyanazok voltak. Vagyis csak az kerülhetett ebbe a jeles társaságba, akinek elődei redemptusok voltak és legalább 30 láncaja földön gazdálkodtak. Ennek ellenére a lelkük mélyén megbízható, áldozatkész reformátusok maradtak. Elvük körülbelül az volt, hogy minden újnak ellent kell állni, maradjon csak minden a régiben. Valahogy a vérükben élt, hogy miután évszázados kísérletezés, nem egyszer erőszak útján tértek meg szilaj pogányságukból a Jézus Krisztushoz, akkor ezután senkise háborgassa őket holmi újszövetségi belmisszióval. Dicséretükre legyen mondva, nem is akadályozta közülük senki.

Tanyai szolgálataim mellett elkezdtem a városi lelki gondozást is. Elsősorban Bartha Józseffel együtt. Megkönnyítette szolgálatunkat az a kedvező körülmény, hogy a város központjában, a fiúiskolához tartozó épületben 2 lakószobát kaptunk Bartha Józseffel. Még közelebb kerültünk egymáshoz és a munkánk menetét naponként megbeszéltük. Munkánk jó része a tervbe vett szolgálati rendhez igazodott. Különösen megszorodott a város peremén tartott házi istentiszteletek száma.

Gondolom, senkise veszi dicsekvésnek, hogy a saját szolgálataimról számolok be. Szinte készen kaptam a lánykört, amely 1940. február 11.-én Szombathy István lelkész kezdeményezésére alakult meg 27 leánytaggal. Hajnal Istvánné, a régi polgármester özvegye és Török Ida tanítóné, Török Vince lelkész leánya fáradhatatlan utánajárással igyekeztek minél több lányt Krisztus ügye szolgálatába állítani. Ez a két nő testvérünk olyan vállalkozásba kezdett, ami azelőtt nem volt Karcagon. Felleg a parasztlányok református, de megfakult hitét újra lángra csíholni, közös munkára elindítani, ez közel állott a hegyeket mozdító hithez.

Volt ugyan másik lányegyesület is, a M.A.N.SZ. /magyar asszonyok nemzeti szövetsége lányágazata, melynek lelkes vezetői Elbel Tiborné, Á. Kovács Julianna/, akik hasznos munkát végeztek a háziipar /szövés, hímzés / területén. A só és kovász azonban csakhamar a Református Leánykör lett. A vezetőséggel

egyvetértésben arra törekedtem, hogy a bibliaórák gyümölcsöt teremjenek. A korabeli naplóból idézek: “ a lányköri tagok az istentiszteletek rendszeres látogatásán kívül minden vasárnap d.e.11-kor a lánykör által bérelt parasztházban /Kiss Antal u./ bibliatanulmányozásra gy ltek ezt én vezettem. Kedden d.u. szórakoztató összejevetelt tartottak Török Ida irányításával. A leányköri tagok 1940 szén 25 alkalommal végeztek családlátogatást. A szegény iskolás gyermekek felruháztatásában résztvettek, úgy hogy 45 iskolás lánynak varrtak meleg ruhát. A tagok részére köt tanfolyamot szerveztünk. A szegény sorsú iskolás gyermekek ebédeltetési akciójában 180 alkalommal vállaltuk 400 gyermek kiszolgálását. Ezen az szön háromszor rendeztünk szeretetvendégséget. A bevétel egy részét az iskolás gyermekek felruházására, más részét az árvaház javára fordítottuk.”

Ekkor már 92 tagja volt a leánykörnek.

Kimaradt ugyan a naplóból, de jól emlékszem, hogy ezek az ügybuzgó lányok szorgalmasan kötötték a fronton harcoló katonáknak az érmelegít ket és egyéb holmikat. Az aggodás és szerelem így üzent a frontra,

A paraszt legényekkel a Csutkás kaszinóban /Baross u./ foglalkoztam. Általában ezekben a 48-as, tehát mindenképpen ellenzéki kaszinókban találkoztak egymással a paraszt emberek. Megbeszélték egymással jó - rossz sorsukat. A gazda kaszinókkal nem keveredtek. A láncaija gondolkozás itt is határt szabott. A csutkásbeliek kigazdáknak tartották magukat. Azzal t ntek ki a többi kaszinó közül, hogy nekik volt a megyében kigazda dalárdájuk. Vezet jük, karnagyuk Bihari Mihály /apám unokatestvére/ paraszt ember volt. A Bihariakról köztudott volt, hogy 3 - 4 hangszeren játszanak autodidakta úton - módon. A dalárda jó eredményeket ért el a versenyeken. A figyelem feléjük fordult, így az is el fordult, hogy Budapestre l váratlan látogatót kaptak. Ellen rizni, hátha csak álcázott paraszt ez a Bihari Mihály, aki minden zenei képzés nélkül vitte sikerre dalárdáját.

A vezetésre való hajlam bennem is megvolt, ezért a legényekkel hamar szót ejtettem. Hetenként egyszer bibliaórát tartottam. Id nként megfelel tartalmú színdarab el adására készítettem fel ket, amit a kaszinóban mutattunk be, s t még egy-két kaszinóbál rendezésében is részttem. Ezt jó néven vették a lánykör tagjai is.

Különben a lánykörrel más terveim is voltak. Török Ida tanítón vel és Zágoni Ili lányköri vezet ségi taggal megállapodtunk, hogy a városi kultúrház mozi termében színdarab el adásokat rendezünk korunk színvonalas m veib l. Véleményünk szerint ez a kulturális vállalkozás a lánykör közrem ködéssel megvalósítható. Olyan alkalmi el adásokat tartottak ugyan az Ipartestület nagytermében, amelyek kultúrszegény színvonalon szórakoztatták a közönséget, de a magyar irodalom vidéken is el adható színdarabjai hiányoztak.

Kitartó munkával sikerült színre vinni ezekben az években Zilahy Lajos: Süt a nap; Knittel: Via mala; Kodolányi: Földindulás; Kovách: Téli zsolttár; Maeterlink: Mária Magdolna; Szikszai Béni: A bárka elment cím darabokat.

Az előadások szereplői egyrészt a lánykörü tagok közül, másrészt tanítók, tanárok, ügyvédek, ifjúsági tagok közül kerültek ki. A férfifel szerepet magamra vállaltam. A rendezőnk Zágony Ili, a színpad, ruha tervezőnk Török Ida volt. A többhónapos próbák alatt a színtársulat átélte az előadásra kerülő darabokat. Csak az volt a kár, hogy egy előadást tudtunk tartani a terem elfoglaltsága miatt.

1941. áprilisban Révész Imre tiszántúli püspök vizitációt tartott a karcagi gyülekezetben. Ez alkalomra lánykör 380 terítékes szeretetvendégséget rendezett a kultúrház tükör termében a püspök és a gyülekezet fogadására. Hajdú Mária lánykörü tag ismertette a lánykör sokrétű szolgálatát. A püspök Isten dicsőségét magasztalta a jó munkáért és áldással bocsátott el bennünket.

Ezidőtájt kaptam Török Vince lelkész-elnöktől azt a bizonyítványt:

“Bizonyítom, hogy Bihari István atyafi egyházunkban 1937. október 1.-től 1939. október 15.-ig mint külterületi missziói segédlelkész, 1939. okt. 15.-től mellettem, mint személyi segédlelkész, végül 1940. április 16.-tól mind mostanáig mint belterületi segédlelkész állandó szolgálatban van, s ez idő alatt kiváló szónoki képességével, jól készültségével, tiszta életével úgy előjáróinak, mint nagy gyülekezetünk minden tagjának osztatlan szeretetét megnyerte és kiérdemelte.”

Szomorú esemény következett az egyházra 1941.-ben. Hosszú szenvedés után elhunyt Szombathy István lelkipásztor, a tudós papok közé tartozott.

Szorgalmasan tanulmányozta Kálvin és a reformátorok műveit. Szószéki szolgálataira gondosan felkészült, Isten áldja meg emlékét.

Egyre több férfit hívtak be katonának. Érezhetővé vált a közhangulat romlása, de mi egyházi emberek némák maradtunk. Abban a felemás közérzetben ingadoztunk, hogy a németek Szent István óta mindig le akartak igazni, viszont az ateista bolsevista világhatalom még nagyobb veszéllyel fenyeget. Talán ezért nem tiltakoztunk az ellen, hogy fiataljainkat vágóhídra viszik. Arról hallottam, hogy Ravasz László püspök a zsidók deportálása ellen felemelte a szavát. Szívvel kívántuk, hogy eredményes legyen a Horthynál való közbelépés. De ez még nem volt ellenállás. Az ellen sem, hogy hagytuk fagyhalálba vezényelni majdnem 200.000 katonánkat.

Ki a felelős értük? Horthy, a tábornokok? Én, te, mi? Ma sem tudom eldönteni. Én csak annyit tudtam biztosan, hogy a nyáját össze kell tartani a megpróbáltatások közt is.

Rögeszmémévé vált, hogy helyet kell biztosítani a tanyasi gyülekezeteknek. Hiányoltam is, hogy benn a városban sincs egy hajlék, ahol az összejöveteleken oldódnak a gondok, bajok. A tanyavilágban próbáltam megoldani ezt a problémát.

Kiskulcsoson a tanítás óráim kívül készen vártak a tantermek. Ki is használtuk a kedvező lehetőséget.

Karcagpusztán az útkaparó házban, közvetlenül az országút mellett egy helyiség rendelkezésre állt.

Berek – üllői részen a városi szállodában és az üllői bármely területén összejövetelt tarthattunk. A református templom terv kezdett testet öltetni. A terv megnyerte a bereki atyafiak tetszését, de még egyikünk se tudta megmondani: hogyan? miből? 1941.-ben elhatároztuk, hogy templomi téglajegyek árusítását kezdjük el. A vasárnapi istentiszteleteket erre a célra is felhasználtuk. Istentiszteletet bent a fürdő területén is tartottunk. Igénybe vettük az ott üllői makói református énekkar közreműködését. Czirják karmester nagyon szívesen segített. Adományokat is kaptunk az üllőitől.

A bereki perselypénzekből és az alkalmi adományokból azonban nem tudtuk volna felépíteni a templomot. Egyéb pénzforrás után is kutatni kellett. Szerencsére már 1941.-ben rátaláltam az adományozókra. A karcagi gazdálkodók közt nagy tekintélyt szerzett magának Ökrös László. Szakértelmével jó eredményeket ért el a földjén, ugyanakkor a munkásaival való jó bánásmód híre szétterjedt a városban. Ez indított arra, hogy felkeressem. Előadtam, hogy a bereki birtokából az országút mellett kér az egyház megfelelő terület ingatlant az első tanyai, karcagi református templom felépítésére. Ökrös László bízott volt, mert 1. kat. hold földet a református templom javára, a másik 1. kat. hold földet a levante egyesület céljára ajánlotta fel azzal, hogy a telekkönyvi átírások költségeit is vállalja. /Később a templom terület egy részét elfoglalta az üvegyár. Sebaj! Ekkor már állt a templom./

Jöttek a gondok. Templom telek már van, de miből építkezünk?

Ebben is hónunk alá nyúlt az Úr.

Előbb azonban rövid kitérőt teszek. A római katolikus és református egyház iskolákat tartott fenn az állam jelentős támogatásával. A régi eredetű iskolák támogatása mellett a kultusz kormányzat elősegítette az új iskolák építését is, főleg akkor, ha város központjától távol esett. Így került sor Karcagon a déli külvárosi /cigány negyed/ és a kiskulcsosi iskola /napszámos negyed/ megépítésére. Mindkét iskola megfelelt a kor követelményének. Az iskolákhoz tanító lakás is épült. Ez volt az úgynevezett Klébersberg program, ami hozzájárult a nagymérvű analfabétizmus felszámolásához.

Ezeket az iskolaépületeket az állam átadta az egyháznak tanítás céljára. Az állam egyáltalán nem avatkozott bele, hogy istentiszteletet tartunk az iskolában. Sőt azt sem akadályozta, hogy két tanterem közti falat lebontsuk és összerakható fa falat építsünk be, amit a célnak megfelelően használtunk előadásokra, szeretetvendégségekre.

A szükséges pénz szinte az ölembe hullt.

Hallottam róla, hogy városunk egyik jeles szülöttje, Székely Zoltán a kultuszminisztériumban Fáy államtitkár mellett fontos tisztséget tölt be. 1941.-ben felkerestem Budapesten és beszámoltam a bereki iskola-templom építési tervéről Székely Zoltán felkarolta az ügyet. Csak arra kért, hogy iskolaépítkezés címen indítsam elő az államsegély iránti kérést. Megígérte, hogy az államtitkárnál közbenjár az államsegély dolgában. Nem csalódtam benne. Meg kell

mondanom, hogy a bereki templom azért nem lehet megtalálni a református templomok építésmód jegyeit, mert ragaszkodni kellett a 2 tantermes iskola tervéhez.

Az id közben elhunyt Szombathy István lelkipásztor ideiglenes utódjának, helyettes lelkészi tennivalók ellátásával bízott meg az egyházi f hatóság. Ez a megbízás nem akadályozta a bereki tervünket, mert a tanyasi szolgálatra Tarczal András segédlelkészt rendelte az esperes. A templomi építkezés el készítése a presbitériummal egyetértésben teljesen rám hárult. A tervrajzok, a költségvetés ellen rzésében Dusa István egyházi gondnok volt a kiváló munkatársam, aki szakértelemmel ügyelt az el készületek menetére. Háborús id ben építkezni merész vállalkozás volt, hiszen jóformán minden mozgatható anyag hadicélt szolgált. Bizony eltelt másfél év is, mire az építkezéshez szükséges iratok felterjesztése és a hadicélokra zárolt anyagok feloldása megtörtént. Mindez Sz ke Zoltán segítségével valósult meg.

Helyettes lelkészi megbízásom félév után lejárt, mert a gyülekezet és a presbitérium egyhangúlag Pap Béla váci lelkipásztort választotta meg 1942.-ben. Ismeretes volt el ttünk az újságírói tevékenysége. Az sem maradt véka alatt, hogy a váci lelkészi szolgálata mellett az S,D,G. - ben és a magyarországi református szeretetszolgálatban áldásos munkát végzett. Kivétel nélkül örültünk, hogy széles látókör , Istent l ihletett lelkész kerül az alföldi laposságra. Ritka eseménynek számított, hogy korteskedés nélkül, minden küls befolyástól mentesen került Karcag egyik lelkipásztori állásába. Senkinek sem volt lekötelezve, csak az Úr Jézus Krisztusnak. Hamar ki épült köztünk az a munkatársi kapcsolat, amelyik el bírta az apró döccen ket. Ne felejtjük el, hogy a háború kell s közepén éltünk s még hátra volt a bolsevista pokoljárás. Pap Bélával megegyeztünk, hogy továbbra is vállalom a tanyai sáros szolgálatot, de a közeljöv ben, mint megválasztott, államsegélyben részesül lelkipásztor fogok szolgálni.

A következ évb en a karcagi presbitérium, beleértve a tanyasi atyafiakat is, egyhangúlag meghívott a tanyai lelkészi szolgálatra és 1943 április 4.-én az esperes hivatalosan beiktatott ebbe a tisztségbe. Felt nt és engem jóles érzéssel töltött el, hogy a nagytemplomi beiktatásomra sok fiatal jött el. Állásom betöltésével egyidej leg a fizetésem rendez dött, lakásnak pedig a Kálvin u. 1 sz. házban lev émeleti 3 szobás lakást kaptam természeti járandóság címén.

Eljött a nagy pillanat. Feleségül vehettem Sípos Ibolyát.

A fészek megvolt, csak be kellett népesíteni. Igyekeztünk is, mert 1943. májusban házasságot kötöttünk és beköltöztünk otthonunkba

A gyülekezetszervezés tovább folyt a tanyavilágban. Új, szolgálatkész munkatársat rendelt mellém az egyházf hatóság, Hódy László segédlelkészt.

A soron következ feladatunk a karcagpusztai imaház megépítése volt. Ez sem ment máról-holnapra . A kezdeményez k a gyülekezeti tagok voltak. Sovány, szikes földön gazdálkodtak, szorgalmuk mégis megmentette ket a

szegénységtől. Közel éltek a vasúti megállóhoz, gyakrabban mehettek a városba. Többet láttak, hallottak, mint a többi tanyasi ember. Lehet, hogy ez is közrejátszott abban, egy napon elém álltak, hogy szeretnének imaházat építeni. Mindenesetre én a kb. 5 évi szolgálatomon keresztül kiáradó Szentlélek munkáját véltem felfedezni. Az el készülethez tartozott, hogy a karcagi egyház keretén belül önálló egyházzrészé alakult a karcagpusztai gyülekezet. Egyházzrész tanácsosnak a következő tagokat választotta meg a gyülekezet: elnök Bihari István lelkész, gondnok Bihari Imre /nagybátyám/, tagok V Nagy Sámuel, Gy Kis L. rinc, Kangur János, Aggod Sándor, Pálfi Mihály, Pálfi József, Háló Sándor, Bogdán István, Kerekes Sándor, Vadai Sándor, Takács Imre tanyasi lakosok. 1943. dec.19.-án az egyházzrész gyűlésén Bihari Imre gondnok az imaháznak megfelelő tervet ajánlott fel és a gyülekezet tagjai vállalták, hogy imaterem és iskola céljára -szakszerű irányítás mellett - felépítik az épületet. Alig egy hónap múlva a Vajdasági határmenti atyafiak is bejelentették szándékukat, hogy résztvesznek az építkezésben.

Ezekben az években a kiskulcsosi gyülekezetben is szaporodott a tevékenységünk. Továbbra is tevékenyen közreműködött Bíró László tanító. Fennmaradt jegyzőkönyveink szerint a szeretetvendégségekben 1 és 2 kedvelő eladásokból, perselypénzből jelentős pénzüsszeg folyt be. A gyermekek részére vasárnaponként bibliaórát, és néhány jó hangulatban eltöltött összejövetelt tartottunk. A felnőttek közt népszerűvé vált a családlátogatással egybekötött házi istentisztelet, amikor a munka után hazatért családtagok, öregek, fiatalok az Ige üdítő forrásából merítettek, énekeltek. Nehéz volt abbahagyni a lelkiileg frissítő alkalmakat. Pedig akkor már sok apát, férjet, testvért hurcoltak a frontra. Kedves munkatársamat, Bíró László tanítót is behívták a lövészárkba.

Ebben az időben kezdődött az ONCSA telepítés a kiskulcsoson. A többgyermekes családok -kedvezményes áron- házhoz juttatása volt a feladat. Az állami támogatás megvalósításánál igénybe vették az egyház közreműködését is. Az államsegéllyel épült házak ügyintézője Dusa István volt. Munkájában segítettem, ahogy tudtam. Sok új gyerek jött a kiskulcsosi iskolába, ugyanakkor felnőttekkel gyarapodott a gyülekezet. A közösségi élet fejlesztése érdekében megalapítottuk az egyházközségi könyvtárat, ahol kölcsönadtuk a beszerzett könyveket. Az a gondolat is felmerült, hogy tekintettel a megnövekedett gyerek létszámra, újabb tantermet is jó volna építeni.

A karcagpusztai gyülekezet képviselői 1943. december 19.-én azzal a kész tervvel álltak elém, hogy a korábbi tervezetések alapján közvetlenül a műút mellett, közel a vasúti megállóhoz, a szükséges anyag beszerzése után imatermet építenek. Már megállapodtak Karcag belterületén levő használaton kívüli magtár megvételére. Ezt az épületet lebontják és a helyszínre szállítják. Önerőből vágnak neki a terv megvalósításához a következő évben. Az építkezéshez szükséges kiadásokat fedezik.

Nem hanyagoltam el az egyéb feladataimat sem. Így például elvállaltam a templomban elhelyezett /az orgona mögötti szoba/ egyházmegyei levéltár újra

rendezését. Az 1700 körül kezdődő iratokat a II. világháború nem kímélte meg. Teljesen feldúlták, piszok, szemét, fekália borította. Az iratokat egyenként kell helyretenni. Szerencsémre két olyan lelkes ifjút fogadhattam fel mint ifj. Bana László, Csányi Sándor, akik többhónapos munkával az iratokat helyrerakták, de nem katalogizálták. A levéltári anyagot legutoljára Hajnal Elek lelkész katalogizálta az első világháború után. Azóta újabb iratokkal gyarapodott a levéltár. A két világháború közötti időben Tóth Dezső tiszakürti lelkipásztor rendezte a levéltárat, de inkább kutató volt. Meg is termett fáradságos munkájának a gyümölcse, mert 1941.-ben megjelent a Hevesnagykunsági Református Egyházmegye Múltja című kétkötetes monográfiája. Azóta is ez a legfontosabb az egyetlen hiteles iratokra támaszkodó egyháztörténeti részlet, ami elvezet az egyházmegyei múlt megismeréséhez.

Az egyházmegyei közgyűlés 1943. októberben az irattári rendezési munkámért elismerő köszönetét fejezte ki.

Sajnos, a háborús károkat el kellett szenvedni a templomi orgonának is. Ezernyi sípját szétszórták, úgyhogy még a város szélén is találtak belőlük. Évek teltek el, míg újra megszólalt a hangszerek királyneje.

Az esperesi megbízást kaptam az U.N.R.R.A. /nemzetközi, nagyrészt amerikai/ segélyszállítmányok egyházmegyei szétosztására a háborús károsultak, lelkészek közt. Használt ruhák és egyéb közhasznú tárgyak közül lehetett válogatni.

Nem minden volt azonban kedvemre való. Érzékenyen érintett, hogy a leánykört munkám elapadt, mert Pap Béláné sokkal tetszetesebb programjával féltetett. Vonzó kezdeményezésnek bizonyult a menyasszonyképző tanfolyam megnyitása. Olyan férfiszegény világban, amilyen a háború idején emésztette a lányokat, nem csoda, ha tódultak hozzá a lányok. Hová lett a kultúr munkánk, a szeretetszolgálat? Pedig igazán nem érezhettem magam sértve a mellőzés miatt, inkább gondolkodnom kellett volna, hogy lehetek ilyen bárgyú, aki prédikációval, közmíveléssel hadakoztam a fiatalok lelki üdvösségének megtartásáért. A háború és szerelem harcában mégis csak az a végső győztes, aki szeret. Ha a párkeresés olyan ellenállhatatlan és megmagyarázhatatlan vonzás, mint a mágnesesség, akkor nincs mit csodálkozni azon, hogy a lányok a szeretet felé vonzódtak. Elvégre a szeretet a kényszer szétválások, a háborús vérontások ellenére is megőrizi hatalmát.

Kell-e a szeretet erejének bizonyítására meggyőzőbb bizonyíték, mint az, hogy a halál aratása közben István /névre keresztelt/ fiam született 1944. február 13.-án. Ibolya a háború és szerelem mezsgyéjén világra hozta Isten áldását. Jól emlékszem, ezen a napsütötte vasárnap délelőtt a Berekben a félig kész templomban tartottam istentiszteletet. Reggel ugyan bevittem Ibolyát a szülő otthonba, de egész délelőtt roppant mély víz partján éreztem magamat, aki azért izgul, hogy kit hoz felszínre az isteni idők óceánja. Fiút.

1944. március 15.-én a főtéren, a Kossuth szobor mellett szónokoltam a haza üdvözölésére, amikor felzúgtak a légvédelmi szirénák. Senkise várta meg a

repül gépek megjelenését, hanem szétoszlottunk. Szerencsére az amerikai liberátorok csak tiszteleg látogatást tettek nálunk, aztán Debrecen irányába kúsztak tovább a remeg levegőben. Engem a hideg rázott a váratlan élmény hatása alatt és eszembe jutott Lecsó József hitoktató kollegámnak a Karcagi Hírlapban megjelent írás szerkesztői intelme: óva intem az Egyesült Államokat Magyarország megtámadásától.

Bezzeg kinyílt a csipája annak a kevés hitlerista suszternek, dologkerülőnek, hitoktatónak és baráti körének, amikor 1944. március 19.-én arra ébredtünk, hogy az éjszaka leple alatt kb. 300 német tank sorakozott fel a főtéren.

Éreztük, hogy Magyarország most lépett be a háborúba.

Korábban említettem, hogy a bereki templom-iskola terve már 1941.-ben megfogant. Ennek megvalósítása érdekében történt is néhány szerény kezdeményezés. De beláttam, hogy sokkal nagyobb összefogásra van szükség, mint egy tanyasi kis gyülekezet lelkes elhatározására. Az anyaegyházhoz fordultam segítségért. Könnyen sikerült megnyerni a tervnek Török Vince lelkészelnököt és Pap Béla iskolaszéki elnököt. 1942 júliusában Pap Béla beadványban fordult a VKM-hez, államsegélyt kérve az építés céljára. Ugyanakkor Török Vince felterjesztette a püspöki és esperesi hivatalhoz az engedély iránti kérést. Az építkezés iránti kérést benyújtottam a karcagi polgármesteri hivatalhoz. Székely Zoltán miniszteri tanácsos szóban tájékoztatót, hogy jól halad az ügy a bürokrácia útvesztőiben. Csupán arra figyelmeztetett, hogy az államsegély kérése maradjon továbbra is az iskola építés keretén belül. A kedvező elintézés után átalakíthatjuk a bereki tervünket olyan formán, hogy a két tantermes iskolát belülről falal választjuk el. Így bármikor alkalmassá válik gyülekezeti összejövétel céljára. Az épületet kibívhathetjük lelkészlakással. A torony építésébe belekezdünk még engedély nélkül is, mert egyszer harangszónak kell szétteríteni a pusztában az örömmüzenetet.

A sok felterjesztés, beadvány után 1943. július 9.-én megérkezett a Vallás és Közoktatásügyi minisztériumból /176.831-1943/ a határozat arról, hogy a Karcag-bereki református 2 tantermes iskola építkezés költségeinek részben való fedezésére 50.000 pengő államsegéllyel hozzájárul.

A VKM. kötelezi az egyházat, hogy a bereki újonnan épült iskolát 1944. aug.30.-ig a rendeltetésének megfelelő célra készen kell átadni. Igen ám, de a miniszter nem számított arra, hogy egy év múlva lovas kozák előrsők cirkálnak a bereki templomban, és azok nem tartották tiszteletben a miniszteri rendeletet.

Az orosz ármádiát nem lehetett feltartóztatni. Hiába hívták be katonának a katonákat az állványról, parasztot a földjéről, papot a szószékről, közeledett az összeomlás. Meglegyintett bennünket a halál lehelete. Ennek ellenére végegeztük a dolgunkat.

A presbitérium 1943. szeptember 13.-án határozatot hozott arról, hogy a gazdasági bizottság javaslatára: "az összes egyházi alap pénzkészletének felhasználásával bereki iskola-templom megépítésének céljára sürgősen

anyagokat szerezzem be”. Dusa István gondnok elintézte az épületanyag kiutalását. Az espereshez a következő felterjesztést küldtem el:

1. A Karcag bereki iskola-templom építésének részbeni fedezetére a VKM. 50.000 pengő államsegély kiutalását engedélyezte.
2. A karcagi presbitérium köszönettel nyugtázza az államsegélyt.
3. Presbitérium elrendeli az anyagbeszerzést és az építkezés megkezdését.
4. A segélyen felüli összeget, amely az építkezéshez szükséges, az egyház biztosítja.
5. A templom és iskola közös felépítése hasznos, annál inkább, mert Bihari István lelkész a VKM.-ben folytatott személyes tárgyalásai folytán az ilyen megoldás ellen sem a VKM.-nek, sem az Állam Építészeti Hivatalnak nincs kifogása.
6. Mellékeljük az iskolával egybekapcsolt módosított templom tervet.
7. A presbitérium Bácsi Imre kézműves mestert bízta meg az építkezéssel, aki a tervrajzokat, a költségvetést már előbb bemutatta az építéssel bizottságnak.

Az építkezés 1943. október 20.-án elkezdődött.

Tekintettel a háborús körülményekre, az építkezés megkezdésénél rajtam kívül Dusa István gondnok, Bácsi Imre kézműves és néhány munkás volt jelen. Az alapkövet Bihari István rakta le.

Az év végén már álltak a falak, de a polgármesteri hivatal még mindig nem válaszolt az 1943. augusztusban beadott engedélyezés iránti kérésemre. Az idő pedig nagyon sürgetett. Vészesen közeledett a front. A polgármesteri hivatal 1944. márciusában adta ki az engedélyt, de a torony építési engedélye nélkül. Ámde nem olyan lagymatag időket élünk, hogy újra nekikezdek a bürokrácia szövevényes útjához. Inkább választottam a gyors cselekvést. Építsünk tornyot engedély nélkül! Adtam ki a jelszót magamnak. Meg is lett - engedély nélkül - és ma is áll Isten dicsőségére.

Annyi még hozzátartozik az engedélyhez, hogy a városi Képviselő Testülete 140/kgy. 1943 sz. határozatával engedélyezte a gyógyvíz bevezetését az iskola-templomba.

Sajnos, ezzel az engedéllyel akkor pénz híján nem élünk, később pedig feledésbe merült. Bent a városban izgatott hangulatban teltek a napok, különösen este 9 órakor szállt ránk a félelem, elég pontosan érkeztek a szovjet repülőgépek, amelyek hadianyagot szállítottak a jugoszláv partizánoknak. Ezek a gépek olyan zajt csaptak, mintha égi traktorok kavarnák fel a levegőcsendjét. Azt nem tudhattuk, hogy nem vegyül-e közéjük támadó harci gép. Mit tehetünk? Ástunk az udvaron futóárkot, jó erős fagerendákkal, földdel befedtük. Talán ez légitámadás esetén megment a szilánkoktól. A házban 5 család védte magát, a gyermekeket. A baj az volt, hogy a veszély idején a gyermekek már aludtak és a légyszirénára felriadtak. Nem lehetett szép álma a mi alig fél éves Pista fiunknak

sem, mert éppen az álom küszöbén riasztottuk a valóságra. Gyereknyelven elég hangosan kifejezte nemtetszését a világhelyzetről. Dehát akkor nem a gyermekekre, hanem a zuhanó bombákra figyelt a világ. Ezek pedig mindenképpen el akarták pusztítani az istenképp embert.

FARKASOK A BÁRÁNYOK KÖZT.

A légoltalmi hatóság elrendelte az elsötétítést. Éjszaka teljes sötétség borult a városra. Úgy nézett ki a város, mint amelyikre halála előtt halotti leplet borítottak.

1944 nyár elején behívtak katonának Debrecenbe. Terv szerint először kiképzésen vettem részt, azután következett volna a frontszolgálat, de a ruszok hamarabb jöttek, mint ahogy a hadvezetés váarta. Mindenesetre minket tábori lelkésznek szántak a frontra. A debreceni Honvéd utcai laktanyában volt a szállásunk. Mindennap kimeneteltünk a városon kívüli mezőre gyakorlatozni. Sehogyse ízlett a puskafozás. Az még kevésbé, hogy a Jutasról hozzánk került kiképző mesterek mindig azon mesterkedtek, hogyan tudják megkeseríteni életünket. Mi, a 30 éves öregfiúk is kitoltunk velük, mert az ezredes előtt be akarták bizonyítani, milyen kitűnő eredményt értek el velünk, esetlettünk botlottunk. Szóval megbuktunk, de a kiképző húzta a rövidebbet.

A Honvéd utcai laktanyában akkoriban három teljesen különböző század foglalkozott. Az egyik század legénységét a rövidesen bekövetkező frontszolgálatra készítették elő, embertelen módon, hiszen a kaszárnya udvarán a szakadatlan gyakorlatozás közben - persze teljes hadi felszereléssel - többen voltak hason, mint állva. A verejtékes gyakorlat után még ránk is fogcsikorgatva néztek. A másik század munkaszolgálatos zsidó orvosokból, patikusokból állt. Civil ruhában sárga csillaggal mellükön szorongatták az ást, lapátot. Velük különösebben nem foglalkoztak, még az aknaszedésre sem tanították meg őket. Minek? Halálra voltak ítélve. Így aztán már előre éhezették őket. Mi pedig naponként faltuk a húsmentes babgulyást. Minket se nagyon kényeztetett a kincstár. A kiképzők nem századnak, hanem berdicsevi bandának szólítottak bennünket. Ilyen környezetben szívta magába a hadi tudományokat a kb. 100 fős álló római katolikus, református, evangélikus, görög keleti pap. A háta borsózott annak a jutasi altisztnak, akit vezényletünkkel bízott meg a napiparancs. Az elbárásmódjukra az volt a válaszuk, hogy Szejka módjára topogtunk végig az utcán, s ha untuk a menetelést, még arra sem voltunk hajlandók, hogy egyszerre lépünk. Kint a nagyerdőben imitáltuk a kézigránátdobást. De az amerikai liberátorok pilótáinak nem tetszett, hogy mélyen alattuk játszódunk, ezért bombákkal riogattak. Az eredmény az lett, hogy belebujtunk volna az egérlyukba, mialatt közelünkben egy tehéncsordát transzíroztak fel. Pedig az állatok nem üzentek háborút az U.S.A.-nak, mert akkora marhák azért mégse voltak. Légítámadás érte Debrecen vasút állomását, a környező utcákat.

Újra bemasíroztunk a kaszárnyába. Elméleti oktatással folytatódott a kiképzés. Noha a Kárpátok szorosain özönlött befelé a szovjet hadsereg, a mi kiképzésünkön még mindig az volt a "sorsdöntő" kérdés hogyan kell ébren tartani a frontkatoná harckésztségét. Fontos feladatnak jelölték meg a dögcédulák összegyűjtését, az anyakönyvezést, értesítést küldeni a halottak hozzátartozóinak. Elméleti kiképzésünk katonaruhába bujt századosok /nem akadt köztük egyetlen kapernaumi sem/ a hitlerista győzelmet prófétálták. A pálmát Jánosi Imre vitte, aki úgy mutatta, hogy meggyőző dénes fasiszta. Néhány év múlva mégis úgy találkoztam vele, mint aki a debreceni teológiai akadémián a marxista ideológiát adta elő. Sőt, ahhoz is volt mersze, hogy a lelkésztanfolyamokon, mint előadó, minket a leninizmusra tanítson.

A nemzetgyőzelembe vetett agyrém, majdnem hatvan millió ember véráldozata után szertefoszlott. Közelség úgy nézett ki a teljes legyőzöttség, hogy Debrecen minden ellenállás nélkül naponként légitámadás érte, városrészek semmisültek meg. De mi a zsidókkal együtt hasaltunk a laktanya csupasz udvarán, mert még azt sem engedte meg a légitámadás alatt láthatatlanná vált Jánosi, hogy fedezéket keressünk magunknak. Bezárták ránk a nemlétezés ajtaját.

1944. szeptember első napjaiban egy napos eltávozást kértem. Megkaptam. Azonnal haza a családomhoz. Útközben, a vonaton ért az a meglepetés, hogy valahol Püspökladány előtt hirtelen megállt a szerelvény. Nappali világosság árasztotta el a vonatot - noha éjfél lehetett. Az orosz repülőgépek világították meg a környéket. Futás kukoricásba! Távolból jól lehetett hallani a sztálinorgona gyilkos bömbölését. Eldöntöttem, hogy otthon maradok. Így lettem katonaszökevény. Otthon levettem a mundért. Nyugalom szállt rám, mert belül megízletem a palást, az elhivatás jegyét.

Ibolya, a szüleim örültek a viszontlátásnak, a kisfiam is gőgicsélt valami örömfélét.

Tudtam meg, hogy távollétemben két harangot dobtak le a toronyból hadi célra. Az épület berek templom félbe maradt, de be van tetőzve. A fa épületanyag vár a beépítésre.

Közben egyre közelebb dörögtek az ágyuk. Itt a front.

Mit is írjak nemzeti életünk összeomlásáról?

Maradjon azoknak emlékezetében, akik végig szenvedték, mert ott nincs feledés. A történelem prэшázában mindig ki lehet sajtolni belőle a múlt gyöngyöznedjét.

Mivel nem vagyok se történész, se író, megelégszem a tanú szerepével. A tanúságtételben igyekszem szerény maradni. Vagyis nem tartozik ide minden, amit láttam, átéltem, napokon, éveken, évtizedeken keresztül. De igenis idetartozik mindaz, ami nemzetem romlását okozta. Néha apró részletek, máskor országos ügyek, de mindig az egyházi szemlélet és környezet látóhatárán belül. Időnként nem kerülhet elő a heves felháborodás, máskor a tárgyilagosság.

meg rzése miatt megmaradok a száraz közlésnél. Hiába! Kicsiségekben l sarjad a történelem.

1944. október első napjaiban jelentek meg Karcag f terén a menekültek. Battonya fel l szekereken jöttek több százan, f leg n k kisgyermekkel. Nagyrészüket már elszenvedte a ruszki megbecstelenítést. Mentek volna világgá, de csak a Tisza felé volt nyitva az út. Aki eddig ingadozott a kitelepítési felhívás miatt, elindult a hontalanok útján. Elmenekültek a rend rök, csend rök, katonák és köztisztvisel k. Féltettem Ibolyát és a kisgyermeket, ezért beleegyeztem abba, hogy az éjszaka leple alatt Tizsaszentimrére menjenek kocsival. Ott lakott az anyósom. Hátha elkerüli azt a félrees falut a front. Másnap kerék párral mentem a Berekbe istentiszteletet tartani. Senkise jött el. De találkoztam egy kozák csapattal. Rám se hederítettek. Vissza Karcagra! Igen ám, de id közben az országutat mély árokkal szelték át. Páncélos csata készül dött. Megfordultam és gyorsan megindultam Tizsaszentimrére.

Mialatt távol voltam Karcagtól a hadi események úgy zajlottak le, ahogy egyrészt l Pap Béla beszámolt róla, másrészt l, ahogy Török Vince, Pap Béla, Bihari István aláírásával ellátott jelentésünkben összefoglaltuk. Ezt a jelentést 1945. január 31.-én Révész Imre püspöknek elküldtük.

“Karcagon 1944. október 8.-án jelentek meg a város kiürítését meghirdet plakátok. A város, amelyen már napok óta átkígyózott a keleti részek menekültjeinek szomorú raja, olyan volt, mint egy felrúgott méhkas. A menekülési láz szinte hisztériává fajult s az utolsó pillanatban igen sokan olyanok is elmenekültek, - alig vivén magukkal egy-egy kis batyut - akik korábban éppen nem készültek a város itt hagyására.

Legszervezettebben a karhatalom és közigazgatás menekült és ugyancsak 8.-ára virradó hajnalon hagyta el a várost a gimnáziumunk épületét lefoglaló német katonai üdül és a központi leányiskolánkat igénybevev német katonai alakulat. Ez utóbbi feltörte az egyház gazdasági épületeit s magával vitte a lovakat, szerszámokat. Olyan romokban hagyták el az alsó épület 4 tantermét, hogy nemsokára le kellett bontani. Az udvaron pedig annyi hadianyagot szórtak széjjel, hogy évtizedek múlva is életveszélyes a robbanó anyag mozgatása.

A menekülési láz a templomi gyülekezeten is meglátszott. A templomban alig volt 50 h séges lélek. A lekción Krisztus f papi imája volt, az alapige a Zsidókhoz irt levél 13:14. verse: Nincs itt maradandó városunk, hanem jövend t keresünk.

Délben már nem volt katona, sem rend r, sem közigazgatás Karcagon. Az utcákon néhány karszalagos levente ügyelt a rendre. A leveg ben szinte reszketett a szorongás, félelem és aggodalom.

Éjszaka bevonultak az oroszok. Csendben, harc nélkül, ellenállást nem találva és mégis valami szerencsétlen félreértés folytán 16 fiatal levente lelte (géppisztolytól) ezen a kísérteties éjszakán a halálát.

Hétfőn a reggeli áhítat már nem volt megtartható. Pap Béla lelkipásztoron kívül nem volt a templomban senki.

Délután 2 órakor temetésre indult a lelkipásztor. Ebben a pillanatban erős becsapódás hallatszott. A németek léni kezdték a várost. Az első ágyúgolyó a Kálvin ház belső oromzatát érte. Súlyosan megsérült a lépcsőház s vele együtt a lakásom bejárat felső része. Az ágyútól az állandóan erősödött. Találat érte a templom tornyát. Óriási seb tárongott a torony oldalán. Az utcákon teljes erővel tombolt a németek és oroszok közti harc. Estére a németek kezére került a város. A sötétedő utcákat kilőtt tankok kísérteties fénye világította meg. A templom tornya még mindig parázslott és füstölt, mint egy óriási kiégett fáklya.

Két nap múlva újra fellángoltak a harcok és azon az éjszakán ismét bevonultak az oroszok.

Az ezt követő napokban törték fel a templom minden ajtaját, valamint a toronyalatti irodában elhelyezett egyházi pénztárt. A kasszát felrobbantották és a benne levő 16.000 pengőt elrabolták. A régi úrasztali terítéket elégették. A 12 darab 3 literes ezüst úrvacsorai kancsókat magukkal vitték. Közülük évek múlva egy került vissza Szlovákiából. A klenódiumokat szétszórták, az úrasztala márványlapját kettétörték, a szószékről és papszékről a bársony huzatot letépték, az orgonát szétrombolták, a templom hátsó padjaiból hálólhelyeknek alkalmas priccseket rögtönöztek.

Október 21.-én erős német bombázó légi kötelékek támadták a várost. Több ház összeomlott, sok megsérült. Sebesültek és halottak jelezték a támadás erősségét. Két bomba közvetlenül a Kálvin ház tövébe, -tehát lakásomhoz igen közel- két bomba a szomszédos Török parókia udvarára esett. Szerencsére a Kálvin házból mind az öt lakó családjával együtt elköltözött, úgyhogy személyi sérülés nem történt. A Kálvin házban elhelyezett lelkészi hivatalból az anyakönyveket -kevés híján- a lelkészeknek sikerült megmenteni.

Az északi parókián és gimnáziumon ajtó, ablak károk keletkeztek. Újházi Béla tanítót bombaszilánkok megsebesíttek, Farkas Benedek presbiter feleségét megölték.

Október utolsó napjaiban orosz katonai városparancsnokot kapott a város, a polgári közigazgatás vezetését Dósa Balázs tanácsnok vette át. Közvetítette kérésünket a katonai parancsnokhoz az istentisztelet megkezdéséről. 1944. október 31.-én szólaltak meg először az összelövedözött torony csodálatosképpen épen maradt harangjai. Feledhetetlen volt, ahogy a harangszóra félve, óvakodva gyülekezni kezdtek a hívek, s mégis minden szomorúság mellett mérhetetlenül boldog volt mindenki. Soha szomszédosabb gyülekezet nem figyelt még az Igére: "ha Isten velünk, kicsoda ellenünk?"

Másnap, november elsején az önként vállalkozó hívekkel kitakarítottuk a templomot. A romokat, amennyire lehetett eltüntettük, az ajtók összetört zárait ideiglenesen rendbe hoztuk. Öröm és bizakodás volt mindenkinek a szívében, pedig nem egy testvérünket a templomból hazamenet hajtották el munkára. Ez

volt a malenkij robot, amely sok esetben Szibériában fejez dött be, a hazatérés kevés reményével. Persze err l a rabszolga soráról jóval kés bb gy z dtünk meg. Este szomorú meglepetés ért bennünket: egy orosz katonai alakulat mozit és m kedvel el adást rendezett a templomban. A reggeli takarításnak nyoma som maradt. Annál inkább nyomokat hagyott a november 7.-i ünnep, mert a templomba becs dített szovjetek nemcsak sarat, szemetet hagytak maguk után, hanem a falak lövöldözésével emelték az ünnep hangulatát. Mindezek ellenére folytattuk a hagyományos istentiszteleteket a templomban, a rétdoldali, déli, kiskulcsosi iskolákban.

A parókia épületek sorsa párhuzamos a lelkipásztorok sorsával. A Kálvin úti parókia központi fekvésénél fogva különösen ki volt téve a pusztításnak. Török Vince lelkipásztor, ki a közelmúltban vesztette el hitvesét, az orosz megszállás alatt két hétig lakhatott bent a parókián. Mindenéb l kifosztották. Bútorait, ruhanem it széthordták, hízóját, tehenét levágták, kamráját kiürítették, irodáját felforgatták, iratait, könyveit, levéltárát szétszórták. Elhagyta a parókiát és a saját házába költözött. A parókián patikát rendeztek be, majd fogászat és orvosi szállás volt. Az udvaron vágóhidat, az alsó lakásban mosodát rendeztek be.

A Varró utcai parókia viszonylag épen maradt. Pap Béla lelkipásztor mindvégig parókiáján tartózkodott. Az épület nagyobbik részét különböz katonai célokra vették igénybe, de a kisebbik rész megmaradt a családnak. A levéltárat sikerült meg rizni. Okt. 8. és nov.11. között a lelkészi szolgálatokat elvégezte. A parókia biztonságos pincéje nagyobb harci cselekmények idején gyakran nyújtott védelmet még a szomszédoknak is. Viszont hozzá járult Pap Béla kislányának a korai halálához.

Bihari István parókiája a templomhoz legközelebbi úgynevezett Kálvin ház els emeletén volt. Mindjárt az ostrom els napjaiban két bombatalálatot kapott. Az egyik a bejárati ajtót vágta szét, a másik az épület tövéhez vágódott. Ajtók, ablakok csörömpölve hulltak szét. Bútorok sem maradtak épen. Szerencsére a lelkipásztor és családja ekkor már Tizsaszentimrén húzódtak meg, de október 10.-én már próbálkozott visszatérni. A heves tüzéségi párbaj miatt visszafordult. Többször is próbálkozott. Egyik alkalommal, mint partizánt fogták el a németek. Nagy nehezen kimagyarázkodott. Elengedték. Végül is november 10.-én tudott visszajutni Karcagra. Feldúlt lakását látva nem bánta meg a kényszer távollétet. Lelkészi szolgálat mellett átvette az egyházi pénztár gondozását is.

Lecs József vallásoktató lelkész elmenekült, amit el mozdított a Karcagi Hírlapban közzétett többszöri németbarát és antiszemita nyilatkozata. Tudomásunk szerint Franciaországban telepedett le. A Jelentés további részében gimnázium és iskolák tetemes anyagi káráról, a tanárok, tanítók sorsáról, a tanítás újrakezdésér l -annak nehézségeir l- s végül az ingatlanok, berendezések, szertárak, könyvtár óriási károsodásának peng ben való értékér l, mely 320 000 peng összegre tehet , számol be. Az anyagi veszteségen felül, azok fizették és szenvedték el a legnagyobb háborús kárt, akik a szül földön

életüket áldozták fel, a harctéren pedig hártsi halottak, hadifoglyok lettek. Ezek között is megdöbbenett felejtethetlen tanítónőm, Schwirián Lászlóné tragikus halála. Október 22.-én éjszaka szovjet katonák törtek be a lakásba és Schwiriánné meg a sógornője Kerekes Ili azonnal bevették az előre elkészített mérget, mindketten meghaltak. Hadifogságban halt meg: Bráda Lajos, Csíkos Imre, Korsós István tanár.

Egy hónapig maradtam távol Karcagtól. Legközelebb többedmagammal indultunk hazafelé. Persze gyalogosan. A kb. 25 km-es úton csak Tiszaörs környékén hallottunk pokoli zajt. Fent repülőgépek száguldoztak, lent tüzérségi tüz hallatszott. Mivel nem láttunk katonaságot sem tankokat, mentünk tovább. Messziről észrevettem, hogy nagy sebű tótong a torony nyugati oldalán. Ágyúgolyók nyomai és a tüzvész megmaradt kormos színe éktelenkedtek a falakon.

Megint a szülői házhoz tértem haza. Bár a ház tele volt ruszkkal, szüleimmel együtt az alsó lakásban szorítottunk helyet magunknak. Örömmre egy hét múlva vonattal hazatért Ibolya és Pista. A vasútállomás közelsége miatt nem sokáig volt maradásunk a szülői háznál, mert az állomáson megálló szerelvényekről éjjel-nappal leugráltak a ruszkok élelmet, italt, nőt keresve. A Kálvin úti lakásom szétrombolva várta a jobb napokat. Ezért Török Vince lakásán kaptunk Ibolyával bebocsátást.

Azt a tanácsot adtam önmagamnak a válságos időkben, hogy legyek tárgyilagos az események leírásával, sőt az egyéni véleményem közlésével is. Nehogy a saját sérelmeim mérlegén dekázgassam a nemzet tragédiáját. A veszteség jelentéktelen ahhoz képest, amit a gyülekezet tagjai elszenvedtek. Jóformán minden családból hiányzott valaki, akiknek a hazatéréséért imádkoztunk. Mégse tartottam feladatommak a haditudósítást az élet-halál harcban csupán emberi sorsokat, epizódokat sorolok fel, amelyek az ország bármely területén megtörténhettek. Mindenesetre az országos méretű csapás külön fejezetet követel.

MÁSODIK TATÁRJÁRÁS.

Amit ebben a fejezetben leírok, emlékeztet Batu kán és hordái kegyetlen pusztítására. Ennek a módszernek az ismertető jele volt: a védtelen polgári lakosság kínzása. Karcag térségében már vége volt a háborúnak, a németeknek nyoma sem volt, mégis a háború legnehezebb időszakát éltük át az ázsiai hordák miatt.

Mielőtt azonban rátérnék a háború nélküli szenvedésekre, még egyszer emlékezem és emlékeztetek mindenkit: hogyan kezdődött a tragédia?

Azon a baljóslatú októberi reggelen, mielőtt kimentem a bereki templomba, elmentem a Széchenyi Sugárúton levő levente parancsnokságra, hátha valami hírt hallok a ruszkok mozgásáról, de ekkor már minden telefon összeköttetés megszakadt a környékkel. Az egész városra csend borult. Annyit megtudtam, hogy egy Bernát nevű levente oktató egy szakasz leventével elfoglalta a kiürített

laktanyát. Gyerek puskákkal és néhány kézigránáttal akarták feltartóztatni a muszka offenzívát. **rültség!** Telefonon sikerült rábeszelnem Bernátot, hogy vonuljanak vissza a levante parancsnokságra. Ez meg is történt. Csak a kényszer távollétem után értesültem arról, hogy a Püspökladány felől a nyomuló ruszki páncélosok bent a városban megálltak a római katolikus templom és posta torkolatában, ahol az egyik páncélosból elbukkanó ruszkit lövés érte. Ezután következett a vérfürdő. Mind a 16 levontét agyonlőtték. Bernát meglógott, sohse jelentkezett.

Ami ezután következett, csak háborús észjárással fogható fel. Karcagot nem kellett elfoglalni, hiszen nem volt magyar ellenállás. Úgy törtek ránk a farkasok, mint védtelen juhokra. A német "tigrisek" is hamar megszelídültek, mihelyt kifogyott tartályukból a benzin. Láttam döglött tankokat szerteszét a városban. Legtöbbet a városszéli kertek alján. Olyan békésen heverésztek a bennégett holttestekkel, mintha a XX. század tehetetlen vívmányai adták volna meg magukat a halálnak. Szerintem a hadianyag utánpótlás döntötte el a háború kimenetelét a keleti fronton. A németek utánpótlása megszakadt. Az orosz emberanyaga, fegyvere, benzinje kifogyhatatlannak tűnt. A magyar bakának csak a két ökke, régimódi üres puskája maradt ebben az öldöklő küzdelemben. Később tudtuk meg, hogy az U.S.A. állandóan tömte felszereléssel keleti szövetségesét. A amerikai légitámadások is őket támogatták. Mégis, amikor közelebbre láttuk az orosz hadigépezetet meglepetésként ért, hogy a harcok elültével alig találkoztunk szabályosan öltözött ruszki katonával. Pedig annyian nyüzsögtek, mint zsizsik a búzában. Kb.50.000 tatár, kirgiz szovjet katona lepte el városunkat. Arról ismertük meg őket, hogy mindnyájan egyensapkát viseltek, s vállukon hordozták a gépfegyvert. Egyébként civil ruhát viseltek. Látszott, hogy nem rájuk szabták. Igaz is, zabrálták. A katona kosztot nem ismerhették, mert katonai hadtáp nem működött. Ennek ellenére tejben-vajban fürödtek, mert nap, mint nap a civil lakosságnál vendégeskedtek. Szállásukról nem gondoskodtak, mégis puha párnák közt aludtak, mert a háziakat kizavarták az ólba.

Ami ezután következett semmiféle észjárással nem fogható fel. Ez a rengeteg tatár elárasztotta a várost, a tanyavilágot. Először is bekvártélyozták magukat minden házba. Lefoglalták a lakó-és tiszta szobákat. Övük volt minden dunna, párna, derékalj. 1945 telén ugyan nem volt nagyon hideg, de fűteni csak kellett.

ők nem bajlódtak a szalma, csutka- izik fűtással, hanem a bútorokat, tetőgerendákat égették el. Így aztán a szállás, fűtés biztosítva volt. Az étkezés miatt sem aggódtak, mert az udvaron repdestek a szárnyasok, az ólakban rőfögtek a süldők. Csak ki kellett jelölni és lelni, amit ebédre kívántak, a háziasszony máris hozzá fogott fűzni. A kamrában vagy pincében pálinkát, bort is találtak, egészen az eszméletlen berúgásig. Annyi eszük azonban még maradt, hogy a szekrényeket kiforgassák és az alsóneműtől kezdve, a téli kabátig mindent elzabráljanak. Külön figyelmet fordítottak az arany neműek gyűjtésére. Fülbevaló, nyaklánc, gyűrű nem maradhatott nemi testén, s hogy meggyűzjenek a kutatás eredményéről, levették a neműt. Besötétedés után következett a

rémület ideje. A tatárok ötös csoportba ver dve házról-házra hajkurászták a n ket. Akit megkaparintottak, mind az öten megbecstelenítették. Ha újabb csoport jött, ugyanezt tette. A tanyavilágban el ször lel tték a kutyákat, a tanyaépület elé rt állítottak bent a házban aztán szabadon garázdálkodtak. Aki ellenállt, azt lel tték, tanyáját felgyújtották. Hihetetlen, de igaz, hogy 12 éves kortól 70 évesig rengeteg n szenvedte el ezt a kint. Ami tetézte a bajt, a tatárok tele voltak nemi betegséggel, f leg szifilisszel. Ezekr l a nemi betegségekr l az orvos, gyógyszerész barátaim tájékoztattak. A tetves tatárok áldozatait aztán mi lelkészek temettük el. Ma már a temet k hantja takarja be szégyenüket. De nincs az a mély sir, ami elfelejtené az emberi er szakosságot.

És hogy mennyire ki voltunk szolgáltatva a gy ztesek kénye- kedvének, annak a férfiak a megmondhatói. Nem elég, hogy elrabolták t lük egyetlen bárányukat, embertelen munkára kényszerítették ket. A földm ves iskolába több ezer rühes lovat gy jtöttek össze. A férfiak dolga az volt, hogy kezeljék ezeket a dögrováson lev állatokat. Az eredmény az lett, hogy az egész városban elterjedt a rühesség. Én is elkaptam ezt a viszketegséget. Egyetlen gyógy mód: vakaróztunk. A férfiak zömét kunmadarasi és szolnoki katonai repül terek karbantartására vitték el. Télvíz idején majdnem mezitl rövid kabátban gyalog meneteltek ezrével a 12 km.- re lev kunmadarasi és 70 km.- re fekv szo lnoki repül térre. Hiába öltöztek fel a férfiak csizmába, téli kabátba a szovjet katonák menetközben levetk ztették ket. Magukra húztak minden meleg holmit. A munkásokat legfeljebb egy jéghideg karámba terelték. Míg a kenyérb l, szalonnából tartott, nem haltak éhen. Csak aztán temettük ket vese, tüd gyulladás és egyéb betegség miatt.

Batu kán, avagy Sztálin hordái másodszor is sírba tiporták a magyar népet, de ugyanakkor önmagukat a vérengz fenevad képében örökítették meg. Ilyen elmaradott barbárságot el se tudtunk képzelni. A tisztálkodás nagyon primitív lehetett hazájukban, mert a mi fürd szobánkat játékszernek használták, a WC-t meg szórakoztató m sornak fogták fel. Csak amikor mindent összetörtek, riadtan menekültek az el tör víz sugár el l. Büdösek maradtak, mert nem tudtak rájönni a technika csodájára. Tele voltak tet vel, ami id vel házasodott a b rükön. Zabálni és vedelni nagyon szerettek a maguk módján. A mi asszonyaink azonban hiába terítették meg az asztalt, mert a "vendégek" nem ismerték az ev eszközöket, s t még az ev edényeket sem. Tanúja voltam, amikor az egyik szovjet katona étkezés el tt felfedezett a szobában egy gyerek bilit. Úgy szorította magához, mintha Berlint foglalta volna el. Ett l kezdve ebb l a bilib l evett, ivott. Egészségére!

Férfinak kockázatos volt az utcára kimenni, mert hamar csizma és télikabát nélkül didergett a téli hidegben, s ha balszerencséjére több fegyveres bárisnyával /n i szovjet katona/ találkozott össze, akkor a férfit nemi aktusra kényszerítették, s utána tet vel és vérbajjal térhetett haza. Ugyancsak nagy veszedelem volt az is, hogy a szovjet katonai különítmények az utcán vadásztak a férfiakra. Válogatás nélkül fogdosták el az embereket. Az állomáson várakozó marhavagonokban -mint hadifoglyokat- hurcolt Szibéria légereibe. Akadt, aki

megszabadult 4 - 5 év múlva. Az kideríthetetlen maradt, hogy hány százezer férfi holttestét takarja a szibériai föld.

A megszállók szabadon garázdálkodhattak. Igyekeztek a paraszti felszereléseket, állatokat elpusztítani. Csak azt hagyták meg, amire szükségük volt. Felleg a hátsólovakat. Ha ennek a megszerzésében bárki megakadályozta őket, rögtön megtorolták. Így járt Puskás Sándor jó módú paraszt barátom is. Mindenébe elfosztották, de a nyeret nem engedte a kezébe. Azon nyomban elmentek. Az áldozatok közt gyermekek is akadtak. Az ázsiai hordók féken tartására megkötött ugyan szovjet városi parancsnokság, de ezek nem sokat törtek az ereszszakoskodásokkal. Annál inkább dermesztő ijedelmet keltett közöttük a gépesített GPU. megjelenése. A magas rangú tiszt éppen úgy reszketett el tőlük, mint a martalóc. Akit a GPU vétkesnek talált, kivégezte. Csak egy példát hadd mondjak el. Az egyik nacsalik hónapok óta rendszeresen zabrált ékszereket a városban. E. Nagy Gáspár gyógyszerész barátomhoz hordta be az ékszereket és a gyógyszertár egyik fiókjában rejtette el őket. Gondolta, itt biztonságba lesz és otthon majd vidáman él bele. Mégis besúghatta valaki, mert legközelebb nem az ékszergyűjtő jött a patikába, hanem egy másik, aki pontosan tudta, hol van a kincs. Faggattuk Gázsival, hol van a gyűjtőget. A rövid felvilágosítás ennyi volt: kaput! Az ékszereket elvitte. A GPU. megint jól dolgozott.

Nehéz volt az életet megmenteni, mert a katonai parancsnokság különböző cseleket eszelt ki -mint régen a tatárok - az emberfogásra.. Kihirdették, hogy a katonaviselt férfiak jelentkezzenek nyilvántartás végett. Rövid időre a tanyák közé menekültem, mert a tanyasi emberek elbujtattak. Akik a felhívásra jelentkeztek, nem tértek vissza többé, mert Szibériába hurcolták őket. Így veszett oda egyik jó barátom, Nyitray Károly is, meg még több százan.

Apró esetek, mégse magánügyek, amelyekről beszámolok. Ilyenekből fonódott össze emberi sorsok tragédiája és a nemzet pótolhatatlan vesztesége. Ezek a történetek ezernyi változatban elfordultak a háború forogtatagában. Ezért állítom, hogy történelemkönyv nagy sikkasztó. Sok olyan részletet kihagy, ami sorsdöntően befolyásolt egyéni, közösségi sorsokat. A történelemkönyv hadi helyzettel, hadvezérekkel, politikusokkal foglalkozik, akik milliókat küldenek halálba a győzelem reményében. Közben még több millió ember szenved el a leigázottságot. Nem jól van ez így! Írjanak végre olyan történelemkönyvet, amelyik árasztja magából az életörömet, a derűt, a bizakodást. Ha ennek feltételét keresem, úgy gondolom, azt kell újra beoltani az ember gondolatvilágába: Szeresd felebarátodat, mint magadat.

Egyelőre azonban a mennyei múzsákra senkise hallgatott, az emberek bujkáltak ebben a szörnyű vérengzésben.

Több mint féleves félelmes nappalok-éjszakák után az ázsiai csűrhe jóllakva, élvezetekkel betelve vonulni kezdett nyugat felé. Mi megkönnyebbültünk, de csak rövid időre. Mint ahogy a ruszok magukkal vonzották Batu kán hordáit -

nem harcolni, hanem fosztogatni, jóllakni - éppen úgy bújtak el a magyar földre a mérges gombák, a kommunisták.

Hol voltak ezek idáig? Hiszen akkor már 8 esztendeje szolgáltam a tanyasi parasztok, városi polgárság közt, de kommunistával nem találkoztam. Legfeljebb az 1919-es vörös terror néhány tagjával. Pl. Fodor nevű állandóan delíriumos alakkal. Amikor a "dicsőséges szovjet hadsereg" tovább vonult, ilyen dologkerül kocsmatöltelékek szervezték meg nálunk a kommunista pártot. Tüdős Imre lett hosszú évekig vezérkolompos. Két dolgot szeretett -ahogy a bátyjától hallottam- inni és parancsolni. A szerszámot nem vette a kezébe, pedig iparos volt.

A kommunisták el akarták hitetni a közvéleménnyel, hogy a szovjet megszállástól kezdve csak az egyedül legális párt. El voltunk vágva a világtól, vakon botorkáltunk. Ezért elhatároztuk Pap Bélával, hogy kapcsolatot keresünk nálunk tájékozottabb emberekkel. 1944 decemberében gyalogosan elmentünk a 65 km -re levő Debrecenbe. Ott megkötött az ideiglenes a kormány. Találkoztunk Révész Imre püspökkel és Juhász Sándorral. A debreceni felvilágosításokkal és nyomtatványokkal tértünk haza egy tehervonat tetején. Örömhírt hoztunk, szabadon alakítható több párt is. Ennek csak a kommunisták nem örültek. Ezután azon mesterkedtek, hogyan lehetne felmorzsolni az újonnan alakult új pártokat, amelyek a 1945-ös választáson elsősorban zelemmel söpörték félre a kommunista egyeduralmat. Ámde pirrhuszi módon zelemnek bizonyult a választási eredmény. Minden pártban volt a kommunistáknak beépített ágense, aki kész volt az árulásra. A szociáldemokrata pártban Marosán György vállalta ezt a dicstelen szerepet. A parasztpártban Dobi István, a kisgazdapártban Ortutai Gyula gondoskodtak pártjuk felbomlásáról. Mindegyiken túl világított Rákosi Mátyás kopasz feje.

Újra sarjad a f .

A f története olyan rövid, mint a kicsiny maga. Nem kell elvetni, mégis kikél. Azután időnként lekaszálják, vagy beletapossák a földre. Mégse szabad lemondani róla, mert újra zöldül. Marad a reménység jelképének.

A front ideje alatt a tanyavilágban szünetelt az istentisztelet senki sem merészkedett bárhol gyülekezni. A tanyasi iskolák is bezártak. Kivétel a kiskulcsosi iskola volt, ahol vasárnaponként tartottam néhány atyámfíának bibliaórákat. Elfordult, hogy kóbor ruszkok jöttek és közbekiabáltak doszt duma, davaj musiki. És mi énekeltük nekik a zsoltárokat. Sarjadt a f .

1945 tavaszán siralmas kép fogadott a félig kész bereki templomban, : z épületfal, a torony vakolás nélkül állt.. Szomorúan fedeztem fel, hogy az összes beépítésre váró. cementet, cserepet, ajtófelet, ablaktokot és egyéb faanyagot ellopták. Biztos vagyok benne, hogy nem a ruszkok cipelték magukkal Moszkváig, hanem sokkal közelebb lakó magyarok. A tetőt mégsem maradhatott tető nélkül, ezért a szolgálatkész B Major László tanítóval cserepet vittünk a

városból és kétnapi munkával pótoltuk a hiányzó cserepeket. A letaposott fű újra zöldült.

Valamivel kedvezőbb helyzetben találtam a karcagpusztai imaházat. Meglátszott, hogy ott Bihari Imre gondnok vezette a rábízott épületet, amiben segített a többi presbiter is. Persze itt is akadt olyan erdélyi menekült, aki mindenképpen táncteremnek akarta használni az imatermet. Talán két bált sikerült összetoborozni. Megjelenésem és a tanyasiakkal való beszélgetésem megváltoztatta az ellenem szított ellenszenvet. Beszüntették a mulatságokat. Ezután újra istentisztelet és iskola célját szolgálta az épület.

A karcagpusztai eset elrejtette a kommunisták tervét, aminek a lényege az volt, hogy el kell szedni az egyháztól minden közhasznú ingatlant és ingóságot. Dehogyan sejtettem a jövő eseményeit! 1945 kezdetén megse fordult az eszünkben az államosítás gondolata. Annál nagyobb lelkesedéssel töltötte el a nincsteleneket a földosztás. S - utólag kiderült -, hogy ez a nagy ajándékozás csupán félrevezetés volt. Kár, hogy nem ismertük a moszkvai forgatókönyvet, mert akkor kikerülhettük volna a csapdákat.

Úgy gondolom, hogy arra a kérdésre válaszolnom kell, miért nem mentem télen is a tanyasi gyülekezetek közé. Félttem olyan veszélyes területen mászkálni, ahol csak a tatárok érezték magukat biztonságban. Aztán nem volt semmi, amivel közlekedhettem volna. A ruszkok elvették kocsimat, 2 lovam, kerékpáromat. Úgyhogy megint apám segített ki. Egyetlen megmaradt lovát és a taligát használhattam módjával.

A súlyosan sérült karcagi református templom tornyában állok 1945. május 1.-én. Az igazat megvallva lefelé leskelődöm a tömegre, amely a főtéren gyülekezett. Ott látom köztük Pap Bélát is. Noha meg voltam róla gyűszűve, hogy az újraéledt hazaszeretet fűtötte a szíveket, a tömeg mégse tudott magával ragadni. A megmagyarázhatatlan rossz sejtés vagy inkább derengő bizonyosság tartott vissza attól, hogy együtt örüljek az örvendezőkkel. Mi lesz itt, ha megint eltáposszák a friss hajtásokat? Szorongva ereszkedtem le a füstös gerendákon.

A front elvonulása után a támadás főcélpontja templom lett. Parittyával verték be az ablakokat. Szinte minden héten üvegeztettünk. Szokás szerint a templomot nappal nyitva tartottuk. Kegyes imádkozók tértek be rövid áhítatra. Aztán megdöbbenve vettük észre, hogy megszenstelenítik Isten házáat. Bűz terjedt a padok közt, az úrasztalánál, mert emberi vizelet és ürülék szaga áradt széjjel. Egyesek W.C. - nek használták a templomot. A harangozó rajta is kapott közülük egyet, aki megérdemli, hogy az utókor megvezesse csúfos emlékét: Szabó Lőrinc Bercsényi utcai lakos, kommunista párttag volt. Ettől kezdve csak az istentisztelet idejére nyitottuk ki a templomot. Azt már nem tudtuk megakadályozni, hogy az istentiszteleten egy-két spicli ne füleljen, hátha rendszerellenes összeesküvés nyomára bukkannak. Volt olyan debreceni lelkész, aki minden vasárnap leleplezte a gyülekezet előtt, hol ül a besúgó.

Ilyen szokatlan környezetben már megse lepődünk azon, hogy nem aratták le a bűzünket. A fekete reakciót ki akarták éhezteni a kommunisták, a

parasztpártiak. K voltak azok, akik sose jártak templomba, így a könnyen bedltek a propagandának: ha a papok enni akarnak, arassák le maguk. Szavukon fogtuk ket. A megmaradt és betemetetlen temet földeken Pap Béla és én, továbbá Dusa István gondnok és Ki' István harangozó hozzáálltunk az aratáshoz. Elszedtük a kaszát, mert az aratógépet elvették. Bár a kézzel való aratás nagyon nehéz munka, akár kaszálni, akár marokszedni, de régi tanyai emlékek feléledtek bennem és olyan jókedvvel dolgoztunk, hogy kb. két hét alatt learattuk a fejadagnak valót. Így ment ez néhány évig, s t volt id , amikor a papi brigád el is csévelt. Ekkor fordult el , hogy a papnék is segítettek a munkában.

Mindig szívesen gondolok vissza közös munkára. Észrevettem azel tt nem volt ilyen közel a prédikációm isten tetszéséhez és a verejtékkal átitatott hétköznapokhoz. A kényelmes úton rossz irányba haladunk a rosszkedv a sért és felé. A próbatételek vezetnek a lelki egyensúlyhoz. Az együttérzés közel hoz a veszteséget szenved höz, a közös teherviselés megért vé tesz a könnyez k iránt. Ugyanakkor neveltünk az emberi ostobaságokon. Ebb l van b ven. Nem csoda, hiszen tanulatlan, erkölcstelen emberek kerültek vezet állásokba, akik közül többen szabadjára engedték rosszindulatukat. Nem ismerték az épít beszélgetés örömét. Nekem olyan szerencsém volt, kórházi orvosokkal, gyógyszerészekkel gyakran találkoztam. Könny kitalálni, hogy mir l folyt a beszélgetés. Hogyan lehet a kórházat a célnak megfelelő n alkalmassá tenni, a háborús kárt szenvedett templomtornyot kijavíttatni. Amellett az is szóba került, hogy közülünk ki tud jobb feketekávét f zni.

Ki gondolta, hogy népszónok lesz bel lem? Pedig ilyesmi történt velem, a Kiszgazda, Szociáldemokrata, Kommunista, Parasztpárt közös elhatározással megbízott a Nemzeti Segély helyi szervezetének a vezetésével. F leg az amerikai segély szétosztásával foglalkoztunk. A karcagi Kossuth téren rendezett népgy lésen többek közt a következő ket mondtam:

“...Nem véletlenség az, hogy az ideai arató ünnepélllyel a Nemzeti Segély demokratikus szervezete m ködésének nyilvános megindulása egybekapcsolódik. Tartalmi egybehangelődés az, hogy az aratók kemény, verejtékes munkája kenyeret ad, a Nemzeti Segély feladata pedig, hogy a nehezen termelt kenyérb l minden dolgozó asztalára jusson. Nem jelent ez küls beavatkozást, de komolyan figyelmeztetni akar minden magyart a Nemzeti Segély céljára: ha kapni akartok, els sorban nektek kell adni emberszeretetet. Egyel re csupán ígéret az, hogy ebben a demokratikus berendezés társadalomban nem lesz éhez gyermekszáj, ígéret az, hogy minden anyagi elesettség talpra lesz állítva, ígéret az is, hogy a van és nincs között tátongó szakadék át lesz hidalva. A demokráciának ebb l a ígéretéb l azonban nem lehet színjátékot csinálni, ahol néhány szerepl nek tömeg tapsol, hanem közös összefogással kell munkálkodni azon, hogy az ígéretb l valóság legyen”.

Az is el fordult, hogy a kommunista párttaggy lékre hívtak meg azzal a feladattal, hogy tartsak el adást az egyház szolgálatáról. Nem volt azonban

sikerem se a Kossuth téren, se a zártkörű gyűlésen. Vagy talán hideg szelek kezdtek fújdogni? Annyi biztos, hogy a régi rendszer tekintélyes személyeit váratlanul internálták a Bogdi Papp Sándor kúriájának pincéjébe. Ide került a tudós Gaál László gimnáziumi igazgató, ügyvédek, gazdák, rangos tisztviselők. Hála Istennek rövid idő múlva szabadon engedték őket.

De a kedves barátomat, Dusa Istvánt a városi börtönbe csukták. Kevéssel ezelőtt tért haza az orosz frontról. A köztörvényes bűnözőket elengedték, a becsületes embert bezárták. Sikerült megbarátkozni a jóra való börtönrel, így naponként látogathattam a barátomat és az enni-innivaló "majdnem" jókedvre derített bennünket. A helyzetre jellemző, hogy senkivel sem közölték, miért internálták. A váratlan szabadulást is meglepetésnek szánták. Az volt a benyomásunk, hogy a kommunisták célja, senkise érezze magát biztonságban, sikeresnek bizonyult.

Olyan időszak következett, amikor szembefordult egymással, a gazda cseléddel, apa a fiával, férj a feleséggel. A bizalmatlanság légköre hatalmasodott el rajtunk. Hiába szerveztek pártok, az irányító szerepet a kommunista párt ragadta magához azzal a módszerrel, hogy mindenhol, mindenki benn a vizslyt szították. Semmibe vették az 1945. évi választások eredményét, amely a kiscgazdák fölényes győzelmét hozta magával. Az újonnan szervezett Nemzeti Bizottságban a hangadók Tüdős Imre, Kupferstein József voltak. Mivel az egyház részéről elölbb Pap Béla - tagja voltam ennek pártok vezetői álló testületnek, ezért tanúja lehettem a szovjet hadsereg utánpótlását szolgáló intézkedéseknek. Vágóhidat, húsüzemet kellett létrehozni, lisztet, élelmiszert, evészközöket rekviráltak. A szeszestalt még a földben is kiásták. E tájban hallottam először a kulák szót. Akit a kommunisták kuláknak bélyegeztek - személyes ellenszenv alapján - attól mindent el lehetett szedni. Viszont a nincstelen parasztnak földet ígértek - a másébol.

Izgalmas és idegesítő feladattá duzzadt a földosztás. Teljesen indokolt várakozással követelték a földnélküliek a jussot. Ezt az éhséget először a nagygazdák földjébe elégítették ki. Ingyen kapta a földigénylő a földet, ingyen kényszerült odaadni a földet, állatait, teljes mezőgazdasági felszerelését a gazda. Ennél olcsóbban még nem cserélt gazdát - a honfoglalás óta - magyar föld.

Ezután következett az a feszültség, amire a földosztók nem számítottak. A nagygazdák földje elfogyott. Sebjaj! Sorra kerültek a középparasztnok. Ezek a 20 - 30 kat. hold réti földet melleg gazdák az alföldi mezőgazdaság termelésének a gerincét jelentették. Családi közösségben termelték a búzát, tengerit, árpát. Sajnos, ezek a parasztnok közös érdekképviselő nélkül kiszolgáltatva szenvedték el az áringadozásokat, a politikai változásokat. A kiscgazda párt - amelyre szavaztak - jelentéktelen szerepet töltött be. Egységes rányítására, védelmére egyáltalán nem számíthattak. Akik legkorábban szerveztek, a kommunisták voltak. Kész recepteket hoztak a moszkvai bolsevisták. Jól alkalmazható eszközük a hazudozás, a félrevezetés volt. Az erszak sem hiányzott a fegyvertárukból. Vegyük először a kuláktól, aztán a középparasztnól, majd az új földtulajdonosoktól, amit a kerítésen belül, a padláson találtak. Mivel a város

közellátását a kommunisták intézték, ezért évekig tartó üldözés várt a kulákokra. Még idáig senki sem adott számot, hogy milyen szempontok szerint válogatták ki az üldözötteket. Megkockáztatom azt a véleményemet, hogy nem a marxista ideológia serkentette a proletárokat a szabad rablásra, hanem a személyes bosszú. Általánossá vált a beszolgáltatás, vagyis az engedélyezett és levágásra került sertés után kötelező volt a beszolgáltatás, de az már önkényes volt, hogy a kuláknak 24 óra alatt el kellett hagyni a lakását, semmiféle állatot nem vihetett magával. A vet magot is elvitték az elvtársak az örökké éhes szovjet testvérnek jóvátétel címén. Így aztán a következő évben a szántóföldek nagy része vadvirágot termelt, mi pedig éhesen daloltuk: “Kunkarcagi nádas határ, nem terem egyebet nádnál, víznél, vadrepcénél, piros barna menyecskénél”.

Ha eltaposták a füvet, kint a gyom. Az újonnan földhöz jutottak bizakodtak. Öntudatos büszke paraszt emberek voltak, akik családjikkal együtt megfeszített erővel dolgoztak az új földeken. Reménységünk szerint az új nyomukban újra kizöldül a föld.

Fontosnak tartom megemlíteni, hogy minden alkalmazottnak, beleértve minket, lelkészeket is, a pártok vezetői által aláírt igazolvánnyal kellett bizonyítani antifasiszta magatartását és alkalmasságát. Ezzel az igazoló eljárással helyezték vissza az alkalmazottat állásába.

1945 nyarán családommal együtt a nyugdíjazás folytán üresen maradt Varró utcai kántori lakásba költöztünk. A város központjában fekvő épülethez nagykiterjedésű gyümölcsös, zöldsége gazdasági épület, udvar tartozott. Később a gyermekeink örültek ennek a tágasságnak. Elődeink bőségesen gondoskodtak, hogy az utódok kényelmesen éljenek az egyházi lakásokban. A terjedelmes gyümölcsfák bőségesen ellátták a ház népét.

Még ebben az év nagy anyagi csapás érte egyházunkat. A földosztó bizottság kurtán—furcsán egy cédula darabon értesített, hogy a felesémevelésre kiadott összes egyházi földet, kerteket, szőlőt azonnali hatállyal elveszi, illetve államosítja. Az egyházi szántó- legelő földek területe kb. 1200 kat. holdat tett ki. A földek szanaszét a határban terültek el. Eredetük szerint még a redempció idejében jutott az egyház birtokába, részint jószívű adakozók alapítványként hagyták az egyházra. Rendeltetésük az volt hogy: 1. a lelkészek, 2. kántorok javadalmát biztosítsák, 3. hozzájáruljon a gimnázium, 4. az iskolák fenntartásához, 5. az alapítványok jövedelméből lehet vétegye az egyházi szeretetszolgálatot / segélyek, ösztöndíjak juttatása, szegény gyermekek ruházása, ingyenes étkeztetése/. A földosztás után Török Vince kénytelen volt bejelenteni, hogy a rászoruló gyülekezeti tagokat, szegény iskolágyermekeinket tovább nem segíyezhetjük. 6. temetőket: Karcagtelki / talán a legrégebb település helye/ Déli, Északi, Szivos, Bika, Borjúdólit meghagyták. A betemetetlen területen kezdtünk gazdálkodni, vetni, aratni, szénát gyűjteni.

A hétköznapokhoz az is hozzátartozott, hogy a politikailag gyanús, megbízhatatlan személyeket időnként a kapitányságra idézték. Engem sem hagytak ki. Ma már csak 2 db. idézést rözök abból az időből, pedig volt több is.

Politikai nézetem felől faggattak, mert egyik unokatestvérem azzal a váddal jelentett fel, hogy nyilas voltam. Meg aztán felrőtták, hogy prédikációimban kihangsúlyoztam, várjuk Jézust. Ez imperialista propaganda. Ehhez hasonló ostobaságokat hánytak a szememre. Elég könnyelműen vettem a rendről kihallgatásokat, hiszen nappal történt. A verlegények csendben félrehúzódtak, meg aztán ezek a soha nem volt zsaruk ismerőseim voltak. Például a "rendkapitány" Grosz Sanyi vízvezeték szerelő volt. Nálam is többször dolgozott. Vagyis minden kiképzés nélkül lettek rendőrök, kapitányok. Akadt egy cigány kapitány is, aki lovon ülve egész fegyvertárat hordott magán, így ijesztgette a lakosságot, csak a gyerekek humorizáltak a cigány felszerelésén.

Az apró kellemetlenségek ellenére az egyházi életben olyan pezsdülés támadt, amelyet mi lelkészek sohase tudtunk volna felgerjeszteni, ha a Szentlélek néma marad. Ebben a Lélek fújta időben, noha sok seb sajgott az emberek szívében, mégis új remények ébredtek, ami első sorban abban nyilvánult meg, hogy találkozni akartak egymással. Újra kezdett a bizalom nőni egymás iránt. Szívesen és számosan jöttek az istentiszteletre, bibliaóráinkra. A Pap Béla által kezdeményezett férfi bibliaóra kb.200-an jártak. Komolyan foglalkoztattak a templomtorony renoválása, amiben nemsokára tevékeny részt vállaltak. A lánykör újraéledt, összejöveteleink megsaporodtak. A kényszer szünet után alig győztem ellátni a házi istentiszteleteket. Naponta két alkalommal kerestem fel azokat az otthonokat, ahova meghívtak. A házi istentisztelet különleges módja a szolgálatnak. Ez az az ősi jegy, amit megőrzött az ökeresztény hagyományból a meghitt együttlét. Minden alkalommal gyors eltanulmányt végeztem, hova is hívnak. Van-e beteg a háznál, van-e fogságban levő, eltűnt a családban, külön gondot fordítottam a hű halottak hozzátartozóira. Jó viszonyban vannak-e a szülők és gyermekek egymással. Vagyis nagyvonalakban igyekeztem tisztán látni a család örömét, bánatát. A háziak mindig maguk válogatták ki a megívott vendégeket. Így aztán, amikor egy-egy hajlékba megérkeztem, vegyes gyülekezet fogadott, római katolikus, baptista, bethánista, hívők, ateisták. Mivel túlnyomórészt reformátusok gyűltek össze, egy közismert zsoltárral próbáltam összeterelni / p1. Az Úr énnékem iriz pásztorem vagy Tebened bíztunk eleitől fogva.../ a szétszórt várakozásokat. Imádságban kértem az Úr Jézus Krisztust, hogy jelenlétével töltse be a gyülekezetet, mert abban a pillanatban, amikor az Úrra figyelünk, gyülekezetté válunk. Addig lehetünk akármilyen szedett-vedett társaság, egymás ellen pletykáló szomszédság, az Úr közelségében leolvad a szenny, és mi boldogan megvalljuk: Hiszek Uram, követlek Téged! Ezután sokkal könnyebb lesz egymással szót érteni, a másikat megbecsülni. Úgyis elérhetetlen maradt számomra Horatius költői elképzelése: "Beatus ille, qui procul negotiis / boldog, aki távol él a közélettől / De nem bántam meg a hétköznapokban való elvegyülést, mert így váltam részévé népem könnyének, nevetésének. Mindannak, ami lesújt és felemel.

1946-ban felemeltük a fejünket. Volt, aki a kerítése tetejéig, a megélhetés szintjéig látott; voltak akik a látóhatár fölé függesztették tekintetüket és kirajzolódott előttük a megújult ember - emberiség képe. Mérhetetlenül sok emberveszteség sem tartóztatta fél a teremtés folyamatát. Új gyermeket, egy Ibolya nevű kisleányt ajándékozott nekünk a Teremtő Isten. Első sorban az édesanya öröme áradt szét rajtunk. Ő viselte el a szülési fájdalmakat, mégis felejtette el leghamarabb, ami próbára tette testét. Örült "Pityu bácsi" is, mert húga született. Szülők, nagyszülők átélték a születés csodáját és lelkendezve dicsérték az Urat. Családunk örömeiben résztvett a gyülekezet is. Régi karcagi szokás szerint ebédet, ajándékot hoztak a gyermekágyas anyának. Hetekig tartott ez a jólét. Szerencsére kissé meghízva, de nem elbizakodottan kerültem ki a gyermekágyból.

Nem tétlenkedtem, várt rám az új kötelesség, amelyik tulajdonképpen régi eredetű volt. Újra felkerestem Kiskulcsos, Berek, Karcagpuszta, Botonás, Halas, Vajas, Disznórét, Hegedűshát, Tilalmas, Tarattyó, Bócsa határrészeket. Igaz, mostmár nem olyan parádésan, mint régebben, amikor kocsisom, két lovam volt. Meg kellett elégednem egy talyigába fogott lóval, mint Figura sógornak a szüreti bálon. Megtanultam alkalmazkodni. Még abba is belenyugodtam, hogy néha térdig érő hóban viaskodtam a pusztai viharral.

A bereki templom építkezéséhez derekasan hozzájárultak az üllőparti, a bereki atyafiak. A szükséges épület anyagot a városból kiszállították. Bácsy Imre kézműves segédeivel igyekezett az épületet befejezni. Sokszor végigjártam a félig kész épületet, mint annakidején Nehémiás a jeruzsálemi templom épülő falait. Figyeltem az olyan belső és külső jeladásokra, amelyek indításra készítettek.

Számomra ilyen ösztönző jeladásként hatott, amikor 1946 nyarán Gaál István esperes megbízott, hogy az egyházmegye ifjúsága /fiúk, lányok/ részére a Bereken szervezzék ifjúsági konferenciát. Az esperes körlevélben felhívta a megyében szolgáló lelkészek figyelmét:

“Örömmel értesítem lelkész testvéreimet és rajtuk keresztül ifjúsági egyesületeit, hogy a karcagi református ifjúsági /K.I.E./ lelkes buzgóságából, élen Bihari István lelkész testvérünkkel, a Bereken 1946 szept.16 - 22 között K.I.E. konferenciát tudunk tartani. Kb. 100 ifjúsági tag elhelyezését biztosítjuk. Kérjük a mielőbbi jelentkezést, amelyet Bihari István lelkészhez kell elküldeni.”

Örültem, hogy a Berek újra életbe került. Arra nem gondolhattam, hogy a félig-meddig kész templomban tartsunk konferenciát, de arra igen, hogy a városi szállodát és néhány üresen álló nyaraló épületet kölcsön kérjek. Találtam is megért embereket, akik felkarolták az ügyet. Úgyhogy szeptember elején arról számoltam be az esperesnek, hogy: vidékről igen szép számmal jelentkeztek a fiatalok, természetesen lelkipásztoruk biztatására. Részletesebben: Tiszafüred 10 leány, Nagyrév 1 leány 2 fiú, Kenderes 2 leány 2 fiú, Abád 2 leány, 2 fiú, Kunmadaras 5, leány, 3 fiú Törökszentmiklós 2 fiú, Kisujszállás 20 leány, 5 fiú,

Tiszagyenda 3 leány, 2 fiú, Rákóczifalva 3 leány, Karcag 25 leány 7 fiú, tehát 71 leány, 25 fiú, Összesen 96 f . A bibliakörök vezet i a környékbeli gyülekezetek ifjúsági csoportok tagjai közül kerültek ki.. Az egyházkerület azzal segítette, hogy a konferencia rányitására elküldte hozzánk Tamás Ferenc missziói el adót. Az el adások tartására lekipásztorokat kértünk fel. Lelki gyarapodással végz dött a vidám és örömteljes konferencia. Minden résztvev v lehetett magával egy parányi fényt a bereki tábortüzek lángjából. Még több felebaráti szeretetet Jézus Krisztus melegségéb l. Utoljára hagytam, pedig el bb kellett volna beszámolnom arról az új fejleményr l, hogy gyors ütemben folytak a templom nagytermének a munkálatai. A k m ves falai elkészültek. Reménységünk szerint csakhamar alkalmas lesz további konferenciák befogadására. Így is történt.

Befejeztük az építkezést a karcagpusztai imaházban is. Közel az országúthoz és a vasútállomáshoz, bár magános épületnek t nt, mégis lelki er áradt bel le a környezetében él tanyasiakra. Naponként megnyílt az ajtaja az iskolás gyermekek számára, vasárnap pedig a református gyülekezet otthonává vált.

A karcagpusztai imaházat 1946. december 12-én avattuk fel. Ez alkalomra eljöttek a városból a presbiterek, a város polgármestere, a gyülekezet számos tagja. Szeretetvendéggel fejeztük be az ünnepnapot.

A városban tartott családlátogatás és házi istentisztelet egyik eredményének tartom, hogy özvegy Kis Imréné szül.T Nagy Rebeka ritka ajándékozásra szánta el magát. Az id s asszony közölte velem, hogy a háborúba elvitt nagyharang helyett a maga költségén új nagyharangot öntet szerettei emlékére. Megbízott a presbitériumban való bejelentésre. Rövid id n belül Alexander Kál mán f gondnokkal Slezák László pestkörnyéki harangönt mestert felkerestük és megállapodtunk az új 12 mázsás harang árában, szállításának id pontjában. Az Úr 1947. évét írtuk akkor. A harang ára kb. 20 kat. hold tilalmasi /legjobb min ség föld/ értékével volt egyenl . Rebeka Néni eladta földjét és várta a harangszót, amelyik a következ évben meg is szólalt. Nem sokáig, mert néhány év mulya meg repedt. A gyülekezet adakozásából újra kellett öntetni a régi anyag felhasználásával. Így tehát együtt hirdette az özvegyasszony és a gyülekezet áldozatkészségét.

A bereki templom helyreállítása újra napirendre került. Egyszerre több ágon is elindult ennek az ügynek az el mozdítása újabb államsegély, a karcagi református egyház segít késsége. Vegyük sorra. A Tiszántúli egyházkerületnek Erdélyben lev barátikai missziói telepe, amit a románok egész Erdéllyel együtt elfoglaltak. Révész Imre püspök tudott arról, hogy a Bereken új templom épül s tisztában volt vele, hogy a hontalanná vált diakónusképz intézetnek, a konferenciáknak helyet kell keresni. Hallott arról is, hogy az el z évben ifjúsági konferenciát tartottunk a Bereken, ezért nem volt nehéz feladat a sokat kezdeményez Gaál István esperesnek rábeszélni a püspököt az új telep kijelölésére. 1947. február 18-án kelt 269/1947 számú püspöki végzés szerint: "A jog és pénzügyi el adó úr el terjesztése alapján

Karcag Berekben létesítendő diakónusképző intézet céljait szolgáló ingatlan megvásárlását 25 000 forint keretben helyesnek találjuk, és a megvásárlást előkészítendő, illetve lebonyolítandó ügy érdekében a következő bizottságot küldjük ki: Elek Imre kerületi tanácsos, Ferenczy Károly egyházkerületi lelkész, Felföldi József jegyző, Gaál István esperes, Szentpáli Gavallér Lajos, Molnár Gyula diakónusképző intézeti igazgató, Bihari István, Pap Béla lelkészek, továbbá Tamás Ferenc egyházkerületi missziói lelkész.”

A nagytekintélyű bizottság helyszíni szemlét tartott és a forró víz gyógyforrás nagyon elősegítette a hely kiválasztását. A bizottságot öröm töltötte be, hiszen üdülni is hasznos ez a telep.

Ismeretségem révén elég hamar megkötöttük az adás-vételi szerződést a Mészáros féle telek tulajdonosával. Kedvező helyen feküdt az ingatlant, mert közvetlen a főút mellett, fürdőbejárattal szemben terült el. Hátra volt még telek folytatásában levő szántóföld megvásárlása. A öreg Balogh Péter nehezen vált meg a 2 kat. hold földjétől. Végül is kötélnek állt és megkötöttük szerződést, az egyházkerület kifizette a vételárat. Szabaddá vált az út a lelkészotthon, az üdülő, a konferencia telep megépítéséhez. Feltételeztük, hogy az ország területéről sok atyánkfia, beleértve a nőtestvéreket, keresi fel testi-lelki felüdülés végett a bereki lelki otthont. Éppen ezért egyre jobban sürgősnek tartottuk a templom építésének a befejezését. Összefogtunk Gaál István, Pap Béla, meg én, hogy a fellelhető pénzforrások igénybevételevel, a templommal egybe épült lakást is lakhatóvá tesszük. A karcagi presbitériumban 1947. július 17. - én arról tettem jelentést, hogy a vallás és közoktatásügyi minisztérium újabb 9 500 forint államsegélyt utalt ki, az egyházkerület 6 000 Ft összeget folyósít a templomi lakás helyreállítására. A karcagi református egyház 12 000 Ft értékű épületanyagot juttatott erre a célra, Egyben beleegyezését adja ahhoz, hogy a diakónusképző intézet igazgatója 6 éven át, 1947 októberétől kezdve minden ellenszolgáltatás nélkül használja a lakást és a hozzátartozó udvart. Karácsonykor közös körlevelet küldtünk Molnár Gyula lelkésszel a gyülekezet tagjainak, melyben bejelentjük, hogy az egyházi szeretetszolgálatra elhívott ifjakat, mint diakónus jelölteket itt készítik fel a szolgálatra. A bereki gyülekezet felügyelőségét Bihari István lelkész jogainak megtartásával Molnár Gyula magára vállalta.

A Következő évben jó hír érkezett az ipari fémek megbízottjától. Kérésre a Gazdasági Főtanács 200 kg. harangbronzot díjmentesen bocsátott a bereki templom rendelkezésére.

1948. október 17.-én új reménységet gyűjtve a bereki templomtoronyban megszólalt Jézus Krisztus hívogató szava; “jőjjetek énhozzám mindnyájan!”

Ezt az ünnepélyes harangavatást megelőzően 1948. július 23. – 29. között tartotta Révész Imre püspök a berekben a Tiszántúli egyházkerület első lelkésztovábbképző konferenciáját. Fel se tudtuk mérni a jelentőségét, hiszen egy alacsony vályogházban gyűlt össze 30 lelkész. Az egyre nehezedő gondok terhe alatt nyitottunk ajtót Világosságnak. Mi hívők azt szerettük volna, ha minél

dúsabban n a f . Ámde jöttek a kaszások és igyekeztek mindent letarolni, eltaposni.

A következő évek testi-lelki megpróbáltatásokat hoztak az egész magyar közéletre. Ez alól csak azok mentesültek, akik beléptek a kommunista pártba. A többi párt működése megbénult. Még er teljesebben folytatódott a kuláküldözés. Házkutatásokkal zaklatták ket, a Kossuth téren kirakatokban mutogatták a kuláktól zsákmányolt néhány kg. lisztet, zsírt, cukrot, amelyek a bolsevisták szerint az imperialista érdekeit szolgálták. Egyéb módon is belemarkolástak az életükbe. Ha az utcai járdájukon lehullott falevelet találtak, borsos büntetést róttak a kulák lakóra. Nekem is részem volt ebben a sorsban. Egy szabálytalannak min sített kerékpár kanyarért a rend r 100 Ft. bírságot fizettetett velem /akkori havi fizetésem 400 Ft. volt/. Az sem volt ritkaság, hogy például Vadai István gazdálkodót 5 évi börtönre ítélte a kommunista bíróság, mert egy névtelen feljelent s szerint nem végezte el idejében a szántást. Egyik nagybátyámat szemem láttára, láncra verve hurcolták végig a városon a rend rök. Sorolhatnám az ilyen húsbavágó eseteket. De minnek, hiszen mindez a kezdet volt. Megingott a talaj az újonnan földhöz jutottak talpa alatt is, mert olyan suttogó hírek keringtek, hogy a földeket hamarosan szövetkezetekbe vonják össze. Közös lesz minden, és ezentúl közös kondérból, csajkából ehetjük, ami jut. A beszolgáltatás ürügyet adott arra, hogy bárkinek az éléskamrájába belekotorásszanak. Csakhamar a zsebekbe is belenyúltak - er szakosan. Az országot kormányzó kommunista triumvirátus: Rákosi, Révai, Ger -mindhárom kitalálta, hogy az úgynevezett békekölcsön címén a pallossal védett forintból évenként szolgáltatasson vissza jelent s összeget a lakosság. Békekölcsön kötvényt bocsátott ki az állam és mindenki köteles volt jegyezni. A kevés pénz tisztvisel nek, pedagógusoknak, közalkalmazottaknak általában egy havi fizetésüket illet felajánlani. A keresked nek és iparosoknak már vastagabban kellett fizetni. A parasztok többsége annyit ajánlott fel, amennyit ijedtében kisajtoltak bel le. A kulákok kénytelenek voltak a legtöbbet adni, mert ellenkezés esetén a városházán deresre húzták egy íróasztalon és addig verték a talpukat, a hátsó felüket, míg a megfelel összeget alá nem írták. Mi, papok havi fizetésünket jegyeztük.

Rögtön nem ismertük fel, de hamar rájöttünk, hogy ami. egyházi életben országosan velünk történik, nem egyéb, mint a moszkvai el re elkészített, tervszer forgatókönyv. Mi, református, evangélikus, római katolikus papok egymással beszélgetve, kezdetben még nem voltunk bizalmatlanok, de lassanként az Antikrisztus befolyásától féltettük a nyáját. Id szer vé vált a Jelenések Könyve figyelmeztetése: a gonoszság elhitéését l óvjuk Krisztus népét, igaz, az igehirdet ket és igehallgatókat is megszállta az ördög. Aki közülünk megadta magát, könnyen ölébe hullt minden egyházi tisztség, világi elismerés, Aki közülünk ki tudott pillantani az ördög hálójából csak egyetlen imádságot rebeghetett: hiszek Uram, légy segítségül az én hitetlenségemben! Közülünk senkise dicsekedhetett szepl tlen tisztasággal, csak a bukás szélén való tántorgással. Ezért irtóztam minden utólagos szentté avatástól, mártírrá való

kinevezést l, b neink súlya alatt úgy jelenhetünk meg az ítélt. Bíró el tt: óh, én nyomorult ember. Aki megátalkodottan hallgat b neir l, az magára vessen. Ne számíts on az utókor megbecsülésére.

Terv szerint az iskolák államosítása következett. El bb azonban meg kellett tisztítani a közvéleményt attól az egyházellenes felfogástól, hogy p1. Karcagon minden iskola a református és római katolikus egyház irányítása alatt m ködik. Fontos volt a tantestületet megnyerni annak a célnak, hogy az iskolák ezentúl állami, marxista, kommunista világnézet szerint neveljék a gyermekeket.

Jóformán semmi ellenállást sem tanúsítottak nálunk a tanítók, tanárok. Az iskolafenntartást meg papokat meg kellett bélyegezni: k a fekete reakciósok. Ez a megbélyegzés a zsidók sárga csillagjához hasonlított. Ráadásul miért izzott fel a gy lölet ellenünk? Miért lettünk hazaárulók? Miért állítottak meg nyílt utcán? rám kiabálva mit keresel itt piszok fekete reakciós? Hála istennek nálunk semmiféle öszet zésre nem került sor. De p1. a kunmadarasi eset rávilágít arra, hogy a fekete reakció milyen összefüggésben vált élet veszélyessé.

Kunmadarason akadt egy református tanító, neve Nagy János, aki nyíltan kiállt az iskola államosítása ellen. Néhány pofon is elcsattant a vitatkozók közt. Nagy Jánost valamiféle vészbírótság halálra ítélte. Szerencsére az ítélet végrehajtása elmaradt.

A szatmári kis faluban, Pócspe riben még nagyobb méretet öltött az iskolák kommunizálása elleni tiltakozás. Az a nép kelt fel, amelyekre a bolsevisták, mint megdönthetetlen támaszokra hivatkoztak. Recept szerint rögtön el szedték a vádat, a fekete reakció akna munkájának eredménye a falu zendülése. Meg kell akadályozni a szocialista rendszer elleni összesküvés tovább terjedését - adták ki a jelszót. És vér folyt. A halál árnyékának völgyébe sodródtak. Utána az egész falut sújtó kegyetlen megtorlás következett. Így derült ki, hogy a fekete reakciós hadjárat nem egyéb, mint eszköz a kommunisták kezében, amelyet mindig el szedtek, amikor úgy látták, hogy veszélyben van a proletárdiktatúra. Az iskolák államosítása közben is gyakran nyúltak ehhez a fegyverhez, mert sohasem voltak biztosak afel l, hogy id tálló-e a szovjet szuronyok védelmében épült kommunizmus.

1948. június 16.-án a kollaboráns országgy lés egyhangúan elfogadta az iskolák államosításáról szóló törvényt és ezzel országszerte elkezd dött a kíméletlen harc az egyház fennmaradása ellen. Betiltottak mindennem ifjúsági munkát a K.I.É- t, a cserkész mozgalmat, a gyülekezetben a keresztyén ifjúsági egyesületet, a leánykört, a konfirmáltak összejövetelét. Reggeli áhítatra nem jöhettek a gyermekek a templomba. Elnémult az iskolai zoltáréneklés.

Ezt megel z en Karcagon is volt el harc az iskolák államosítása körül. Személyesen nem voltam jelen azon az 1948 május 30.-án tartott nagytemplomi istentiszteleten -máshol szolgáltam- amelyen Pap Béla lelkipásztor a gyülekezet elé terjesztette az államosítás ügyét és felkérte a gyülekezetet, hogy akik ellenzik az államosítást, álljanak fel. A résztvev k felálltak. Ez ellen a szavazás ellen heves támadást indított a Magyar Dolgozók Pártja /MDP/ a karcagi Hírlap 1945.

június 4.-i számában. Úgy értékelte: az ilyen mód, lelki kényszer. Azt gondolom, hogy a legérzékenyebb pontján támadta meg az el re be nem jelentett templomi szavazást. Eszembe jutott, amikor egy ifjúsági konferenciának a befejezésekor a túlbuzgó igehirdető felszólított: álljanak fel azok, akik megtértek! Egyedül maradtam ülve. Kés bb, a felállók közül kerültek ki a renegátok, a hitehagyók, az egyházfalók.

Ne er lte ssük felállásra azokat, akik nincsenek tisztában azzal, minem lélek lakozik bennük. H el re tudom, hogy mi vár rám az iskolák államosítása gyakorlati lebonyolítása idején, talán elbúvok. De Isten terve rejtve maradt, csak annyit adagolt bel le mindennap, amennyi er t ajándékozott a teher elhordozásához.

M ködésbe lépett a kommunista propaganda, mely szerint a papság országosan a legnagyobb lelki terrorral izgatja a tömegeket köztársaságunk ellen. A belügyminiszter szomorúan állapította meg, hogy vannak olyan tisztvisel k, akik a fekete reakciónak segítenek. Fokozott éberségre van szükség, mert a fekete reakció tovább folytatja aljas munkáját, így még arra is számítani lehet, hogy felgyújtják, lerombolják az iskolákat. Ezért a polgármestereknek kötelessége minden megmozdulást jelenteni.

Dósa Balázs karcagi polgármester azonnal jelentette, hogy Pap Béla közrem ködésével Bihari István lelkipásztor és annak apja id s Bihari István az egyik iskolát templomnak akarja átalakítani. Bihari István tervrajzot készített és a hatósághoz az építkezés iránti kérést benyújtotta. Ugyanakkor a szükséges bontási munkálatokat engedély nélkül azonnal megkezdte. A polgármester határozata Így szólt: hagyják abba a munkálatokat mindaddig, míg az építkezési engedélyt meg nem kapják. A torony építésére vonatkozó terveket a debreceni építési igazgatósághoz elküldtem. Kérelmez k titokban a két közfalat kiszedték, az iskola küls peremére az a fel került, hogy: réttoldali református imaház. Az engedély nélküli építkezés miatt a feljelentést megtettem.

Dósa Balázs polgármester szerint a lakosságnak mintegy 70-%a a papok befolyása alatt áll és az iskolák államosítása ellen van. A nép hangulata nyugodtnak mondható /alispáni iratok 22913-1948, 25849- 1948/ Rögtön megcáfoltam a közfal kibontását, mert az ott sem volt. Fa fallal volt elválasztva, ami el z leg is bármikor elválasztható volt.

Higgadt és bölcs módon nyilatkozott dr. Gaál László gimnáziumi tanár, igazgató 1948. június 9.-én tartott szül i értekezleten. A gy lésen két felszólalás az államosítás ellen volt, a többi felszólaló helyeselte. Az igazgató nem hozott határozatot az államosítás mellett, mert csupán tájékoztatásról volt szó. Az értekezleten 80-an vettek részt. Bizony kiderült, hogy a templomban 1948. május 30.-án felállással szavazók jó néhányan jól tették volna, ha ülve maradnak az istentiszteleten. Mert rövid néhány nap múlva Feszítsd meg !-et kiáltottak az egyházi iskolákra és papokra.

Gaál igazgató tovább folytatta csendben a lélekment munkáját. 1948. június 28.-ára összehívta a tanári kart, ahol Jelen voltak: dr. Gaál László igazgató, tanügyi

f tanácsos elnöklete alatt dr. Csávás István, Csávás Sándor, Czövek Lajos, Kresznerics Gyula, Nagy Kálmán, dr. Nagy Ferencné, Radványi Ottó, Schwirián László, Szabó Jen , Szász Béla, Varga József rendes tanárok, dr. Mészáros Istvánné, dr. Viktor Gabriella és Kónya István óraadó tanárok.

149/1948. sz. Igazgató a következő záró jelentést terjeszti a tanári kar elé:

“Kedves Kartársaim!

Körülbelül 250 esztendeje annak, hogy ez az intézet, mint a református keresztyén nevelés és oktatás figyelemreméltó tényezője teljesíti hivatását. Eleinte szerény keretek között, mint a debreceni református Kollégium partikulája, majd, mint algimnázium, és 1907 óta, mint fő gimnázium működött és volt időnként, nem is olyan régen, midőn egyházi és állami felügyeleti hatóságok megállapítása szerint, a legjobb intézetek sorába emelkedett. Ha azóta éppen a háborús események pusztító ereje következtében, ez a színvonal hanyatlott is, nagy általánosságban megállapíthatjuk, hogy becsülettel megfelelt hivatásának, és küldött ki falai közül olyan közéleti és tudományos egyéniségeket, akik országunk legjobbjai közé emelkedtek, és akikre maga az intézet is mindig büszke lehet. Nagy számban küldött ki olyanokat, akik szerényebb munkakörben bár, hasznos tagjai lettek az emberi társadalomnak.

Ezzel az iskolai évvel intézetünk életének egy negyed évszázadot átfogó korszaka lezárul: hitvallásos iskola jellege megszűnik, hogy helyet adjon a szociális jellegű állami iskolának. Nagy elégtétel számunkra, hogy elmondhatjuk azt, amit már mások is kifejezésre juttattak: nem a demokratikus református egyház belső elégtelensége hozza magával ezt az átalakulást, hanem az állami élet strukturális átformálódása, a történelmi szükségszerűség, amely magával hozza az iskoláknak, mint az állampolgári nevelés legfontosabb tényezőjének állami kezelésbe való vételét. Sajnálhatjuk a régi keretek felbomlását, melyek felbecsülhetetlen értékeket foglaltak magukba, de törekednünk kell, hogy az időálló és minden változással szemben értékesnek bizonyult lelki kincseket átvigyük az új keretek közé, és azzal is gazdagabbá tegyük az újonnan kialakuló társadalmat.

Buzgó és lelkiismeretes munkásságban részesen voltak a felekezeti iskolának, akik életük legszebb feladatának tekintették az ifjúságnak szépre, jóra és igazra való nevelését. Ezek a nevelők az új keretek között is tudják és akarják teljesíteni kötelességüket. Amily lelkiismeretes volt munkájuk a múltban, olyan lesz a jövőben is. Látják az utat, a szociális igazság útját, amelyen haladniuk és vezetniük kell. S átérezve a feladat nagyságát, tudással, odaadással és szeretettel fognak dolgozni abban a munkakörben, melyet, mint szabad emberek, szabadon választottak maguknak. A felekezeti iskolában szabadon éltek és munkálkodtak és bizonyosak lehetünk afelől, hogy szabad emberként munkálkodnak az állami iskolában is.

Számunkra itt nem adódhatnak megoldatlan problémák. Törekvéseink szintén, magatartásunk félreérthetetlen, és így számíthatunk és számítunk is minden

társadalmi tényező támogatására. A demokratikus társadalom, tudjuk, meg fogja becsülni nevelési munkánkat.

Letagadhatatlan és leküzdhetetlen megindultsággal veszünk búcsút fenntartó testületünk tőle, a karcagi református egyháztól. Annak minden hivatalos tényezője, lelkesiek és világiak egyaránt, igazgató tanácsa és presbitériuma, de kívülálló egyháztagok is méltányolták, értékelték, megbecsülték a mi munkánkat. Elsegítették, támogatták törekvéseinket s mikor arra rászorultunk, könnyíteni igyekeztek a vállunkra nehezedő terheket. Kedves, hogy mindezt a hivatalos elválás pillanatában elismerjük, a velünk szemben tanúsított megértésért el nem múló hálánkat fejezzük ki. Az egyház és iskola hivatali kötelei elszakadhatnak, de a hitbeli kapcsolat nem szakadhat el soha.

Nem is búcsúzunk. A templomban és egyházi életünkben ott leszünk régi helyeinken, változatlanul szolgálván az Úrnak.

Ezzel az érzéssel és meggyőzéssel a karcagi református "Nagykun" gimnázium, mint hitvallásos református gimnázium utolsó tanári értekezletét, bezárom".

Ezek után nem lehet csodálkozni azon, hogy - ha nem is rögtön - Gaál Lászlót felmentették az igazgatói tisztség alól. De az ilyen tudóst mégse lehet félredobni. A debreceni egyetem tárt karokkal fogadta, és a filológiai tanszék vezetésével bízta meg. Munkásságának egyik kimagasló teljesítménye, hogy perzsából olyan ékes magyar nyelvre fordította le a Firduszi-t, hogy azt Arany János is megirigyelhette volna. Úgy látszik, hogy az a barátság, amely gyermekkor óta összefűzte Német Gyulával az orientológussal gazdag és ízes gyümölcsöket érlelt.

A nagy taposás ideje még ezután következett. 1948. aug. 20.-án Kecskeméten nagygyűlésen Rákosi Mátyás -akkor már a nemzet atyja- bejelentette mezgazdaság szocialista átszervezését. Vagyis egy talpalatnyi föld sem maradhat a paraszt, akár régi, akár új gazda, tulajdonában. Közösbe kell adni a földet, az állatokat, a felszerelést, ezzel elkezdődött az a hidegrázós korszak, amely a deresre húzástól a vesék leveréséig terjedt. Az ellenszegülés újra elszedték a kulákokat, lófarakhoz kötözve hurcolták a tanyák közt, míg oda nem adták mindenüket. Ehhez a tortúrához tartozott olyan kíméletlenség is, hogy a halálos ágyán fekvő apámat meglátogatta Tüdős Imre városi kommunista párttitkár és ezen szavakkal "vigasztalta" a halálba indulót: hát maga István bácsi kulák volt nem kár, ha meghal. Temetése után nemsokára, éjszaka termelési szövetkezeti szekerekkel törtek rá özvegy anyámra. Összeszedtek minden mezgazdasági felszerelést, a kamrát, ólakat feltörték és minden mozdíthatót bevitték a Lenin tszbe. Így gyarapították a tsz vagyonát. Ekkor már egy fillér ellenszolgáltatás nélkül elvették a 30 kat. hold földünket de a kulák bélyeget tovább kellett hordozni anyámnak. Igyekeztem helyette helytállni, magamhoz vettem a neki küldött hatósági idézéseket. Egyik alkalommal kb.200 behívott kulákot zsúfoltak össze város háza nagytermében. Rémület ült az arcokon. Maradunk? munkára visznek? Nagysokára bejött egy tisztviselő és

közölte, hogy 24 órán belül minden kuláknak el kell hagyni a házát, lakását. Keressenek maguknak szállást a melléképületben, ólakban. Mindenki annyi holmit vihet magával, amennyi a két kezében elfér. Aki tehetett elmenekült Karcagról, de még jócskán maradtak helyben is. Ettől kezdve különféle munkaszolgálatokkal nyomorgatták az itthon maradtakat. Másfelé ugyanez volt a helyzet, ezért jobbnak láttam maradni. Ibolyával a többi közmunkással együtt mentünk a cséplőgéphez, szénagyűjtéshez. De a gyapotkapálásnál kitört a botrány, mert a gyomot szép sorjában meghagytam, a gyapotot megkikapáltam. Így lettem Rákosi "atyám" szántófölduntauglich. Hiába, a gyapotnevelésére nem tanítottak a teológián. Sürgősen hazaküldtek

Tovább folytatom az iskolák kommunizálása körüli események közlését. Pap Béla mint iskolaszéki elnök úgy tért ki az esetleges összeütközés ellen, hogy javaslatára engem küldött ki az egyház az iskolák, gimnázium átadásának a lebonyolítására. A tanügyi bizottság helyi és megyei képviselőkből tevődött össze. Valahányszor hivatalosan találkoztunk, minden esetben előre elkészített jegyzőkönyvet toltak az orrom alá. Írja alá! - hangzott az ukáz. Először elolvastam, - feleltem. Legalább lesz annyi időm, hogy rövid idő alatt hálát adjak Istennek: több évszázadon át ránk bízta gyermekeink megnevelését és a Jézus Krisztusban való hit gazdagító erejét. Ha erre a megbízásra méltatlanná váltunk, fájó szívvel lemondunk az épületekről, de az ifjú lelkek megmentéséről, soha. Tárgyalni ugyan nem lehetett velük, de a legkirívóbb sérelem ellen kifogást emelni kötelességemnek éreztem. Így került sor arra az óvásomra, mely szerint a Kálvin. u. 2. sz. alatti segédlelkészi lakás, a bereki templom-iskola, Karcag Baross u.44. sz. épület imaházi szárnyának államosításába a karcagi református egyház nem egyezik bele, A bizottság tudomásul vette kifogásomat. Érdemben azonban nem foglalkozott vele. Megígérte, hogy tovább terjeszti az óvást a felettes hatóságnak. Ilyen feltétel mellett aláírtam a terjedelmes jegyzőkönyveket.

A felsorolt épületek közül a bereki templomról külön fejezetben számolok be, a városban levő segédlelkészi lakást azonnal kisajátították; a Baross u.44. sz. épületszárny birtoklása körül olyan zaklatás támadt, amelyik még 20 év múlva is élénken foglalkoztatott. Ennek a küzdelemnek leírása -hiteles adatok birtokában- az emlékiratomból nem maradhat ki.

Tárgyilagosan meg kell állapítanom, utólag is, az iskolák államosításánál jobban érdekelte egyháztagjainkat a beszolgáltatás, a békekölcsön, az ereszszakos földrablás, kolhozosítás, nem utolsó sorban a mindennapi kenyér. Felsehogyták, hogy a reformáció idején vérrel szerzett isteni adományról és a magyar jövőről mondanak le. Ugyanakkor egy csepp szemrehányást sem tehetek, mert én is aláírtam az addigi nevelésünk, megnevelésünk halálos ítéletét. Mindenesetre legalább gondolatban igyekeztem választ keresni a nagy kérdésre: hogyan jutottunk el idáig? Ismerve egyháztörténetünket, könnyű felfedezni a törésvonalat, amitől kezdve megváltozott a prédikáció tartalma, a teológia eszmevilága. Bekövetkezett és diadallal aratott a láthatóság, a ráció kora, ami azon túl van, gyermekmese. A XIX. század óriási felfedezései elkápráztatták az

emberiséget, de kilúgozta a történelmi egyházakból a hívőséget. Ki gondolt arra, hogy a felfedezésekkel ki lehet irtani az egész földkerekséget? Talán csak a gomba módra szaporodó szekták buzdíthatták a Biblia egy-egy üzenetére. A mi református atyánkfiait nem mozgósította semmiféle üzenet, a templomban beburkolóztak birka bundájukba, jöhet az ige! Majd csendesen elszenderedtek, mert nem szomjúhoztak a Megváltó szeretetre. A világ egyre jobban telt az új felismerésekkel, de mi nem bírtunk elszakadni Ádámtól és Évától. Valahol az időskorban bóklásztunk s nem tudtunk ujjongani azon, milyen csodálatos a csillagos ég, nem titkolózik a természet, megközelíthetővé vált a sejt, az elektron, és mindezeket túlmutat - vezet, Az, aki az Atya jobbján ül. Eltékoztunk a csodálkozás kincsét s helyette a józan észet bálványoztuk.

Idetartozik az az epizód is, amely a gimnáziumi könyvtár egy részének selejtezésével, jobban mondva kiebrudalásával volt egyenértékű. Szász Béla tanár tudomásomra adta, 8.000/1948 VKM rendelet alapján a vallásos tárgyú könyveket el kell tisztítani a gimnáziumi könyvtárat s mint könyvtáros egy bizottság elnöki könyv átadásra hív, egyúttal gondoskodjam a könyvek azonnali elszállításáról. Ahogy észrevettem, legszívesebben elégette volna mindet. Aláírtam a hevenyészett jegyzőkönyvet é a harangozó 1948. július 2.-án a gimnázium folyosójára kihajigált könyveket talicskával áthordta előbb a Varró utcai parókiára, majd a templomi levéltárba.

A bereki templom belül készen állt nemcsak az istentiszteletek, gyülekezeti összejövetelek tartására, hanem az iskolás gyermekek befogadására is. Ezért többszöri tárgyalás után tanterem átengedési megállapodásra jutottam Nagyvárosi János külterületi iskolaigazgatóval még 1947. december 12.-én, mely szerint a karcagi református egyház tanterem használatára átengedi a bereki templom két tanteremnek használható részét 10 évre. Az istentiszteletek, egyéb egyházi alkalmak megtartása biztosítva lesz; az erről szóló megegyezést presbitériumi jegyzőkönyvbe foglaltuk, melyet a karcagi presbitérium 1948. áprilisi gyűlésén 26/1948.sz. határozatával elfogadott. Zavartalan volt az együttműködés Nagyvárossal míg az iskolák államosítása be nem következett. Akkor azzal a követeléssel állt elő, hogy a tanterem beletartoznak az államosításba, vagyis az egész épület állami tulajdon. Két évig minden követ megmozgatott, hogy megvalósítsa tervét. Persze én is megtettem mindent, amit lehettem. Az eredmény az lett, hogy a Vallás és Közoktatásügyi miniszter 1951. szeptember 3.-án a következő döntést hozta: "a bereki templomot a református egyház tulajdonában továbbra is meghagyom."

Tüzek az éjszakában.

Az egyház felszetelezése kíméletlenül tovább folyt. Annak ellenére, hogy Bereczky Albert budapesti református püspök megkötötte az állammal az úgynevezett Egyezményt, amely többek közt megígérte és írásban biztosította a fakultatív vallásoktatást, hamarosan kiderült, hogy az nem egyéb, mint a magyar kommunisták által alkalmazott moszkvai hazugság s ennek csak olyan

jóhiszem lelki ember, mint Bereczky Albert d l t be. A gyakorlatban hogyan is nézett ki a fakultatív vallásoktatás? Karcagon megszerveztem az egész városra kiterjed református vallásoktatást. Magamat is beleértve, két segédlelkész, Batta László gimnáziumi vallástanár, Vilmányi Sándor hitoktató lelkész, ezenkívül két e célra alkalmazott diakonissza, tehát hatan készen álltunk feladatunk elvégzésére. A heti összejöveteleink alkalmával azt az eligazítást adtam munkatársaimnak, hogy ne támaszkodjanak illúzióra, hanem egyedüli támpontunk a Biblia és énekes könyv legyen. A tanítók nem fogadtak szívesen. Az órarendbe ugyan felvették a vallásórát, mint utolsó foglalkozást. Még ennek a megtartását is s r n akadályozta az úttör összejövétel, valamilyen sportesemény, kirándulás, állami ünnepre való el készület stb. Ehhez járult az a zaklatás, aminek a vallásórára járó gyermekek állandóan ki voltak szolgáltatva. A tanítóknak kötelessége volt, hogy lemorzsolják a vallásoktatásra járók számát. Sikerült is, mert féléven belül lehetetlenné vált a fakultatív vallásoktatás. Az újonnan megválasztott tiszántúli püspök, Péter János olyan tüzet gyújtott a vallásoktatás alá, hogy minden lelkész attól félt, megégeti magát, ha gyermekekkel foglalkozik. A püspökt l, bárki hozzáfordult, nem kapott oltalmat. A védtelen iskolai vallásoktatás lassan elsorvadt.

A tanyasi lelkészi szolgálatok rovására történt a földek kolhozosítása. Eleinte, akik lelkesedtek érte, átmenetileg jól jártak, mert a sokat ígér tanyákra költöztek, ahol a sz kös közellátás idején is b ven volt élelmezési alapanyag: búza, árpa, kukorica, zsír, szalonna, tojás. Olyan mozgás támadt a tanyavilágban, hogy alig találtam meg az ismer söket is. A régi gyülekezetek szétszóródtak. Csak amikor a tanyákat egymásután lebontották, és tanyaközpontba terelték a parasztokat, akkor kezdtek rádöbbenni, hogy becsapták ket. Megszabták, hány darab jószágot tarthatnak. A szabad legeltetéshez szokott parasztok megh költek, mert az újonnan telepített tanyaközpontokban szinte minden betev falatot számon tartottak a kolhoz elnökök. Talán azok jártak jobban, akik idejében otthagyták a tanyát, a várost és máshol telepedtek le. Az élelmes kun ember eszére hallgatva, erejére támaszkodva, bárhol megkereste a kenyerét. Új helyükön senkise nézett rájuk görbe szemmel, hagyták dolgozni. Még a kuláknak sem kellett attól tartani, hogy valaki megbántja. Súlyos ára volt ennek, mert aki elment, jóformán üres kézzel távozhatott. Ennél még az 1780 körüli Bácskába való kivándorlás is emberségesebb volt, mert annakidején magukkal vihetek lábas jószágokat, igás állatokat, ingóságokat. Gazdagon term földet kaptak Mária Teréziától. S ha Karcagon feleslegesnek érezték magukat, néha kevés kenyérral az asztalon, Bácskában jómódúak lettek. Református hitben templomot építettek és virágzott a magángazdaság.

Ez a régi történelmi emlék járt az eszemben, amikor neki vágtam a karcagi tanyavilág felméréséhez. Siralmas látvány tárult elém. Lebontott tanyák romjai domborultak, a kürtött kert helyén néhány csenevész fa árválkodott, az elhanyagolt d l utak mell l hiányoztak a fasorok. Kivágták a délceg nyárfákat,

kiráncigálták a gyümölcsöt hozó fákat. Vadnövényekkel teli szántóföldek növelték azt az érzést, hogy kietlen pusztaságban járok.

Ahol kioltják a házi t zhelyeket, ott a föld is elvadul. A riasztó helyzet ellenére megmaradt néhány fontos lelki rhelyünk a külterületen. A karcagpusztai imaház, a berekfürd i templom folyamatos bázisa maradt a lelkigondozásnak. Ezeken kívül istentisztelet céljára vasárnaponként használhattuk a kiskulcsosi iskola, a déli külvárosi iskola, a Déli /Ujházy/ iskola egy-egy tantermét. Mivel ezek az iskolák a város peremén helyezkedtek el, ezért az új egyházi szabályrendeletünkben a tanyai egyházközséghez csatoltuk a városszéli utcákat. Így megoldottnak látszott a lelkigondozás.

1948.-ban hozzákezdünk az eddig egységes egyházközség területi és személyi szervezéséhez. A presbitériummal egyetértésben elhatároztuk, hogy a lelkigondozás érdekében négy önálló egyházközséggé tagoljuk a karcagi református egyházat a pénzügyek közös pénztár fenntartásának feltétele mellett. Szabályrendeletben rögzítjük az egyes egyházközségek területét, épület, föld, kert ingatlanait. Külön szervezzük meg a presbitériumot, a bizottságokat és az egyházi f hatóság jóváhagyása után úgy kezdjük el a gyülekezeti életet, hogy anyakönyveinket továbbra is közösen gondozzuk. Közös ügyeink intézésére delegált presbiterekb l megszerveztük a Közös Bizottságot, amelynek tanácsadó joga lesz.

A négy egyházközség neve, tisztségvisel i:

1. Varró utcai egyházközség, lelkésze Török Vince, aki rövidesen nyugdíjba ment, utódja Orgoványi György, gondnoka Nagy Bana László.
2. Kossuth—téri egyházközség lelkésze Pap Béla, gondnoka Alexander Kálmán.
3. Rétoldali egyházközség lelkésze Bihari István, külön templommal, gondnoka id s Bihari István.
4. Tanyai egyházközség lelkésze Soós Lajos.

Közös helyettes lelkész Vilmányi Sándor.

A közös rendezés során elkövetkezett a beiktatásom ideje. A presbiteri jegyz könyv így örökíti meg az eseményt:

“ Karcag Rétoldali egyházközség 1949. január 9.-én délel tt 10 órakor a rétoldali templomban iktatta be els lelkipásztorát Bihari István lelkipásztort. A beiktatás istentisztelet keretében történt, melyet Gál István esperes végzett. Az istentisztelet rendje a következ volt:

63.dicséret; 227. dicséret,

Imádkozott Gaál István,

II. Timotheus 4:1 -2 alapján igét hirdetett,

Esperes beiktatja a lelkipásztort,

Gyülekezeti éneklés 227. dics. 5 verse,

Bihari István beiktatott lelkipásztor a Pilippibeliekhez irt levél 3:12 -14 alapján hirdeti Isten igéjét

Az istentiszteletet imádsággal, a 97 dics. 8-9 verse eléneklésével fejezte be a gyülekezetet.

Utána presbiteri gyűlés következett, melyen először Turóczy Ernő a presbitérium és a gyülekezet nevében szeretettel, bizalommal köszöntötte az új lelkipásztort. Majd Török Vince lelkipásztor a lelki egység jegyében tett bizonyosságot arról, hogy a rétdoldali gyülekezet továbbra is megmarad a karcagi anyaszentegyház nagy családjában. Több testvéri köszöntés után Bihari István lelkipásztor elmondta, hogy a Jézus Krisztusról való hitvallásában mindig só és kovász kíván lenni, amelyik észrevétlenül töltsön el ugyan a gyülekezetben, de úgy, hogy megérezzük rajta az evangélium ízét és kelését. A négy egyházközösség képviselőiben jelen voltak a lelkipásztorok és Alexander Kálmán főgondnok.

Mivel új szolgálati helyem a rétdoldali gyülekezet, ezért közelebbre is megismerkedünk a környezettel. Neve onnan ered, hogy a keleti városrészt rétdoldalnak nevezték elődeink. Nem ok nélkül, mert ez a település volt legközelebb a réti földekhez. Azonkívül a város mostani részét is mindössze a vasútvonal választotta el. Úgy hallottam nagyapámtól, hogy Karcag is félszke a karcagtelki temető és környékén terült el. Egyébként Karcagon belül még további három városrész nevét őrizzük: Fanzug, Pernyészug, Sirályülés. A rétdoldalon szinte kivétel nélkül parasztok éltek egyszeri hályogházakban. Bár a lakosság negyede lakott a rétdoldalon, a kereskedelme, ipara nagyon gyér volt. Az állandóan sáros vagy bokáig érő poros utcákon - sehol kövesút - közlekedő lovas, ökrös szekerek a középkort juttatta eszembe, szívesen koptattam a régidő emlékeit.

Itt születtem és sohase szégyelltem. A hiányosságokat észre se vettem. Szerettem az embereket, a környezetet. Számomra a tanyával együtt ez volt a gyermekkori világ. Csak amikor tárgultak az ismereteim, töltöttem fel az elmaradottságot. Egyelőre azonban megelégedéssel vettem Isten kezébe a megbízást: öntsd formába az alakulóba levő gyülekezetet! Majdnem egységes református lakosságról van szó, amelyet néhány római katolikus, baptista, zsidó család tarkított. Sajnos, a reformátusok közül kevesen, talán 10 % tartotta a kapcsolatot az egyházzal, templomba ugyanilyen arányban jártak. Sőt, sokan nehezteltek amiatt, hogy az egyházi adót az állami hatóság kíméletlenül behajtotta. A szekularizációval szünt meg ez az elnyomás.

Beiktatásom olyan vitás helyen történt, ahol az iskolával egybeépült templomi szárnyat államosították. Ennek az épületnek a történetét külön fejezetben írom le.

Előbb azonban arról számolok be, hogy milyen nagy csapás ért engem, családomat, a gyülekezetet.

1949. március 6.-án elhunyt Édesapám tífusz betegségben. A róla való emlékezés így hangzott: „Fájó megemlékezésünkben úgy gondolunk idős Bihari Istvánra, aki harcos egyéniség volt, s akinek belső embere Istenben folyton megújult. 1886. július 31.-én parasztcsaládból született Karcagon. Küzdelmes ifjúsága, félárva sorsa tele volt lázas munkával. Előtte már akkor világos volt, hogy munkájának sikere Isten áldásától függ. Nem előny, nem érdem keresésből, hanem életszükségletből buzgón látogatta a templomot. Az első világháború. 4. évében súlyosan megsebesült, és mint 75 %-os hadirokkant tért haza családjához. A következő 15 esztendeig tartó jóbi szenvedés megviselte testét, de lelkét, kezdeményező erejét nem törte össze. Felépülése után sokirányú közérdekes szolgálatot vállalt és végzett odaadással. Többek között alapítója volt a karcagi Első Hangya Szövetkezetnek, később igazgatója lett. Először szervezett a városban tejcsarnokot, gondja volt az állattartás előmozdítására. A kiscgazda kaszinó alapjait unokatestvérével, Bihari Mihállyal rakták le, amelyik azután kellemes összejöveteli helye lett időseknek, fiataloknak és a kiscgazda dalárdának. Érdemei elismerése volt, hogy városgazdának választotta a közbecsülés. De az utóbbi évek politikai megnyilvánulásai nem voltak kedvezőek számára. Ez azonban nem gátolta abban, hogy az egyházban vállaljon még felelősségteljesebb szolgálatot. Az újonnan szervezett Rétoldali egyházközség presbiterének, majd az első gondnokának választotta a gyülekezet. Annyit utólag is meg kell állapítani, személyi és anyagi kockázatot vállalt azért, hogy az önállósult Rétoldali templom külső és belső jellege Isten dicsőségét hirdesse.”

Temetése 1949. március 8.-án volt a Rétoldali templomban tartott gyászistentisztelettel, ahonnan mintegy ezernyi tisztelő kísérette a karcagtelki temetőbe. Később exhumáltattam és a Déli temető családi sírboltjába temettem. Temetésén Török Vince és Pap Béla lelkipásztorok hirdették a feltámadás ígését, az emlékbeszédet Dr. Zöld István tartotta.

Erről a márciusról elmondhatom, úgy jártam, mint a mesebeli királyfi, akinek egyik szeme sírt, a másik nevetett. Sirattam Édesapámat és örültem annak, hogy március 28.-án Ibolya feleségem megszülte harmadik gyermekünket, Endrét. Nagyon jól érezhette magát az anyai test bölcsőjében, mert egyáltalán nem igyekezett a világra jönni. Az anya szenvedett, ereje fogytán is küzdött azért, hogy meg szabaduljon a legkedvesebb testőltől, akit az első sírás után magához ölelt. Misztérium az: aki halálra gyötri az anyát, a legdrágább kincse lesz. El kell ismerni, hogy a kiváló szülész orvos, Lázár Dezső is segített ebben. Családunk megszorodott. Az újszülöttet nagyon várták: az 5 éves Pista, a 3 éves Ibolyka testvérek. Rögtön játszani akartak vele, de hát Endre jóllakott és rájuk sem hederített. A feleségem anyai gondoskodása és bölcsessége megértette velük, hogy az újszülött nem játékszer, s legjobb lesz, ha kimennek a nagy kertés udvarra szaladgálni és a fák dús lombjai között titkokat keresni.

Emlékszem, hogy jövőt kutató figyelemmel hogyan fordultam a jövő felé. Egy kicsit hátra kell nézmem, hogy előbbre jussak. Valamikor a 30-as évek elején a karcagi gimnázium két nagydiákjával barátságot kötöttem: Zöld Sándorral és Vadai Györggyel. Sok időt töltöttünk együtt beszélgetve, vitatkozva, néha

hangos szóváltásal a gimnázium kollégiumában. A szóvivő Zöld Marci volt. Miről is lehetett szó? Petőfi, Ady nyomán szerelemről, hazáról, a nép elnyomásáról, az elmaradottságról, a jövő álmairól. A diák ifjúság kiáltása volt akkoriban, hogy az önképző kör közreműködésével egy magunk választotta színdarabot adhattunk el a kultúra házában. A gimnáziumtól való búcsúzásnak tekintettük: "Tüzek az éjszakában" című színdarab eladását. Azóta elfelejtettem az író nevét. A tartalmából is annyit írtam meg, hogy a nyomorgó nép fellázad elnyomói ellen. Valahogy a Bánk bán is beleszóvódott a darabba, mert az én szerepem az volt, hogy Tiborc szavaival tolmácsoljam az elnyomott nép keserves lázadását. Zöld Marci szerezte valahonnan a darabot, ugyancsak rendezte. Vadai Gyurka volt a főszereplő.

Bizony a kispolgárságos gazd'uramék nem fogadták egyhangú lelkesedéssel az eladást, nekik még volt mit aprítani a tejbe, de az a kevés sorshordozó paraszt, akik a nézőtéren meghúzódtak, tetszésükben csendesen bólintottak. Bezzeg a diákság tapsvihara arról tanúskodott, hogy szíven találta őket minden rebellis szó.

Aztán elváltak utjaink. Marci orvostanhallgató lett. Gyurka a színművészeti pályán találta meg a helyét, én meg teológus lettem. Vajon végképp eltűntek a szemem elől? Nem. Hiszen éppen azért elevenítettem fel életemnek ezt az epizódot, mert barátaim drámai sorsa a 40-es években teljesedett be.

Az időmehében születnek kiváló emberek, akik rövid ideig tisztelettel világitanak az éjszakában, aztán hirtelen elhamvadnak. Vadai Gyurka olyan sikeresen végezte el a színi akadémiát, hogy csak hamar a Nemzeti Színház tagja lehetett. Beteljesedett szerelme is. Feleségül vette Lukács Margitot, a színház legtehetségesebb művésznőjét, a női harangszót. Ekkor már javában dúlt a háború. Gyurka bevonult katonának 1943 telén a Don kanyarban vagy megfagyott, vagy az ellenség golyója terítette le. Jeltelen sírban nyugszik.

Zöld Marci orvos lett, valahol Biharban gyógyított. Közeli barátságunk ellenére sokáig nem tudtam róla, hogy kommunista párt tagja. Csak akkor kaptam fel a fejem, amikor 1945 után egyre többször olvastam a kommunista újságokban közéleti forgolódásáról. De ekkor már restelltem felkeresni. Szerintem a siker útján haladt és nem kompromittálhattam a fekete reakcióval.

1949.-ben bezárult a kör. Többé nem lehetett menekülni. Rákosi, Gerő, Révai elérkezettnek találták az időt arra, hogy mondva csinált perekkel kivégezzék az ország legkegyetlenül megkínzott ellenfeleiket. Fehér könyvet is adtak ki a letartóztatott közéleti emberekről. Folyt a könny, a vér. Rajk László kommunista belügyminiszter "beismerte", hogy imperialista kém volt, tehát hazaáruló. Kivégezték. Az új belügyminiszter Zöld Sándor lett. Hamar belelátott a bolsevisták pokoli terveibe. Inkább választotta a halált, mint a becstelenséget. Gyermekait megölte, feleségével együtt öngyilkos lett. Így vesztettem el két ifjúkori barátomat.

Mondják még valamit 1949-ről?

Igen, van mondanivalóm a barátságról, a rétföldi gyülekezetről. Úgy alakult a helyzet, hogy a Trianonban elrabolt országrész részleges visszacsatolásakor az erdélyi Besztercére telepített magyar kórház a front közeledtével teljes személyzettel, felszereléssel elmenekült. Az anyaország nem tudta befogadni, mert már harcterré vált az ország. Németországba rányitották a kapukat, ahonnan a háború befejeztével útnak indították Magyarországra. Kétséges volt, hol tudják a kórházat elhelyezni. Ekkor lépett közbe a karcagi származású Vikol János orvos, aki éppen akkor az egészségügyi minisztériumban államtitkár volt és az út közbenjárására megállt Karcagon a kórházi személyzetet, felszerelést szállító vonat. Három üresen álló nagyházba, a Bogdi Pap Sándor régi kúriájába, a volt városi takarékpénztár épületébe és a Péntek házba vitték a kórházi felszerelést. Így, így alapították 1945 nyarán Karcagon kórházat. A kórházi személyzet hamar és szakszerűen helyére rakta azt, aminek helyet talált. Megkezdhetett a rendelés a sebészetben, a belgyógyászatban, gyermekgyógyászatban, fül-, orr-, gége osztályon, szülészetben, bőrgyógyászatban. Ha jól emlékszem nagyjából mindennek volt helye, csak az orvosok, az ápolók helyzete nem volt rózsás. Az igazgató főorvos, dr. Zöld István olyan szobában lakott, ahol újságpapírral fedte be az ablakokat. Pap Bélával együtt persze feleségeink segítségével igyekeztünk az orvosok gondjain segíteni. Meghívtuk őket otthonunkba és a körülmények szabta szerény vendéglátásban részesítettük. A barátság alapja az egymásra utaltságban található meg. Rövidesen csatlakozott hozzánk a támogatásban: Alexander Kálmán, K Nagy Gáspár gyógyszerészek és dr. Sántha József orvos.

Az orvosokkal való ismeretségünk barátsággá érlelődött. Hetenként többször összejöttünk esténként a két parókia felváltva, a patikát sem hagytuk ki. Nálam a klasszikus zene hanglemezeinek hallgatása volt az örömteljes szórakozás, ebben vetélytársam volt Alexander Kálmán hanglemeztára. K Nagy Gazsi néhány pohár bora emelte a hangulatot. Folyt a beszélgetés nemcsak a kiváló operaénekesekről /Caruso, Saljapin, Ebe Stignani, Fléta, De Luca, Gigli, Gali Curci/ hanem arról is, mikor mennek ki az országból a ruszok. Egyszer azt találtam mondani 1949.-ben: majd 1988.-ban. Tévedtem? Nem sokat. Dehogy 40 esztendeig kelljen várni a szabadulásra, túlzás. A túlélésnek semmi érdeme sincs abban, hogy mellőle különben is az Úrhoz tértek vissza, pedig itt maradt. Ez kizárólag a kegyelmes Isten ajándéka.

Kedvenc szórakozásunk volt még az is, hogy felhőtlen éjszaka távcsövet állítottunk fel a parókia udvarán és izgatottan vizsgáltuk az univerzumot. Igaz, nem láthattuk a mindenséget, de egy-egy galaxis látványa érzékeltette velünk, milyen parányi lények vagyunk. Alázatosságot tanultam minden csillagvizsgálás alkalmával.

Baráti társaságunk néhány zenetanárral bővült, amikor megszervezték a zeneiskolát. Én pl. szállást adtam éveken át Pintér László, Rengei Miklós operaházi muzsikosoknak, akik Budapestről utaztak hegedűt tanítani. Papp László tanár Debrecenből járt Karcagra csellót tanítani, amiben részesültek az én gyermekeim is.

A gyülekezeti életben először szervezésre került a sor. Ezután a munka megindítására. 40 presbitert, 10 pópresbitert választott a gyülekezet. N kb 1 és férfiakból ugyancsak 40 tagú volt a missziói bizottság. Megalakult a presbiteri tagok közül a számvizsgáló,- a templomgondozó,- leltározó,- a közös tanácsban részt vevő, - az egyházközségi bitóság, bizottságok. Gondnok: Hajdú István, jegyző Ökrös István, pénztárnok Dusa István, közös kántor Szabó József, helyettese Bod Lajos. A munkába állás idején kiderült, hogy jó néhány presbiter kihull a rostán. Érthető. Nem készültek fel a kommunista támadásra, ami abban nyilvánult meg, hogy félelemkeltésből az istentiszteleti hely elvételével fenyegettek. Személyileg mélyen sértette a kun atyafiakat, hogy egyáltalán nem becsülik tiszttségüket. Egy éven belül 15 presbiter mondott le tiszttségéről. Lehet, hogy én is hozzájárultam a nagyszabású lemondáshoz, mert nem a dicsfényt Űrral kábítottam őket, hanem a keresztfán szenvedő Jézus Krisztusról tettem hitvallást, aki vére által szerzett nekünk üdvösséget. Bizony, meg kell tanulnunk a szenvedés útján járni. A különböző bizottságokba beválasztottak közül senkise mondott le a szorongatások idején sem. Feladatuknak tartották, hogy a vallásos nevelés a családra hárul, vagyis legelőször otthon szükséges Jézus Krisztushoz térni. Ne szégyelljük, hogy hívők vagyunk! A belső tisztázódás hajtóerővé válik a lelki munka végzésében Az 1949. évi munkatervünkben a következő feladatokat tűztük ki magunk elé:

1. a vasárnapi istentiszteletek megtartása Jézus közelében,
2. házi istentiszteletek tartása alkalom szerint,
3. állandó bibliakör közösségi összejövedele csütörtökön a templomban, hétfőn bethanista imaközösség Dobozi Sándorné lakásán,
4. a lekipásztor -lehetőleg presbiter kíséretében- családlátogatást és beteglátogatást végez,
5. gyülekezeti tagok kettesével látogatják az atyafiakat
6. a szegénygondozás gyakorlása a diakóniai bizottsági tagok fontos tennivalója,
7. a gyermekek közötti lelki gondozást úgy oldjuk meg, hogy vasárnap délután a kistemplomban a gyermekek részére lelki foglalkozást tart Dobozi Mária leány-, Kele Andrásné asszony - testvérünk a lekipásztor irányításával, ebből a gyermek bibliaórai összejövedelekből hajtott ki a későbbi kedvelt gyermekkarácsonyi ünnepély.
8. újszerű és lelki élményekben gazdagító volt az énektanulás. Révész Imre püspök kezdeményezésére, kiváló szakemberek közreműködésével megtörtént a régi énekeskönyvünk revíziója, az álmosító, elnyújtott éneklésmód helyett a genfi ritmusban szólaltak meg a zsoltárok. Örömmel vett részt gyülekezetünk az ének tanulásban. A gyülekezet lelkesedését bizonyítja, hogy az énekórákon, a gyenge harmónium tudásom ellenére nem lankadt a kedve, hanem egyre többet akart megtanulni..
9. Munkálkodni az egymás közti megértésen, békességen.

10. Imádkozni a gyülekezetért és konfirmandusokért.

Az ég csipkebokor tüzei voltak ezek.

A mi kis gyülekezetünk ilyen olthatatlan lánggal indult el templomának megvédésére. Igaz, ennek hiteles morzsáit kapjuk ajándékba.

A Karcag- Rétoldali református kistemplom története.

A Rétoldali kistemplom történetének a megírására, megörökítésére az indított, hogy a hiteles adatok feltárása emlékeztessen arra a kezdeményezésre és küzdelemre, amelyet emberek folytattak az ügy érdekében vagy ellene. A történethez tartozó adatok időrendi felsorolása bizonyos mértékben korrajz is. Ez azonban magában lehangoló lenne, mert korunk emberi felfogása és magatartása könnyen arra a téves következtetésre vezetne, hogy akik ellenezték ezt az ügyet csupa rosszakarátú ember. Inkább az jellemzi őket, hogy csak evilági érdek igézetében tették, amit tettek. Viszont, akik szívükön hordozták ezt az ügyet, arról győzték meg, hogy nem csak maguk, nem is a véletlen körülmények intézték a kistemplom sorsát, hanem Isten kegyelmes volt arra, hogy adjon, vagy elvegyen. Így aztán mégsem csak korrajz a kistemplom története, hanem Isten tervének parányi részlete. Éppen ezért van reménységünk abban, hogy minden ellenkezéslátszat ellenére Isten véghez is viszi akaratát. Isten tervét nem lehet siettetni, sem halogatni. Egy dolgunk van: engedelmeskedni neki.

Így kezdődött:

A presbitérium tagjai közül Bihari István lelkipásztor, idős Bihari István gondnok, J Nagy László, J Nagy János, Csombordi Imre, Csombordi Gáspár, Varga Pál, Lovas Imre presbiterek azzal a kéréssel fordultak az egyház vezetéséhez, hogy az önálló Rétoldali gyülekezet számára istentiszteletek számára biztosítsa a Baross utca 44. épület e célnak megfelelő szárnyát.

“Nagytisztelet Presbitérium!

Presbitériumunk legutóbbi határozatában kimondotta a Karcag - Rétoldali önálló egyházközség megalakítását. Amilyen öröm számunkra, hogy önálló egyházközséggé váltunk, épp olyan fájdalmas az, hogy nincsen különálló templomunk. Mivel 1890.-ben elkezdődött, azután folyton gyarapodott új templom alapunk, jó reménységben voltunk az új templom építése iránt. Mostanában azonban a Széchenyi sugárúton megmaradt templom telek kivételével az alapítvány teljesen megsemmisült, így reményünk is alig van, hogy rövidesen templomépítéshez fogjunk. Ezért teljes bizalommal kérjük a Presbitériumot, hogy alakítsa át nekünk imaház - templommá a Baross u.44 sz. épületnek azt a szárnyát, amelyben eddig istentiszteleteket, bibliaórákat, konfirmációt tartottunk, amely annakidején első sorban istentiszteleti célra épült. Mindössze a zárt folyosót kell boltívevé átalakítani, a szószék alapját lerakni és belsőleg már is alkalmas feladatára. További tervünk egy szerény torony építése. Ez a kistemplom megfelelne addig, ameddig a tervezett új templomunkat

megépíthetjük. Abban a reményben, hogy a Presbitérium kérésünket megértéssel fogadja, maradunk atyafiságos szeretettel: aláírások. 1948. április 21. “

A belső átalakítási munkálatok elvégzésével Oláh Lajos kőműves mestert, 40 templomi pad elkészítésével Tüdös Sándor asztalos mestert bízunk meg, akik a munkához hozzá is láttak.

Ugyanakkor a következő beadvánnyal fordultunk Dósa Balázs polgármesterhez:

A karcagi református egyház Rétoldali egyházközsége azon tiszteletteljes kéréssel fordul a Polgármester úrhoz, hogy az évtizedek óta istentiszteleti helynek használt Baross u. 44 sz. épülethez tornyot emelhessen a mellékelt rajz szerinti kivitelben, Tisztelettel kérjük a bontási és építési engedély megadását.

1948. május 20. Bihari István lelkipásztor, idős Bihari István gondnok.”

Mivel Karcagon a Rétoldali egyházközség megalakulása egybe esett az iskolák államosításával, ezért bizonyos mértékben érthető a kommunista irányítású városi vezetőség érzékeny rezdülése arra az egyházi beadványra, hogy egy frissen államosított épületet a fekete reakció meg akar kaparítani. Dósa Balázs elindította az ellentámadást.

1948. június 11.-én bizalmas jelentést küldött a megye alispánjának, melyben többek közt beszámolt arról, hogy Bihari István lelkipásztor az egyik iskolát templomnak akarja átalakítani. Már tervrajzot készített és a hatósághoz benyújtotta, építkezési engedélyt kért. Ugyanakkor a bontási munkálatokat engedély nélkül megkezdte. A polgármester határozatot hozott, hogy azonnal hagyják abba a munkálatokat mindaddig, míg az építési engedélyt megkapják. A torony építésére vonatkozó terveket a debreceni építési igazgatósághoz elküldte. A kérelmezők a torony építését abbahagyták. /bele sem kezdünk!/ Jelentette továbbá, hogy titokban a két tanterem közötti közfalat kiszedték, /közfal egyáltalán nem volt, helyette nagyméretű fa ajtókat használtunk/. Ugyanebben a feljelentésben a polgármester arról is beszámolt, hogy rémhírterjesztőket leplezett le és ezeknek nevét az államvédelmi osztálynak /ÁVO-nak/ átadta. /Szml. alispáni iratok 25.841 és 22. 913/ 1948. A feljelentésben foglalkozik még a papok magatartásával.

A polgármesteri hivataltól határozat érkezett a Rétoldali épület ügyében: “Karcag megyei város tanácsának tudomására jutott, hogy folyamodó a Barossu.44.szám alatti telken a benyújtott építkezési engedélyezése iránti kérelmében körülírt építési és bontási munkálatokat az engedély kiadása előtt megkezdte. Felhívja azért a városi tanács, hogy a fent megjelölt telken az építési vagy bontási munkálatot haladéktalanul szüntesse be. Kérelmezett munkálatok mindaddig nem kezdhetők meg, míg az építés és közmunkaügyi igazgató szakvéleménye alapján a városi tanács erre az engedélyt ki nem adja. Amennyiben folyamodó jelen határozat kézhezvétele után a munkálatok azonnali beszüntetését nem hajtaná végre, úgy a városi tanács a büntető eljárást haladéktalanul megindítja. Miről a karcagi református egyházközség gondnoka, idős Bihari István értesítendő. 1948. május 25.”.

A mi válaszuk az volt, hogy a belső átalakítási munkát nem szüntettük meg, mert idős Bihari István gondnok vállalta az esetleges következményekkel járó személyi és anyagi felelősséget. Időközben a rétoldali presbitérium jóváhagyta a jelzett épületrész átalakítását, amely a tanító lakás és 2 tanterem rendeltetését nem zavarta. A presbiteri határozatot az esperes 1948. június 1.-én jóváhagyta. A belső átalakítást június közepéig befejeztük. A hétköznapi istentiszteletek tartását elkezdtük. A torony építésének ügye azonban vakvágányra jutott, mert hiába utazgattam Debrecenbe, Szolnokra, az illetékesek az aktát tologatták, de engedélyt nem adtak. Mégsem tétlenkedtünk, mert a két épületrész közötti tetőt lebontottuk, így a templom különvált az iskolától.

Az iskolák államosítása 1948. június végén bekövetkezett. Nyíri Albert tanító a hatóságnál feljelentette az egyházat, hogy engedély nélkül átalakítást végzett az épületen, így az épületrész iskolai oktatás céljára alkalmatlanná vált. A városi tanács arról értesített /8064 - 1948/, hogy az építési engedély kiadását megtagadja. 1948. június 28.

A helyzet egyre jobban kiéleződött, amire bizonyíték a következő büntetőparancs:

“442-1-1948. sz. Büntetőparancs, idős Bihari István a Rétoldali ref. egyházközség gondnoka Baross u. 56. sz. lakos ellen azért, mert 1948. évben a Baross u.44. szám alatti iskola épületén átalakítási munkálatokat kezdtek meg és fejeztek be anélkül, hogy I. fokú építési hatóságtól építési engedélyt lettek volna és ezért az 1937.évi VI.tc. 275§ -ba ütközés kihágás miatt fenti tc. alapján 1,800. Forint azaz Egeyzernyolcszáz forint pénzbüntetést állapítok meg és meghagyom, hogy ezt az összeget Karcag város közpénztára javára 15 napon belül fizesse be. A pénzbüntetést behajthatatlansága esetén az 1928. évi L tc. értelmében 30 napi önköltséges elzárásra változtatom át. Kelt Karcag 1948 július 14.-én. Gergely Pál, mint rendbíró”

Ezután idős Bihari István gondnokot és Bihari István lelki pásztorot Dósa Balázs polgármester megidézte a hivatalába és tárgyalásba kezdett a Rétoldali templom építési ügyével kapcsolatban. Udvariasan és komolyan tudunkra adta, hogyha nem adjuk fel tervünket, vagyis ha nem adjuk át az épületet az államnak, akkor ez a makacsság egy éven belül a gondnok teljes anyagi romlását hozza magával. A fenyegetés ellenére eredménytelen maradt a tárgyalás, mert a templom tulajdonáról az egyház képviselői nem mondhatnak le. Oláh Lajos közműves mestert szintén pénzbírsággal sújtotta a rendbíró. Nem értettem, mi köze van ehhez az ügyhöz a rendőrségnek. Mindenesetre azzal folytattuk a küzdelmet, amivel lehetett - fellebbeztünk.

„Alispán úrnak. Szolnok.

Karcag város polgármesteri hivatalának 6679, 8064 - 1948 sz. határozata ellen alábbi indokainknál fogva fellebbezéssel élünk és kérjük, hogy a megnevezett határozatot megsemmisíteni és az építési engedélyt részünkre kiadni szíveskedjék. Az építési engedély kiadását Karcag város tanácsa a 6500/1948. sz. kormányrendelet alapján tagadta meg, mely rendelet azonban a kért építési

engedély megtagadását nem teszi indokolttá, a Baross u.44. sz. épületnek az a szárnya, amelyikhez toronyépítési engedélyt kér a Rétoldali egyházközség 1910.évben azzal a céllal épült, hogy abban állandóan istentisztelet tartassék. Természetesen a református egyház hagyományaihoz híven a szükséghez mérten még az egyébként istentiszteleti célt szolgáló épületszárnyban is helyezett el id nként iskolát. A Baross u.44 számú épületben csak néhány éven keresztül volt minden helyiségben tanítás. Évtizedeken át egy majd két tanteremben nem folyt tanítás. Ez a tény azt igazolja, hogy nem az iskolakötelesek száma tette szükségessé annakidején az épületszárny felépítését - annál inkább, mert a Baross u.44,-t alig 500 - 700 méterre még két iskola van - hanem a templomtól távol lakó hívek igénye és kérése. A vitatott épületszárnyhoz való építési tervet indokolttá tette az az egyházi törvényes rendelkezés, amelyik azon a városrészen lakó reformátusokat önálló egyházközséggé alakította, illetve szervezte. Tehát a Baross u 44. épületnél nem iskola átalakításról van szó - hiszen két tanterem és tanítói lakás továbbra is érintetlenül megmarad - hanem a már évtizedeken istentiszteleti célt szolgáló imaháznak templommá való átalakításáról. Ezen indoknál fogva tisztelettel kérjük a toronyépítési engedély megadását.

Kelt Karcag 1948. július 21.-én. Tisztelettel: Bihari István lelkipásztor.

Válasz Jász Nagykun Szolnok vármegye alispánjától

38.812/1948. sz. Mint másodfokú építésügyi hatóság a Karcag - Rétoldali református egyházközség képviselőjében Bihari István ref. lelkész által toronyépítési ügyben megfellebbezett véghatározatot felülbírált és annak eredményéhez képest alulírott napon és helyen meghozta a következő véghatározatot.

A fellebbezést elutasítom és az I. fokon hozott 8064/1948.sz. határozatot indokainál fogva helybenhagyom.

Szolnok 1948. szeptember 14. Kulcsár Jen alispán.

A zárt ajtón tovább zörgettünk.

A szolnoki tanfelügyel ség kiküldöttje szept.24.-én tartott helyszíni tárgyalása azzal végz dött, hogy úgy az egyház, mint a tanfelügyel ség sürg s döntést kér a Vallás és Közoktatásügyi Minisztert l a Rétoldali templom ügyében. A toronypítés engedélyezése dolgában az egyház az Építés Közmunkaügyi Minisztert l kér az eddigi határozatok ellen felülvizsgálatot és engedélyt.

A kérvényeket elküldtük, de válasz nem érkezett.

A toronypítés elakadt.

Annál nagyobb er vel újult ki a per az imaház körül. A vármegye illetékes hatósága szorongatott bennünket. Nem nyugodtak bele, hogy az egyház a sajátjában maradjon, ezért újabb terjedelmes határozattal próbáltak ki zni.

Jász Nagykun Szolnok vármegye tanfelügyel jét l.

3427-33/1948.sz. Tárgy: Karcag-Rétoldali állami /volt ref. / iskola helyreállítása.

Véghatározat:

Kötelezem a karcagi ref. egyházközséget, hogy az államosított Karcag-Rétoldali iskolánál az imateremmé átalakított és megbontott iskolai épületet saját költségén még a tél beállta előtt állítsa helyre, hogy ezáltal a tanítás zavartalan menete biztosítva legyen. Indokolás: az iskolák fenntartásának az állam által való átvételéről szóló 1948-XXXIII. tc. következtében a karcagi—rétoldali 4 tanteremes és tanítói lakással bíró volt ref. iskola 1948 július 1.-vel állami tulajdonba jött át. Ezt megelőzően a karcagi ref. egyházközség közelebbi 1948. május 20. után az iskolánál levő 4 tanterem közül kettőt a közfalú kivételével és templomi padok, szószék, úrasztala beépítésével imateremmé alakított át, sőt az épületet középen kettéválasztotta és oda tornyot akart építeni oly módon, hogy a torony alatt aluljárón át lehessen bejárni az iskola udvarára. Az államosítás ebben az állapotban érte az iskolát. Az építés félbe maradt és jelenleg is úgy van. Az iskolába jelenleg megközelítő pontossággal 240 - 250 tanuló jár, akik részére szükséges a 4 tanterem és most ezek a tanulók két tanteremben váltakozó tanítással kénytelenek járni. Amennyiben az átalakított két tanterem továbbra is imaháznak marad, ez az állapot ott állandósulni fog. De a közelgő tél is arra indít, hogy a megbontott iskolaépület helyreállításáról gondoskodjam. Az egyházközség képviselője a folyó évi szept. 24.-én tartott helyszíni tárgyalás alkalmával eladta, hogy az egyházközség ezt az eredetileg tanteremmel bíró iskolát 1912-ben bővítette 4 tanteremmé, s már akkor az volt a célja, hogy abból 2 tantermet imaház céljára is használ. Azóta állandóan használta is. Amikor pedig 1933.-ban felépült a közeli délikülvárosi Iskola, ennek az iskolának a tanuló létszáma annyira megcsappant, hogy a rétoldali iskolában hosszabb ideig csak két tanteremben volt tanítás. A folyó évi május hóban történt átalakítás megkezdését az a tette szükségessé, hogy a református egyetemes zsinat határozata szerint a nagy gyülekezeteket kisebb gyülekezetekké kell átszervezni. Ez a határozat szolgált indokul arra, hogy két tantermet az ott szervezendő gyülekezet céljára toronnyal ellátott imateremmé, illetve templommá építse át.

Az egyházközség indokait nem tudom elfogadni, mivel a tanulók létszáma azt mutatja, hogy ott 4 tanteremre feltétlenül szükség van. Az a tény pedig, hogy az egyházközség ez év májusában fogott hozzá az átalakításhoz, arra mutat, hogy ezt az akkor már elérhetővé került államosítás hírére tette, hogy az államosítás idejére már befejezett tények elé állítsa az iskolai hatóságokat. Ugyanilyen eljárás alapján a magyar népet az iskolák egész sorától lehetett volna megfosztani. Így kellett határoznom, Amennyiben a karcagi ref. egyházközség e határozatommal nem volna megelégedve, ez ellen a kézhez vételtől számított 15 napon belül hivatalomhoz benyújtott fellebbezéssel élhet Vallás és Közoktatásügyi Miniszter úrhoz.

Szolnok 1948. október 11.-én, Horváth Ferenc tanfelügyel .

Mivel nem voltunk megelégedve a tanfelügyel határozatával, ezért fellebbeztünk, melynek szövege a következő :

Vallás és közoktatásügyi Miniszter úrnak.

A Jász Nagykun Szolnok vármegye tanfelügyel je 3427-33/1948. sz. alatt véghatározatot küldött a karcagi református egyházhoz, amelyben kötelezi a karcagi ref. egyházközséget, hogy az államosított Karcag—Rétoldali iskolánál az imateremmé átalakított és megbontott épületet saját költségén még a tél beállta előtt állítsa helyre. A J.N. Szolnok vm. tanfelügyel je fenti véghatározata ellen tisztelettel fellebbezünk.

Indokolás

1. A J.N. Szolnok vm tanfelügyel jének a határozata törvényt sért, mert ellentétben áll a VKM. 8.000/1948. sz. rendelete 8.§-nak 3. pontjával. Az iskolák államosításával kapcsolatos törvény végrehajtási utasításának jelzett pontja ezt mondja: ha az állam tulajdonba került épületet vagy helyiséget nem pusztán tanítási célra, hanem más célra is /istentisztelet, lelkesi hivatal, egyházközségi ülésterem, ifjúsági ülésterem stb./ használták, ezt a használatot az eddigi terjedelemben továbbra is biztosítani kell mindaddig, amíg egyéb elhelyezésről gondoskodás nem történt. A 10.§ azt is kimondja, hogy ezt a rendeletet 1948. június 16.-ig visszamenőlegesen kell alkalmazni. Egészen nyilvánvaló tehát, hogy a végrehajtási utasítás értelmében még abban az esetben is, ha a vitás ingatlan a maga egészében az állam tulajdonába kerülne, az imaház használatát az eddigi, azaz 1948. június 16. napja előtti, vagyis a mostani terjedelemben a ref. egyház számára biztosítani kell. Az említett véghatározat ezt nem biztosítja.

2. A tanfelügyel fenti határozatának indokolása célzatos, rosszindulatú, a karcagi ref. egyházzal szemben gyanúsítást tartalmazó. A való tényállás a következő : A karcagi református egyház a jelzett épületrészt eredetileg egyházi célra, istentiszteleti célra építtette és csak szükség szerint engedte át iskolai célokra is. Az épület államsegély nélkül épült. 1945 óta az épület 4 tanterme közül csak 2 tanteremben folyt tanítás. Erre vonatkozóan az Iskola igazgatójának Bod Lajosnak igazolását csatoljuk. Presbitériumunk felsőbb egyházi utasításra a Rétoldali egyházrészt 1948. április 11.-én hozott 28.sz. határozatával minősítette önálló egyházközséggé. Tehát akkor, amikor az államosításról még szó sem volt. Az iskolaépület egyik szárnyának templommá való átalakítása ennek a döntésnek a következménye. A helyzet tehát éppen a megfordítottja annak, amit a sérelmezett Véghatározat indokolása állít. Nem az államosítás miatt alakította át az egyház imaházzá a jelzett épületrészt, hanem a közbejött államosítás miatt nem tudta befejezni a templommá való átalakítást tudniillik a torony megépítését.

3. A tanfelügyel határozata méltánytalan és teljesen ellenkezik azzal a jóakarattal, amelyet a Miniszter úr a református egyházzal kötött megegyezés alkalmával erőteljesen kihangsúlyozott. A karcagi ref. egyház komoly áldozatot hozott az államosítás során. A gimnáziumát, továbbá 32 tanteremmel ellátott,

szertárakkal, könyvtárral, tanítói lakásokkal felszerelt iskolai épületeket. Ezen kívül már az államosítás előtt önként felajánlotta iskolai használatra az államnak a Karcagpusztán levő gyülekezeti termét és a Berekfürdőben levő templom helyiségeit, kimutatván ez által is segítőkészségét és népünk nevelése iránt érzett nagy felelősségét. Mindezekkel szemben egyetlen kérést terjesztett a Vegyes Bizottság útján a miniszter úr elé, azt, hogy a szóban forgó imaház maradjon az egyházközség tulajdonában. A tanfelügyelő nem várta meg a Miniszter úr döntését, hanem önhatalmúlag, törvényes alap nélkül intézkedett.

Ha most végrehajtanánk azt, amit a tanfelügyelő véghatározatban elrendel, vagyis ledöntenénk az imaházba beépített szószéket, befalaztatnánk az arkádokat, részekre osztanánk a főhajót, ez az egész városban, különösen a szegény emberekből álló Rétoldalon olyan felháborodást váltana ki, amelynek következményét és ódiúját előre a tanfelügyelő úrra hárítjuk.

Mindezekre való tekintettel, tisztelettel és bizalommal kérjük a Jász Nagykanizsai vármegye tanfelügyelőjének törvényt sértő szellemében, a magyar reformegyház és állam közötti megegyezéssel ellenkező határozatának a megsemmisítését és a jelzett imaháznak az egyház részére templom céljára való meghagyását.

Karcag 1948. nov. 16.

Alexander Kálmán főgondnok, Bihari István rétoldali lelkipásztor.

Török Vince lelkeszelnök, Pap Béla lelkipásztor.

Fellebbezésünkre nem kaptunk választ.

A karcagi iskolai hatóság időnként szóbelileg sürgetett, hogy az imaházat adjuk át. Ezt nem tettük, mert jó reménységgel voltunk, hogy az imaház törvényes alapon vagy méltányosságból a miénk marad. Az imaházban folyt a munka, épült a gyülekezet. Nem volt ritka eset, hogy hétköznap reggelenként 40 - 50 gyülekezeti tag gyűlt össze az istentiszteleten.

Olyan buzgó atyafiak serkentették a gyülekezeti életet, mint Kis Andrásné, Makai Lajosné, H. Tóth házaspár, Lovas Imre, Csombordi Imre, Kele házaspár, Dobozi Sándorné és Marika leánya, Takács Sándor és felesége, Sánta Elekné, Sz Nagy Imréné, Bihari Jánosné, Dobrai házaspár, Gyökeres Róza, Szentesi házaspár, Máthé /András/ házaspár, S. Tóth Imréné, sorolhatnám tovább.

A nyár folyamán Révész Imre püspök is meglátogatta a Rétoldali kistemplomot. Ez a találkozás biztatás volt számunkra.

Sajnos Rákosi Mátyás beleköpött a tálba, mert elvesztettük református egyházunk egyik nélkülözhetetlen támaszát.

Az Igével telített, egyháztörténész egyetemi professzort, Dr. Révész Imrét lemondatta a püspökségről, helyette az egyházkerületben teljesen ismeretlen politikus Péter Jánost "választatta" meg a presbitériumokkal tisztántúli püspöknek. A rétoldali presbitérium Péter János mellőzésével Göncy Béla választotta ki lelkipásztorra szavazott.

Péter János megválasztásával kezdődött el az egész magyar református egyház gyászévtizede.

Révész Imre kényszer távozása után érdekes, majdnem sorsdöntő epizód színhelye volt az egyik debreceni tanya, ahova Tamás Ferenc egyházkerületi missziói eladó hívt meg bennünket, Makkai Sándor volt erdélyi püspök, író, egyetemi tanárt, Gaál István esperest, Pap Béla zsinati tagot, Bartha Tibor lelkipásztort, meg engemet. A kérdés így hangzott: hogyan tovább? Közülünk ketten vagy hárman gondolhattak a püspöki tisztség betöltésére, de ez akkor szóba se került. Annál inkább arról, mitévők legyünk az antiklerikális propagandával szemben. A militáns, küzdelemre kész Pap Bélával szemben a megalkuvás elnyújt keres Bartha a Kárpátaljáról való szégyenteljes menekülését hozta fel intő példának. Jobb lesz, ha csendben maradunk. Ez az összeövetel semmi eredményt nem hozott. Ahol nincs egységes állásfoglalás, ott csak sikertelenség várható.

Néhány hónapig abbamaradt a kistemplom ostroma. De a következő 1950. évben a szélcsendet vihar követte. Február 24.-én államosítási bizottság érkezett részint a megyét I Szalay Jenő tanügyi főtanácsos, Lévay Béla tanügyi eladó; részint a karcagi tanügyi megbízottak Putsera Tibor iskolaigazgató és Kulcsár Pál tanító személyében. A református egyház képviselőjében Bihari István lelkipásztor jelent meg a tárgyaláson, jobban mondva az ítélet végrehajtásán. A 32 tantermes /a város különböző részein fekvő/ elemi iskolák, a 8 osztályú reálgimnáziumot magában foglaló emeletes épület, a fiú internátus átadása - átvétele ekkor történt meg. Az államosító bizottság döntése megdöbbentő volt, mert egy nagy halom jegyzőkönyvet nyomtak elém aláírás végett, szóhoz sem engedtek. Így nem tiltakozhattam a Kálvin u.2 sz. fiúiskola udvarán levő 2 szobás segédlelkészi lakás államosítása ellen. A kistemplomról azt a döntést hozták: "a rétoldali teljes egészében, tekintettel arra, hogy az kizárólag és kezdettől fogva iskolai célt szolgált, az állam tulajdonába veszi át". A tárgyaláson a döntéssel kapcsolatban csak észrevételt tehettem. A kistemplomot érintő jegyzőkönyvet nem írtam alá s eladtam a fellebbezésünkben ismert tényeket. Hozzáfeleltem, hogy indokolásom alapján a Karcag—Rétoldali ref. egyházközség igényt tart a kistemplomra. Az államosító bizottság a ref. egyház képviselője kérésének elutasítását kéri és a vitás épületrészt a felsőbb tanügyi hatóság döntésének megérkezétségéig is az állam tulajdonába veszi.

Az államosító bizottság hátrányos döntése ellenére sem adtuk át az épületet, hanem újból a V.K.M.-hez fellebbeztünk.

Rájöttünk azonban, hogy papír háborúval nem lehet megnyerni a csatát. Egészen más stratégiát kell kidolgozni és alkalmazni. Két megoldás kínálkozott.

Az egyik: sürgősen olyan megegyezési alapot kell keresni, ami az egyház részéről anyagi áldozattal jár, a másik felet viszont kielégíti.

A másik megoldás: új templomot építünk a régi templom telken, a Széchenyi utcán.

Gaál István esperes, Pap Béla lelkipásztor és én mind két lehet séget heteken át fontolgattuk. Végül is úgy döntöttünk, csereingatlant ajánlunk fel a Rétoldali kistemplomért. Természetesen el bb az illetékes presbitérium hozzájárulását kérjük.

Erre az id re esett, hogy Török Vince lelkipásztor 75. évét betöltötte és nyugdíjazását kérte. 1950. augusztus 27.-én közös presbiteri gy lésen emlékeztünk arról, hogy 41 éven át Karcagon szolgáló Török Vince megbecsülést szerzett magának a h séges pásztori munkájával, számtalan igehirdetésével. Isten áldását kértük életére, szeretteire. Átadtuk a gyülekezet ajándékát és felajánlottam a rétoldali presbiteri tisztséget. Örömmel fogadta, hiszen a nyugdíjba vonulása után a rétoldalon lev , saját házába költözött. Megüresedett a Varró utcai egyházközség lelkipásztori állása. Ideiglenesen Pap Béla töltötte be az állást, utódnak, közös jelöltnek Orgoványi György lelkipásztort tartottuk. Miel tt azonban választásra került volna a sor, a Varró u.4 sz. alatti parókiát melléképületekkel, kerttel együtt /kb. 700 négyszöl/, a Vallás és közoktatásügyi Minisztériumnak /V.K.M./ felajánlottuk cserébe a Rétoldali kistemplomért. Érthet módon a Varró utcai presbitérium nem örült az alkunak. Kemény ellenvetések is elhangoztak. A rétoldali presbitérium a kistemplom megmaradása érdekében való áldozatot azért fogadhatta el az ellenvetések ellenére megnyugvással, mert Pap Bélá lelkipásztor a Kossuth-téri 8 szobás parókiájából kész volt azonnal 3 szobás, összkomfortos lakásrészt az újonnan megválasztott Varró utcai lelkipásztor rendelkezésére bocsátani. Ez több volt, mint nemes gesztus, inkább az egymás terhe hordozása evangéliuma világított bel le.

Szükség is volt a rendezésre, mert 1950. aug. 11.-én harmadízben jelent meg nálam Dede Kálmán tanító és Sterk István iskolaigazgató. Ismételten kérték, hogy jelöljem meg a Rétoldai kistemplom átadásának az id pontját. Ett l elzárkóztam, ezért a tanügyi megbízottak 1950. aug. 17.-t jelölték ki átadás napjának. Megbeszélésünk során szóba hoztam, hogy a kistemplom teljes berendezését: templomi padokat, úrasztalát, harmóniumot, klenódiumokat stb. el fogom szállíttatni. Ebben se jutottunk egyességre, mert Sterk igazgató szerint a kistemplom berendezése is állami tulajdonban van. Nehezen tudtam magamat türt ztetni ekkora szemtelenség hallatán. Mégis sikerült. Úgy éreztem magamat, mint aki parázsban nyúlkál. Telefonon értesíttem Péter János püspököt és Gaál István esperest, hogy a kistemplom átadásának id pontját az iskolai hatóság kit zte és kértem a közbelépésüket. Az esperes közölte velem, hogy kistemplom és a Varró u.4 sz. alatti parókia cseréjének ügyében a VKM. Kiküldöttje helyszíni szemlét tart. Addig az épület átadását el kell halasztani. A püspök semmit sem válaszolt, de tudok róla, hogy érdekünkben a VKM-nél közbenjárt.

1950. szept. 9.-én jelent meg a VKM. kiküldöttje és a helyszíni szemle eredményeképpen kedvez en ítélte meg a csere esélyét. A döntésr l hamarosan megkapta a Rétoldali egyházközség a VXM.-t l a

V é g h a t á r o z a t o t .:

Vallás és Közoktatásügyi Minisztérium

Budapest, Szalai u. 10 - 14

1215-278 K - 1/1950 eln. 3. ü.o. szám

Tárgy: a karcagi volt református iskola Baross u.44.sz. államosítása.

A karcagi volt református iskola /Baross u/ államosításával kapcsolatban kibocsátott 1215-270 K 1/1950. eln.3. számú véghatározatomat a tiszántúli református egyházkerület püspöke által benyújtott felülvizsgálati kérelem folytán részben hatályon kívül helyezem és az állami tulajdonba került ingatlanrészek kijelölése tárgyában az alábbiak szerint intézkedem, elfogadva a tiszántúli református egyházkerület által felajánlott csereügyletet.

1..A karcagi 7922. sz. tkvi betétben A.+ 1. sorszám 2205. hrsz. alatt felvett ingatlanból csak a jelenleg iskolai célt szolgáló ingatlanrészeket veszem állami tulajdonba, a jelenleg templom céljait szolgáló rész a hozzátartozó és a helyszínen kijelölt telekrésszel, valamint berendezési és felszerelési tárgyakkal a volt iskolafenntartó tulajdonában marad.

2. Állami tulajdonba kerül a tiszántúli ref. egyházkerület részéről csereképpen felajánlott Varró u.4.sz.alatti ingatlan, melynek tkvi adatai a következők: a karcagi új. 63 sz. tkvi betét A. I. 1,2, 3 sorszám 3282, 3283, 3284 hrsz. alatt felvett ingatlanok. Felhívom az oktatási osztály vezetőjét, hogy az 1. alatt említett ingatlanból állami tulajdonba kerülő rész telekkönyvezése érdekében szükséges megosztási vázrajzot az építésügyi osztály útján készíttesse el és hozzám jelen ügyszámra hivatkozással terjessze fel. A ref. egyház kérelmére az állami iskolai leltárból leírati rendelem el a Baross u. 44.sz. alatti ingatlanban található alább felsorolt leltári t 1 db. úrvacsoraasztal terítéssel, 1 db. harmónium, 30 db. négyülékes templomi pad, 2 db. 2 üléses templomi pad, 4 db. szék asztallal, 2 db. templomi cserépkályha.

3. A ref. egyház tulajdonát képezik továbbá a bontási anyagok, úgyszintén a helyszínen tárolt építkezési anyagok. A 2 sz. alatt említett ingatlan telekkönyvezéséhez szükséges bekebelezéséhez engedélyt a jelen véghatározatnak a járásbíró, mint tkvi hatóság részére megküldött példányhoz egyidejűleg csatoltam.

Budapest 1950. szeptember 25.-én.

Kiss Ákos

ügyosztályvezető

Nagy készt le a szívemről. A kisváros kommunista hatalmasságai nem uszítják rám többé a tantestület antiklerikálisait, nem zaklathatnak állandóan az imaház átadásának kényszerével, hiszen az illetékes Minisztérium véghatározata biztosította az imaház védelmét. Mekkora tévedtem! Utólag tettem szemrehányást magamnak: hogy lehettem ilyen naiv a proletárdiktatúra idején? Készen jutott eszembe, hogy a, debreceni e filozófiai professzora, Tankó Béla a teológusok vizsgáztatása idején a fejéhez kapott s azzal a "megtisztelt"

megszólítással fogadta a kollokváló teológusokat: “Jöjjenek Isten marhái “ Ezek közé tartoztam én is. Professzorunk a világos, az értelmes gondolkodás felhígítóit róttta meg ezzel a megszólítással. Az ész birodalmában nincs helye az elérzékenyülésnek, a hiszékenységnek, csak az el relató értelemnek. Nekem ebb l kevés jutott, ezért vettem zokon-, hogy ezután sem hagytak békén. Annak ellenére, hogy Gaál István esperes a rétdoldali presbiteri gy lésen a következ kijelentést tette: “egyházunk új helyzetbe került, szabad lett, visszanyerte szabadságát!” 58 - 1949.prb. jkv. Ez a szabadság azt. jelentette, hogy- még fokozottabb mértékben zaklatták a templomba járókat, a püspök hozzájárulásával meg kellett szüntetni a Bethánia egyesület összejöveteleit, s t a hivatalos egyházi felfogás szerint országosan üldözend minden hitvalló közösség. Mégis kockázatot vállalva- a legsz kebb területre visszahúzódva, a családban tovább folyt a lelki munka. Váratlanul a város peremén lev déli külvárosi iskolát is bezárták az istentisztelet el tt. Ott azonban a cigány lakosság kényszerítette a hatóságot az istentiszteletek újbóli meg tartására.

Aggodalommal számoltam be a presbitereknek, a gyülekezetnek arról, hogy a minisztériummal kötött csere megállapodás ellenére a telek szétválasztása, az imaház telekkönyvezése nem történt meg. Ehelyett az imaházat az iskolai épületszárnyal újra egybe építették, mint akik az egész épületre igényt tartanak. Ezt a szándékukat a tantestület vezet i nem is rejtették véka alá. Közben a csereingatlan Varró u. 4. sz. parókiát az állam bekebelezte és tanítólakások céljára elfoglalta.

A Kálvin u. sz. alatti emeletes, újonnan épült 4 lakásos, több (üzlethelyiségb l álló épületet —ahol az els parókiám, lelkészi hivatal, presbiteri, ifjúsági terem, harangozó lakás volt— az állam minden ellenszolgáltatás nélkül elvette. Így megfosztott parókiától, tanári lakásoktól, egyházi célra használt helyiségekt l.

Íme, így kezdte gyarapodását 1950.-ben a kommunista államrend. Módszere: hazugság, félrevezetés, hitetés, ÁVO er szak, börtön, halál.

Elrabolták a földet, a házat, a szatócsboltot, a patikát, az üzletet, a m helyt, a terményt. Csak a leveg t, az élni akarást, a lelki er t nem tudták elvenni. A Jézus Krisztusban való hitünkhöz is hozzányúltak durva kézzel, de ez olyan mélyre húzódott, hogy nem fértek hozzá. Megmaradt a hit, remény, szeretet. Éppen elég a jöv építéséhez. Igaz, szorítóba kerültünk Pap Bélával, mert a presbitereknek, a gyülekezetnek nem mertük bevallani, hogy a cserével becsaptak bennünket, így az imaház ügye éppen olyan bizonytalan maradt, mint eddig volt. Mi azonban továbbra is ragaszkodtunk a csere nyújtotta lehet séghez és biztosítékhoz.

Egy tapodtat sem mozdultunk a kistemplomból, de ugyanakkor fontos lépést tettünk a második megoldás felé. Építsünk új templomot! Ez pedig nem hirtelen támadt ötlet, hanem örökölt terv volt. Rátaláltam a kegyes adományok könyvében arra az adatra, hogy 1890.-ben V Szabó Ferencné Décsei Sára az új templomi szószék elkészítésére 500 Ft.-t ajándékozott, mely összeget 1898.-ban új templom alapra változtatva 238 forinttal gyarapított. Ett l kezdve évr l-évre

többen is résztvettek a pénzadakozásban. 1910.-ben Rimaszombati Istvánné K Hajdu Zsuzsánna 10 kat. hold földet adományozott erre a célra. 1929.-ben követte példáját L Sánta Imréné G Szabó Rebeka 14 kat. hold föld ajándékával. Az újtemplom alapítványát jelent sen növelte Hajdú István és neje Nagy Juliánna által a magyarkai határrészen adományozott 63 kat. hold föld /84 tkv. 19363 hrsz./ A nagyjából felsorolt adományok sejtetik, hogy komoly szándék megvalósításáról volt szó, hiszen olyan alapok álltak rendelkezésre, amelyek biztosítékot nyújtottak a II. karcagi református templom felépítéséhez. Közbeszólt azonban két világháború. Az első világháborúban a hadikölcsön céljára felajánlott alapítvány a vesztes háború utáni gazdasági romlással egyidejűleg megsemmisült. A második világháború befejezése után földosztás következett, amikor a kíméletlen földosztó bizottság egy tollvonással az alapítványt és egyéb egyházi földet ingyen elvette. A később bejelentett kárpótlás hazudozás volt.

Még mindig maradt egy talpalatnyi hely, amire építhettünk. A Széchenyi sugárút és Vasút utca sarkán üresen várakozott 995 négyszögöles hatalmas porta, amelyet régóta úgy tartottunk nyilván, hogy az új templom telke /10498 tkv. betét 2626, 2627 hrsz. Széchenyi sugárút 50. sz./ Megbíztuk Csaba Rezső budapesti építész, hogy sürgősen készítsen a környezetbe illő olyan templomtervet, amely kb. 400 — 500 atyafit fogad be. 1950. júliusában elkészült a templomterv.

Közben az iskolai hatóság egyre több kísérletet tett a kistemplom elfoglalására. Ezek közül egyet említek meg, amely arra bizonyíték, hogy ha az emberi butaság és rosszindulat összefog, akkor elnémul a józanész. Ennek ellenére természetesen elismétlem a következőket:

A Vallás és Közoktatásügyi Minisztérium a kistemplomra vonatkozó korábbi államosítási rendelkezést hatályon kívül helyezte, és elfogadta a Varr u.4 sz. parókiát csere ingatlanképpen. A karcagi tanügy mindezt semmibe vette és a miniszteri Véghatározat számára hivatkozva /!/ a következő felszólítást küldte hozzánk:

Állami általános iskola.

316/1950 sz.

Tárgy: Baross utcai /volt ref. /iskola államosítása

Hivatkozási szám: 1215—278 K — 1 VKM.

Fenti számú Véghatározatra hivatkozva kérem a karcagi Ref. Egyház Vezetőségét, hogy a Baross utcai /volt/ iskolai épületet eredeti állapotába visszaállítva szeptember 1.-re adja át iskolánknak.

Dede Kálmán

Iskolaigazgató.

Kérdezem, hogyan lehetséges ugyanazon szám alatt kibocsátott miniszteri Véghatározatot ennyire félremagyarázni?

Az viszont egyértelmű volt, hogy 1951.-ben a Szolnok Megyei Tanács végzése szerint a Széchenyi sugárúton levő új templomportánkat azonnali hatállyal, meg nem nevezett célra igénybe vették. Így került sor a tervbe vett új templom helyén katona házak építésére.

Ugyancsak ingyen elvették a régi karcagtelki temetőt. A halottakat nem exhumálták. A sírdombok tetejére síneket fektettek és az útépitéshez szükséges anyagot itt tárolták. Ahol útban volt egy-egy sír, ott az emberi csontokat szétszórták. A sírgyalázást szó nélkül kellett tűrni, mert különben a szocializmust építő bolsevistákkal kerültem volna szembe, pedig seim ebben a temetőben nyugodtak.

Ellenszolgáltatás nélkül elvették azokat a kertföldjeinket, amelyeket kegyes adományozók a lelkészek, kántorok természetbeni javadalmi fizetésünk céljára adakoztak. Mindenképpen ki akartak éheztetni bennünket, de arra nem gondoltak, hogy ahol lelki élet van, ott nem lehet éhen halni. A Lélek leleményes. Tisztességesen megéltünk a természetbeni adományokból és kétkezi munkánkból. A többi még betemetetlen temető földünkön bennünk akadt tennivaló.

A sok szomorú eseményt felsorolva eszembe jutott Munkácsy Mihály Ecce homo nagyméretű festménye. Jézus Krisztust oly gyűlölettel eltorzult arcú emberek tömege veszi körül, amelynek láttán még Ponthius Pilátus is elgondolkodik. Ez a sötét hullámú sokaság volna az istenadta nép? Hiszen ebben a sötétségben egyetlen ordítás hallatszik: Feszítsd meg! Mintha egyetlen szájon át ömlene szét a tüzes láva. A festményen egyedül Jézus Krisztus néz felfelé. A sötét szegély felett csak ő lát fényt. Ez a látvány minket is hozzásegített, hogy a sötétség korszakában a világosság felé forduljunk. A sixtusi kápolna Michelangelói- Utolsó ítéletének fény és árnyék kavargásában -ahogy láttam- Jézus Krisztus életadó fénye diadalmaskodik.

Változás következett a lelkészi állásokban.

Török Vince nyugdíjazása után Orgoványi / Fischer / György került a helyére, akit 1950. december 17.-én iktattak be a Varró utcai egyházközség lelkipásztori tisztségébe. Sok jót ígért a szolgálata. Beköltözött feleségével, gyermekeivel a Kossuth-téri egyházközség által neki fenntartott Kálvin 3.sz.alatti lakásba. Egy fedél alatt laktak Pap Bélával. Orgoványi György hamarosan népszerű lett a gyülekezetben. Jó igehirdetése, rokonszenves megjelenése vonzotta az embereket. Evangélizáció útján terelgette gyülekezetét. Különösen Pap Béla iránt mutatott nagy tiszteletet. Mivel a nagytemplomban és a Rétoldali kistemplomban szolgáltunk vasárnap délelőttönként, ezért a gyülekezeti tagoknak módjukban volt Pál, Péter vagy Apollós által épülni. A bibliaórákat a presbiterekkel, az asszonyokkal a gyermekekkel való lelki munkát külön végeztük.

Az évenkénti megismétlődő egyházlátogatás /kanonika vizitáció/ alkalmával Dankó Sándor tiszafüredi lelkipásztor megvizsgálta a rétoldali gyülekezet lelki és anyagi ügyeit. Az ő vizsgálatának eredményéből emelek ki néhány mozzanatot:

a szántóföldek jövedelmét l megfosztott gyülekezet csak sz kösen tudja biztosítani az önfenntartás költségeit. Új alapokra kell helyezni a gyülekezet anyagi ügyeit. Ennek feltétele a lelkiélet pezsdülése. Ígéretes kezdeményezések indultak a gyülekezetben. Újszer volt a presbiterekkel, bibliaköri asszonyokkal hetenkénti külön foglalkozás. A gyermekeknek, a konfirmandusoknak külön bibliaóra tartása. A szomszédos Csutkás kaszinó az ifjúság szórakozásának adott helyet. A lekipásztor meglátogatta a városban m köd kaszinókat és ahol igényeltek, bibliaórát tartott, pl a Rimaszombati kaszinóban hetenként egy alkalommal a Biblia köré gy ltek össze. A házi istentiszteletek tartása egyre nehezebbé vált, mert a hatóság az ilyen összejövetelt nem nézte jó szemmel. Az iskolában tartott vallásoktatást a tanítók akadályozták. A kórházban való beteglátogatást a lelkészeknek megtiltották. Visszaszorultunk a templomba, amelyiknek a véd i legalább annyi hittel és bizakodással voltak telítve, mint Dobó István népe az ostromlott egri várban, amikor a törökök életükre törtek.

Amikor az egyházat kitaszították a közéletb l és igyekeztek a fekete reakció szégyenbélyegével semlegesíteni, a látszat ellenére nem a megaláztatás korszaka, hanem az er gy jtés ideje volt. Ebben a helyzetben szembe kellett nézni er tlenségünkkel s bármiféle krisztusi feladat elvégzésére való alkalmatlanságunkkal. B neink beismerése nem emberi nyavalygáshoz vezetett, hanem ahhoz az ÚT - hoz, amelyik Jézus Krisztus által mindig járható.

A régi felfogásunkkal összehasonlítva mer ben új szemlélet nyiladozott el ttünk: legszívesebben “er tlensegimmel dicsekszem, hogy Krisztus ereje lakozzék bennem. Ezért a Krisztusért örömöm telik er tlenségemben, bántalmazásokban, nyomorságokban, üldöztetésekben és szorongatásokban, mert amikor er tlen vagyok, akkor vagyok er s”. II. Korinthus 12: 9 - 10. Régebben az ünnepi sokaság megjelenésében véltük az er t. Aztán a megpróbáltatásokban örültünk és megújultunk, mert a terhek alatt együtt sírtunk és neveltünk. Szó szerint sokan elpártoltak a gyülekezetb l, mert megsért dtek amiatt, hogy Isten hagyta ket kifosztani. A mély sebek láttán az ilyen döntéseken sem lehetett csodálkozni. Mégis kire számíhattunk?

Az új hajtásokra, a gyermekekre, akik még fogékonyak voltak a hívó szóra. Eszembe jutnak a régi KIE, SDG. cserkész élményeim. Tábortüzek melletti éneklés, mókázás, kés éjszakába nyúló tábori beszélgetések. Végül egy útravalónak szánt kérdés: mit tenne Jézus a helyemben otthon, iskolában, játék közben? Ez a kérdés már a konfirmáció területére tartozott. Újszer nek hatott a gyermek karácsony megrendezése, mert 1950.-ben, az ünnep el tti délután rendeztük az els ajándékozással kib vített, karácsonyfával díszített ünnepélyünket kistemplomban. A gyülekezeti tagok adományaiból szeretetcsomagokat készítettünk és osztottunk szét a gyermekek közt. Jutott bel le az id s, beteg atyafiaknak is. A gyermekek pedig szavalattal, énekkel, hangszerrel és csillogó szemekkel dicsérték a Megváltót.

Az ünnepek nem feledtették a hétköznapi gondjait. Sok gondot okozott az egyházi élet fenntartása. Ide sorolhatjuk a f tést, világítást, takarítást, szükséges

javítások költségeit. Turóczy Ernő presbiter egyik gyűlésen szóvá tette, hogy Bihari István lelkészi fizetésének jelentős hányadát fedezet híján nem kapja meg, pedig 6 tagú családot tart el, /felesége, lelkész anyja, 3 gyermeke, a lelkész/.

Pásztori levelet küldtem szét 600 példányban a gyülekezet tagjainak, amelyben a vasárnap megszentelésére, az istentiszteleti alkalmakon való részvételre, és az egyház iránti áldozatvállalásra szólítottam fel a híveket.

A gyülekezet mozgása

Nem máról-holnapra szakadt ránk az anyagi szűkölködés. Csak mi, egyházunk felelős vezetői húzódoztunk a kényelmetlen, sőt kockázatos megoldásától. Ehelyett szívesen elfogadtuk azt a pénzbeszerzést, hogy "egyházi adó" címén minden adózó ref. polgár a vagyona értékéhez mérten az állami adó befizetésével egyidejűleg fizessen az egyháznak is adót. Nem tudom, mikor kötötte egymással ezt az egyességet az egyház és állam, de ennél szégyenletesebb megoldást el se tudok képzelni, hiszen bérbe adtuk az adót. Szidtak érte azok, akiket a szülei megkereszteltettek, de azóta sem lépték át a templom küszöbét. Az erkölcshasznos adóbehajtós ellenszenvessége tette az egyházat.

Merész lépés volt részünkről, mégis megtettük. Elhatároztuk, hogy kizárólag egyházfenntartói járulékot kérünk a templomba járó atyánkfiaitól. Lemondtunk arról a támogatásról, hogy az állam markából vegyünk át az egyházi adót.

Természetesen az új rendet meg kellett szervezni. Ezt szorosán az Ige és anyagi szükségünk összefüggésében próbáltuk megvalósítani. Ahol az Ige szól, ott anyagi áldozat terem. Két forrásból merítettünk. Az egyik az istentiszteleti perselypénz, amire a szükség beálltaig nem sok figyelmet fordítottunk. Ritkán szedtük ki, mert csak az aprópénzt szaporította. Bezzeg az ínséges időkben nagy becsben tartottuk. A másik forrás az évenként vállalt önkéntes egyházfenntartói járulék volt. A gyülekezetben több ízben és részletesen ismertettem az egyházi bevételeket és kiadásokat, amelyeket a költségvetésünkben elírányoztunk. Egyetértéssel fogadták az elterjesztést. De hátramaradt a kérdés: hogyan kerül a felajánlott pénz a gyülekezet vérkeringésébe? Az egyházi pénztárba nem hozzák be, tehát érte kell menni. Megtörtént az áttörés az egyház fenntartása érdekében. Önkéntes szolgálattal vállalkoztak presbiterek, bibliaköri asszonyok, hogy rendszeresen összegyűjtik a felajánlásokat.

Az egyház újabb támadás keresztüzébe került. Valahonnan - feltehetően hivatalos helyről, mert országos méretűvé vált - elindult egy szűkölködő propaganda, mely szerint az egyháznak nem kiváltsága a keresztesítés, esketés, temetési szertartások végzése.

Lassanként felszívódott a köztudatba, hogy társadalmi módon is kifejezhető a születés miatti öröm; az ifjú házaspárok egymáshoz való kapcsolata, a halottak ill. búcsúztatása. Fájdalmasan érintett bennünket a belső szolgálataink rendjébe való durva beavatkozás. Főleg azért, mert az élet és halál területének olyan felfedezése

állomásait igyekeztek elfoglalni, amelyek nem tartoztak a kommunista ideológia felség körébe. Súlyosan vétettek Jézus Krisztus parancsa ellen: adjátok meg Istennek, ami az Istené! Már pedig születésüinktől kezdve halálunkig nem a magunkéi, hanem Jézus Krisztus tulajdona vagyunk. Ebből következik, hogy Urunk nevében ingyen végeztük a keresztelési és esketési szolgálatokat. A temetéskor stólát fogadtunk el, ha adtak. A városi előljáróság messzemenően támogatta az új társadalmi mozgalmat. A városházán külön dísztermet készítettek /keresztelés helyett/ névadások, házasságkötések számára, ahol felváltva szónokoltak /szánalmasan/ a város vezetői. A temetések szervezését Dede Kálmán tanítóra bízta, aki igyekezett jól kiszolgálni megbízóit. Valahogy feledtetni akarta, hogy mielőtt Karcagra jött, református kántortanító volt egy faluban.

Az egyházi élet gyakorlását nemcsak a renegátok nehezítették, hanem az egész országra kiterjedő Állami Egyházügyi Hivatal /ÁEH/. Ennek minden egyházra, felekezetre, vallás közösségre kiterjedő hatásköre az 1950.-es évek elején terebélyesedett ki. Ekkor tartóztatták le és vitték el Pap Bélát. Az ÁEH hálózata teljesen a kommunista párt mintájára épült fel. Felülről lefelé. Budapesten szervezték meg a központot egy miniszteri rangban levő pártvezér irányításával. Hivatalnoki kar vette körül, akik az országban minden vallásos tevékenységet figyelemmel kísértek, nekik nem tetsző mozgólódást betiltottak. Ebben a tevékenységben hathatós támogatást kaptak az ÁVÓ-tól, lelkészek letartóztatása, áthelyezése, félreállítása ügyében. Az ÁEH szervezése kiterjedt a megyékre, városokra, falvakra, településekre. Minden megyeszékhelyen fizetett alkalmazottakkal működött az ÁEH egy titkár vagy tanácsos vezetésével, aki hivatalnokai segítségével megszervezte a városi, falusi besúgó gárdát. Az így kiépített szervezet tagjai időnként írásbeli jelentést küldtek a papok viselkedéséről, emberi kapcsolataikról, félreérthető kijelentéseikről és ezekből az adatokból állt össze minden lelkésznek a titokban tartott személyi kártyalapja. A fontos az volt, hogy az ÁEH központja mindentudásában markában tartsa még a lélek rezdüléseit is.

Ez persze nem sikerült, pedig az egyháztörténelemben példátlan támogatást kapott püspökeinktől, espereseinktől, kevés kivétellel a teológiai tudományok doktoraitól, jóformán minden egyházi tisztségviselőtől. Hogyan történhetett meg a törvénytelenység? A magyarázat egyszerű. Béke papok fedőnév alatt megbízható ügynököket válogatott ki az ÁEH. Illetve nem is válogatott, hanem püspöktől kezdve a harangozóig, olyan személyek megválasztását engedélyezte, akik valamilyen módon bizonyítékát adták a kommunista párt iránti rokonszenvüknek. Jelentésükben beszámoltak a megyei ÁEH titkárnak a közhangulatról, ami a legtöbbször kedvező volt. Akire az engedetlenség gyanúja esett azt az ÁEH azonnal megtorolta. Akik viszont kiszolgálták a rendszert, elnyehöz jutottak, tisztségeket nyertek. Így világossá vált papság megosztottsága. A rendszeresen tartott kényszergyűléseken a bizalmatlanság jellemezte a felszólalásokat. Hála Istennek az alsó papság túlnyomó többsége h

maradt az Úr szolgálatához. A körülményekhez igazodva h sködni nem volt tanácsos, de hív ségünket igyekeztünk megtartani -“ahogy lehet” -/Reményik S/

Pap Béla

Megemlékezésemben elérkeztem ahhoz az id ponthoz, amikor Karcagon is m ködésbe lépett Péter János püspök, az Állami Egyházügyi Hivatal, aaz Államvédelmi Osztály gépezete. Említettem már, hogy a püspök választásnál a karcagi gyülekezetek nem Péter Jánosra szavaztak. Úgy látszik, hogy célba vette Pap Bélát.

Bihari István, mint Tanú azt hagyta az utókorra.

1951. november 27.-en kés esti órában Pap Béla felesége keltett fel bennünket az alvásból. Mivel parókiánk udvarlábás egymással. Megdöbönt hírt közölt velünk. Bélát félórával ezel tt két civil ruhás ÁVO-s magával vitte autóval. Arról nem nyilatkoztak, hogy miért tartóztatják le, és arról sem, hova viszik. Belát elhurcolták s mi ott maradtunk a legsötétebb töprengések közt. A legaprólékosabb találgatások sem tudták feledtetni, hogy Bélát aznap Péter püspök kihallgatásra rendelte Debrecenbe. Megtörtént, utána hazatért. Hazajövet elmondta, hogy a püspök a sárospataki iskola, kollégium állami tulajdonba való átadására próbálta rábeszélni. A sárospataki iskola sorsáról ugyanis néhány nap múlva a ref. zsinat dönt, amelynek Pap Béla is tagja.

A döntés az ÁEH-ban már el z leg megtörtént. Az is, hogy az engedetlenséget meg kell torolni. Pap Béla a leghatározottabban ellent mondott a nagy múltú sárospataki református intézmények államosításának. A püspök azzal az ígérettel vált el Pap Bélától, hogy rövid id n belül elküldi válaszát, esetleg szóban mondja meg, amikor együtt utaznak a budapesti zsinati gy lésre. Hát az ÁVÓ-val üzent Péter János? Megborzongtunk még a gondolatától is. A püspöki hivatal másnap sem adott felvilágosítást Pap Béla sorsáról, noha telefonon sürgettük ket.

1951. november 28.-án a kés esti órákban újra megjelent nálunk Pap Béláné és örömmel újságolta, hogy Bélát visszahozták az ÁVÓ-sok. Rögtön találkoztunk. Megviselt arcából a két szeme tüzelt a szemüvegén keresztül. Ajkmozgását elszántság keményítette meg. Ismer s volt ez a harci készültség, hiszen a majdnem 10 éves szoros együttm ködés idején nemegyszer felvillant el ttem a hitvalló arc. Elmondta, hogy el z éjszaka a Szolnok megyei ÁVÓ-ra vitték, ahol azóta szakadatlanul tartott a kihallgatása, Mir l ? A sárospataki református intézményekr l. Egyes egyedül a sárospataki kollégium és annak államosítása elleni magatartása érdekelte kihallgatóit. Pedig más témáról is lehetett volna beszélgetni. Például régi újságcikkeir l, közéleti megnyilatkozatairól, politikai meggy z désér l, karcagi viselkedésér l. Dehát az ávosok nem tágítottak Sárospatak mell l. Faggatták, mi köti a városhoz? S ha olyan kit n min ség iskola, miért nem járul hozzá az intézmény államosításához. Bélát hazahoztak ugyan az ávosok, a parókia körül azonban ott cirkáltak a fekete ruhások. Kora hajnalban Belát újra magukkal vitték. Ett l kezdve sem a városi, sem a megyei rend rkapitányság nem tudott róla semmit, vagy ha tudtak, letagadták. Biztos

voltam benne, hogy a sárospataki ellenállás miatt Péter János vitette el. Lelke rajta! Pap Bélát Karcagról vitték el de a város tiszta maradt az álnok ítéletben. Egyszer Péter püspöknek kell számot adni tettér 1.

Balladai rövideggel számolhatok be az utóhatásról. Félelem hulláma öntötte el a gyülekezetet. Hangos tiltakozásnak, ellenállásnak nyoma sem volt. A dermedt nyáj inkább azt latolgatta, mi következik ezután? További letartóztatás volt varható. De sem Orgovanyi Györgyöt, sem engem nem hallgatott ki az ÁVÓ. Még világosabbá vált el ttem, nem karcagi ügyben tartóztattak le Pap Bélát, hanem a sárospataki iskola védelmezéséért.

Igaz, hogy nem esett vakrémületbe a gyülekezet, mégis hamarosan megmutatkozott a helyi hatás. Egyrészt felbátorította az ateistákat, akik maszlagnak tartották a vallást és rövid id n belüli kimúlását jóslták. Addig lesújt a proletár ököl, ha ellene vétenek. Másrészt elbátortalanította a gyenge idegzet eket, s t el is térítette a h ség útjáról. A lelkész nem mert nyíltan beszámolni a gyülekezet színe el tt aggodalmairól. Még a gyermekei el tt is hallgatásba burkolózott, nehogy a gyermekszáj kibeszéljen olyasmit, amit mohón meghallgatott volna az iskolában a tanítója. Az Igét azonban nem kellett féltetni, mert utat tört magának. Ezt úgy éltem át, hogy amikor gondos felkészülés után a szószerke léptem, a nyugodtság és biztonság er terében éreztem magamat. Ilyen Szentlélekt l meger sített lelkiállapotban beszélgettem Ibolyával. Úgy ismertem meg t, mint édesanyát, feleséget, lelki társat. A válságos id ben felbecsületlen érték a megbízható házastárs. Hasonlót mondhatok bizalmas barátaimról, Zöld Istvánról, Alexander Kálmánról, K Nagy Gáspárról, Papp Lászlóról, Sántha Józsefr l, Pap Béláról.

Pap Bélának nyoma veszett. Nem tudtuk, hol tartják fogva. Különben az ÁVO módszere az volt, hogy akit elvittek, azt el is tüntették évekre, vagy végleg. Ez történt Bélával is. Csak évek múlva tudtuk meg, hogy a váci fegyházban tölti rabságát. Mindenféle kapcsolat ki volt zárva. Pap Béla családjáról igyekeztünk gondoskodni, mert a karcagi lelkészi javadalmát változatlanul küldtük. A családja Budapestre költözött.

Váratlanul ért 1956. május közepén Pap Béla parókiámon való megjelenése. T le tudtuk meg, hogy a budapesti megyei bírósza 1952. február 20.-án kelt B. III. 001203/1951/4. számú ítéletével b nösnek mondotta ki “nyomtatvány útján, a fasiszta irányzat elterjesztése érdekében elkövetett népellenes b ntettben, valamint a demokratikus államrend elleni izgatás b ntettében”. Ezért összbüntetésül 4 évi és 6 hónapi börtönre, továbbá mellékbüntetésül teljes vagyonelkobzásra és a közügyekt l 10 évi eltiltásra ítélte.

Pap Béla a váci börtönben töltötte le büntetését, ahonnan 1956. május 16.-án szabadult.

Az ítéletben szó sem esett a sárospataki református intézmények államosításáról, illetve Pap Béla ellenállásáról.

Béla azért jött Karcagra, hogy szolgálatra jelentkezzen.

Előbb azonban komoly akadályokat kellett legyőznie. Az esperes Orgoványi Györgyöt bízta meg a helyettesítés ellátásával, aki a Kossuth téri presbitériumban röviden így jelentette be: "Pap Bélát az államvédelmi hatóság rízetbe vette. Presbitérium a bejelentést tudomásul vette." 6/1952.presb.jkv. Gaál István esperes hasonló szíkszavúsággal és érdektelenséggel jelentette be a gyülekezetben: "karcagi gyülekezetben egy lelkész nincs a helyén. Munkáját a másik lelkész végzi, engedelmességgel és hűséggel. 25/152 prb.jkv. Semmi több.

Ilyen félelem diktálta tartózkodás jellemezte az egyház hivatalos reagálását. Bezzeg bátor és gyors volt Soós Lajos lelkész abban, hogy sietve beköltözött Pap Béla üresen maradt lakásába. Mintha előre jelezte volna, hogy a Kossuth téri állás is az ölébe hull. Elgondoztató, honnan tudhatta, hogy Pap Béla nem kerül vissza az állásába? Arra a következtetésre jutottam Cseh Lajos ÁVO titkár gyakori látogatása során, hogy az Állami Egyházügyi Hivatal bizalmas értesítést kapott az Állam Védelmi Osztól hogy Pap Béla utódja Soós Lajos lesz. A terv kezdett kialakulni.

A vizitáció alkalmával az esperes bejelentette, hogy Karcag Kossuth téri lelképásztori állása megüresedett és Pap Béla utódjának Soós Lajost ajánlja. A presbitérium a hivatalos egyházi indítvány ellenére, örömmel fogadta Pap Bélát. A felszólalásokból kitűnt, hogy a fogságot szenvedett lelképásztor iránt teljes bizalommal van a gyülekezet. Irlanda Dezső egyházlátogató lelkész bejelentette a presbitérium gyűlésén, hogy Pap Béla két hónappal ezelőtt szabadult a börtönből, azonnal jelentkezett szolgálattételre. De óvakodott részt venni még a megújulási mozgalomban is. Ehelyett figyelmesen tanulmányozta a neki címzett végzést és gondosan kidolgozta az adandó választ.

A nagykunsági egyházmegye elnökségétől:

177-1957.sz. Pap Béla volt Karcag Kossuth téri egyházközség lelképásztorának ügyében 1953. augusztus 4.-n hozott 1455 – 1954.-én végzését felülvizsgálta s annak megváltoztatásával Pap Béla lelképásztort a Karcag Kossuth téri egyházközség törvényes lelképásztorának jelenti ki azzal, hogy ez intézkedése Karcag Kossuth téri gyülekezet által 1954. aug. 1.-én törvényesen megválasztott, illetve beiktatott Soós Lajos jogait nem érinti. Gaál István esp.

Fellebbezés;

E végzés tarthatatlanságát két tény bizonyította. Egyrészt: egy ugyanazon lelkép állásba két lelképásztort helyezett. Másrészt: a végzéssel egyidejűleg Gaál István esperes értesítette Pap Bélát, hogy az Állami Egyházügyi Hivatal nem járul hozzá Pap Béla karcagi lelkész szolgálatához, amíg állami részről a rehabilitáció meg nem történik. Pap Béla az egyházmegyei közigazgatási bírósághoz fellebbezett:

„A Nagykunsági ref. egyházmegye elnökségének 1957. január 28.-án kelt 177-1957. sz. végzését vettem.

A végzés ama megállapítását, hogy Pap Béla lelkipásztort a Karcag Kossuth téri egyházközség lelkipásztorának jelenti ki, tudomásul vettem.

A végzés alább részletezett megállapításaival szemben azonban az illetékes közigazgatási bitóságához fellebbezéssel élek.

1. Fellebbezéssel élek az ellen, hogy a végzés bevezető mondata Pap Béla "volt" Karcag Kossuth téri egyházközség lelkipásztorának ügyéről beszél. A karcagi gyülekezet - akkor még egy gyülekezet volt - 1942-ben hívott meg egyhangúan lelkipásztorává. A Karcagi lelkipásztori állásról soha le nem mondtam, egyházi bíróság állásomtól meg nem fosztott, áthelyezésre nem ítelt. Véleményem szerint tehát nem az a jogi helyzet, hogy 1951.-ig, letartóztatásomig, vagy 1953.-ig, a nagykunsági ref. egyházmegye elnökségének 1455-1953 sz. végzéséig karcagi lelkipásztor "voltam", és 1957 február 1. után, fenti elnökség 177-1957. sz. végzése után újra karcagi lelkipásztor "lettem", hanem az, hogy jogilag 1942 óta folytatólagosan karcagi ref. lelkipásztor vagyok. Ezen a jogi helyzeten nem változtat az, hogy szolgálatom betöltésében 1951. nov.27.-től 1956. május 15.-ig politikai büntetésem letöltése, majd 1956. május 15.-től az egyházmegyei elnökség 1455-1953 sz. végzése által teremtett helyzet akadályozott.

2. A nagykunsági ref. egyházmegye elnöksége 1455-1953 sz. alatt a Karcag Kossuth gyülekezet lelkipásztori állását megüresedettnek nyilvánítja; mivel Pap Béla lelkipásztor szolgálatában 1951. nov. 27. napjától kezdve akadályozva van. Fenti végzést az egyházmegye ezzel indokolta: a megüresedést meg kellett állapítani, mert a lelkipásztor hosszadalmas távolléte miatt gyülekezeti közérdek a lelkipásztori állás betöltése. Ugyanakkor az állás betöltése úgy történt, hogy az elnökség a Karcag-tanyasi lelkészi állást megszüntette és a tanyai lelkészt, Soós Lajost a Kossuth téri állásra "megválasztatta". A megválasztás részleteivel nem kívánok foglalkozni, de meg kell állapítanom, hogy a "közérdek" megoldás után Karcagon nem lett kevesebb lelkész, ellenben egy lelkipásztori állással több lett.

Négy és fél évi politikai büntetésem letöltése után szóbeli, majd írásbeli kérésre kézhez kaptam az állásom megüresedését kimondó 1455/1953.sz elnökségi végzést. Azonnal bejelentettem, hogy én ezt a végzést törvénytelennek tartom. Sem az egyházmegye, sem az egyházkerület elnökségének nincs joga egy lelkészi állást megüresedettnek nyilvánítani az Egyházi Torvény II. 26. pontokban foglaltak fennforgása nélkül.

A nevezett elnökségi végzés törvénytelenységét maguk a végzés szerzői is megállapítják ezzel a kijelentéssel: az E.T. II. 26. pontokban foglalt megüresedésének ilyen rendkívüli esetéről nem rendelkezik. Annyit kell hozzáfűzni, hogy szükséges ezen végzés egyházkerületi jóváhagyása.

Szerény véleményem szerint éppen azért, mert az E.T. a megüresedés ilyen módjáról nem rendelkezik, sem az egyházmegyei elnökségnek nem lett volna szabad ilyen végzést hoznia, sem az egyházkerület elnökségének jóváhagynia. Különben az egyházkerület 1212/1956. sz. alatt a saját jóváhagyását hatályon

kívül helyezte. Ezzel a fent hivatkozott végzés formailag is érvénytelenné vált, tehát semmiképpen sem tekinthet jogalpnak.

A nagykunsági református egyházmegye elnöksége ezek után ahelyett, hogy szintén feltárta és megállapította volna, hogy az 1455/ 1953 sz. végzése törvénytelen volt s az egyházkerületi elnökség azt Péter János akkori püspök pressziójára hozta, amit Gaál István esperes nekem több alkalommal kijelentett. A Karcag Kossuth téri lelkipásztori állás tehát törvényesen nem üresedett meg. Következésképpen a meg nem üresedett állás betöltése sem lehet érvényes. A 177/1957. számú végzésében újabb jogsértést követett el, amikor Pap Bélát a Karcag Kossuth téri egyházközség törvényes lelkipásztorának jelenti ki ugyan, de Soós Lajost is törvényesen megválasztott lelkipásztornak min sítí, tehát egy díjlevélre két lelkipásztor min sítí törvényesen megválasztottnak, s felhívja az érdekelt presbitériumot, hogy gondoskodják mindkét lelkipásztor javadalmáról.

Pap Bélát az Állami Egyházügyi Hivatal és a református egyházi f hatóság megakadályozta a karcagi lelkészi állás elfoglalásában. Szenvedélyesen szerette a kirándulásokat, talán azért, mert több évi zártság után szabad leveg re vágyott, talán azért, mert a szül földjér l hozott magával színeket, illatokat, erd s tájakat és minden falevélben kereste régmúltját. Egy ízben feleségest l jártuk az erd t, mez t a Dobogók közelében. Bélának mindig mehetnékje volt. I' lepett meg, amikor szeretett öccsével, Zebivel 1957. augusztus 10.-n kirándulni mentek a Bakonyba. Másnap elváltak egymástól azzal, hogy Béla néhány napig ottmarad és bejárja a hegységet. Bélának azóta nyoma veszett. Senki sem látta többé.

Családja lelkiismeretes kutatásának az lett az eredménye, hogy a következ év nyarán Porva község /Veszprém megye/ határában mutattak nekik egy emberi koponyát, lábszárcsontot, amelyet az erd ben találtak. A leletekb l azonban nem lehetett azonosítani Pap Bélát. Meg kellett elégedni azzal, hogy Porva község 1958. december 11.-én kiállította Pap Béla halotti bizonyítványát.

Karcag református népe a lelke mélyéig megrendülve gyászolta lelkipásztorát, aki elt nt a ködben. A nyilvános megemlékezés tilos volt. A feledtetésben az utód, Soós Lajos járt el l jó példával, aki a Pap Béla elt nése után a következ félmondatos együttlézzel búcsúzott el djét l 1957. október 27.-i presbiteri gy lésen “ Pap Béla elvesztése sajnálatos tudomásul szolgál “.

Engem hiába faggattak akkor, és évek múlva -hátha tudom az elt nés titkát - annyit tudtam válaszolni “ az Úr magához vette”.

Jóval kés bb, 1990. augusztus 28.-n tartott Legfels bb Bíróság ülésén hozott határozatából tudtam meg azt, hogy miért ítélték el 1951-ben Pap Bélát. Az ítéletben egyáltalán nem szerepel a sárospataki református intézmények államosítása elleni tiltakozása. Érthet . Hiszen a Berecky Albert által megkötött Egyezményben világosan benne volt a sárospataki kollégium református egyházi tulajdonban való meghagyása. Tehát az államot nem lehetett megszégyeníteni azzal a váddal, hogy olyan egyházi intézmény felé nyúl, amelyikr l már lemondott. Szóval a kommunista állam - szokásához híven - megint hazudott és új váddal állította bíróság elé Pap Bélát.

Vád a budapesti megyei bíróság 1952. február 20.-n kelt B I 001203/1951/4. számú ítéletével b nösnek mondotta ki és a Legfels Bíróság B.IV. 00149/1952/10. határozatával állította össze. Mindkét bíróság egyetértéssel 4 év 6 hónap börtönbüntetésre ítélte, amelyet váci börtönben töltött le. Az ellene szóló vádak:

1. Nyomtatvány /újság/ útján a fasiszta irányzatot terjesztette.
2. Antiszemita tendenciájú cikkeket jelentetett meg a Magyar Út lapjában.
3. 1941.-ben tagja lett a Magyar Közösségnek.
4. Következésként kiállt az iskolák államosítása ellen.
5. 1949. dec.51.-én a templomi prédikációban a szocialista munkaverseny ellen tett izgató kijelentéseket.

A nagy politikai, társadalmi fordulat idején, amikor a kommunizmus bálványa leomlott, sor került Pap Béla rehabilitációjára is. Elítélése után 39 évvel ütött az igazság órája - nélküle.

Az a két ember, Miklós Imre az állami egyházügyi hivatal országos vezetője és Bartha Tibor tiszántúli püspök, akik éveken át mindent elkövettek az elt nt Béla hírnevének befeketítésére a hatalomváltás első hullámától kezdve megtapasztalhattak az elmerülés félelmét. ket az utókor nem rehabilitálja, hanem megveti.

A Legfels Bíróság 1990. augusztus 28.-án hozott határozatával megállapítja, hogy Pap Béla elleni vádak törvénysértékek és semmisnek nyilvánítja. Ez jogi értelemben így igaz, de az ellene elkövetett igazságtalansághoz mérten nagyon csekély a kárpótlás. Amit a b nös ember vét felebarátja ellen, csak a Krisztus vére moshatja tisztára, ha könyörögnek érte.

A vet mag sorsa.

Folytatódott a rétdoldali imaház visszaszerzésére irányuló tevékenység. Idézést kaptam a városi tanácstól, hogy 1952. május 31.-én jelenjek meg a városi tanácselnök előtt. A megbeszélésen velem szemben a tanács képviselőjében, Pesti Sándor tanácselnök, Kun Imre tanácsstag, Varga Róza és Auslander Ignác oktatási osztály vezetői jelentek meg. Varga Róza előadta: a városi iskolafejlesztési terv érdekében kívánatosnak tartja, hogy a rétdoldali imaházzal kapcsolatban tárgyalások induljanak meg. A tárgyalás célja az, hogy a rétdoldali imaházat megfelelő ingatlan cserével engedje át iskola céljára. Azt is közölte, hogy Péter János püspök és Orgoványi György karcagi lelkész beleegyezett a cserébe. Engem erről a háttér mögötti megegyezésről nem értesítettek. Sarokba voltam szorítva, mert nem számíthattam támogatásra sem a püspöktől, sem a helyi kollegáimtól.

Pesti Sándor tanácselnök oldotta fel szorongásomat, mert arról biztosított, hogy a rétdoldali imaház helyett teljesen megfelelő, istentisztelet céljára alkalmas épületet bocsánata a ref. egyház rendelkezésére. Válaszomban előadtam: a tárgyalás előtt nem zárkozom el. Készséggel meg kell keresnünk a mindkét fél

számára megnyugtató megoldást. Elvileg nincsen akadálya a csere útján történő megegyezésnek.

A következő lépés az volt, hogy a városi tanács új bizottságot küldött ki Polner Tibor, Sterk István iskolaigazgatók és Iványi tanácsi eladó személyében, akikkel együtt helyszíni szemlére mentem az általuk cserére javasolt három ingatlan megtekintésére. Közülük kellett volna választanom, hogy melyik épület alkalmas imaház - templom céljára. Kiderült, mindhárom épület elhanyagolt vályogépület. Két házban laktak, ezért azonnal tiltakoztam az igénybevétele ellen, a harmadik épületet raktár céljára használták és csak nagy átalakítás után lehetne használatba venni. A legközelebbi tanácsi megbeszélésen kibukkant, hogy az oktatásügyi osztálynak nincsen költségvetési fedezete az átalakításhoz. Ekkor olyan jelenetnek lettem a tanúja, amelyik élénk fényt vet az imaház - templom erőszakolt elvételének a másik, nevetséges oldalára. Pesti Sándor városi tanácselnök, aki egyébként cigány származása volt, - lehet, hogy hallott a cigányok irántam tanúsított vonzalmáról - hirtelen felcsattant és nyomdafestéket nem tűrő hangon kizavarta a tanügy illusztris képviselőjét, mondván: ha az épület átalakításához se pénz, se posztó nincs, menjetek! Valóban elmentek, egy időre. Tartalékként maradtam addig, amíg új tanácselnök jött.

Mindenesetre lélegzethez jutottunk a rétdalton, ahol észre sem vették, hogy mennyit tusakodom a gyülekezeti élet fennmaradásáért. De hamarosan feltűnt, a népszerűség utáni hajszámegfertőzte a karcagi lelkészek között az egymás iránti szeretetet.

Sejtettem, hogy valami készül ellenem, mert Orgoványi György váratlanul megszüntette a lelkészek közötti váltakozó szolgálati rendet. Ezentúl csak szolgálhatott a nagytemplomban. Így aztán a nagytemplomi ígéretdetésből semmi sem maradt a számomra. Ez a csapás érte Soós Lajost is. A keresztelésből és esküvői megáldásokból igyekezett kizárni. Annál inkább örültem a rétdali alkalmaknak. Orgoványi Györgyrel megtudtam, honnan fúj a szél. Szinte bombaként robbant az a bejelentés, hogy Pap Béla mindig elnyomta azzal, hogy nem hagyta a szocializmus felé kibontakozni. Neki nagy alázatába kerül az én szolgálataimat elviselni.

Legközelebb a lelkészi hivatalban csaptunk össze. Szülők jöttek hozzánk, hogy gyermekük vallásoktatásra való beiratkozásánál azzal fenyegették meg a tanítókat, állásukat veszítik, ha a fekete reakció kezére játszanak. Mit tegyenek? Mivel először hozzám fordultak, azt válaszoltam, egyedül a szülő dönthet ebben a nehéz kérdésben. Érzékeltetve, hogy a vallásos nevelés kockázattal jár. Orgoványi György szavaimat félbeszakítva azt a "jótanácsot" adta, hogy ne írassák be gyermeküket. Ez annyira meglepett, hogy azt találtam mondani: ezzel a jó tanáccsal nagy sikered lesz a kommunista párt irodájában. A szülőként távoztával a kollegám megintett, jó lesz ügyelni a számra. A nyomaték kedvéért hozzátette, a kommunizmus mellett döntött és belép a békepapok sorába. Osztály helyzeténél fogva a szocializmus mellett van a helye. Elfelejtette mondani, hogy akkor még Fischernek hívták. A rendszerrel szemben nincs

semmi el ítélete. Vádlón a szemembe vágta: kulák vagy! Semmi jót nem lehet elvárni tőlem, mint osztályidegent. Orgoványi György meghirdette az egyházban az osztályharcot. Később szemrehányást tett amiatt, hogy tőlem jellemtelen, spicli alaknak emlegettem többek között. Úgy voltam ezzel a vádammal, ami igaz, az igaz. Hiába hivatkozott arra, hogy mielőtt Karcagra jött, Kádár Imre / az egyház megromtója/ Budapesten tálcán kínálta az érvényesülési lehetőségeket, ezentúl az Állami Egyházügyi Hivatal kegyeit kereste. Ezt az alkalmazkodását a legközelebbi szemrehányási rohamában vettem észre, amikor azzal kellemetlenkedett, hogy mi kifogásom van az antiszocialista ízű prédikációi ellen. Valótlan állítás, hiszen én sohase hallgattam békepaphoz illő prédikációit, mert ugyanabban az időben a rétdoldalon szolgáltam. Nem ez volt az egyetlen melléfogása, hanem az, hogy nem vette észre, Soós Lajos fejhosszal megelázta az Állami Egyházügyi hivatal kegyeiért folyó versenyben. Cseh Lajos ÁÉH. titkár és Soós Lajos ekkor már barátok voltak. Néha együtt engem is meglátogattak és feltűnő arcizmikájukkal is kifejezték, mindenben egyet értenek.

Amiről ezután említést teszek, annak a hatása, mint valami fertőzés, több évtizeden át terjedt a lelkészek közt. A bereki lelkészotthonról és a benne folyó munkáról számolok be vázlatosan. Először a templom megépítése és megtartása volt a legfőbb gondom. Amikor Révész Imre püspök felvetette egy lelkészotthon gondolatát, lelkesen csatlakoztunk azokhoz, akikre a telep megvalósítása volt bízva.

Rám az a feladat várt, hogy a szükséges telket megvásároljam, ami megtörtént. Fényképem van arról az atyafiúi társaságról, akik örömmel álltak az épülő lelkészotthon előtt.

Közös gondolatunk az volt, hogy a tiszántúli egyházkerület lelkészei nyári turnusokban továbbképző tanfolyamokon vesznek részt, nem mellette a melegvízgyógyfürdő áldásait sem. Tavasszal, ősszel ifjúsági, presbiteri, gyülekezeti konferenciák tartására nyílt alkalom, a diakónus képzés Molnár Gyula lelkész igazgatásával kapott helyet.

Mi lett mindebből?

Révész Imre püspök 1948 júliusára hirdette meg az első, önkéntes részvételű lelkész továbbképző tanfolyam megindítását.

1952.-ben már élesen kirajzolódott a szocialista gondolkodásmódra való átnevelésünk menetrendje. A tanfolyamot a látszat kedvéért bibliaórával kezdtük. Utána következtek a fő tantárgyak: a termelőszövetkezetek állapota, a mezőgazdasági földek művelése, trágyázása. A hozzászólások után beszámoltunk a kedvező eredményről. Nagyon fontos volt a marxizmussal való közelebbi ismerkedés. Előadók a békepapok közül kerültek ki, akiket viszont Jánosi Imre, Varga J. Szabó László, Ambrus teológiai tanárok készítettek elő. Minden lelkésznek kötelező volt a részvétel. Befejező aktus volt, amikor Péter püspök nyakatekert teológiai fejtegetéssel bezárta a tanfolyamot.

Sokszor megbántam, hogy ilyen lelkesképzés bölcs jét ringattam.

Mennyivel üdít bb, lélekemel bb alkalom volt az, amikor Zöld István kórházigazgató f orvost, mint f gondnokot köszöntöttük 1952. fobr.10.-én a rétodali gyülekezetben. Hajdú István, a h séges és állhatatos református atyánkfia továbbra is megtartotta gondnoki tisztségét. Egyházi törvényünk azt is lehet vé tette, hogy a gyülekezet f gondnokot válasszon. Éltünk a jogunkkal. Zöld István letette a hivatali esküt, utána Lukács 14:10 “barátom ülj feljebb” Igével beiktattam tisztségébe. Válaszképpen a következő saját fogalmazású bizonyágtételt mondta el a presbiteri gy lésen, amit méltónak tartottam teljes egészében a jövő nemzedékre hagyni:

“Első szavam a köszönet azért a bizalomért, amellyel a Rétodali egyházközségi közgy lése megtisztelt, amikor f gondnokának; megválasztott. szinte örömmel tölt el a bizalom, mert ebben isten különös kegyelmét és ígéretét látom, hogy a rám bízott feladatot betölthetem.

Óh hányszor bizonyítottad be kegyelmedet, bocsánatodat én Istenem az én gyarló életemben, hányszor mentettél a kétségbeesést l, amikor b neim alatt roskadozva jártam, hányszor adtad vissza hitemet, hogy járni tudjak a Hozzád vezet egy igaz úton. Köszönöm Uram hitemet ebben az órában is. Köszönöm, hogy élhetek a Te szent igéddel, mert ez nékem reménységem és bizodalمام. Kérlek mindenható Atyám, add áldásodat az én gyülekezeti m ködésemre, adj minden testvérem iránti szeretetet. Az egyházi munkához kérem segítségeteket.

Testvéreim! A f gondnok régi feladata az volt, hogy az egyházi javakkal sáfárkodjon. A gyülekezet élt, mert fenntartását biztosították az örökölt és alapítványokkal gyarapodó földek, meg az egyházi adózás. A személyes vallásosság azonban eléggé sekélyes volt, mert meg elégedett azzal, hogy református szül kt l származott. Hitben megüresedett iskolába járt, id nként a templomba is elment, bár jócskán akadt olyan is, aki megkeresztelése óta sem látta a templomot belülr l, adóját ellenérzéssel fizette. Nem az Istenben való hit töltötte be énjét, az áldozatkészség sok kívánni valót hagyott maga után.

Egyházi é ez a helyzet megváltozott. Gyülekezetünk fenntartását nem a földi javak, hanem a hiv k áldozatkészsége biztosítja. Egyházi életünk súlypontja Jézus Krisztusra tev dött át. Református egyházunkhoz való tartozásunkat nem csupán a beleszületés dönti el, hanem a bizonyágtétel, hogy tudunk Jézusért szenvedni. Az áldozatot nem küls kényszerb l hozzuk, hanem az Istenbe vetett igaz meggy z désb l, amely az önkéntes felajánlásban jelentkezik. Az a hit érdemli meg a keresztyén nevet, akinek a szívében nincs harag, hanem megbocsátás, szeretet és alázatosság. Kálvin János azt is a szívrünkre kötötte: Imádkozzatok! Ezáltal megnyílik utunk az Istenhez és teljes, tökéletes bizalommal megnyugszunk benne. Ne kételkedjünk abban, hogy Isten jóságosan akar minket magához ölelni, kész könyörgéseinket meghallgatni. Ne a magunk hasznáért aggódva imádkozzunk, hanem Isten dics ségének adjunk els helyet és másokért való imádság után adjunk helyet a magunkért való könyörgésnek. A keresztyén imádságnak közös ügynek kell lennie, mert így

épülünk fel lelki házzá. Nekünk a templom arravaló, hogy megtaláljuk a lelki közösséget s benne a sákramentumokat.

Ne felejtjük el, Jézus szerint mi Isten temploma vagyunk. Ebből következik, hogy magunkban hordozzuk a mennyei ígéreteket. Nem tartogathatjuk magunkban, meg kell osztani házuk népével. Így valósul meg a keresztyén családi élet.

Ez az út nehéz s ki tudja, mi vár ránk. “

Ha elfejtettein volna, hogy kulák vagyok, nem csak Orgoványi kollegám, hanem a különböző hatósági idézések emlékeztettek. A rendőrség büntető parancsot kézbesített és pénzbírságot szabott ki rám azért, mert az utcai járdát nem separtam el, a kerékpárral tilosba hajtottam. Megbüntettek, mert egy nyeret nem szolgáltatam be a lovasrendőrségnek, másik alkalommal vegyvizsgálati díj megfizetésére köteleztek. Az adóhivatal földadó címén tetemes búzát követelt tőlem, a járásbíróság több ezer forint köztartozás miatt zaklatott, a városi tanács a békekölcsön befizetését sürgette, ennek elmulasztása eset a pufajkás munkások hamar deresre húzták a kulákat. Megszégyenítő módon került a barázdába a vetőmag.

Szinte kényszerítették a legkiválóbb parasztokat, hogy meneküljenek Karcagról. Más vidéken becsületes munkájukat sokra értékelték. A kisiparosság tönkrement, mert elvették a földet, kalapácsot, gyalut, fűrész, ollót, iparengedélyt, építőkészleket. A dolgozók itthon maradtak a termelőszövetkezetben. Ezek közül -kevés kivétellel- senki sem járt a templomba, gyermekeiket nem kereszteltették meg, egyházfenntartói keveset fizettek. Olyan sikeres volt köztük az ateista propaganda, hogy első biztatásra akár a templom köveit is széthordták volna. Csak a Szentlélek megújító ereje hozhatta volna helyre a bűnös embert.

A börtönből szabadult Pap Béla állásának az ügye is sorra került. Ennek előkészítése a Kossuth téri gyülekezet beleegyezése nélkül történt. Tisztában voltam vele, hogy akik elvitették Pap Bélát, nem válogatnak az eszközökben, hanem mindenáron betöltik az állását, mégpedig a törvényesség látszatával, választás útján. Cseh Lajos egyházügyi titkár elejtett szavaiból erre következtettem. Célozgatott arra is, hogy nem én vagyok a jelölt. Utódnak Soós Lajost szánta az egyházügyi hivatal. Péter püspököt nem kellett meggyőzni Soós Lajos alkalmasságáról. Mindketten a szocialista állam kiszolgálói közé tartoztak. A háttérben azonban a Kossuth téri gyülekezet ellenállása tornyosult. Az esperes ideiglenesen Orgoványi Györgyöt bízta meg a helyettesítéssel, így neki kellett szembenéznie a gyülekezet makacsságával. Mivel Orgoványi egyáltalán nem igényelte a testvéri beszélgetést velem, hagytam a maga útján bolyongani. Igaz, kérés nélkül segítségére sietett Gaál esperes. Összehívta a Kossuth téri gyülekezetet és rátért feladatára.

A dolga az volt, hogy Pap Béla ügyében tájékoztassa a gyülekezetet. A Kossuth téri gyülekezet lelkipásztora 1951. november 27. óta akadályozva van a szolgálatban. Azóta az állás üres. Nagy kegyelem, hogy azóta az állás nem

töltetett be. De a rendelt idő eljött és az egyházkerület elnöksége az állást üresnek nyilvánította. Bejelentem, hogy az állás betöltésére vonatkozó intézkedést megteszem. Orgoványi György lelkész megállapította a Karcag Kossuth téri egyházközség lelképásztori állásának „megüresedését” és a presbitérium részéről való tudomásul vételt. Prb.jk.24/1954.

Ezután az esperes a megüresedett lelkészi állásra hivatalosan indítványozza Soós Lajos tanyasi lelkész a Kossuth térre megválasztását. Egyúttal fontos bejelentést tett “ a tanyasi egyházközség nem életképes, ezért szüntessék meg”. Így megnyílik az út a Soós Lajos megválasztása előtt.

Mivel a presbitérium határozatképesség alatti létszámban jelent meg, ezért a következő gyűlésre kellett halasztani a presbiteri határozatot. Esperes szerint Soós Lajost hálaadással kell elfogadni. Akadt olyan felszólaló, aki tiltakozott a választás ellen. Egyetlen presbiter se állt ki mellette. Esperes újra kijelentette, hogy a tanyasi egyházközség megszűnt. Magánvéleményem: A gyászév tized egyik ismertetőjele volt, hogy Gaál esperes és Péter püspök ellentmondó határozatokat hozott.

Bár igyekeztem kívülálló maradni lelkészválasztás ügyében. Véleményem szerint indokoltnak tartottam ez a magatartás, mert a Rétoldali gyülekezetnek semmi beleszólása nem volt, mégis arra kényszerültem, hogy állást foglaljunk. Abból az emberi megfontolásból kiindulva, hogy nem húzok ujjat sem a püspökkel, sem az Egyházügyi Hivatallal, a korábbi felfogásom ellenére Soós Lajos megválasztását pártfogoltam. Nem lehet szépíteni döntésemet, mert megalkuvás volt. Mihelyt értesült Cseh Lajos a támogatásomról, Szolnokra hivatott Orgoványival együtt. A megbeszélés 1954. május 10.-én történt. Néhány fontos mozzanatot megírtam. Orgoványi György elmondta, hogy magáévá tette Soós Lajos megválasztását, de kénytelen tudomásul venni a Kossuth téri presbiterek ellenvéleményét, mely szerint várni kell Pap Béla visszatérésére. Megemlítette, hogy a gyülekezet véleménye szerint Soós Lajos alkalmatlan a nagytemplomi szolgálatra. Cseh Lajos megpróbálta osztályharcos szemlélettel a kulákokra és a Pap Béla családjára terelni a gyanút, hátha ezek az osztályidegenek gátolják a lelkészválasztást. Válaszomban biztosítottam az Egyházügyi titkárt, hogy senki sem befolyásolja a lelkészválasztást. Orgoványi György megkísérelte ugyan a fő gondnoki tisztségre lemondott Alexander Kálmánt befeketíteni, de a hosszas beszélgetésnek Cseh Lajos azzal vetett véget, hogy Orgoványi György lelkész bizonytalan magatartást tanúsított, ebből származott a presbitérium ingatag állásfoglalása, ezért felhívta a figyelmét az egyházi főhatóság álláspontjának komolyan vételére. A Kossuth téri presbitérium 1954. május 16.-án meghívta Soós Lajost a megüresedett lelkészi állásra és Gaál István esperes augusztus 21.-én beiktatta tisztségébe. A következő hónapokban néhány presbiter lemondott, de a többség türelemmel viselte el a váltást. Úgyhogy a templomba járók sem apadtak észrevehetően, az egyházfenntartók is derekasan helytálltak, mert pl. a költségvetés az előző évek szintjén mozgott.

A rétdoldali gyülekezet sem maradt tétlen. Zöld István f gondnok kezdeményezésére nekifogtunk egy orgona - harmónium beszerzéséhez. A tervhez megnyertük a presbitérium, a gyülekezet tetszését és beleegyezését ahhoz, hogy közadakozásból gy jtsük össze a szükséges pénzt. Ákom Lajos budapesti kántor, orgonam vész felkutatott egy 2 manuálos, lábpedálos hangszert, amelyet az ajánlására 12.000 forintért megvettünk.

A rétdoldali orgona-harmónium avatását 1954. március 14.-én Gaá István esperes végezte Ákom Lajos közrem ködésével. Ez alkalommal bibliaköri gyermekek szavalatai, hangszeres el adásai színesítették a m sort. Beszámolómban elmondtam, hogy 518 család vett részt az adakozásban 14.381 Forint pénzüsszeggel, melyb l villany fujtató berendezés beszerzésére is telt. A kántori szolgálat ellátásával Disznós Máriát bízta meg a presbitérium.

Zöld István f gondnok többször szóvá tette, hogy a rétdoldali imaházat templomosítani kellene, vagyis olyan berendezést beállítani, amelyik puritán módon, a m vészi igénynek megfelel en méltó az istentisztelethez. Nem gondolta, hogy ezt a tervet máról-holnapra meg lehet valósítani, de két-három év alatt megoldható.

Hozzáálltunk tervünk el készítéséhez. Megismerkedtünk Egri Miklós ságvári lelkésszel, aki fafaragással is foglalkozott. Elkészítette a terveket. El ször 2 db. 12 karú facsillár és 3 db. oldalfalra er síthet csillár faragását vállalta el. A csillárok hársfából készültek. Továbbá. megállapodtunk, hogy a következő 2 évben dió és hársfából megfaragja a szószéket emelvénnyel együtt.

A szószék mögötti falitáblát “ Krisztus az éle “ díszíti.

Az úrasztala bölcs típusú s díszes faragott kerítés ékesíti.

A közadakozást elkezdttük.

Felületes és elhamarkodott ítékezés lenne ketté osztani a lelkészeket olyan csoportokra, hogy egyikbe a h ek, a másikba a h tlenek tartoztak. Jócskán vegyült bennünk a hitben maradás a megalkuvásokkal. Az azonban vitathatatlan tény, hogy a legfels bb egyházi vezet ségünk, élén Péter Jánossal, a sleppjével együtt egyértelm en a marxista ideológia szolgálatába szeg dtek. Csak egy példát említek. Sztálin halála után megingott a szovjet birodalmi álm: világ proletár egyesüljete! Rákosi Mátyás befogta a hámba Péter Jánost is. A szovjet birodalom menthet sége érdekében egyre gyakrabban kapta a megbízást, hogy püspöki tekintélyével, mint békehírnök hirdesse nyugaton a szocialista világrend eredményeit, szilárdságát. Nyugaton gyanúval fogadták az ilyen szavalást, hiszen köztudomású volt, hogy szovjete óriási atomfegyverkezésbe fogtak bele. Mindez nem zavarta Péter Jánost, a nyugati határon túl békegalambként szálldosott ide-oda, itthon pedig a háborús veszélyt szította. 1954.-ben a csongrádi egyházmegyei gy lésen többek közt a következő ket jelentette ki: “a nemzetközi helyzetr l szólva, bizonyos vonatkozásig nyugtalanítani akarok. Külföldi utjaim során szerzett tapasztalataim alapján nyugtalanító hírem van, a világhelyzet tovább romlik. Nyugat-Németországban olyan fegyverkezés indult

el, amely azt a veszélyt idézi fel, hogy minden eddigi eredményt elveszíthetünk. Ha nem lenne békemozgalom, kétségbe kellene esni a ma él ember nemzedék jövője felett. Még soha nem volt az egyházak története során akkora felelőssége és akkora szolgálati lehetősége a népek együttélése területén, mint ma.”

Ez bizony félrevezető tájékoztatás. Mindenki tudta és csak éppen Péter János figyelmét kerülte el, hogy Nyugat-Németország a nem győztes hatalom amerikai, angol, szovjet, francia katonai megszállás szigorú ellenőrzése alatt állott. Elég volt a romok eltakarítása. Különben is a világpusztító atom, hidrogén bombák túlnyomó többsége a szovjetek birtokában voltak. Hát akkor, ki ellen kellett volna védeni a békét? Jaj volt annak, aki ezen hangosan gondolkozni merészelt! Könnyen az állásába, vagy életébe került.

Annak ellenére, hogy nyomasztó volt a légkör körülöttünk, még nem féltünk. A kényszer gyűlések után ketten, vagy hárman összejöttünk egy szolnoki vendéglátóháznál és jól mulattunk az előadások, a hozzászólások ostobaságain, de sohasem mulasztottuk el a gyülekezeti életre való beszámolót sem. Mindig változtattuk a beszélgetőtársakat, de 2 - 3 létszámot megtartottuk. Így nem lehetett feltűnő véleménycserénk. Mégsem lehettünk teljes biztonságban, mert pl. Egeresi lelkész besúgta egyik egyházi nagyfőnöknek, hogy milyen Sztálin viccet mondott a kollegájának. Az ÁVO el is vitte, elment.

Lelkészeink teljes kiszolgáltatottságban vergődtek, látszat engedményeket tettek, de hűek maradtak Jézus Krisztushoz. Amikor lehetett, óvatos ellentámadásba mentek át. Én pl. egyetlen püspöki körlevelet -s ről jöttek- sem olvastam fel az istentiszteleteken.

Mondhatna valaki, ezek a sérelmek vidéki túlkapásokból eredtek. Helyén volt az egyházi főtartóság, miért nem fordultunk hozzájuk orvoslásért? Elvégre az esperesnek, a püspöknek, a konventi irodának kellett volna az egyház érdekeit képviselni. Akkor, miért futkározott hideg a lelkész hátán, ha ezeket a hivatalok bármelyikét a hivatalos idézést, levelet kapott? Azért, mert szemernyi bizalom se volt bennünk. Nem is lehetett.

Amit mi sejtettünk a legfőbb egyházi testület, a konvent üzeneteiről, azt Pap László teológiai professzor az Emlékirataiban leplezte le. Személy szerint is megnevezte, hogy Finta István konventi tanácsos az egyik legfőbb birkanyírója a gyülekezeteknek, akinek a gondozásában a közalap címén befizetett pénzt elvették, mert elszámolást sohasem közöltek a tetemes összegekről.

Kik a felelősök az elsikkadt pénzért? Azok, akiket a kommunisták a nyakunkra ültettek. A felelősöknek eszébe sem volt beszámolni, elszámolni a gyülekezetnek, ahonnan a pénzt kapták, mert ők teljhatalmú megbízottjai voltak a kommunista pártnak. Aki esetleg mindebben kételkedik, hallgassa meg a hiteles tanút, Bereczky Albert budapesti, dunamelléki püspököt, aki 1955. áprilisban a következő vallomást tette Pap László teológiai tanárnak:

“Ha én neked elmondanám, amik engem izgatnak, nem aludnál tőlük. Mert ha végiggondolom, hogy lett Kis Rolandból fő gondnok, Péter Jánosból püspök,

Kádár Imrét és Finta Istvánból konventi f tanácsos, Fekete Sándorból esperes, magamat is mélyen el kell ítélnem.”

Bereczky Albert, mint a református Konvent legf bb vezetője, idejében b nbánatot tartott, de a munkatársai tovább garázdálkodtak az Úr sz l skertjében. S t, az állam részér l Kádár és Fekete jutalomképpen kitüntetésben részesültek. Pap László elmondja, hogy Finta az egyházi vagyonból rendszeresen sikkasztott. Amikor ezt szemére hányta Fintának, azzal védekezett, hogy Bereczky is sikkasztja az egyház pénzét.

Kihez mehetett volna igazságot keresni a református egyház vezetője, mint a kommunista pápához, az Állami Egyházügyi Hivatal elnökéhez, Horvát Jánoshoz? volt felhatalmazva az összes magyarországi dögvővason sínyl d egyházak temet be való rányitásával. Horvát kit zte a megbeszélés időpontját, amelyr l Pap László így számolt be.

“Életem egyik leglever bb órája lett ez a találkozás. Bereczky kellemetlen meglepetésére Péter Jánost is ott találtuk Horvátnál. S ez meglehetősen felingerelte Bereczkyt, aki egyre élesebb hangon támadta Fintát, mire az szintén bántó módon vágott vissza. Végül Bereczky ezekkel a szavakkal fordult Horváthoz: hát akkor ki hazudik kett nk közül? Horvát elég udvarias volt s nem felelt a feltett kérdésre, hanem azzal a válasszal zárta le a vitát: megállapítom, hogy a pénzügyeket ki kell venni Finta úr kezébe l és azokat holnaptól vegye át Dusicza úr /véleményem szerint, másik szélhámos/. Így lett Dusicza a református egyház pénzügyeinek legf bb intézője, anélkül, hogy e megbízáshoz a magyar református egyháznak a legcsekélyebb köze lett volna. Hogy én mit éreztem e közben, míg a kommunista Horvát el tt egyházam legmagasabb képvisel i ilyen kimondottan útszéli hangon marakodtak, azt le nem tudom írni. Mélységesen szégyelltem magam.”

Finta els sorban a közalap pénzével mesterkedett, vagyis a gyülekezetekb l kipréselt járulékokat nem a megjelölt célra fordította, hanem ki tudja mire. Felháborító volt az is, hogy a konventi költségvetés hiányát az egyházközségek által az államnak “felajánlott” földek után járó térítésb l fedezte, persze az egyházközségek megkérdezése nélkül. Finta az Állami Egyházügyi. Hivatal védelme alatt magához ragadta a magyarországi református egyházközségek által felajánlott föld után való hatalmas összeg kárpótlást. Err l ne tudott volna Bereczky, a Konvent elnöke? Mi tudtunk arról Karcagon, hogy a gimnázium, az iskolák, 2 árvaház, lelkészek, kántorok, tanárok, tanítók fenntartására szolgáló több mint 1.000 kat hold földünket elraboltak és egy fillér kárpótlást sem kaptunk. A felel sek megvannak, de hajuk szála sem görbült.

Fintát ugyan elkergették a húsosfazék mell l, de még mindig megmaradt az egyetlen országos református hetilap, az Út f szerkeszt jének. A bukott egyházi bankárnak még Horvát János ama figyelmeztetése sem számított, mely szerint a református egyház legf bb testületében olyan pénzgazdálkodás folyik, amiért “egy állami üzem vezetőit régen felel sségre vonták volna. Éppen azért itt az ideje, hogy rendet teremtsünk, amelynek során javaslom, hogy Péter Jánostól

Pap László vegye át a közalap vezetését”. Bereczky és Péter hallgattak, bólogattak. Arra azonban nem számítottak, hogy Horvát János elnök a két református püspököt is megtámadja szószerint így:

“ A püspök urak a sárospataki és pápai iskolák államosítása körül is felel tlenül jártak el s nem hívták fel az állam figyelmét ezeknek az intézményeknek nemzeti jelent ségére. Az igaz, hogy nagy volt az állami nyomás, de a püspök urak nem állították élére a kérdést, nem képviselték az egyház érdekét.”

Pap Lászlótól idéztem az állam arcpirító megrovását. Úgy t nt, hogy Horvát János marxista vezet t korábban megérintette az új id k fuvallata, mint a szolgálalk püspököket. Péter János a kisujját sem mozdította a sárospataki iskolák ügyéért szenved t Pap Béla börtönb l való szabadon bocsátása érdekében. Pap László professzor a pénzügyi gazdálkodás ellen rzési feladatának nem tudott eleget tenni, mert az Út, az iratterjesztés, a konventi nyugdíjostály megtagadta az elszámolások ellen rzését, márpedig köztudott dolog, hogy a legnagyobb botrányok éppen itt voltak.

Jobb volna elfelejteni egyházi feletteseink korruptségát és megbocsátani a vezetésre való alkalmatlanságukat. Talán feledésbe is merült volna a sok visszaélés, ha idejében félrevonulnak. De k a helyükön maradtak és kivételes bánásmódot igényeltek maguknak. Nem riadtak vissza olyan istenkáromlástól sem, hogy aki nekik nem engedelmeskedik, Isten ellen lázad. Többször hallottam gy léseken, továbbképz tanfolyamokon az ilyen fenyegetéseket, különösen kés bb Bartha Tibor püspökt l. Soós Lajos sem akart elmaradni feletteseit l a következ elv h séggel buzdította a gyülekezetet: keresztyéni kötelességb l tegyenek eleget a beadási kötelezettségnek, mert így kedves Isten el tt,

Kapóra jött a csatlós egyháziaknak, hogy 1955.-ben meg kellett ünnepelni hazánk “felszabadulásának” 10. évfordulóját, Itt a kedvez alkalom az újabb h ségnyilatkozatokra.

A zsinattól kezdve a legkisebb presbitériumokig repdestek a szavak a legy zhetetlen Szovjetunió felé. Élen járt Soós Lajos, aki költ i elragadtatással fejezte ki, hogyan zakatolnak a gépek, épülnek a gyárak, kórházak, iskolák, lakóházak, templomok, ahol 1945 el tt még férfi húzta az ekét, asszony tartotta az ekeszarvát, ma már traktorok ezrei szántanak, aratógépek aratnak. Újra fel ragyogott ránk a tavaszi napsugár stb. Szegény rövidlátó kollegám, nem látta, hogy én már 1925.-ben aratógéppel arattam a dombszígeti földünkön, az ekéket bivalyok, ökrök , a gépeket lovak húzták, s akkor senki sem tévesztette össze ket az emberrel, asszonnyal.

Sokszor elgondolkoztam és megbánásra készítettem magamat amiatt, hogy mi, három karcagi lelkipásztor Soós Lajos, Orgoványi György, meg én nem férünk össze. Elemeztem az ellentétek okait, arra az eredményre jutottam, hogy Krisztustól eltávolodva kih lt bennünk a testvéri szeretet. Ehelyett az átkos népszerű ség utáni vágy lett tetteink rugója. A is nagyban hozzájárult az elszakadáshoz, hogy a szovjet katonák jelenlétét hogyan ízéljük meg:

felszabadítás vagy megszállás? A 10. "felszabadulási ünnep" értékelésében óriási volt a köztünk levő különbség. Addig, amíg Soós Lajos gátlástalanul, Orgoványi György ambivalens magatartással, óvatosan zengte a dicshimnuszokat a Szovjetunió felé, nekem és a nemzet többségének április 4.-e nem felszabadulás, hanem Isten ítélete volt, mint Muhi pusztá, Mohács, Habsburgok, Trianon, Hitler, szovjet megszállás, proletárdiktatúra. Egyik katasztrófában se voltunk vétkesek. Nyomon követhető a tatárjárás előtti időben a magyar kiskirályok féktelen uralomvágya, a mohácsi vész előtti jobbagyságegbe kiáltó nyomorúsága, a Habsburgok idejében a bécsi úrhatnomság előtti hódolás Trianonban a nemzetiségek elleni gúnyunk és ki tudja, hányadik exodus a világ minden tájára, a hitleri időben a vérengző vadállati ösztönök elszabadulása, a szovjet megszállás idején kegyetlen számonkérés amiatt, hogy megtámadtuk a Szovjetuniót. Végül a proletárdiktatúra arra emlékeztetett, hogy a földnélküli parasztságot hagytuk kisémmizni.

De azért sem Batu kán, sem Szulejmán szultán, sem a pompázó Habsburgok nem követelték tőlünk gyűzelmű napjuk megünneplését, csak Hitler és Sztálin, az egyetlen fakadt diktátorok.

A lelkészek közötti belkört nézeteltérések nem akadályozták a szolgálatok végzését. Sőt, még serkentette is az odaadóbb munkára. Szükség is volt rá, mert a gyülekezet mindennapi pásztorlása mellett olyan teher is ránk szakadt, a nagytemplomi, kistemplomi egyházközségekre, hogy váratlanul megrepedt a Kis Imréné által adományozott nagyharang. A nagytemplomi gyülekezetek adakozásához csatlakozott a Rétoldal is, hogy az újraöntött harang minél előbb hívja a templomba a hívő atyánkfiait.

Érdemesnek tartom, hogy feljegyezzem, lelkészi naplóm tanúsága szerint 1955.-ben 874 szolgálatot végeztem:

Rétoldali gyülekezetben végzett szolgálat megnevezése	Szolgálat száma
Istentiszteletek, igehirdetések	160
Biblia magyarázatok	289
Keresztelési alkalmak /egy időben több gyermek keresztelés/	24
Bánati istentiszteletek	32
Úrvacsorai alkalmak	14
Reggeli áhítatok	55
Házasságkötések /egy alkalommal több házaspár/	23
Temetések	74
Gyermek bibliaórák	33
Konfirmáció foglalkozás	55
Énektanulás a gyülekezetben	17

Családlátogatás, házi áhítat	60
Beteglátogatások, úrvacsora	21
Presbiteri, bizottsági gy lések	17
Összesen	874

A forradalom fényei, árnyékai.

Az 1956. év robbanással volt tele.

Különös, megnevezhetetlen gondolatok nyugtalanították év elejét l. az embereket. Ezek között akadt, amelyik nem a helyes irányba terelte a nyugtalanítókat.

Mindjárt az év els hónapjában Soós Lajos a Varró utcai presbitériumot hívta össze. Szokatlan, s t törvénytelen volt ez az eljárás, mert a Varró utcai egyházközségnek Orgoványi György volt a lelkészelnöke. A gy lésen nem lehettem jelen, mert nem hívtak meg, ezért a korabeli presbiteri jegyz könyvre támaszkodva számolok be a mind nyájunkat meglepetésként ért eseményekr l. A gy lésen megjelent Gaál István esperes is, aki ismertette az egyházmegye leiratát: “Szeretettel értesítem a Varró utcai presbitériumot, hogy Orgoványi György lelkipásztor testvérünk 1956. január 16.-tól kezdve az egyházi felettes hatóság engedélye, illetve megbízása, a lelkipásztor kérése alapján szabadságot kapott, s a szabadság ideje alatt Jászvásáron végzi a lelkipásztori szolgálatot, mint helyettes lelkész. Szabadságának idejére a Karcag - Varró utcai egyházközség lelkipásztori szolgálatának ellátásával teljes jogkörrel Soós Lajos Karcag-Kossuth téri lelkipásztor testvérünket bízom meg helyettes lelkészi min ségben”

Ember legyen a talpán, aki megérti az esperesi észjárást:

Orgoványit szabadságolja, ugyan-akkor megbízza másik gyülekezetben való szolgálattal, holott ezt Orgoványi nem kérte, nem mondott le karcagi állásáról, beteg som volt. A Varró utcai gyülekezet és presbitérium heves tiltakozása ellenére, Orgoványi György áthelyezése befejezett tény, “mert a szükség belátás így kívánta”, indokolta Gaál István esperes. Különben lebentette fel a fátylat arról a titokról, hogy kik m ködtek közre Orgoványi György elmozdításában. Soós Lajos egyetértésével Cseh Lajos egyházügyi titkár hozzájárult az áthelyezéshez, amihez áldását adta Péter János püspök s megbízta Gaál esperest a terv végrehajtásával. Dehogya mi volt az ügy mozgató rugója, el ttem rejtve maradt.

Közben az erjedést senki sem állíthatta meg. Olyan ez, mint amikor mindenki szomjas lesz. Inni kellett a magyar történelem édes mustjából. Forrott az egész, csíp ssége ellenállhatatlanná tette. 10 év óta nem csillogott ennyi elnyomott szó a felszínen. Kezdett derengeni, világosodni a mélyponton. Az egyéni sérelmek eltörpültek.

Országos méretű ébredés kezdődött 1956. október 23.-án. Az írók, az ifjúság bátor szókimondása, a munkások kemény kiáltása az igazság, a szabadság, az örömteli élet után az egész nemzet szívében visszhangra talált. Még nem volt forradalom, de napról-napra érlelődött, terjedt a gondolat, hogy forradalom árán le kell rázni a világ legnagyobb kizsákmányolóját, a szovjet-orosz kommunizmust. Kezdték fogva sok vértáldozattal pecsételte meg a nemzet elszántságát a forradalmi láz.

A nemzet mélyrétege, a parasztság csendesen figyelt. Bár sok voltak a kommunista rendszer legfőbb vesztesei, mégis példás önfegyellemmel fojtották magukba a kitöréseket. Ki tudja miért? Talán Dózsa György vérbe taposott jobbágyainak emléke tartotta őket vissza. Talán új Kossuthra vártak?

1956 júliusában a "nép atyja", Rákosi Mátyás szedte a sátorfáját és elvtársaihoz, a Szovjetunióba menekült, akik a kirgiz földön látták vendégül holtá napjáig.

Pap Béla mindannyiunk örömeire kiszabadult a börtönből és gyorsan hozzám jött. Béla azért jött Karcagra, hogy szolgálatra jelentkezzen, de állását, lakását elfoglalta Soós Lajos. Mindez Péter János püspök közreműködésével törvénytelenül történt, hiszen Pap Bélát semmiféle egyházi hatóság nem mozdította vagy ítélte el.

A Varró utcai egyházközségben sor szödték a bajok. N Bana László gondnok és több presbiter lemondott. Így fejezték ki elégedetlenségüket Soós Lajos helyettesítése miatt. Orgoványi György visszatéréséről sem lehetett. A presbiterek feszült hangulatban vettek részt a gyűléseken. Egyik alkalommal Balkó Lajos presbiter elmondta, hogy: "mindnyájunk előtt ismeretes az a sajnálatos körülmény, hogy egyházi életünk területén igen nagy visszaesés tapasztalható. Az egyház szekere kátyúba jutott, pedig nagy feladatok előtt állunk. Ránk vár a lelkeszválasztás, a megrepedt harang újraöntése. Arra van szükség, hogy az egyházi vezetők, a presbiterek, az egyháztagok összefogjanak és szembenézzenek a nehézségekkel." Meghallotta N Bana László a hívó szót és visszavonta lemondását.

1956. szeptember 2.-án megtörtént a Varró utcai egyházközség, egyhangúlag megválasztott lelkipásztorának, Arató Ferencnek a beiktatása. A gyülekezet kedvező benyomása az volt, hogy az új lelkipásztor alkalmas lesz a sebek gyógyítására. Többen imádkoztunk a lelkek békességéért, meg azért, hogy a lelkipásztorokat ne kísértse a népszerűség utáni vágy, hanem legyenek Jézus Krisztus becsületes követői.

Aki vállalkozott, hogy az októberi események egészét összefoglalja, leírja, annak nemcsak széles látóköre, hanem a pesti és a vidéki felkelések ismeretére volt szüksége. Meg olyan nemzeti öntudatra, amelyik világossá tette, hogy szabadságharcról van szó. Mostmár falvakban, városokban izzott, helyenként fellángolt a nemzeti érzés parazsa.

Polgárháborúra nem gondolt senki sem. Ugyan ki ellen? Egymásellen nem emeltek kezét, annál inkább felkeltek a fegyvereket fitogtató oroszok ellen.

Karcagon ugyanaz történt, mint a többi lakóhelyen. Egyszerre nyomtalanul eltűntek a kommunisták. Elbújtak. Vagy egyéb rejtőzési módot találtak ki. A városi párttitkár Tüdős Imre pl. bekérezkedett Zöld István belgyógyászati kórházába. Az ütlegetlenség rendőrök, verőlegények elmenekültek, üresen kongtak a vallató szobák, a közigazgatás felbomlott. Rengeteg iratot szétszórtak, írógépeket széthajigáltak a városháza parkjában.

Vajon csak ennyit jelentett 1956. okt. 23. ? Nem. A nép kezdett ráébredni nemzeti méltóságára. Tudtommal egyetlen politikai pofon sem csattant a városban. A bosszú helyett az járt az emberek eszébe, hogyan tudják visszaszerezni elrabolt földjüket, a proletárok által elfoglalt lakásukat. Abban is bízhattak, hogy visszakerülnek a múlt helyek, a boltok és az iparos mesterségek eszközei. A tulajdonosi önérzet kezdett lenyűgölni. Sajnos, nagyon rövid ideig fénylett a szabadságharc. Aggasztó árnyék vetődött a szabadságharcosok homlokára. Karcag belterületi főútvonalán egyre több tank dübörgött éjjel-nappal. A szovjet túlerő kioltotta a fényeket. Amikor a városon keresztül özönlő szovjet katonákat megkérdeztük, hova tartanak, azt felelték Szevezhez. Dacára szezezi válságnak, közelebb volt Budapest. Vagyis először a budapesti felkelés tüzét kellett kioltani.

A rendfenntartás és a városi ügyek intézése érdekében meg alakult ideiglenesen a Forradalmi Tanács, amelyikbe köztiszteletben álló polgárokat gyűjtöttek össze. A református egyház részéről én is tagja voltam. A gimnázium tanári karából főleg Filep István és Csávás Sándor tanárok álltak élére az ifjúságnak, újságot szerkesztettek, népgyűléseket szerveztek.

A rétfoldali gyűlekezet sem maradt néma. Október 31.-én, a reformáció ünnepén a következő, általam szerkesztett nyilatkozatot tette, amelyet elküldött az ideiglenes Forradalmi Tanácshoz és a református Konventhez.

“Az 1956. október 23.-án Budapesten kezdődött nemzeti forradalom az egész magyar nép követeléseit elemi erővel juttatta kifejezésre. A legsúlyosabb véráldozattal pecsételte meg, hogy független, szabad országban akar élni. Elmondhatjuk, hogy ezekben a sorsdöntő napokban a nemzet egysége határozottan megmutatkozott abban, hogy magáévátette a szabadság, az igazság ügyét és bátor kiállással azonosította magát a Budapesten és az ország városaiban küzdő szabadságharcosokkal.

Mi, karcagi református egyház az Istentől megtartott magyar nemzetnek vagyunk a része. A mi hagyományaink a legszorosabban egybefűződnének a nemzet történelmével. A Bocskai István, Bethlen Gábor, Rákócziak és az 1848.-as szabadságharc egyúttal a vallásszabadságért is küzdött. Tény az, hogy mindegyik szabadságharc eredményei között jelen van a vallásszabadság. A mostani nemzeti forradalmat nem kifejezetten vallásos mozzanatok indították el, de már a legkorábbi vívmányai között szerepel a szabad vallásgyakorlás. A karcagi református egyház részéről kifejezzük a szabadságharcát vívó népünkkel való teljes egységünket, és ezt szinte szívvel üzenjük a Forradalmi Tanácsnak.

Mélységes megrendüléssel és kegyelettel emlékezünk meg a hársi harcokban elesett ifjakra, munkásokra, katonákra. Kérjük Istent, hogy adjon vigasztalódást a gyászoló családoknak. Fogadjuk, hogy mindent meg fogunk tenni a nemzet vérzeseibeinek gyógyításáért és a béke helyreállításáért. Gyülekezetünk tagjait arra buzdítjuk, hogy járjanak el jó példával a segítség szolgálatában.

Isten iránti hálaadással köszönjük meg, hogy a nemzet, közte a karcagi református gyülekezet kívánságaiban helyet talált a szabad vallásgyakorlás. Mi ezekben bízva és a közvéleményre támaszkodva kérjük a Forradalmi Tanácsot: adjon lehetőséget arra, hogy az önkéntességi elv alkalmazásával az iskolákban a valláserkölcsi oktatást a lelkészek megkezdhesék.

Kijelentjük, hogy Jézus Krisztus szellemében nem uralkodni, hanem szolgálni akarunk. Szolgálni azt a nemzetet, amelyiknek keresztyén hagyományai nem aludtak ki, s t újra tiszta lánggal égnek.

Elismeréssel és megbecsüléssel adózunk a Forradalmi Tanács városunkban eddig is kifejtett felelősségteljes munkájáért, melynek eredménye az, hogy ezt a nagy átalakulást példás renddel és fegyelmezettséggel vezeti. Kifejezzük ebben is segítség-készségünket, és minden erőnkkel azon leszünk, hogy méltók legyünk az elesett hársók áldozatára.”

Ezt a nyilatkozatot a rétoldali gyülekezet Bihari István lelkipásztor és Dr. Zöld István fő gondnok elnöklete alatt a kistemplomban tartott közgyűlésén egyhangúlag elfogadta, s elrendelte a hivatalos helyekre való felterjesztését.

Hogyan reagált a két testvérgyülekezet az eseményekre? A Varró utcai presbitériumának 54. számú jegyzőkönyve kivonatában ezt a rövid bejegyzést találtam: “1956. október 23.-tól magyarságunk sorsdöntő napjait élte és éli” Semmi több. Úgy látszik, hogy Arató Ferenc lelkész nem hamarkodta el a nyílt állásfoglalást. Neki lett igaza.

A Kossuth téri lelkész, Soós Lajos meg se említette a presbitériumban sem az okt.23.-i eseményeket, sem azt, hogy Pap Béla a gyülekezet törvényes lelkipásztora hónapok óta szabadon várja a szolgálatba való helyezését.

A budapesti felkelés véres eseményeit az én tollam nem írhatja le. Legfeljebb azt a kérdést tehetem fel: hogyan élhet együtt a forradalommal az alattomos uralom? Sehogyan. Összeférhetetlen s előbb-utóbb tragédiába torkollik. Az állami hazugságokról azok tudnának beszámolni, akik a barikádokon élve maradtak, akik nem vállalták a számvetést, akik helyt-álltak itthon is. Voltak ugyan hiteles hírforrásaink, a rádió, az újságok, de ezek a napi események ingadozása szerint közöltek híreket. A magyar rádió például így jelentette be okt.23.-át: ellenforradalmi aljas banditák véres orvtámadást intéztek a nép állama ellen. Ítélje el mindenki! Majd alig egy nap múlva ilyen beismerő vallomást olvasott be a rádióbemondó: “hazudtunk éjjel és nappal, hazudtunk minden hullámhosszon.” Szerencsére az angol B.B.C. rádió és a Szabad Európa rádió budapesti tudósítói a helyszíni tapasztalatairól számoltak be. Tehát nem

voltunk kiszolgáltatva rémhíreknek. Izgultunk és reménykedtünk. Halkan dúdoltuk Vörösmarty Szózatát: "Az nem lehet, hogy annyi szív hiába onta vért".

A hazafiúi lelkesedés nem lankadt. Budapesten, Salgótarjában, Miskolc környékén harcok dúltak a ruszikkal, ávosokkal. A vidék élelmiszert küldött a felkelőknek. A karcagi természetbeni gyűjtést teherautóval szállítottam a budapesti teológiára. Országos méretű tüntetések, sztrájkok bizonyították a szabadságharcosok elszántságát. Az a benyomásunk támadt, hogy az elnyomó bolsevista hatalom meghátrál. Annál inkább indokoltnak tűnt ez a feltevés, mert a magyar honvédség jó része, így karcagi laktanya zászlóalja is átállt a felkelők oldalára. A ruszók visszavonultak laktanyáikba. A szovjet tankok szakadatlanul jöttek Záhony felől. Nem is maradt el ennek a katonai beözönlésnek a következménye.

1956. november 4.

Gyásznappá lett a magyar történelemben, minit 1848/49 október 6.-a. Először a szovjet tököli felhadiszállásra kérték a magyar felkelés vezérkarát, élén Maléter Pállal azzal az ürüggyel, hogy az orosz kivonulás részleteiről tárgyaljanak. Abban a percben, amikor a magyar vezérkar elhelyezkedett a tárgyaló teremben, a hírhedt G.P.U. különítmény rohant rájuk és a halálba hurcolták őket. A történelem során csak az aljas népek voltak kaphatók ilyen gaztetre. Többször csalták Nagy Imrét, a miniszterelnököt és felakasztották. Különben arról győződtem meg, hogy a szovjet politikai mentalitáshoz hozzátartozott az állandó hazudozás. Folyton hazudtak egymásnak, a világnak. Talán az egymás félrevezetésének legismertebb példája Potemkin államférfi, aki az orosz cárnak annakidején elkápráztatta újonnan épült falvaival és ezzel eltakarta az állati sorban élő muzsikokat. Tolsztoj, Gorkij, Puskin, Dosztojevszkij a fal mögé néztek, és megrendülve írták le világszínvonalú műveikben a látványt. Rádöbentek, hogy a hivatalnok gárda szemrebbenés nélkül hazudott a világnak. A lenini ellenforradalom óta folyton azt hajtogatták, hogy nekik semmiféle területi követelésük nincs. Igen ekkor már 100 népet igaztak le, a körülötte levő országokat megszállták. Európai kultúrákat, vallásokat tapostak el. A Balti tengertől Kamcsatkáig minden nép kancsuka alatt nyögött. A képmutató hazugság nem maradt el, amelyik így hangzott: b é k e !. Világot átfogó mozgalommá szeretnék volna tenni a kommunista békét, hogy senki ne zavarja a vadállatot zabálás közben.

Rádióan hallgattuk Nagy Imre miniszterelnök utolsó üzenetét a nemzethez, a világhoz. A szovjet tankokkal megerősített haderösszpontosított támadást intézett Budapest ellen azzal a céllal, hogy a felkelők katonai erejét megsemmisítse. Olyan elkeseredett harc bontakozott ki, amelyben több ezer szabadságharcosunk lelte halálát.

Budapest utcáin megint romok és halottak hevertek. Nagy Imre a jugoszláv követségre menekült védelemért. Nem vette komolyan, hogy nyugat a kisujját sem mozdítja értünk és Titó jugoszláv diktátor halálos ellensége a magyar felkelésnek? Hisz 1945.-ben kb. 40.000 magyar legyilkolásához járult hozzá a

Bácskában. Nagy Imrét is kiadta Titó, akit először Romániába hurcoltak munkatársaival együtt, ahonnan egy év múlva kiszolgáltatottak a magyar vérbíróságnak. Itthon az új despota, Kádár János halálra ítélte és munkatársaival együtt felakasztatta. Nagy Imrét nemzeti hőssé avatták utolsó szavai: “Nem kérek kegyelmet”.

És Isten félelem.

Jézus Krisztus jelentette ki: “Eljött az óra, hogy megdicsőíttessék az embernek Fia. Bízón mondom néktek, ha a földre esett gabonamag el nem hal, csak egymaga marad, ha pedig elhal, sok gyümölcsöt terem.” /János 12: 23 — 24/ A földre esett vetőmag nem veszett el, hanem a maga idejében kikél és többszörös termést hoz. A földre taposott, vérrel öntözött emberi vetőmagvak egyszer kikelnek és a reménységek beteljesednek.

És Isten reménység.

Annak ellenére, hogy a szabadságharc leverése után újra feltűntek a fenyegető pufajkások, a református egyházban csendes forradalom kezdődött, ami Megújulási Mozgalom néven vált ismertté. A karizmatikus Ravasz László, előzőt öreg püspök lelki vezetésével országos méretű új hullám sodrásába került az egyház.

1956. november 13.-i keltezéssel Ravasz László a következő összefoglaló, serkentő erejű körlevelet intézte a gyülekezetekhez, a lelkipásztorokhoz:

“Bizonyára tudomásotok van a november elsejei rádióüzenetből arról, hogy a református egyház közvéleményének és közszükségének parancsára Budapesten Országos Intézőbizottság alakult, amely célul tűzte ki, hogy egyházunkban az Ige és a lelkiismeret szabadságát helyreállítja és azt szervezetben és igazgatásban érvényre juttatja. Ennek a Bizottságnak felkérésére vállalkoztam a magyar református egyház lelki irányítására addig is, míg a Zsinat és a Konvent törvényes elnökei Budapesten a vezetést tényleg gyakorolhatják. E minőségben szólok most hozzátok atyai és pásztori szóval. Kérlek titeket, Isten színe előtt foglalkozzatok ezzel a nagy kérdéssel, és presbiteri határozattal döntsétek el, csatlakoztok-e ehhez a mozgalomhoz?

Miért van szükség erre a mozgalomra ?

Azért, mert az egyház szörnyű nyomorúságba jutott. Krisztus magyar egyházát nem egyházi szempontból és érdekből kormányozták, hanem külső világi érdek szerint. Ez a mód nem volt más, mint az, amelyet a XX. szovjet pártkongresszus leleplezett az utóbbi hetek csodálatos forradalma az ország testéről mintegy kényszerzubbonyt ledobott. Nincs ma Magyarországon egyetlen értelmes gondolkodású ember, aki ezt a rendszert vissza akarná állítani.

Ez a rendszer a belső szívott magatartással együtt mélyen belegyökerezett a magyar református egyház életébe és isteni szolgálatát megbénította. Az igehirdetést politikai propagandával elegyítette, az egyház életmódját leszűkítette, a református egyház szelleméből, történetéből és alkotmányából mindazon szabadságjogokat, melyek egyházunk demokratikus jellegét

századokon át biztosították, fokozatosan elkobozta és helyére parancsuralmat ültetett. Hiába hangzottak el panaszok, feljajduló figyelmeztetések, hiába a kiáltó jelek arról, hogy református népünk elfordult egyháza vezet it l, a dolgok változatlanul maradtak.

Mit akarunk?

Azt akarjuk, hogy az egyház h maradjon Urához, Isten ÍGÉJÉT tisztán hirdesse, szolgálatát szabadon gyakorolja. szervezetéb l és igazgatásából t njön el a demokráciaellenes gyakorlat. Legyen valóság a zsinat-presbiteri alkotmányformája. Mindez a Szentírás alapján, hitvallásaink útbaigazítása szerint, hagyományaink és történelmünk folytonosságában történjen.

A Megújulási Mozgalom nem politikai, még kevésbé annak függvénye. De hangsúlyozni kívánjuk, hogy hazánk szociális átalakulását helyeseljük és el segítjük. Elvetünk minden restaurációs gondolatot és kísérletet. A dolgozó nép pártján állunk. Rendet, munkát, termelést akarunk. Ennek érdekében a tevékenységünk sürg sse vált.

1. A gyülekezetek szabályos presbiteri határozatban nyilvánítsák ki, csatlakoznak-e ehhez a mozgalomhoz?
2. Kérjük mindazokat, akiket a közfelfogás a felszámolandó egyházkormányzati rendszer harcosának, jellegzetes képvisel jének tart, álljanak félre önként, s ne akadályozzák a kibontakozást. Ha ez nem történik meg, az illetékes testület bármely tagja vesse fel velük szemben a bizalmi kérdést.
3. A presbitériumok, egyházmegyék, egyházkerületek saját hatáskörükben hajtsák végre ezt a megújítási eljárást.
4. Népünk a maga egészében s benne egyházunk nagyon nehéz gazdasági viszonyok elé néz. Nagy hitre, Istent l megvilágosított bölcsességre és megfeszített tehervállalásra van szükségünk. A Jézus Krisztus szerelmére kérünk és intünk mindenkit, hogy ezt a nehéz munkát testvéri szeretettel hajtsa végre. Óvakodjunk minden indulatosságtól, hogy a Krisztus testén és egymás szívéen sebeket ne üssünk.

A békesség. Istene, aki kihozta a halálból a juhoknak nagy pásztorát, örök szövetség vére által a mi Urunkat, Jézust, tegyen készségesekké titeket minden jóra, hogy cselekedjétek az akaratát, azt munkálván bennetek, ami kedves el tte Jézus Krisztus által, akinek dics ség örökkön-örökké. Zsidó levél 13: 20 - 21.”

Karcagon egyid ben, 1956. dec.9.-én foglalt állást a Varró utcai, a Kossuth téri, a Rétoldali presbitérium arról, hogy szívvel-lélekkel csatlakozik az Intéz Bizottság felhívásához. Ezekb l az állásfoglalásokból nem árt néhány mozzanatot kiemelni.

A Varró utcai presbitériumban Csávás Sándor presbiter kegyeletes szavakkal emlékezett meg az 1956. okt. 23. óta elesett áldozatokról. A következ presbiteri gy lésen foglalkoztak az Intéz bizottság körlevelével, azt egyhangúlag

elfogadta és egyúttal elrendelte a helyi egyházi elnökségre a bizalmi szavazást, amelynek eredményeképpen egyhangú bizalmat kapott a vezetőség.

A Kossuth téri presbiteri gyűlésen a felszólalásokban tükröződött a gyülekezet sebhelye. Sós Ferenc presbiter azt hántha az egyházi vezetőség szemére, hogy megakadályozták az Ige tiszta hirdetését, mert az egyházon kívüli célok szolgálatába állították. Például a termelőszövetkezetek fejlesztése, mezőgazdasági munkálatok haladása, békekölcsön befizetése. Koppány Gábor presbiter azokra emlékeztetett, akik életüket áldozták a magyar szabadság ügyéért és örömmel vette tudomásul, hogy Péter János püspök lemondott. Kabai István presbiter vallja, hogy a megújulás útjára kell térnünk. Annál inkább, mert a Kossuth téri lelkészválasztás nem volt törvényes és bizalmatlan a jelenlegi egyházi vezetőség iránt. Ideje volna Pap Bélát visszahívni. A bizalmatlanság már korábban is megnyilvánult a gyülekezet magatartásában. A közvélemény hangja szólalt meg Bene Pál gondnok nyilatkozatában:

“ Soós Lajost hibásnak tartjuk a karcagi lelkészek közti ellentét szításában.” Soós Lajos a kedvezőtlen hangulat nyomására elrendelte a nyílt, névszerinti szavazást, amivel előre befolyásolta a szavazás eredményét, hiszen nyíltan kevesen mertek véleményt mondani. Csalafinta megoldást választott, az iránta való bizalmi szavazást egy kalap alá vette a Megújulási Mozgalom nyilatkozatának az elfogadásával. Így aztán elérte, hogy 18 igen, 5 nem szavazatot kapott és 3 presbiter nyomban lemondott.

A Rétoldali presbiteri gyűlésen a lelkészelnök bizonyosságot tett az él és halott szabadságharcosok mellett. A tiszteletadáson kívül a szívünkbe, emlékünkhöz zárjuk az értünk is hullott várálldozatot. Dr. Zöld István fő gondnok, Török Vince ny. lelkész presbiter szólt hozzá az Intézőbizottság körleveléhez. Egyhangú határozattal megszavazták a csatlakozást. Ugyanakkor lemondásra szólították fel az egyházmegyei, -kerületi, zsinati tisztségviselőket, mert tisztátlan módszerekkel szereztek megbízást az egyház vezetésére és sürgősen kerüljön sor a demokratikus, zsinat-presbiteri tisztújításra. Dr. Sántha József közreműködésével, titkos szavazással bizalmat szavaztak a lelképásztornak és a fő gondnoknak.

Nem felejtjük el, hogy az egész országra kiterjedt református megújulási mozgalom abból a vetőmagból sarjadt ki, amit a Szentlélek Isten ihletésével a méltatlanul félreállított Ravasz László püspök vetett el. A budapesti teológia megszüntette a debreceni iskola politikai vezetését és olyan budapesti teológiai tanárok, mint Pap László, Nagy Barna, Bodonhelyi József vették át a lelki irányítást. Sajnos, a debreceni teológiára süket csend telepedett. Az a Kollégium, amelyik évszázadokon át a szellemi, lelki élet, a nemzeti öntudat elharcosa volt, porban hevert. A püspökség minden politikai hatalomtól megfosztva, erőtlenül ténfergett. Nem sokat változott a helyzet az új püspök, Dr. Bartha Tibor uralkodása alatt sem. Továbbra is az újjáéledt Állami Egyházügyi Hivatal diktált.

Vissza kell térnem az 1956. novemberi eseményekre, mert ekkor nyúlt ki a szovjet véres ököl és teljes erejével lesújtott az ébredő nemzetre. Tervszerűen megrohmozták az ellenállási pontokat, elszakították egymástól a felkelés irányítóit, akik közül többen csapdába csalt a szovjet hadvezetés. Úgy mondják, hogy 6000 tankot, páncélost, repülőgépet, több 10,000 katonát vetett be a szovjet a budapesti harcokba, ezekből jutott más városba is. A felkelés letörése nem ment máról-holnapra. Hetekig tartott az elkeseredett, de egyenlőtlen küzdelem. Nagy Imre miniszterelnök a jugoszláv követségre menekült. Kádár János szovjet hadsereget hívott be a Szovjetunióból a kommunizmus megvédésére és vele együtt Münich Ferenc, Marosán György rémuralmát ültették a nemzet nyakára. Ami ezután következett az a XX. század emberiségének a megcsúfolása és a véres szovjet uralom leleplezése. Köztudomású, hogy a szovjet orvátmadás után a Kádár János kormánya ellenforradalomnak minősítette a nemzeti felkelést, pedig a szabadságharc első napjaiban a rádióban elhangzott nyilatkozatában Kádár is lelkesen helyeselte a tömegmozgalmat. Az ellenforradalmi megbélyegzés 3 súlyos következménnyel járt:

1. A rusz katonák országsherte összefogdosták a munkabíró férfiakat, és marhavagonokban hurcolták a Szovjetunióba, nagyrészüket sohse tért haza,
2. a nyugati határon a meglazult határ őrzés miatt nov. és dec. hónapokban kb. 200.000 férfi, nő, gyermek, öreg, fiatal menekült el és szétszóródtak a világ minden tájára, akik hazamerészkedtek, verés, börtön, bitófa várt rájuk. A karcagiak szinte mozdulatlan maradtak.
3. Itthon elkezdődött Kádár rémuralma.

1957. január 1.-én, az újév délelőtti istentisztelet megtartása után a gyülekezet együtt maradt a templomban és a rétdoldali elnökség irányításával a következő állásfoglalást olvastam fel:

1. Az egész magyar református egyház kormányzása válságba jutott, mert a gyülekezetek bizalma évekkkel ezelőtt elfordult azoktól, akik egyházunkban a vezetést gyakorolták. Ezért legfontosabb teendőnk, hogy a gyülekezeteink újra kapjanak lehetőséget az egész egyházi életre kiterjedő tisztújítás során arra, hogy minden befolyástól mentesen kinyilvánítsák bizalmukat azok iránt, akiket a jövőben egyházi tisztséggel bíznak meg.
2. Újra kifejezzük a legteljesebb és legszíntébb bizalmunkat Ravasz László püspök és Pap László teológiai dékán iránt. Érettük, az ügyért imádkozunk.
3. A református egyház képviselőit csak azok tárgyalhatnak az állami illetésekkel, a külföldi hittestvérekkel, akiket erre a feladatra a gyülekezetek kijelölnek.
4. Irányadónak tartjuk Ravasz László megnyilatkozását: Számunkra Jézus Krisztus az út és ennek feltétele alatt hazánk szociális átalakulását el segítjük. Az állammal kötött egyezmény mind két félre kötelező.

5. A református egyházon belüli megújulási mozgalom nem kíván semmiféle külön szervezkedést, hanem az eredeti forráshoz való visszatérésén, illetve megtérésén munkálkodik.

6. A helyi gyülekezetek és az országos egyetemes célú intézmények anyagi ügyekben megbízható elszámolásra kötelezik a sáfárokat.

7. „AZ ÚT” című hetilapot új tartalommal töltsék meg.

8. Sajnálattal állapítja meg a rétoldali gyülekezet, hogy Pap Béla lelkipásztor állás ügye még mindig nem nyert elintézészt. Elodázhatatlan szükségét látja annak, hogy Kossuth téri gyülekezet sürgetésére az illetékes egyházi hatóság ezt az ügyet minél előbb megoldja.

Fentebbi nyilatko csak úgy kerülhetett nyilvánosságra, hogy kijátszottam a gyülekezési tilalmat. Mivel az istentisztelet kivételével minden egyházi összejövetel tiltva volt, ezért a vasárnapi istentisztelet keretén belül tartottam presbiteri,- bizottsági gyűléseket. Így aztán bárki /ávós és besúgó/ leskelődött, hallgatódzott az istentiszteleten, fogalma se volt, hogy a szóban forgó ügy beletartozik-e a vallásos keretbe. Különben abban az időben sok bibliai példázat hangzott az igehirdetéseken. Mindazok jól értették, akiknek nemcsak fület, hanem hallást is adott a Szentlélek.

Örömmel számoltam be arról, hogy Egri Miklós ságvári lelkész a rétoldali kistemplom belső berendezését, 5 fafaragású csillárokat, falikarokat, szószéket, úrasztalát művészi színvonalon elkészítette és ezeknek a templomi tárgyaknak az avatására, 1957.-ben az Isten dicsőségére faragó lelkipásztort és feleségét meghívtam.

Bejelentettem a gyülekezetben, hogy Takács Sándor kőműves, Péter Dániel, Oláh Sándor. Hajdú József /Tompai u./ presbiterek a kistemplom udvarán mellékhelyiséget építettek, Szabó Károlyné, H. Tóth Sándorné, Gyökeres Róza, Makai Lajosné nőtestvérek pedig az udvart virágos kertté alakították át.

1957. év elején újra visszatért a kommunista közigazgatás, a rendőrség is visszasettenkedett a kapitányságra. Meglepetés volt számunkra, hogy új fegyveres karhatalmat szerveztek a kommunista párt védelmére, ezek a munkások, pufajkások, kínzók voltak. Később kaszárnyákat építettek a pártházak mellé, Dologkerülő, részeges, szadista banda kezébe gumibotot, puskát, golyószórót adtak, hogy semmisítsék meg az ellenforradalmárokat. A kommunista pártot ezután védte a katonaság, a rendőrség, a munkások. Velük szemben didergett a védtelen lakosság. Karcagon, ahol az októberi szabadságharc idején a kommunistáknak nem esett bántódása, mégis ki lettünk szolgáltatva mindenfajta kegyetlenkedésnek.

Minden éjszaka sok ház ajtaján dörömböltek a pufajkások. Estér 1-estére rettegve feküdt le jóformán a lakosság több része. A besúgások valódi és hamis adatai csakhamar lehetővé tették, hogy összeállítsanak egy ellenforradalmár listát. Sajnos, rákerültem a listára. Node -gondoltam keseren- a kulák és fekete reakció megbélyegzést, akkor az ellenforradalmiságot is vállalnom kell. Csakhát

ez nem ment olyan könnyen. Általában este 8 óra körül bezörgetett a parókiára a rendrségi küldönc azzal, hogy azonnal menjek a rendrségre. A kihallgató szobában az íróasztal mögött egy Szolnokról kiküldött ávós, Békefi feszített, a szoba 4 sarkában gumibotos pufajkások álltak készen az ütésre. Hamar észrevettem, hogy Békefi vaktában tapogatózik. Tagja voltam ugyan Karcagon az októberi Forradalmi Tanácsnak, de az ottani felszólalásaimban békességre és szabad vallásgyakorlásra hívtam fel a figyelmet. Ez egyáltalán nem érdekelte Békefit, mindenképpen a káros ellenforradalmi magatartásomat igyekezett bizonyítani. Mondhatom elég együgyű indoklással. Arra is rájöttem, hogy az ÁVO azonnyomban sohse mondja meg nyíltan, hogy mivel vádolnak. Hadd gyötrdjön a kiszemelt áldozat a korábbi elszólásai, esetleg tettei miatt. Láttam is Csordás Imre és Pavluska pufajkások sötétltekintetében, hogy nagyon hiányolják "beismer" vallomásomat. Elengedtek,

Néhány nap múlva újra behívtak esti beszélgetésre a rendrségre. Ettől kezdve heteken át zörgettek esténként az én kapumon is. Egyszer ez eredménytelen kihallgatások során kijött a sodrából Békefi és azt kiabálta felém, hogy ilyen ellenforradalmár kedve volna megverni. Hirtelen azt válaszoltam neki: "Tessék, próbálja meg!" Továbbfenyegetözött, hogy majd megpuhulok, ha látom, mit csinálnak a feleségemmel. Mindenesetre, mialatt hol közeledtek, hol távolodtak a pufajkások, sikerült megtudnom, hogy mivel vádolnak. Hazafias versek terjesztése miatt. A szülői házamban lakott egy özvegyasszony, Ercköviné, aki egyetlen Zoli fia hazafias verseit átadta anyámnak, hogy továbbítsa hozzám. Annak ellenére, hogy nem is láttam ezeket a verseket, beidéztek engem is Erckövi Zoltán szolnoki brióségi tárgyalására, ahol olyan légkörben kezdődött a tárgyalás, hogy nem voltam tisztában: vádlott vagyok vagy tanú. Erckövit már nem tudom mennyi börtönbüntetésre ítélték. Én megszabadultam. De átvirrasztott éjszakáim száma tetemesen nőtt.

Nehogy azt gondolja valaki, hogy véget ért a tortúra. Minden állami ünnepen, április 4.-én, május 1.-én, november 7.-én és fontosabb kommunista gyűlés alkalmával beidéztek a rendrségre, ahol az udvaron 50 - 60 embert rízttek reggeltől késő délutánig. Persze, nem adtak enni. Valamelyik rendr elköpte, hogy mi deklasszált /osztályidegen/ elem vagyunk és ezért így védekezik ellenünk az uralkodó párt. Ünnepeiken a harangok némák maradtak, néha még az istentisztelet időpontját is meg kellett változtatni.

Arató Ferenc és Soós Lajos kollegáim zavartalanul éltek. Ezalatt én összeszedtem néhány "kitüntetés" kulák, fekete reakciós, ellenforradalmár, fasiszta, deklasszált elem.

Azon is sokat gyötröttem, hogy milyen jelentéktelen az én sérelmem ahhoz képest, amit a gyülekezet egyes tagjai elviseltek. Arra ügyelt a Kádár rendszer, hogy a vallásosságáért nyilvánosan ne üldözzenek senkit se. Ha azonban éppen a templomba járó, hívőatyafi került gyanúba, akkor kíméletlenül lecsaptak rá, Éjszakánként ordítások repesztették a rendrség ablakait. Egy-egy pufajkás kezelés belső vérzéssel járt. A környező parkból látni lehetett a dühödt

mozdulatokat. Onnan figyelte a 13 éves fiam, hogy mi történik velem. Pista reszketett félelmében. Nem nyúltak hozzám. Nem kellett a Krisztus szenved útjára lépnem. Az utánam következő gyanúsítottaknak azonban el kellett szenvedni a kálváriát.

Több szenvedéssel, könnyel csak a temetőben találkoztam. A legkirívóbb esetek közül megemlítem Kovács József 20 éves fiatalembert, akit a pufajkás-munkások agyba-felbe vertek a rendőrségen másnap, amikor újból érte mentek, a rendőrök szemeláttára a nyitott kútba ugrott. Szabó László ifjú lakatos attól való félelmében, hogy a rendőrségre viszik, késsel öngyilkos lett. Egyik derék presbiterem fia volt.

A temetéseken ezrek vettek részt, mégse az ártatlan vér kiomlása miatti lázadás hatalmasodott el rajtam, hanem a Szentlélek által az a mennyei erő, amelyik megérintette a feltámadás igéjének a hirdetésére “én vagyok a feltámadás és az élet!”

Megtörtént olyan eset is, amikor az agyonvert áldozat halálának a körülményeit meghamisították. Ezek közé tartozott Kemény Pál halála. Kortársam és barátom volt. 1957. márciusában kezdték zaklatni a Forradalmi Bizottságban viselt megbízásáért. Mindnyájunk előtt, kivéve a kommunistákat, tiszta volt a forradalom idején tanúsított magatartása. Bár katona múltú ember volt, a Forradalmi Bizottságban is ilyen megbízást kapott, nem bántalmazott senkit. Ellenkezőleg! A rendbontókat megfékezte. A polgári munkahelyéről hurcolták el a karcagi rendőrségre, ahol ütni-vernizni kezdték a pufajkások. Ezen a napon késő este keresett fel Dr. Zold István belgyógyász barátom. Teljesen fel volt dűlve. Nehezen tudtam szóra bírni. Miután biztosítottam, hogy Ibolya és a gyerekek alszanak, elmondta, hogy sürgősen berendelték a rendőrségre. Megdöbbenéssel fogadta. A padlón egy mozdulatlan emberi test feküdt. A pufajkások gyűrjében Békefi Ávós felszólította az orvost, hogy “vizsgálja meg ezt”. Az orvos engedelmessé vált. Arccal felfelé fordította a testet. Azonosította, hogy Kemény Pál fekszik ott, hiszen jól ismerte. Megállapította, hogy a halál beállt. Különböztetve nekem is hívták volna a rendőrségre? A verések után általában nem hívtak orvost. Most azonban halál történt. Erre is felkészültek a pufajkások. Rögtön halotti bizonyítványt tettek a főorvos elé, mely szerint Kemény Pál halálának oka: szívbénulás. Aláírták a felemelt gumibotok árnyékában, Mindez történt 1957. március elején.

Nagy meglepetéssel olvastam a Karcai Hírmondó újság 1990. októberi számában Vörös Sándor Szolnok megyei legfőbb ügyész Kemény Pál ügyében tett megállapításait. Elismeri, hogy a halált okozó testi sértés kényszervallatás következménye. Dehát a halottat miért szállították a Szolnok megyei kórházba? Szerintem azért, hogy a karcagi kínvallatásokról a pufajkások és Békefi eltereljék a figyelmet. Ráadásul a nevezett ügyész azzal a botránnyal határozottan zárta le Kemény Pál ügyét, hogy: “a bűncselekmény miatt ma már 1990.-ben büntető eljárást indítani nem lehet, figyelemmel a B.T.K.-ban meghatározott büntethetőség elévülésére.” Nem csodálkozom a főügyész sztálinista törvény

magyarázatán, mert ez a megye mindig el járt a bolsevista törvények védelmében. Talán egyszer abbahagyják.

Drága vet magvak kerültek a földre. Évek alatt -ki tudja- hány ezren? A könnykorsók csordultig megteltek volna a hozzátartozók könnycseppjeivel. Az égre kiáltott a fájdalom. Egyszerre nélkülözhetetlenné vált az Ige: "Hívj segítségül engem a nyomorúság idején! Én megszabadítlak, és te dics ítesz engem." Jel. 50:15. Már abban az id ben hozzám tapadt az a gondolat, hogy vet magvak lettünk a magyar földön, de nem hiába hullunk a sírba, egyszer gyümölcs terem a hantokból.

Elhanyagoltam gyülekezeti életünk mozgásáról hírt adni? Nem. Inkább az a magyarázata hallgatásomnak, mert évekig gy jtöttem, érleltem magamban - jegyzeteim segítségével- azokat az eseményeket, mely szerint emberileg, beleértve lelki életünket is pusztulás szélére sodródtunk. Ha bárkit meg lehet kínozni, agyon lehet verni, minden öröm és felemel gondolat felesleges. Akit megvertek, annak nemcsak a teste sajgott, hanem a lelke tört össze. Halódó ember lemond, mégis a porból n tt ki az új hajtás, amit úgy nevezek: lázadó alkalmazkodás. Csendben visszahúzódtunk, de már vártuk, sötétség után a világosságot,

A vasárnapi istentiszteleteket zavartalanul megtartottuk A gyülekezet tagjai jöttek is szép számmal. Ideiglenesen betiltották a presbiteri gy léseket, egyéb vallásos jelleg összejöveteleket, a hitoktatást, ifjúsági munkát. Véglegesen betiltották a Megújulási Mozgalmat.

Egyházlátogatásra készülve a presbitérium megállapította, hogy: " a súlyos küls körülmények ellenére gyülekezetünkben zavartalanul folyt a munka. Kétségtelen, hogy egyházi életünk megújulása olyan mértékben nem valósult meg, ahogy arra 1956 szén számítottunk. "De hogyan is maradhattunk és haladhattunk volna a megújulás útján, amikor Felülr l ellenkez eligazítást kapott e gyülekezet.

Rövid interregnum állt be az egyházkerület kormányzásában. Péter János a közutálat hatására lemondott püspöki tisztségér l.

Nem járt rosszul, mert rövid id mulya Magyarország külügyminiszterévé nevezte ki a kommunista Kádár kormány. Ekkor bujt ki a szeg a zsákból! Hiszen nekünk tiszántúli reformátusoknak kommunista püspökünk volt, aki a megfelelő pillanatban el húzta a párt tagkönyvét s ezzel alkalmas partnerévé vált Gromikónak, Hruscsovnak, Brezsnyevnek. Külügyminiszteri min ségben ment is mindenhova, ahova hazai és szovjet gazdái küldték. Korábbi egyházi összeköttetéseit felhasználva szemenszedett hazugságokkal próbálta meggy zni az E.N.SZ.-et, hogy az 1956-os "magyar ügy" nem egyéb, mint ellenforradalmi felkelés. Jobb, ha a sz nyeg alá seprük.

Az egyházkormányzás üresjárata idején Gaál István esperes kedvez nyilatkozatokkal igyekezett megnyerni a kommunista vezet ket a püspöki jelöléshez, miközben a maga számára szeretne volna megkaparítani a

püspökséget. Ennek elmozdítása érdekében adta ki a gyülekezeteket is elkötelező körlevelét Erdei Ferenc író, egyházkerületi fő gondnok jóváhagyásával. A körlevél 1957. április 2.-án kelt. Aláírói: Gaál István püspökhelyettes, Erdei Ferenc fő gondnok. Tartalmából néhány jelentős megállapítást idézek:

“Egyházunk életének olyan szakaszában kell megszólalnunk, melynek kezdetén az egyház küldetésstudata kezdett meghomályosulni, útja bizonytalanra válni, mert életében különböző nem keresztyéni, emberi indulatok szólaltak meg. Mindezek abban is megmutatkoztak, hogy egyházunk egy része vagy odasodródott, vagy odakötötte magát egy olyan politikai vállalkozáshoz, amely a fennálló társadalmi rendünk megdöntésére irányult.”

A körlevél aláírói kifejezik, hogy Péter János püspök úr iránt bizalommal vannak. Viszont elhatárolja magát a Megújulási Mozgalomtól. A jövő útját abban szabja meg, hogy: “a szolgálatnak Istentől rendelt területe továbbra is a szocialista rendet építő népünk élete”.

Az egyházi felsőbbeség szégyenteljes meghódolása után a prófétai ihletés íróink, mivészeink, Krisztus hívei mentek a Kádár börtöneibe, a vesztőhelyre, Péter János pedig a miniszteri bársonyszékbe.

Az üldöztetésekről vajmi keveset tudunk még hitelesen, mert az érintettek – kényszerűségből – mélyen hallgattak. Csak egymásközti suttogások útján tudtuk meg, hogy Szabó Imre budapesti esperest, Pap László dékánt, Ravasz László püspököt hazai száműzetésre ítélték. A szenvedés barázdáiba hullt a mag.

Ezen a nyáron újabb tragédia híre jutott el hozzám. Sasa Kálmánt az Érmihályfalvai lelkészt, jó barátomat a román hatóságok kivégezték. Ez az adat hiteles, mert a feleségétől hallottam. Érmihályfalva a románok által megszállt erdélyi határszegély kis városa. Évezrede magyarul, református település, csak a trianoni román impérium szerette volna mindenáron románosítani. Ezzel a törekvéssel —főleg— Sasa Kálmán szállt szembe. Emiatt sokszor zaklatta a román hatóság Sasa Kálmán karcagi lányt, Teréz Babát vette feleségül. Innen ered a kapcsolatunk, amely később barátsággá mélyült. Meghívtam a karcagi nagytemplomba istentisztelet tartására, majd amikor a II. világháború idején rövid időre visszacsatolták Magyarországhoz én is szolgáltam Érmihályfalván. Megint visszakerült Romániához. A betelepült románok ingerülten figyelték az asszert magyarok minden megmozdulását. Különösen felháborította őket az 1956-os magyar forradalom, melynek lázító hullámai átsaptak a határokon is. A románok attól féltek, hogy Erdélyt elveszítik. A győztes nagyhatalmak újra visszaadják a fennhatóságot Erdély felett. Nem ismerem a magyar forradalom érmihályfalvai hatásának a részleteit, de azt tudom, hogy a románok sok magyart letartóztattak, köztük Sasa Kálmánt is. Őt, mint hazaárulót Bukarestbe hurcolták, ahol halálra ítélték és felakasztották. Feleségét, gyermekeit mindenből kifosztva a Regátba, Kárpáton túlra internálták. Mégis megállták a helyüket. Az anyai önfeláldozás egészen a főiskola elvégzéséig segítette gyermekeit. Az apai vetőmag jó gyümölcsöt termelt.

A tévelyg egyház,

Ez a fejezet nem a történelmi református egyház tévutjainak a leleplezése, nem a múlt bűneinek felhánytorgatása, hanem az 1947. évvel kezdődő -kortársaimmal együtt átéltingadozások, az Úr kezét elengedő papok, egyháztagok szégyene. Bűnbánat. Hogyan nyilvánult ez meg? Az államhatalomtól való félelem, a testvéri közösségek lassú felbomlása, egymás iránti bizalmatlanság, üres imádságok, arra való hajlandóság, hogy a felebarátot eláztassuk az illetékesek előtt.

Védekezhetnénk azzal, hogy az egyházra nehezedő ellenséges nyomás sajtolta ki a gonoszsgot, de ezzel csak magunkat nyugtatnánk. Emlékszem rá, hogy tele voltam belső elégedetlenséggel önmagammal szemben, de képtelen voltam ellenállni a hatásoknak, a bűnnek. Éreztem, hogy megroppant bennem a régi paraszt gyerek küzdeni akarása. Inkább a megalkuvást választottam 1958 elején, hátha így megmenthetem a bűnrömet.

Ekkor már új taktikát választott az állami és egyházi vezetőség. Az állam összeszedte az ellenforradalmárokat, börtönbe zárta, jórészét kivégeztette. Aztán Kádár János megpróbált atyáskodni. Azt hirdette, hogy minden jó, ahogy van. De sehogy se sikerült bizalmat ébreszteni maga iránt. Az egyházi felettesek azzal édesgették a papokat, hogy: “mos szabadon, szintén nyilatkozhattok.” Aki hallgatott a tanácsra, rosszul járt. Megpróbáltam félrehúzódn, de nem hagyott nyugton a vád: Uram! A Te tévelyg egyházad én vagyok!

A fa nem mindig ott hasad, ahova fejsze csap. Ha nem hatol a gyökérig, akkor újra lombosodik gyümölcsöt terem. A fejszecsapás gyülekezetünket megrendítette, önvizsgálatra serkentette. Az iparos, a kereskedő jobban szerette a mesterségét, a paraszt jobban ragaszkodott a földhöz, semhogy siránkozzék a nehézségek miatt. Beláttuk, hogy az önsajnálát nem vezet sehova. Ha nem is a korábbi lelkesedéssel, de becsületes szándékkal, mint iparos, kereskedő, paraszt, tanult ember, igyekeztünk kijózanodni a naponta fejszecsapások kábulatából. Nem hasadtunk széjjel, együtt maradt a gyülekezet. Sőt, új hajtások nőtték a sérült fán.

A Rétoldalon, az újesztendő elején tartott presbiteri gyűlésen arról szóltam, hogy a magunk történetében engedelmessé váljunk az Úrnak, akár kedvünkre, akár annak ellenére van az akarata. A közelmúltban kevesebbet bolygatták a rétdoldali kistemplomot. Vasárnap és hétköznap tartottam istentiszteleteket, bibliaórákat, ének gyakorlásokat, gyermek összejöveteleket, konfirmációt. Segítőtársam Vilmányi Sándor beosztott lelkész volt. Szükség volt rá, mert a déli külvárosi iskolában is mi tartottuk minden vasárnap délelőtt az istentiszteleteket. A keresztelesek, esküvők, jobban mondva a házasságkötések megáldása, a temetési szertartások, a presbiteri gyűlések, az adminisztráció ellátása mellett alig maradt idő a lelki gondozásra, Minden esetre a beteglátogatást, az úrvacsora kiszolgáltatását nem mulasztottam el. Az evangélium vigasztalását befogadták, kivéve a kórházat, ahol nem

engedélyezték ezt a szolgálatot. Sajnos, a házaknál kevés alkalommal találkozhattunk, mert a szomszédok megszólták és nem jó néven vették a besúgók ablak alatt hallgatóságát.

Bár tudtam róla, mégis kellemetlenül érintett Ujházi Béláné, Balog Irén tanítón magatartása, aki az államosítás előtt buzgó tagja volt a református leánykörnek. A marxista ideológia azonban megszedítette, ateista lett és eljárt iskolák államosításában. Amikor a város művelődési osztály vezetőjévé nevezte ki a párt, még a csiráját is ki akarta irtani a gyermekek vallásoktatásának. Elrendelte, hogy a pedagógusok minden hétfőn kérdezzék meg a tanulóktól: jártak-e vasárnap a templomban? Ha ez ellen valamelyik szülő tiltakozott, akkor a pedagógusok azzal ijesztgették a gyermekeket, hogy Bihari István lelkész titkos és tilos egyesületet szervez. Különböző is a gyermek iskolai eredményére és a továbbtanulás lehetőségére is káros hatással lesz a templomba járás.

Hivatkozhatnék az Ujházinéval korábban kötött szóbeli megállapodásra, hogy nem érlettem az iskolai vallásoktatást, ha a templomban zavartalanul folytathatom a gyerekekkel való foglalkozást. Beleegyezett. Aztán megszegte a megállapodást. Ennek ellenére nem hagytam abba a gyermek bibliaórákat, a konfirmációt. Ebben az időben még 50 - 60 gyerek járt a foglalkozásra. Karácsony körül pedig 150 - 200 gyermek örvendezett Jézus Krisztusnak. Bevallom, szorongó félelemmel végeztem ezt a szolgálatot, mert ki voltam téve annak a veszélynek, hogy az Állami Egyházügyi Hivatal közbenjárására az egyházfőhatóság közérdeklődésűen meneszt az állásomból,

1958. március 27.-én Bartha Tibort beiktatták püspöki tisztségébe. Miután a Kádár kormány gyakorolta kegyúri jogát a gyülekezetekkel „megválasztatták” a legmegbízható püspököt, aki a beiktatásakor mondott szónoklatában megbotránkozással emlegette az 1956-os ellenforradalmat. Megrótta az egyházat, mert letért a keskeny útról, de Isten visszafordította és olyan útra térítette, amely nem tetszik, de később magunkévá tesszük. Az állam bizalmát igyekezzünk visszaszerezni, így leszünk Jézus Igaz követői.

A szolgálat teológiája az egyház reklámja lett. Ebben az volt az újdonság, hogy Bartha és követői felfedezték; a kommunista-szocialista rendszer egyenlő az Isten országával és ezt az új teológiát köteles a református kiszolgáltatni. Ne botránkozzon meg senki azon, hogy elűzés helyett, lassú felszívódása következett be ennek az új dogmának. Nem csoda, hiszen a következő harminc évben ez irányban folyt a lelkészek átnevelése.

Megvallom, sokszor éreztem magamat villámhárítónak, mert igyekeztem megvédeni a gyülekezetet a rázúduló parancsuralomtól. Érdekes volna az egyházi elnyomás 30 esztendejében az egyházi főhatóság által kibocsátott körleveleket feldolgozni, mert azokból hiteles képet kaphatna bárki az egyház állapotáról. Elárulom, hogy egyet sem olvastam fel. Azzal a fortélyal kerültem ki az eligazítást, hogy bejelenttem, hogy a püspök körlevelet intézett a gyülekezethez, nyomban utána körlevél nélkül a Bibliából olvastam fel igeszakaszt, így megszabadítottam hallgatóimat többek közt a prágai

békekonferencia álságától, meg attól a hazugságtól, hogy a világ keresztyénségének a szeme rajtunk függ, és alig várja, hogy kövessen bennünket. Azzal sem akartam nyugtalanítani a gyülekezetet, hogy például az esperesi körlevelek tele voltak fizetési felszólításokkal. Mintha eladósodott tagjai lettünk volna közegyháznak. Pedig arról volt szó, hogy sok pénzbe került püspökeink és bizalmasaik külföldi utaztatása a gyülekezet pénzén.

1958. július 27.-én azt a meglepő hírt hallottam, hogy a berekfürdői templomot, azzal az indokolással, hogy eddig is a Karcag—Kossuth téri egyházközséghez tartozott, a Berekfürdői gyülekezetet missziói egyházközséggé, önállóvá nyilvánítja Soós Lajos felügyelete alatt. Ha egy fejlődő gyülekezet önállóvá lesz, ennek örülni lehet, különösen akkor, ha lelkipozítás biztosítva van. A berekfürdői lelkészothon vezetője, Vass Albert a gyülekezeti szolgálatot kész volt végezni. Akkor miért esett nehezemre ez a hír? Azért, mert a berekfürdői templom sohasem volt a Kossuth tér külön tulajdona. Állítom, hogy Soós Lajos félrevezette a presbitériumot. Bartha püspökkel suba alatt intézték el és kész helyzet elé állítottak, pedig okom lett volna a Berekfürdő ügyébe beleavatkozni, mert az alapot én tettem le, az építkezéshez szükséges anyagiakat biztosítottam, a közös bizottság elnökeként legalább tájékoztatni kellett volna. Ettől kezdve igehirdetési szolgálatomat nem vették igénybe. De nem panaszkodom, mert a Rétdalton várt a sok tennivaló.

Felsorolok néhány mozzanatot az egyházi életből.

Gaál István esperes tisztségétől megvált.

A rétdoldali gyülekezet 10.000 forinttal járult hozzá a Varró utcai egyházközség lelkészlakásának a bővítéséhez.

Az eszaki egyházmegyei közgyűlésen bejelentették, hogy az új esperes Szabó Dániel törökszentmiklósi lelkipásztor lett.

Ugyanezen a közgyűlésen minden közegyházi tisztségemtől megfosztott Bartha Tibor püspök, a kongruámat segédlelkészi fokozatra szállította le az egyházfőhatóság - minden indokolás nélkül, de én tudtam, hogy háttérben a Pap Béla melletti kiállásom, és az 56-os forradalom idején tanúsított magatartásom húzódik.

A családomról is van mondanivalóm. Ibolya feleségem jó formán szótlán csendességgel nevelte a három gyermeket, akiknek leginkább egymás közt támadt nézeteltérése. Az anyjuk szelídséggel oszlatta el a viharfelhőket. Én nem láttam haragosnak. Annál inkább elfordult velem. Ilyenkor iszkoltak a gyerekek a közelemből, mert hamar eljárt a kezem. De hangos szóra, veszekedésre nem került sor a parókián.

Nem vitás, hogy ingerelt a kedvezőtlen körülmények alakulása. Idesorolható egyházi életünk megnyirbálása, főleg a papok utáni leskelődés, a templomon belüli bizalmatlanság, a templomon kívüliek áskálódása. Tudtam, hogy a megyei egyházügyi eladónak, Cseh Lajos asztalosnak Karcagon egy pékmester volt a spiclije. Szerencsére derék ember volt és valótlanságokat nem mondott rólam.

Hiába próbálkozott Cseh Lajos titkár hamis adatokat gyűjteni ellenem a harangozóktól, temetős szöktől, ezek nekem vallották be, hogy átláttak a mesterkedésen. Ennek ellenére szeretném látni a Szolnok megyei levéltárban szigorúan őrzött személyi lapomat, amelyre az asztalos "elvtárs" szorgalmasan rótt a hazugságokat. Neki köszönhetem, hogy Soós Lajos barátjával igyekeztek jégre tenni. Tulajdonképpen az egyházi ügyekbe nem szólhattam bele és ha néha mégis megkockáztattam, Soós és Cseh egymásra kacsintottak, azt érzékeltették a presbiterek előtt, hogy ügyse számít, amit mondok. Arató Ferencre sem számíthattam, mert hallgatagon mosolygott és szövögette a karrierjét.

Ennek ellenére nem csüggedtem, mert biztos bázison álltam. Elsősorban az igei alap: "ha Isten velünk, kicsoda ellenünk?" Róma 8:31.

Aztán az Ibolyával való meghitt kapcsolat. Én hittem az Úrban, bízott bennem, hogy jó irányba terelgetem a családomat és az egész nyáját. Féltett, de nem sopánkodott. A szükséges anyagi körülményeink közt mesteri módon osztotta be a mindennapi kenyeret.

A háztartásban, a mindennapi ellátásban sokat segített anyám, akit minden ellenszolgáltatás nélkül, rövid úton kitelepítettek a saját lakásából. Természetesen hozzánk költözött. Attól kezdve az ellátásában benépesült a parókia nagy udvara szárnyasokkal, hízó sertésekkel. A zöldséges kertben ízletes növényeket termeltem és egész nyáron szedhettük a különféle gyümölcsöt.

Így éltem hatod magammal egy fizetésből. Mégis taníttatni tudtuk gyermekeinket Ibolyával. Mivel osztályidegenek voltunk, a karcagi gimnáziumban nem láttak szívesen bennünket, ezért egymásután mindhárom gyermekemet a debreceni zeneiskolába írtam be. Ott szereztek zenetanári diplomát, Pista hegedűbrácsa, Ibolya hegedű, Bandi csellószacon. Úgy látszik, hogy Laci unokám, Ibolya gyermeke, szintén kedvet kapott a csellózáshoz. A debreceni zeneiskola elvégzése után felvették a budapesti zeneakadémiára. Eredményes munkája elismeréseképpen Európa több fővárosában szerepelt.

Felüdülést jelentett számomra a barátaimmal való találkozás. Néhány orvos, patikus, zenetanár élesítette egymáson a szellem tőrét. Úgy viaskodtunk, hogy végül is a tréfa szikrája pattant széjjel a társaságon. Kedvenc kérdésen volt hozzájuk, hogy a Révai lexikonban melyik betűvel kezdődő szavakat tanulták meg, mert kikérdezem. Aki nem tud válaszolni, nem koccinthat velünk. Jól esett gyerekeknek lenni, amihez hozzátartozott, hogy az örömről be kellett számolni. Így számoltunk be egymásnak a frissen szerzett opera-, zenekari hanglemezekről, amit áhítattal hallgattunk végig.

Már hallottam gyermekeim zivaját amint egyszerre rontottak be az ajtón. Két kerékpáron a három gyerek sehogyse tudott zöldágra vergődni. Ezt a kettőt is csak akkor kaparinthatták meg, ha temetést végeztem. Mire leakartam csitítani a csatazajt, a gyerekek elosztották az egymásközi tevékenységet. Pista vadul tekerte az elhódított biciklit, Ibolya valami fincsit kevert magának, aminek megmaradt adagját úgy eldugta, hogy később alig talált rá, Bandi visszatért majomseihez, mert a baromfiudvaron nőtt hatalmas eperfa lombjai közé rejtőzött

lazán vették a tanulást A szocialista államrend termelte a tokfejeket. Bizonyítékul hozom fel, az egyik boltos segéd tervbe vette, hogy orvos lesz. Származása lehet vé tette, hogy tervét megvalósítsa. Gimnáziumot ugyan még nem végzett, de az orvosi egyetemre felvették azzal a kikötéssel, hogy a gimnáziumot esti tanfolyamon pótolja. El lehet képzelni, hogy milyen szülész orvos lett bel le. A másik eset azzal a fiatalemberrel történt, aki egy napon azzal a kéréssel keresett fel, hogy szeretne kántor lenni. Elmondtam neki, hogy el bb el kell végezni a gimnáziumot, aztán a kántorképz be kell jelentkezni. Hosszúnak találta a pályát, ezért a kommunista párt támogatásával jóformán minden egyházi temetést megszüntetett és ett l kezdve “búcsúztatta” a halottakat. Gy zött a butaság.

Egy szót se szólhattunk az ellen, hogy az egyházi keresztelést az állami névadás, a temetésen a feltámadás Igéjének hirdetése helyett a halott búcsúztatása, a házasságkötés megáldását az esketés váltotta fel. Ugyanígy helyettesítették a karácsony szent ünnepét télapóval és állami békemozgalommal, a húsvétot a nyuszi megünneplésével. A többi ünnepünkkel nem tör dtek. Tanulatlan emberekkel igyekeztek pótolni a kétezer éves egyház homiliáját, a bibliai exegézist, az etikát, f leg az Atya jobbján ül Krisztusban való hitet.

Sokan megtántorodtak az atyafiak közül, vagy egyszer en közömbösséget színleltek az egyház iránt.

Röviden visszatérek gyermekeimhez. A lelkigondozásuk nem volt különleges. Beleilleszkedett a papi család lelki életébe. Közösen tartottunk házi áhítatokat, Ibolya tanította és imádkozta velük együtt a Miatyánkot, az esti könyörgést. Mindnyájan örültünk, hogy Isten gyermekei vagyunk.

Külön közös lelki foglalkozás volt a gyermek-bibliaóra, amely rendszeresen szt l tavaszig folyt a rétdoldali kistemplomban. Miután az állam és egyház közötti hírhedt egyezményt az állam meg szegte azzal, hogy t lünk elvonta, az ateista úttör mozgalomnak kiszolgáltatta a gyermekeket, ezért minden vallásoktató kénytelen volt elhagyni az Iskolai tantermet. A templom megmaradt és ez kit n lehet séget kínált a gyermekek közti lelki munkára. A rétdoldali gyülekezetben már az 1940-es években evangéliumi magot vetett Dobozi Marika és Kele András családja. Kés bb én folytattam. A bethanista magvetés után öntöztem a termést. A gyermek lelkigondozásnak három ágát ápoltam a rétdoldali gyülekezetben:

1. Gyermekbibliai órák, énektanulás
2. A konfirmációra való el készítés.
3. A gyermekkarácsony megünneplése.

1. A fiúk, lányok együtt vettek részt az alkalmakon, korosztály meg különböztetése nélkül. A gyerekek el ször nem maguktól jöttek, hanem szüleik biztatására. Kés bb már otthonossá lettek a templomban és hívásomra mindig megjelentek. El fordult, hogy a kisebbeket elkísérte az édesanyjuk. A bibliaóra anyaga: kövesd a Jézust! A Biblia alapján készítettem el a vezérfonalat,

amelyben igyekeztem a kijelentést a gyakorlatba átültetni. Például megvilágítani, hogy kicsoda Isten, Jézus Krisztus és Szentlélek. Leckét sohase adtam fel a gyerekeknek, az iskolaszagot elhessegettem, de az aranymondást ismételtük. Az énektanulást fontos feladatommak tartottam; Talán túl szigorú is voltam, de meggyőződésem, hogy a próza elillan, a dalhoz kötött szöveg viszont egész életen át elkíséri az embert. Különben hogyan fordulhatna el olyan eset, hogy élet-halál harcban még a Miatyánkot is elfelejti a beteg, de egy énektöredék kibuggyan az ajkán. A karcagi gyülekezet sokat köszönhet kiváló kántorának, Szabó Józsefnek, aki érces, mégis lágy baritonjával több nemzedéket tanított Szenci Molnár Albert, Sztárai nyomdokában haladva a zsolttárokra, hitvalló énekekre. Sajnos, jelenleg a református zenekultúránk alacsony színvonalon tengdik. Minél hamarabb ébresztést kell fújni!

2. A konfirmáció, mely a Jézus Krisztusban való hit személyessé váló erősítésében valósult meg, nagyon nehéz feladatnak bizonyult. Fialat lányok, fiúk mindig készek az új valóságok befogadására. De mi a valóság? Református hitünk szerint Isten atyasága, Jézus Krisztus megváltó munkája, a Szentlélek közbenjárása. Az elmélkedést, egyéb nehézséget félretéve, leegyszerűsíttem az Istenhez való kapcsolatot: Hiszek az Atyában, hiszek a Fiúban, hiszek a Szentlélekben. Mindezen hittételek úgy válnak személyes valósággá, hogy az Apostoli Hitvallásra alapozott Heidelbergi Hitvallás első kérdés-feleletét nyilvánosan vállaljuk.

Kérdés:

Micsoda tenéked életedben és halálodban egyetlenegy vigasztalásod?

Felelet:

Az, hogy mind testestől mind lelkestől, úgy életemben, mint halálomban nem a magamé, hanem az én hátsó Megváltómnak a Jézus Krisztusnak tulajdona vagyok, aki az árdrága vérével minden bűnömért tökéletesen eleget tett s engem az ördögnek minden hatalmából megszabadított és úgy megígérte, hogy mennyei Atyámnak akarata nélkül egy hajszál sem eshetik le fejemről, s inkább szükséges, hogy nekem mindenek üdvösségemre szolgáljanak. Ezért Szentlelke által, az örökélet felől biztosít és szív szerint hajlandóvá s készé tesz arra, hogy ezentúl nekem éljek.

Ez a személyes hitvallás a pajzsom minden olyan lelki áverésen, ahol azt az adu dobja be valaki: én megtértem. Kevés! Add át magadat mindenestül!

Kár, hogy a konfirmációt elválasztottuk a család hétköznapijaitól. Hiányolom az édesapát, az édesanyát, a testvéreket, a nagyszülőket, a keresztszülőket részvételét. Akármilyen sok kifogásunk, mentségünk van a közösségi élet ellen, valamilyen módon be kell vonni az egész családot az üdvösség ügyébe. A konfirmáció nem egyetlen ünnepélyes alkalom, mint például a keresztség, hanem a hétköznapi szilárd aprópénze.

3. Egészen más elvárásokat kívánt a karácsonyi ünnepély. Karácsonykor ajándékba adja az Atya az Egyszülött Fiát. Ez arra indít bennünket, hogy

nyissuk meg a szívünket, nyújtsuk ki a kezünket a világ felé, mert isten ajándéka annyira felbuzdított, hogy nekem is adni kell mások öröméért.

Legtöbb feljegyzésem 1953-tól 1987-ig a gyermekkarácsonyi ünnepélyekről maradt meg. Minden ilyen alkalomra más-sort állítottunk össze Kis énekkarunk karácsonyi énekeket adott el, másfél hónapos előkészület alatt a gyermekek verseket tanultak meg Áprily Lajostól, Reményik Sándortól, Ady Endrétől, Vargha Gyulánétól, Bódás Jánostól, József Attilától, Juhász Gyulától. Zeneszámok is elhangzottak hegedűn, csellón, orgona-harmóniumon. A karácsonyfagyújtás után minden gyermek a bibliaköri asszonyok által készített szeretetcsomagot kapott, amelyből juttattunk a betegeknek, özvegyeknek. A gyermekek létszama eleinte 200 volt, később azonban apadt.

Bármilyen hihetetlenül hangzik, mégis kénytelen voltam tudomásul venni, hogy a gyermekek között végtett munka párhuzamosan ellenhatást váltott ki a világi és az egyházi befolyás berkeiben. Ez hasonlít ahhoz a régi időben lábra kapott véleményhez, amelynek a szószólói abban az időben is kisebbségben voltak, de minden egészséges érv nélkül ellenzékiek maradtak és váltig azt hangoztatták: minek az iskola? Talán úgy gondolkoztak, hogy az iskolák fejlesztésével kevesebb lesz a tanulatlan, cselédnek való ember. Az ellenzékieknek erre a magyarázatára apám mutat rá. Ezért állt mindig az újdonságok élére. Azt könnyű megérteni, hogy a kommunisták miért nem örültek a gyermekek közötti lelkigondozásnak, mert ez nem illett bele a vallás elhalásának ideológiájába. De arra nincs mentség, hogy Bartha püspök, egyébként nagy katechétának tartotta magát, egyáltalán nem támogatta a gyermeklelkigondozást, inkább elriasztotta ettől az alsó papságot is. A gyülekezet csendes szerénységgel buzdította gyermekeinket a lelki foglalkozásra. Gyermekeinknek korán meg kellett tanulni a hátrányos helyzetüket, mert bizony jócskán akadtak, akik az iskolában figyelték őket és hamar szemrehányást tettek.

Legkorábban a tantestület ébersége volt észlelhető. 1958 februárjában tartott presbiteri gyűlésen méltatlankodva számolt be Péter Dániel presbiter arról, hogy Dániel nevű unokáját az iskolában egyik tanító megfenyegette, mondván, hogy: vagy az iskola, vagy a templom. Nyilvánvaló volt előttünk hogy Horvát Árpád régi ref. tanító indította el az akciót azzal, hogy titkos vallásoktatás gyanúját igyekezett rábizonyítani a vasárnaponként templomban tartott gyermekbibliaórákra. Nyíri Albert tanító hasonlóképpen cselekedett. Horvát Sarolta tanárnő Takács Margit gimnazista lányt vonta felelősségre, amiért templomba jár engedély nélkül. Meg is tiltotta, és óvta a lányt a lelkipásztortól, mondván, hogy a lelkész titkos egyesületet szervez. Újra vallást tettem a gyülekezet színe előtt, hogy nem hagyom abba a gyermekek közötti szolgálatot. Bár az egész egyházmegyében megszűnt a gyermekmisszió, a tiszaszentimrei lelkipásztorral, Molnár Elemérral makacsul ragaszkodtunk a gyermekek között végzett szolgálathoz. Ekkor elnyújtott nyugdíjazták.

Állami befolyásra Szabó Dánielt lemondatták esperesi tisztségéről és ugyancsak állami beavatkozással "megválasztották" a gyülekezetek Soós Lajost

esperesnek. M ködésének első megnyilvánulása volt, hogy a Kossuth téri presbitériumban foglalkozott a rétdoldali templomban folyó gyermekmunkával. Ezzel kapcsolatban úgy nyilatkozott, hogy: “meg kell állapítani, hogy a gyermekistentisztelet teljesen stagnál. Ennek okát saját magunkban és a gyülekezet életében kell keresni. Nem szabad megelégedni annyival és eredménynek feltüntetni, hogy a kistemplomi gyülekezetben karácsony előtt pár héttel készülnek a gyermekek a karácsonyi ünnepségre és utána semmi jelét nem látni, hogy a gyermekmunka folyamatos”.

Mivel előzőleg Soós Lajos nem beszélte meg velem nyilatkozatának tartalmát és a presbiterek közül senki sem cáfolta az előterjesztés állítását, az esperes félrevezető nyilatkozatát elfogadták, holott ha valaki utánanéző, meggyőződhetett volna róla, hogy a rétdoldali kistemplomban októbertől a következő év májusáig - évi hét hónapon át- gyermekek közti munka folyt. Ki kell emelnem Ibolya leányom és Koppány Mária zenetanárnők közreműködését, akik az énektanítást vezették. Ezalatt a nagytemplomban minden ifjúsági munka szünetelt, mert ami veszélyesnek ígérkezett, jobb volt abbahagyni.

Szükségesnek tartottam, hogy a gyermekek közt végzett szolgálatomról feljegyzést készítek, mert így a gyermekek névsorát is megőriztem, akik a nehéz időkben hiányos maradtak; annál inkább, mert az elesett egyházban a jövő reményességét tartották ébren:

Jézus Krisztus ifjú nemzedékéből megőrizték néhány hitvallót.

Elnézést kérek azoktól a gyermekektől, akik nem szándékosan maradtak ki a névsorból, hanem azzal a bizonyossággal, hogy nevük fel van jegyezve az Életnek Könyvébe. A névsort folytathatnám, de nem lenne teljes.

A személyes érintkezések során hamar rájöttem, hogy ezek az én kisbarátaim a bibliaórára magukkal hozzák egyszer a családi perpatvar utóregzését, máskor a családi élet örömét, biztonságát. Az anyaöli örömét sohasem felejtették el. Még az apai érdesség is tetszett nekik. Valahogy úgy próbáltam vezetni a lelki úton a tévelygésre hajlamos gyermekeimet, hogy ismerjék fel Jézus Krisztusban a teljes képességet és kövessék a megbocsátó gyöngédséget, ugyanakkor legyenek kemény ellenállók a bűnnel szemben. Ne féljenek a felnőttektől, bátran kérdezzenek, s ha nem kapnak kielégítő választ, az nem a tudatlanság bizonyítéka, hanem annak a jele, hogy felnőttek tudása is korlátolt. Csak úgy nővünk nagygyá, ha megbotránkozunk szüleink hibáin, mert úgyis rájövünk, hogy ugyanezekből a hibákból kell nekünk is kigyógyulni.

Aki gyermek lelkipályozással foglalkozik, legyen felkészülve a meglepetésre. Azért meglepő minden velük való találkozás, mert az istentiszteleten a felnőttek hallgatják -talán agyonhallgatják- az Igét, de a gyermek-bibliaórán a patak sodró erejével görgetik maguk előtt a kérdéseket: van Isten? hol van? hol a menny? édesapám miért nem jön haza a frontról? Testvéremnek mondjam azt, aki engem megvert?

A rendetlenkedésnek azt szoktam mondani, hogy a Bibliaóra nem javító intézeti idomítás, ahol a rossz gyerekeket kezeljük, hanem az az örömteljes felismerés, hogy Jézus éppen a rosszakat jött megtéríteni.

Sajnos, abban a süket és vak korszakban, amelyben éltem, nem használtam eléggé a Bibliának azokat a kijelentéseit, amelyek megmozgatták volna a gyerekek fantáziáját is. Gondolok a Jézus Krisztus visszajöveteléről, utolsó ítéletről szóló nyilatkozataira és a feltámadásra. Ide kell sorolnom a próféták - különösen Ezékiel és Dániel - modern eszközökkel telített látomásait. A Jelenések könyvében azért hangzik Isten szava hozzánk, mert végleg lezárta a múltat. Új eget és új földet ígér. Mi a Jövők emberei vagyunk!

Valójában nem búcsúztam el a több száz fiataltól, gyerektől, akik évtizedeken keresztül, több-kevesebb időre elfogadták lelki vezetésemet. Búcsúzásnál maradandóbb az emlékezés. Ha elkísérte ifjú testvéreimet egy énekdalom, ha átsuhan szívükön valamelyik Ige, ha karácsony varázsa lepi meg őket a rideg cellában, ha a régi találkozásainkra emlékezve melegséget éreznek, ha nem szorongva, hanem örömmel ültek le a templomszékre, akkor az emlékezés felemel, új útra indító erővé válik. A hosszú távollét után nem elmosódott arcvonások után kutatok, hanem a felnőtt, életben edzett, a hívőségben kitartó tanítványaimért adok hálát az Istennek.

Szinte lényegtelen piszkálódásnak tartottam, hogy a kommunista párttaggyűléseken, a városi tanácsülésen újra tárgyalták a rétoldali kistemplom ügyét. Zöld István főgondnok az 1959. január 4.-i presbiteri gyűlésen még a tévelygő, bizonytalankodó atyafiakat is megerősítette azzal a nyilatkozatával: "hogyan adhatnánk át a kistemplomot, amikor azért az államosítás idején a Varró u. 4. sz. alatti parókiát adtuk cserébe az államnak. Erről nem tárgyalunk."

Igaz, hogy mi lelkipásztorok nélküli lelkipásztorok teljesen ki voltunk szolgáltatva az államhiteletteseinknek. Bár ezek közt is kevés volt a rendszer számára megbízható nyerges paripa, de arra alkalmasnak bizonyultak, hogy az alattvalókat szorongassák, állásából eltávolítsák. Engem is szóban és írásban megfenyegetett az esperes, hogy az 1956-os forradalom idején a presbitériumban, a gyülekezet színe előtt tett nyilatkozataimat vonjam vissza, mert ennek elmulasztásáért nem vállal felelősséget. Főgondnokommal meghánytunk-vetettük kényszerhelyzetemet, számba véve 6 tagú családom eltartását, a pufajkás munkások kegyetlen megtorlását, amikor 13 éves gyereket megkínóztak. A Kádár bitófája mindennap megborzongott a kivégzettek alatt. Bár sohase ültettek volna magyar földbe; bár sohase lettem volna erős ág, amelyik elbírja az emberi nyomorúság minden terhét!

Meghátráltam.

Nem születtem se Zrínyi Miklósnak, se Dobó Istvánnak, mert a túlerővel szemben feladtam a harcot. Nevezhetem ezt a magatartást megalkuvásnak, vagy akár gyávaságnak. Magyarázhatnám úgy is, hogy gerinctörés következett be. Megmaradtam ugyan a szolgálatban, nem mozdítottak el, de a Sátán kezébe kerültem. Ez a felismerés megmentett attól a mentségtől, hogy küls

körülmények nyakába varrjam ingatagságomat. Könnyű utólag megállapítani, hogy akkortájt kezdődött az egyház tévelygő korszaka, amikor rádöbbsentünk, hogy eleresztettük az Úr kezét.

A újraértékelt állásfoglalásomat 1959 márciusában a presbitérium elé terjesztettem:

“Lelkipásztor eladja, hogy az esperes a lelkészköri értekezleteken és külön körlevélben felhívta a lelkipásztorokat, hogy a presbitériumok igazítsák helyre az 1956-os eseményekkel kapcsolatos állásfoglalásukat és ugyanakkor, jelentsék be csatlakozásukat a protestáns, ortodox egyházak béke nagygyűlésének nyilatkozatához és az ezzel kapcsolatos határozatot terjesszék fel az egyházi hatósághoz.

Határozat.

Karcag - Rétoldali presbitérium mélységes hálával van eltelve Isten iránt, amiért az Fia érdeméért engedetlenségünk ellenére is megtartott kegyelmében és megengedi, hogy a békesség szolgálatában járjunk. Az Igéből nyert tanítás döbbsentett rá arra, hogy a mi presbitériumunk is a meghasonlást szította az 1956-os eseményekben. Engedetlenségünk kétségtelen jele volt az 1956. december 9.-én hozott presbitériumi határozatunk, amelyben az egyház alkotmányra hivatkozással az úgynevezett Megújulási Mozgalom célkitűzéseit fogadtuk el. Ma már világosan látjuk, hogy az emberi célkitűzések meghasonlást idéztek el az egyházban. A vizsoly magvát vetettük el azzal, hogy nem álltunk meg szilárdan az egyházkormányzat mellett.

A magunk lázadására nem találunk mentséget. Hivatkozhatnánk tájékozatlanságunkra, meggondolatlanságunkra, de ezzel csak tompítani igyekeznénk bűnünket. Ezért megbánva történeteket Isten kegyelmébe ajánljuk magunkat. Kérjük fogadjon vissza minket református egyházunk ama rendjébe, amely 1945 óta olyan eredménye végez segít szolgálatot a szocializmus építésében. 8/1959 sz. presb. jkv.

Hasonló helyreigazító nyilatkozatot tett a Varró utcai és Kossuth téri presbitérium. A felsőbbbség fenyegető felívására országszerte sorozatban ontotta az egyház a nyilatkozatokat. Minotaurusz alig győzte lenyeldesni.

Közben Szabó Dániel esperes lemondott és Soós Lajos lett az utódja. Szabó Dániel nagyra törő ember volt. De amikor a lelkészgyűlésen a hajába túrt, tudtuk, hogy nagy zavarban van, mert egyfelől arra kényszerítette a tisztsége, hogy azt mondja a lelkészeknek, amit elz leg szájába rágott az állami egyházügyi titkár, másfelől önmaga és lelkésztársai előtt szeretett volna tisztességes, becsületes maradni. Az ambivalens útkátyúba vezetett. Alig várta Soós, hogy az elbizonytalanodott törökszentmiklósi lelkészt kiüsse a nyeregből. Állami támogatással, püspöki segédlettel Soós Lajos lett az esperes, aki Erdélyben a belényesi román iskolában tanult. Az a rövid idő, amit a kolozsvári teológián töltött, nem melegítette fel szívét a magyarság ügye iránt.

Közeli ismerve a gátlástalan lojalitást, megismerhetjük azokat az eszközöket, amivel a kommunista párt kormányozta az egyházat. Ezek közül két rugót említek, a püspök megbízhatósága alapján:

1. Biztonsági módszerek.

2. Átnevelés.

1. A biztonságos módszerek közé tartozott, hogy Bartha püspök megbízta egy-egy bizalmasát, hogy a kijelölt egyházmegye mozgását ellenőrizze, irányítsa. A megbízottak jelentésben számoltak be az egyházközségek hangulatáról, a lelkészek világban való forgolódásáról. Például a lelkész rendszeresen felkeresi-e a helyi tanácselnököt, tart-e beszámolót a megyei egyházügyi hivatal titkárának? Másszóval kísérlet történt arra, hogy a papság besúgó legyen. Akadt ugyan néhány testvérünk, aki az átlagnál is jobban tévelygett, de őket hamar kiismertük és igyekeztünk távol állni tőlük. Még így is előfordult, hogyha közülünk valaki elszólta magát, a megtorlás ellen nem volt fellebbezés. Mindez csendben, alattomosan történt. A beszerzés kevés sikerrel járt.

Titokban maradt az is, hogy Bartha püspök, mint az Elnöki Tanács tagja, hány halálra ítélt felmentéséhez, vagy kivégzéséhez járult hozzá. Pedig ezek a halálra ítélték valamikor megkeresztelkedtek, de nem hallottam róla, hogy a püspök utolsó vacsorában részesítette őket.

Engem úgy lelkigondozott a püspök, hogy egy alkalommal, nagy csinnadrattával Karcagra jött, meghívták ebédre a megyei, a városi vezetőséget. Ebéd közben váratlanul magához szólított a püspök és rámripakodva feltűnő hangossággal kiabálta felém: "vedd tudomásul, hogy Pap Béla fasiszta volt, meg te is!" Ennyiből állt a beszélgetés, amit jól hallott más is. A püspök megerősítette önmagát, én pedig elgyengültem. Dehát ez volt az ÁVO módszere is: először megijesztette az ügyfelet, aztán hagyta kétségbeesni. Másik alkalommal egyik megbízottja autóval jött utánam a Berekfürdőbe, ahol a hetes lelkésztanfolyamon vettem részt, és sürgősen Karcagra vitt, egyenesen a tanácsházára. Kiderült, hogy a tanácselnök, munkatársai jelenlétében felvetette, hogy újra tárgyaljuk meg a rétdoldali kistemplom ügyét, mert iskolai célra szükségük van rá. Készületlenül talált a támadás, ezért a régebbi védekezést vettem elő. Vagyis készek vagyunk az átadásra, ha megfelelő helyiséget biztosítanak a környéken. Ebben maradtunk. Azt az épületet, amit a Széchenyi úton mutattak kis átalakítással, javítással elfogadtam volna. Ámde a városnak nem volt pénze erre a célra. Egyelőre nem is háborgattak többet.

2. Az egyházi megújulás mámorából józanított ki az átnevelés, amely szervezeten történt. Eredetileg Révész Imre püspöksége idején a Biblia köré telepedett, bűnbánattal vívódó lelképásztorok találtak az örömhír forrására a berekfürdői lelkészotthonban. Primitív körülmények közt is újra rátaláltunk Jézus Krisztusra. Egyszer parasztházban a Lélek elragadtatását éltük át. Lelkesen tanultuk az új énekeket. Mindezt azért, hogy továbbadjuk a gyülekezetben. Noha magunkkal hordoztuk a háborús sérüléseket, így sokszor együtt sírtunk a sírókkal, mégis bizakodva néztünk a jövő felé.

Nehezen, mondhatnám sehogysem tudtunk beletörödni abba az új menetrendbe, amit Péter és Bartha püspökök honosítottak meg. A kommunista ideológiának megfelelő eladói gárdát gyűjtöttek maguk köré és kell kioktatás után -megtartva a kegyesség látszatát- vezettek, irányítottak minden egyházi összejövetelt, ami abban az időben nagyon megszorodott. Azt sem szabad elfelejteni, hogy az egyházmegyénkben minden lelkes találkozáson résztvett Cseh Lajos állami egyházügyi titkár. Sajnos, asztalos mesterségét sohasem hasznosította köztünk, inkább figyelt és hallgatott. Mégse vette észre, mialatt az esperes agyba - f - be dicsérte, a papság kuncogott.

Idáig az átnevelés el készületéről szóltam, mostmár rátérek a keretre és tartalomra.

Az a keret, amelyben az átnevelés folyt:

Kisköri gyűlés. Ezen az egymáshoz legközelebb szolgáló lelkesek vettek részt kéthetenként valamelyik parókián.

Egyházmegyei lelkes gyűlés havonként, esetleg ritkábban a berekfürdői lelkeszotthonban, vagy a szolnoki gyülekezet imatermében.

Lelkes továbbképzés tanfolyam évenként egy alkalommal 5 napon át a berekfürdői lelkeszotthonban.

Népfrontgyűlések Szolnokon egy pártházban. Közös vettek részt a református, római katolikus, evangélikus, methodista lelki vezetők. Körülbelül 2 havonként került sor a politikai fejtágítóra.

Különleges ünnepi összejövetelek: egyházkerületi, egyházmegyei közgyűlések. Békegyűlések. Olyan is előfordult, hogy a debreceni templomban annyira agyon dicsértünk egy hazánkba látogató kínai atyánkfiaát / Ting püspököt/, hogy már a szentté avatásra gondoltam. Azóta sem hallottunk róla semmit. A felsorolt alkalmakra kötelező volt a megjelenés. Ezeken a gyűléseken az egyházi vezetőség számon tartotta a kötelező hozzászólásokat is. Feletteseink ezekben próbálták kihámozni, mennyit haladtunk a szocializmus útján. Éppen ezért a felszólalások nem szinte megnyilatkozások, hanem képmutató hárségnyilatkozatok voltak. Különben abban a szikkadt időben az alig csörgedező humor egyetlen forrása ezekben a felszólalásokból fakadt. Az összejövetel után ketten, vagy hárman mulattunk az agyoncsépeelt egyházi reklámszövegen, amit több mint 30 évig ismételtünk, ami a tartalomhoz tartozik. A lelkes átnevelés két alapelven épült fel:

Szolgálat.

Mi olyan csomagolásban kaptuk az összejövetelek végtelen során, hogy a magyarországi református egyház a "szolgálat egyháza". Semmi kivétlenül nem található a szolgálat bibliai értelmezésében. A gyülekezetben szolgálni az elesetteket, beteget, erőtleneket, hazavárni az elszakadtakat. Szolgálni a gyermekek között, megvigasztalni a gyászolókat, hívogatni a tékozlókat, bizalmat önteni a csüggedtekbe, utána menni az eltévedtnek. Szolgálatunk túlnyomó része a templomon kívül valósulhatott meg, mint annakidején a tanyavilágban.

De éppen ettől óvtak bennünket. Maradjunk a templom falain belül. Ott jobban ellenrizhetnek néhány füffel, mintha szabadjára engedik a lelkészeket. Szóval a szolgálatból a szocialista rendszer kiszolgálása következett. Emlékszem rá, hogy Cseh Lajos az egyik kötelező beszélgetés alkalmával azt kérdezte tőlem, hogy a vetések fejtrágyázása megtörtént-e már. Válaszom nemigen tetszett neki, mert arra hivatkoztam, hogy ezt a dolgot a termelőszövetkezeti elnökök jobban tudják.

Akármennyire is eltorzult a szolgálat bibliai értelmezése és gyakorlása, mégis ajtó nyílt, a szeretetszolgálatra.

Megkezdődött az intézményes szeretetszolgálat országos méretű megszervezése. A korábban Kiss Ferenc teológia tanár által alapított szeretet intézmények a két világháború között gomba módra szaporodtak a gyülekezetekben. Nálunk Karcagon két árvaház is működött. Gyermektelen házaspárok házukat, földjüket, minden vagyonukat árvák gondviselésére hagyták örökségül. Bodnár Sámuel házaspár és özvegy Kis Józsefné jóvoltából két hajlék nyílt meg az árvák előtt. Be kell azonban ismerni, hogy ezek a helyi árvaházak korszerűtlenek, szegényesek voltak, hiszen nem intézménynek, hanem lakásnak épültek. Az épületek nem feleltek meg az igényeknek, a két-három szobába bezúfolt gyermekek nem érezhették igazán az otthon melegét. Odaadó gondozók akadtak, de ők is a saját családjuk gondjai mellett tudták ellátni az árvák gondviselését. Két diakónus, Pórizs László és Bányi Károly végzett áldott szeretetszolgálatot a karcagi árvaházakban, a gyülekezet természetbeni adományokkal járult hozzá a fenntartáshoz.

Amikor bekövetkezett az ingatlanok államosítása, kíméletlenül elvették az árvaházak fenntartására szolgáló termőföldeket is. Egyáltalán nem tördtek vele, hogy az alapítványi földek kisajátításával az árvák szájából veszik ki a kenyeret. A földrablók szerint az a fő, hogy építjük a szocializmust. Rövid ideig még a gyülekezet adományaiból tartottuk fenn az árvaházakat, de az anyagi javak elapadása miatt az adakozás megszűnt. Kénytelenek voltunk állami gondozásba adni árváinkat. Ezt követően Bartha püspök vetette fel azt a gondolatot, hogy a Nyugaton élő református atyánkfiaitól kérjünk anyagi segítséget korszerű árvaházak építésére. Példaadó adományokkal segítették el a korszerű árvaházak építését és fenntartását. A szeretetintézmények száma kevesebb lett, mint régebben, viszont a részint felújított, részint újonnan épült, berendezett intézmények megfelelték a fogyatékos gyermekek, s gyógyíthatatlan betegek, az aggok, az árvák igényének. Erről különben szakképzett diakonisszák, diakónusok gondoskodtak. A tekintélyes svájci, holland, német, amerikai adományok mellett az egyetemes magyar református egyház a közalapi rendszeres adakozásával járult hozzá az intézmények fenntartásához.

Áldozatos szolgálatot végzett Molnár Mária a távol-keleti világban. Mint külmisziós nővér életét adta azzal, hogy II. világháborúban a japánok egy hadihajón kivégezték.

Szolgálatnak tekintetem, hogy a gyülekezeti tagoknál található régi vallásos tartalmú könyveket összegyűjtsem, mert egyébként elkallódott volna. Gyökeres Róza volt a megbízottam, aki házanként gyűjtötte az avult kötés Bibliákat, ének-, imádságos könyveket. A nagytemplom emeletén levő levéltárban helyeztem el a könyvanyagot. Több száz könyvből áll a gyűjtemény.

Az új fordítású Biblia kiadása korszakalkotó szolgálatnak bizonyult. Valamikor a 40-es években érlelődött meg az a gondolat, hogy Isten kijelentését közelebb kell hozni a mai emberhez. Akkor még Révész Imre volt a püspök. Első lépés az volt, hogy a lelkész összejöveteleken kiosztottak a próba fordításból egy-egy részt, aminek vizsgálatához el kellett szednünk héber, görög nyelv ismereteinket, és ha az eredeti szöveghez kifejezhetőbb szót találtunk, külön megjegyzési rovatban ajánlottuk elfogadásra. Egyeztető bizottság foglalkozott az ország minden részéből beérkezett észrevételekkel. Ennek eredményét nyomtatásban újra visszaadták a lelkészeknek. Ezután következett a kemény munka. A felfüggetelt hatóság megbízást adott a héber, görög, latin, angol, német, holland nyelvet tudó teológusoknak, hogy szakbizottságokban készítsék el a végső formába öntött új magyar Bibliát. A sok szakmai vitával járó munka több mint tíz esztendeig tartott. Ha meggondoljuk, hogy ezt az óriási feladatot Károli Gáspár gönci lelkipásztor teljesen egyedül végezte el, nem szükséges megmagyarázni a Szentlélek tette serkentő erejét. Károli minden áldásként áradt széjjel a még zseni reformált gyülekezetekben, ihlette a magyar nyelv református iskolák alapítását, szinte új életre keltette a magyar irodalmat. Károli Gáspár idejében még nem ismerték a később oly sok akadályt gördítő állami nyomdát. Egyes felfüggetelt urak hoztattak külföldről ólomból öntött betűket, öntöket /pl Misztótfalusi Miklós/ és itthon ügyes mesterek állítottak össze XVI. század csodáját, a nyomdát. A betű túlélte a viharos évszázadokat. Ez a találmány még az írtárgy gép, számítógép, televízió idején is megállja a helyét. Károli az elkészült új Bibliafordítást a szomszédos vizsolyi nyomdába vitte át kinyomtatni.

A XX század új magyar fordítású Bibliájának elkészítésében jó szolgálatot végzett a bibliafordító szakbizottság: Kocsis Elemér, Pákozdy László Márton, teológusok, Bartha Tibor, Tarr Kálmán. Révész Imrének köszönhető az új énekeskönyv összeállításának az elkezdése, amelyet aztán jeles orgonisták folytattak és fejeztek be.

2, Szerintem az egyház legnagyobb eltévelyedése a béke szüntelen emlegetése során derült ki. Ki nem ismerné a gyülekezetben a békesség bibliai tartalmát Jézus Krisztus a béke két ágazatát ismerteti meg velünk. Az egyik Isten békessége, amikor befogadjuk és vállaljuk a Vele való közösséget. Ebben az esetben megtelünk biztonsággal, örömmel. Az Úr erőt terében nem félünk, még a vértanúságot is vállaljuk. A másik békesség emberi. Telve önzéssel. Amit erőszakkal, csalással megkaparintott magának körömszakadtig védte azzal a fegyverrel: hagyjanak neki békét. Mivel négy évtizeden keresztül szorgalmasan feljegyeztem a lelkészi összejöveteleken elhangzott eladások kivonatát, azért állítom, hogy nem múlt el a béke propagálása nélkül egyetlen gyülekezés sem.

Külön békepap csoportot szerveztek. Elrendelték a békevasárnap tartását és békegy lések rendezését. A béke ügyét kizárólag a szovjet nagyhatalmi érdek szolgálatába állították.

Nem utólag jöttem rá, hanem - többed magammal - tisztában voltam vele, hogy a béke rállójának ürügyén zsákmányolta ki az országot a szovjethatalom. Évek multával többszázezernyi szovjet katona családotól szállta meg országunk területét. A béke jelszavával követelnünk kellett a nyugati hatalmak leszerelését, mialatt a Szovjetunió példátlan fegyverkezést folytatott, aminek mi magyarok is fizetjük az árát. Bartha püspök nem hanyatló nyugatról, hanem rothadó kapitalizmusról beszélt a lelkész tanfolyamon. Mialatt nyugat felé tartotta a markát, Bartha Tibor püspökhöz nem méltó módon pocskondiázta a nyugatot. Szabó László Ambrus teológiai tanár úgy emlegette a gyakran külföldön járt pápát, hogy Cimbor.

A Szovjetunió álnok diplomáciája kihívó módon hirdette, hogy nincs területi követelése senkivel szemben. Miért is lett volna? Hiszen Berlint l Vlagyivosztokig, Murmanszktól a Kaukázusig legalább 100 népet, országot igazott le. Lehet, hogy egyszer még meggy lik velük a baja. T lünk Kárpátalját vették el a II. világháború zsákmányaként. A béke világbirodalma egy zsákba termelt, mert így rendelte a "cár elvtárs". Jól ment a dolga a proletár arisztokráciájának. Egymásután gördültek Záhonytól kifelé a gabonával, gyümölcssel, szerszámokkal, urániummal, hússal, timfölddel teli vonatszerelvények. A Magyarországot kifosztó szovjetek szemérmetlenül zsákmányoltak ki bennünket és az itteni szovjet katonák részére kiváltságos boltok álltak rendelkezésre, ahol nyugati holmikat árusítottak. Így a magyar állam kasszájából arra is telt nekik, hogy felvásárolják el lünk az exportra gyártott árukat. Nekünk maradt selejt, meg a ruszki béke. A béke politikai célra való kihasználása azonban kudarcot vallott, senkise hitt benne. Inkább a sírgödrét ásták a Szovjetunióknak, mint építették.

Jöv nk.

Sok olyan káros hatású körülmény érintett bennünket, amelyek kétségessé tették a jöv nket. Amikor ékes szavakkal festjük a holnapot, jó, ha figyelembe vesszük ezeket az egyre növekv árnyékokat. Józanul gondolkozva kell szembenézni a veszéllyel. Leegyszer sítve két kísértés leselkedik ránk. Az egyik az er szak, a másik a meghasonlás. Mindkett nek elég hatalma van ahhoz, hogy uralkodjék rajtunk.

Az er szak rugója az emberi g g, elbizakodottság, amikor egyesek arról vannak meggy z dve, hogy természetfeletti lények. Miért van az, hogy egyetlen generációnak sem volt annyi "atyja", mint a ma él id sebb nemzedéknek? Apánknak vallottuk Ferenc Jóskát, Hitlert, Sztálint, Rákosit, Kádárt, meg a többi pótapácskát. Csak azért, mert a Sától bátorítást kaptak a gyengék leigázására, milliók kiirtására. Nem csupán a két világháború iszonyatos emberi és anyagi veszteségei miatt, hanem az er szakos hatalom többmillió áldozatai felett is

gyázmisét tarthatnánk. Elég említeni a haláltáborokat, Gulágot. A sok jajszó ellenére sem tanult az emberiség, hanem tovább folytatja embertelenségét a civil életben. Mialatt emlékműveket avat a mártírok sírja felett, kíméletlenül tapossa sárba a védteleneket. Ma is virulnak a gazdagok, senyvednek a szegények.

Egyre jobban terjed a riadalmat váltott az a katasztrófával fenyegető hír, hogy a tudomány álcázásával le akarják igázni a természetet. A föld mélyében atomfegyvereket robbantanak, megbolygatva a geológiai rendet, a tenger mélyébe dobálják az atomhulladékot, mely egyszer kiszabadul és pusztít. Vizeink fertőztek, levegőnk szennyezett, levegőnkben mérgező anyagok terjednek. Légkörünk, ami eddig bepólyált, szintén veszélyben van, mert a föld lehelete áttörte az ózon réteget és ezután mi véd meg bennünket galaxisunk gyilkos sugaraitól. Az ateista ember fellázadt az Isten teremtése ellen, át akarja venni a hatalmat, de minden kísérlete egyre közelebb sodorja a halál felé. Bármihez kezd, a halál malmára hajtja a vizet. Fogytán a kilátás, sötét jövő felé ténfereg. Nekem nincs külön ellenszeren a tévelygés ellen, de van támaszom Jézus Krisztus nekünk ajándékozott imádságában, amikor az Atyához vezet utat megvilágította:“Tied az ország, a hatalom és a dicsőség mindörökké...” Jézus Krisztus nem hárítja el magától a megtiszteltetést, hanem megerősíti és kiterjeszti a teremtett világra: “nekem adatott minden hatalommennyen és földön”. Máté 28:18. Nem zárja el előlünk a titkokat, amit nem erőszakkal foglalhatunk el, hanem alázatos lélekkel. Így nem bizonytalanra futunk, hanem biztos Jövő felé menetelünk.

Jézus Krisztus azzal, hogy alig használja az Isten szót, annál inkább az Atya megszólítást, bizonyítja, hogy nem estünk ki a kegyelemből. Isten atyai módon gyakorolja hatalmát még a tékozló fiával szemben is. Vagyis elengedi ugyan a sokat ígért rossz útra, de hatalmas szeretettel visszavárja, ami a fiú csalódásai után be is következett. Ám nem elég a kudarcok miatti gyötrelmes, visszavágyódás, hanem előbb nyilvánosan be kell vallani: Atyám, vétkeztem ellened! Nem vagyok többé méltó arra, hogy fiadnak nevezzenek.” Lukács 15:18-19.

A felnőtt ember csodálkozása azon, hogy az Atya újra megölelte, megmentette attól a meghasonlástól, amely könnyen az önmagával való teljes elégedetlenség útjára sodorta volna. Nevezhetjük végzetnek, tragédiának, amiből a remekműveket kreáltak írók és képzőművészek, de mindenképpen a halál felé visz.

A jövőt elsötétítő meghasonlások között felsorolhatom a házassági elválások kínlódásait, a felbomlott családi élet belső viszályait, a szomszédok, a munkatársak közötti háborúságokat és a jelen időségyenteljes harcát, amelyet a szerbek vívnak önmaguk országában egymás ellen, de a legbölcsebbnek azt gondolom, ha a magam háza előtt sepregetek. Közelemben élnek olyanok, akik az én öntelt magatartásomat nem tudják elfogadni. Jól teszik. Védekezésül elmondom, tudom magamról, hogy csupán egy talentumos ember vagyok, de azt sem ástam el, hanem megpróbáltam kamatoztatni, hasznosítani. Vagyis nem

keveselltem az Atyától kapott karizmatikus ajándékot, amely sokféle szolgálatra tett alkalmassá.

Sajnos, házasságon utolsó hónapjában buktam meg a lelki vizsgán. Vagy Ibolya talán elfojtotta önmagában Pista és Ibolyka Debrecenbe való eltávozásá miatti aggodalmát? ki tudja? Imádkoztunk a lelki nyugalomért, de csak a felületet tudtam rövid időre elsimítani, azt nem láthattam, mi zajlik a mélyben. Valahogy az volt az érzésem, hogy el akar távozni közülünk. Sántha doktor nyugtató gyógyszerekkel kezelte. Megpróbáltam a régi jókedvét újracsiholni. Kirándultunk a Bükk hegységbe, eleget tettünk Pap Laci tanár barátunk debreceni meghívásának. Néha megcsillant bohókás jókedve, aztán itthon ismét magába roskadt. Megpróbáltam a közömbösségbe menekülni. Semmit sem segített.

Temetése több mint ezer résztvevővel 1962. szept.9.-én volt a rétoldali templomban tartott szertartással. Dr Zöld István főgondnok a legközelebbi presbiteri gyűlésen méltatta Sípos Ibolya emberi értékét: "Férjével 19 évet töltött boldog és kiegyensúlyozott házasságban, három gyermekkel áldotta meg őket az Isten. Mindnyájan úgy emlékezünk lelkipásztorunk feleségére, mint aki férjének hárséges élettársa, munkatársa és három gyermekének szeretédesanyja volt. Kedves, szelíd egyéniségével példakép marad gyülekezetünkben. Szeretete nemcsak a családi életben világolt, hanem egész közösségünkben, ahol a segítség sok jelével bizonyította be hívőkeresztyénységét. Önzetlen volt a cselekvésben és mi Isten iránti hálaadással köszönjük áladott életét.

Mi lesz ezután? Tudok-e még továbbra is jövőt szolgálni? Valaki ebben a nehéz időben azzal vigasztalt: az Úr azt bünteti, akit szeret. Ez az üzenet sokat használt nekem. A gyülekezet töretlenül kitartott mellettem, végezte feladatát gyermekek, ifjak, felnőttek, betegek, özvegyek, gyászolók között. Szinte észrevétlenül nőtünk bele a holnapba. Testileg ugyan elgyengültem, de lelkileg erős maradtam ahhoz, hogy a rám váró feladatokat hiánytalanul elvégezzem. A gyülekezet küldötteivel meglátogattuk a református egyház gondozásában levő tiszafüredi egészségügyi otthont, ahol 130 fogyatékos gyermek volt elhelyezve. Szeretetadományt vittünk magunkkal pénzben és természetben.

Szomorúsággal váltunk el Zöld István főgondnoktól, aki nyugdíjba vonulása után Debrecenbe költözött. Megrizzük hárséges szolgálatának emlékét. Ezután Hajdú István vette át a tisztséget.

A 64 – 65-ös esztendőben a Varró u.3 szám alatti parókiám épületének a kisajátítása első sorban engem foglalkoztatott, de a gyülekezet tagjai is aggodalommal figyelték a fejleményeket. A tanyasi gyermekek számára építendő kollégium részére sajátította ki a városi tanács a lakásomat és mellékhelyiségeket, megfelelő kárpótlást ígérve. Ellen nem állhattam, mert a portámon el is kezdték az építkezést. Kiszorítósdit játszott velem a tanács. Ha valamire szüksége volt, elvette. Követendő példának állították előlem Soós Lajost, aki a Szivos temetőhöz tartozó 10 kat. hold földet adta át a városnak. Ezzel az én jövedelmem megcsappant, mert a föld további jövedelmét lelestem. Ahhoz

azonban ragaszkodtam, hogy a kisajátításra került parókiám helyett egyenértékű épületet és portát juttassanak nekem. Hivatalosan is megígérték, hogy teljesítik kérésemet. Ez később úgy valósult meg, hogy az elköltözött Arató Ferenc lelkész üresen maradt Kálvin u. 3.sz.alatti parókiájára beköltöztem.

Rátérek gyülekezeti életünk lelkiállapotára. Három tényező rombolta a jövő kilátásait. Először az atyáskodó Kádár rendszer a pontosan meg nem fogalmazott szocialista erkölcs ellenében változatlanul börtönbe, bitófára juttatott minden másként gondolkozót. Nemrégiben végezték ki Nagy Imre miniszterelnököt és környezetének sok tagját. Pedig ők, mint reformkommunisták a lakosság bizalmát élvezték. Megszaporodtak a szamizdat írások, amelyek nyomdafesték nélkül és helyett ostromolták a rendszert. Kádár irtózott a változástól és folyton csak azt sugallta az élőknek, sohse volt jobb dolgunk. Minden jó, ha a Szovjetunióra bízunk magunkat. Másodszor azért volt nyomott a közhangulat, mert hazánkban "ideiglenesen" tartózkodó több százezernyi szovjet katonának nem mozdult, hanem olyan tolakodó vendégként viselkedett, mint akik felzabálják a vendéglátó anyagi javait.

Harmadsorban azokért fáj a szívünk, akik még mindig nem tértek haza a világégésből, vagy valahol a Don mellett, Szibériában pihennek jeltelen sírokban.

Gyülekezeti hitbéli megtorpanása miatt nem Istent fogadta el azokat a megpróbáltatásokat, amelyeket hordozni kellett. Ehelyett azzal a hiábavaló kérdéssel birkózott: miért történt ezt az Isten? Nehezen ismertük fel, hogy megpróbáltatásainkat részben az emberi gyarlóság okozza. Másrészt a külső körülmények kedvezőtlen alakulása idézte elő. Az Ige vigasztalásától való elszakadás miatt sokan elfásultak. Nekünk, hitben erősöknek nemcsak az a feladatunk, hogy gyengeségeinket feltárjuk, panaszkodjunk, siránkozzunk, hanem imádságban, énekekben elkérni Urunktól: Vezess Jézusunk! Ki kell jutnunk a morális könnyelműségből. Van közbenjárónk a vigaszhoz!

A további csapások közé tartozik, hogy 1966 februárban a réttoldali egyházközség, a kistemplom megmaradása mellett, megszűnt, vagyis egybeolvadt a másik két egyházközséggel. Soós Lajos korábban eladta potomon pénzért a karcagpusztai imaházat. Megszűnt a tanyavilágban az ige hirdetés. Mindezt annak köszönhetjük, hogy egy Erdélyből elszaladt lelkész befészkelte magát az Állami Egyházügyi hivatal, és az Á.V.O. kegyeibe, akik esperessé csinálták és szabadon garázdálkodott az egyházmegyében, anélkül, hogy parányit épített volna. De élen járt az egyházközségek kiárusításában. Méltó munkatársa lett Cseh Lajosnak. Ők ketten intézkedtek abban is, hogy a berekfürdői templom közelébe sem engedtek. Mellőztek akkor is, amikor Vass Albert lett a berekfürdői lelkipásztor.

A 70-es években frissítészelek szállodogáltak, feljebb emelte fejét népünk, amely 1989-ben a teljes felszabaduláshoz vezetett. A megszálló és kizsákmányoló szovjet katonaság kivonult hazánkból. A Szovjetunió váratlanul összeomlott, darabokra tört és vele együtt a magyarországi egyeduralkodó is elbukott.

Isten megtartotta az népét!

Soli Deo gloria!

Utószó.

Emlékeim összefoglaló megírásához 1990. február 15.- én fogtam hozzá. A rendelkezésemre álló iratok és emlékezéseim alapján az írást 1993. május 18.-án fejeztem be. Ilyen hosszú ideig tartott?- kérdezhetné valaki. Igen, mert közben beteg lettem. Másfél évig szünetelt a munkám. Újra ösztönzést és erőt kaptam a Szentlélektől. A 70 - 80-as évekre kevés szót fordítottam. Nincs kéz, amelyik leírhatná az új korszak születésének fájdalmait, várakozással teli örömeit. Fájdalom volt számomra a Rétoldali egyházközség önállóságának a megszüntetése, a tanyasi gyülekezet felszámolása, az ifjúsági munkától való eltiltás, a bereki templomtól való távoltage, az egyház ügyeinek intézéséből való kizárásom, a kórházi beteglátogatás betiltása, meg még sok egyéb szájkosár alkalmazása.

Megvallom, féltem az alattomos rendszertől, amelyben Kádár “atyailag” gondoskodott népéről, féltem a “másként” gondolkozókról. Védelmet az egyházi felettesektől nem várhattuk, hasonló helyzetben volt az egész alsó papság. Különösen a katolikus papság, szerzetesek elleni üldözés volt kíméletlen a 60-as évek elején. A leveli református papot fel is akasztották /Gulyás László/. Az ÚR azonban határt szabott a kínoknak.

Az 1980-as évek elején olyan erjedés kezdődött a lelkekben, amely sejtetni engedte, hogy szabad lesz újra gondolkozni, leírni, elmondani. Senkise tudta pontosan, honnan ered ez az ébredés. Mindenesetre öröm és csodálkozás vegyült bele. Olyasmi történt velünk, mint a szülőnkel, aki a heves fájdalmak közben mélyet lélegzik, nagyot sikolt, s örömeiben magához öleli az újszülött-újjvilágot.

A nemzeti, lelki megújulás kibontakozását nem várta meg Bartha Tibor. Eltűnt a feledés homályában, de magával cipelte egyházromboló terhét

Soós Lajos lemondott az esperességről, lelkészi állásáról és elköltözött Karcagról. Utána új lelkészt választott a gyülekezet Nagy Kálmán személyében. Szelídség, megbocsátó szeretet költözött a hamisság, a gonoszság, a durva ereszak helyére.

Így írja Isten a történelmet, amelyik: a kegyelem útja.

Mielőtt elbúcsúznék a gyülekezettől, nem hagyhatom szó nélkül a karcagi múlt nagyjait, akik valamilyen formában ránk hagyták emléküket:

Varró István városi főjegyző, az 1740-es években épült karcagi református nagytemplom építése körüli viszonyokat írta le.

Szentannay Sámuel igazgató-tanár a szikes földek meghódítója.

Sós Adorján a karcagi gimnázium történelem tanára a Nagyknység magyarországi kuntelepülés helyeit vette sorba a könyvében.

Gaál László a karcagi református gimnázium igazgatója. A kommunisták elűldözték Karcagról. A debreceni Gróf Tisza István tudományegyetem hívta meg az ókori nyelvek filológiai tanezdkére, mint egyetemi tanárt. Presbiterünk volt az országoshír tudós.

Kátai Gábor orvos, presbiter, a fertőzött betegségek ellen küzdött sikeresen, megyei tisztiorvosnak nevezték ki.

Németh Gyula karcagi származású orientalista tudós.

Szentesi Tóth Kálmán presbiter, polgármester. Két könyvet írt Karcag város és az egyház múltjáról.

Györffy István etnográfus, aki többek közt megírta a Nagykunsági Krónika c. olvasásra ösztönző művét. Szerette szülő földjét.

Csinádi Gerő gimnáziumi tanár, később a debreceni egyetem természettudományi szakán kapott állást, mint egyetemi tanár. Presbiter, cserkészcsapat szervezője és parancsnoka. Az irányításával 1933.-ban résztvettünk a gödöllői jamborin, az ifjúság világtalálkozóján.

A felsorolásból nem maradhat ki a baráti köröm:

Alexander Kálmán fő gondnok, gyógyszerész. Ismertetett meg hanglemezei segítségével a klasszikus zenével. Követtem példáját és beszereztem a rádióval egybeépített Philips lejátszót. Nagyszerű élményt, feloldódást jelentett a butaság korszakában a Verdi operájából szabadon szárnyaló rab zsidók éneke, meg a többi remekmű.

Zöld István kórházi Igazgató fő orvos hozzáértő füllel hallgatta a zenét. Rétoldali fő gondnok volt. A kistemplomot ostromló időkben bizonyította be Krisztusához való ragaszkodását.

Sántha József orvos. A Karcagon zenében kifejezhető kulturális szintet olyan magasra emelte, hogy szívesen jöttek városunkba a kitüntetésre adományozó vendégek. Családi hagyományai révén templomba járó barátunk volt, akit presbiternek választottunk.

Papp László gordonka tanár volt a zeneiskolában. Bandi fiam tanára. Kiváló pedagógus, jó néhányan neki köszönhetik a pályájukon elért eredményeket. Debrecenben is járt tanítani. Ő is beletartozott abba a baráti körbe, akik hetenként egy alkalommal összegyűltek nálam beszélgetni, zenét hallgatni.

A gyülekezetben több száz atyámfia barátságát élveztem.

Hálát adok az Istennek az emberek barátságáért!

Jó hír az, hogy a világ keresi a Maga Urát, s a tévelygések után örömeért, boldogságért, egyszóval evangéliumért esedezik.

Jövel Uram!